

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U. 341.638:341.24

LAZĂR DIANA

**EFICACITATEA INTERNAȚIONALĂ A SENTINȚELOR
ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL
CONVENȚIEI DE LA NEW YORK DIN 1958**

**SPECIALITATEA: 553.06 –
DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT ȘI EUROPEAN**

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

Violeta Cojocaru,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'V. Cojocaru', written over a light gray rectangular background.

Autorul:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Diana Lazăr', written over a light gray rectangular background.

CHIȘINĂU, 2016

© Lazăr Diana, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, engleză, rusă)	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE PRIVIND EFICACITATEA INTERNAȚIONALĂ A SENTINȚELOR ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI DE LA NEW YORK	16
1.1. Tratări doctrinare privind instituția arbitrală și efectele sentinței arbitrale	16
1.2. Convenția de la New York: instrument de reglementare și uniformizare a cadrului normativ internațional privind eficacitatea sentințelor arbitrale străine	34
1.3. Problema științifică, obiectivele și direcțiile de cercetare	48
1.4. Concluzii la capitolul 1	50
2. REGULI MATERIALE PENTRU CONTROLUL EFICACITĂȚII SENTINȚELOR ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI DE LA NEW YORK DIN 1958	54
2.1. Temeiuri de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine invocate de părât	54
2.1.1. Neregularități privind convenția de arbitraj	57
2.1.2. Încălcarea drepturilor procedurale în arbitraj	64
2.1.3. Hotărârea arbitrală anulată în statul de origine sau lipsită de obligativitate	78
2.2. Temeiuri de refuz a recunoașterii și executării ce pot fi invocate ex officio	86
2.2.1. Nearbitrabilitatea litigiului	86
2.2.3. Eficacitatea contrară ordinii publice	97
2.3. Concluzii la capitolul 2	105
3. EFICACITATEA SENTINȚELOR ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL JURISDICȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA	112
3.1. Standardele sistemului Convenției de la New York din 1958 privind cerințele de procedură pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine	112
3.2. Reguli de procedură pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova	122
3.3. Practica judiciară a Republicii Moldova privind eficacitatea sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958	142
3.4. Concluzii la capitolul 3	151
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	155
Bibliografie	163
Anexa 1.	179

Anexa 2.	185
Anexa 3.	204
Anexa 4.	213
Anexa 5.	222
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	224
CURRICULUM VITAE	225

ADNOTARE

Lazăr Diana, „Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958”, teză de doctor în drept, Chișinău, 2016

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 212 titluri, 4 anexe, 162 pagini de text de bază.

Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice.

Cuvintele cheie: sentință arbitrală străină, eficacitate, Convenția de la New York din 1958, arbitraj internațional, recunoaștere și executare, temeiuri de refuz.

Domeniul de studiu: specialitatea 553.06 - Drept internațional privat și european.

Scopul lucrării și obiectivele: Scopul lucrării constă în determinarea necesității de adoptare a unei noi convenții internaționale în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine. Principalele obiective ale lucrării cuprind: 1. circumscrierea domeniului de aplicare al Convenției de la New York din 1958; 2. identificarea soluțiilor uniformizate de aplicare a temeiurilor de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine; 3. formularea unor standarde pentru regulile de procedură privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine conforme Convenției de la New York; 4. expertizarea compatibilității cadrului normativ național și a practicii judiciare cu standardele Convenției de la New York din 1958; 5. formularea unor principii directorii pentru perenizarea *acquis-ului* de aplicare al Convenției de la New York din 1958.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în cercetarea eficacității sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958 și a practicii judiciare comparate uniformizate, cu generarea unor soluții pentru valorificarea eficacității sentințelor arbitrale străine.

Problema științifică importantă soluționată constă în cercetarea condițiilor de regularitate internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York, pentru elaborarea unor principii privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine, în vederea valorificării și dezvoltării *acquis-ului* de eficacitate instituit de Convenția de la New York din 1958.

Semnificația teoretică a tezei rezultă din studiul complex al eficacității sentințelor arbitrale străine, într-un context de analiză comparată a dreptului și jurisprudenței internaționale în domeniu.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de aplicabilitatea practică a recomandărilor formulate și de propunerea modificărilor la hotărârea plenului CSJ de unificare a practicii judiciare.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin publicarea concluziilor teoretice și a recomandărilor practice în articole științifice publicate în reviste de specialitate și prin prezentarea acestora în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale.

ANNOTATION

Lazăr Diana, „International efficiency of the foreign arbitral awards within the system of the New York Convention of 1958, PhD thesis in law, Chisinau, 2016

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 212 titles, 4 annexes, 162 pages of main text.

The research results have been published in 9 scientific articles.

Key words: foreign arbitral award, efficiency, New York Convention of 1958, international arbitration, recognition and enforcement, grounds of refusal.

Research area: Specialty 553.06 - International private law and European law.

The research goal and objective: The goal of this research is to establish if there is a need to adopt a new international treaty regarding the recognition and enforcement of foreign arbitral awards. The main objectives of the research are: 1. scoping the application area of the New York Convention; 2. identifying the uniform solutions for application of the grounds of refusal of the foreign arbitral awards; 3. developing the standards for the procedural rules on recognition and enforcement of foreign arbitral awards; 4. assessing the conformity of the national legal framework and jurisprudence with the Convention's standards; 5. developing the main principles for the preservation of the New York Convention's application *acquis*.

Scientific novelty and originality consists in the research of the foreign arbitral awards efficiency within the New York Convention system and the assessment of the local and foreign jurisprudence in order to generate solutions for the improvement of the international efficiency of foreign arbitral awards.

The significant scientific problem solved in the research consists in studying the conditions for the recognition and enforcement of the foreign arbitral awards within the New York Convention, in order to develop the main principles for their international efficiency and to strengthen the *acquis* of uniformity established by the New York Convention of 1958.

Theoretical significance of the study is determined by the complex research of the efficiency of the foreign arbitral awards, in the context of international law and jurisprudence.

Practical value of the research stems from the formulated recommendations and the proposals for amending the decision of the Supreme Court of Justice on unified judicial practice.

Implementation of the scientific results was made through the publication of the theoretical studies and practical recommendations in the specialized law journals and through presentations at international and national conferences.

АННОТАЦИЯ

Лазэр Диана, «Международная эффективность иностранных арбитражных решений в системе Нью-Йоркской конвенции 1958 года», докторская диссертация в области права, Кишинев, 2016

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 212 наименований, 4 приложения, 162 страниц основного текста.

Полученные результаты опубликованы в 9 научных работах.

Ключевые слова: иностранное арбитражное решение, эффективность, Нью-Йоркская конвенция, международный арбитраж, признание и исполнение, основание для отказа.

Область исследования: специальность 553.06- Международное частное и европейское право.

Цель и задачи работы: Цель работы состоит в определении необходимости принятия новой конвенции о признании и исполнении иностранных арбитражных решений. Основными задачами являются: 1. описание области применения Нью-Йоркской конвенции; 2. определение единообразных решений при применении оснований для отказа в эффективности иностранных арбитражных решений; 3. формулирование стандартов процессуальных норм признания и исполнения иностранных арбитражных решений в соответствии с Нью-Йоркской конвенцией; 4. оценка совместимости национальной нормативной базы и судопроизводства со стандартами Нью-Йоркской конвенции; 5. формулирование руководящих принципов обеспечения долговременной эффективности опыта применения Нью-Йоркской конвенции 1958 года.

Научная новизна и оригинальность работы заключаются в изучении эффективности иностранных арбитражных решений в системе Нью-Йоркской конвенции и судопроизводства и разработке решений для определения степени эффективности иностранных арбитражных решений.

Важная научная проблема, которая была разрешена, состоит в изучении условий международной регулярности иностранных арбитражных решений в системе Нью-Йоркской конвенции для выработки принципов международной эффективности иностранных арбитражных решений в целях использования и развития опыта эффективности установленного Нью-Йоркской конвенцией 1958 года.

Теоретическая значимость работы обусловлена комплексным изучением эффективности иностранных арбитражных решений в контексте сравнительного анализа международного права и международной судебной практики в данной области.

Прикладная значимость работы определяется практической применимостью разработанных рекомендаций и предложением о внесении изменений в постановление пленума Высшей судебной палаты об унифицировании судопроизводства.

Внедрение результатов исследования было осуществлено путем публикации теоретических выводов и практических рекомендаций в научных статьях в журналах по специальности и их презентации в ходе профильных национальных и международных научных конференций.

LISTA ABREVIERILOR

Alin. – alineat.

Art. – articol.

Cap. – capitol.

CCI – Camera de Comerț și Industrie

CEDO – Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, de la Roma, din 04.11.1950

CIRDI - Centrul internațional pentru reglementarea diferendelor cu privire la investiții

CJUE - Curtea de Justiție a Uniunii Europene (Curtea de Justiție a Comunității Europene)

Convenția de la New York – Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine din 10 iunie 1958

Convenția de la Washington din 1965 - Convenția de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 18.03.1965

Convenția Europeană de la Geneva - Convenția europeană de arbitraj comercial internațional, de la Geneva din 21.04.1961

CPC– Codul de procedură civilă

CSI - Comunitatea Statelor Independente

CSJ– Curtea Supremă de Justiție

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

ECOSOC - Consiliul Economic și Social al Organizației Națiunilor Unite

ILA – Asociația de Drept Internațional

Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional – Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional, nr.24-XVI, din 22 februarie 2008, Monitorul Oficial Nr. 88-89, din 20.05.2008, art. nr. 316.

Legea cu privire la arbitraj – Legea cu privire la arbitraj nr.23-XVI, din 22 februarie 2008, Monitorul Oficial nr. 88-89, din 20.05.2008, art. nr. 314.

Legea model UNCITRAL – Legea model cu privire la arbitrajul comercial internațional a UNCITRAL din 1985 cu modificările și completările ulterioare

lit. – litera.

OEDC - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

ONU – Organizația Națiunilor Unite

UNCITRAL - Comisia Organizației Națiunilor Unite pentru dreptul comercial internațional

YCA- Yearbook Commercial Arbitration

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Arbitrajul comercial internațional este considerat metoda de predilecție pentru soluționarea litigiilor survenite din raporturi de comerț internațional. Justiție privată, de origine contractuală și cu funcții jurisdicționale, arbitrajul constituie astăzi o realitate juridică omniprezentă: este consfințit prin instrumentele de reglementare internaționale și naționale; investit prin convenție arbitrală în virtutea principiului autonomiei de voință de subiecții de drept privat, în special de comercianți; acceptat și integrat prin jurisprudența evolutivă și din ce în ce mai uniformizată a instanțelor de drept comun, și propagat de organizații internaționale interguvernamentale.

Într-o continuitate logică, proprie naturii juridice a arbitrajului, performanța acestuia se întemeiază pe eficacitatea a două socluri constitutive : convenția arbitrală, izvor de competență și drept aplicabil, semn al naturii contractuale a arbitrajului, și sentința arbitrală, finalitate și scop intrinsec al misiunii arbitrilor, purtătoare de dispozitiv înfăptuitor de justiție pentru părți, semn al caracterului jurisdicțional atribuit instituției arbitrale.

Eficacitatea actului de arbitraj constituie gajul existenței și dezvoltării arbitrajului, or producerea efectelor juridice proprii sentinței arbitrale este supusă recunoașterii de drept a acestor efecte și admiterea lor, aceasta fiind o prerogativă exclusivă a statului, în virtutea principiului suveranității și a teritorialității legilor[11, p.12-13].

Principiul dreptului roman : *extra territorium, ius dicenti impune non paretur* a fost abandonat, sub presiunea unei dinamizări acerbe a circulației internaționale a valorilor și cunoștințelor și odată cu instituirea unor instrumente de drept internațional public, menite să regularizeze efectele extrateritoriale ale sentințelor arbitrale străine, sub rezerva îndeplinirii unor condiții determinate.[7, p.24]

Aplicată în 156 state¹, Convenția de la New York din 1958 cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine a devenit, în cei peste 57 ani de aplicare, ”cel mai eficient exemplu de legislație internațională din întreaga istorie a dreptului comercial”[107, p.49]. Principalele reușite ale Convenției de la New York țin de: erijarea unui sistem internațional uniform de reguli pentru eficacitatea transfrontalieră a arbitrajului internațional și, implicit, a sentințelor arbitrale; stabilirea unor cerințe exhaustive pentru regularitatea sentințelor arbitrale străine; acomodarea sub auspiciile normelor convenționale a instituțiilor juridice proprii atât sistemului de drept continental, cât și cele ale sistemului anglo-saxon; dezvoltarea arbitrajului și edictarea unui drept mai favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale.

¹ State membre la Convenția de la New York, conform <https://www.uncitral.org/> (accesat la 12.01.2016)

Astăzi, un avantaj primordial al arbitrajului față de procesul de drept comun pentru soluționarea disputelor comerciale transfrontaliere îl constituie gradul de certitudine pe care îl au părțile privind recunoașterea și executarea hotărârii adjudecătoare în aproape orice colț al lumii.[101, p.3] Astfel, în plan internațional, datorită sistemului normativ creat de Convenția de la New York, se consideră că o sentință arbitrală străină își poate realiza mai lesne atributele de eficacitate decât o hotărâre judecătorească.[120, nota 10-17]

O sentință arbitrală are calitatea de act jurisdicțional[41, p.8]: aceasta emană de la o instanță abilitată cu competența de a tranșa un litigiu, aplicând în acest scop norme și reguli determinate, creând, astfel, o realitate juridică obligatorie pentru subiectele de drept implicate. În rezultat, sentința arbitrală are aptitudinea de a genera efectele indispensabile unui act jurisdicțional: puterea de lucru judecat; forța executorie; forța probantă[39, p.270].

Atribuirea acestor efecte este stipulată *de lege lata* în art.28 alin.(6) al Legii privind arbitrajul, care prevede că ”hotărârea arbitrală remisă părților are efectele unei hotărâri judecătorești definitive”, iar art.33 alin.(1) al aceleiași legi stipulează expres că ”hotărârea arbitrală este obligatorie”[36]. În context internațional, o sentință arbitrală străină nu își poate produce *eo ipso* efectele în orice ordine jurisdicțională, de aceea se impune recurgerea la recunoașterea și executarea acesteia, prin procedura prevăzută de *lex fori*. [23, p.320-334]

Cu toate acestea, atingerea acestor performanțe, într-o conjunctură internațională de globalizare și integrare economică, creează noi provocări pentru eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale. Extinderea numărului de state-parte la Convenția de la New York, în special cu noile state independente în anii 1990-2000 și statele în curs de dezvoltare, generează necesitatea consolidării accepțiunilor de interpretare și de aplicare a cadrului convențional. În plus, sporirea tranzacțiilor comerciale internaționale și a investițiilor străine cu participarea resortisanților din statele în care arbitrajul nu dispune de un parcurs istoric modern, relevă necesitatea de adaptare a legislațiilor și jurisprudenței naționale la standardele Convenției de la New York și *acquis-ul* occidental de interpretare uniformă.

Totodată, cercetările și jurisprudența statelor favorabile arbitrajului au suscitat recent dezbateri privind aplicarea discreționară a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine; valorificarea efectelor sentințelor arbitrale anulate în statul în care a avut loc arbitrajul; aplicarea restrictivă a temeiurilor de refuz ce pot fi invocate *ex officio* de jurisdicția de executare; înlăturarea normelor convenționale de către dreptul mai favorabil arbitrajului, etc.

În alte statele unde instituția arbitrajului este puțin răspândită, cum ar fi cele din C.S.I., se atestă aplicarea precară a normelor convenționale, ceea ce conduce la aplicarea extensivă a

temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării, la examinarea pe fond a litigiului tranșat prin sentința arbitrală, la reglementarea unor condiții de procedură mai riguroase, la aplicarea limitei de ordine publică și ridicarea unor imunități la executarea sentințelor arbitrale din contul întreprinderilor proprietate a statului sau din patrimoniul public, etc.

Aceste dificultăți creează impedimente eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine, limitează dreptul de acces la justiție și produc riscuri pentru tranzacțiile comerciale internaționale.

Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine din 1958 a fost ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.87-XIV din 10 iulie 1998 și a intrat în vigoare din 17 decembrie 1998. Chiar dacă tratatul a fost transpus în legislația națională, s-au lăsat loc de confuzii în formulări, care, pe lângă cunoașterea modestă a instituției arbitrajului internațional de către judecătorii naționali, au contribuit la unele abateri, printre care cauza ”Merchant Outpost Company”², care a suscitat reacții politice publice riguroase, fiind calificată drept ”atac tip raider”³. Pentru a răspunde intereselor de creștere a balanței comerțului exterior și de atragere a investițiilor străine directe în economia națională, precum și pentru asigurarea dreptului de acces la justiție, Republica Moldova și-a propus, prin Strategia de reformare a sectorului justiției 2011-2016, să fortifice rolul instituției arbitrajului și să amelioreze eficacitatea sentințelor arbitrale străine.

Actualitatea și importanța temei studiate este atestată atât în context internațional, precum și pe plan național, or eficacitatea sentințelor arbitrale străine are un impact direct asupra realizării dreptului la justiție, în special pentru subiecții comerțului internațional, precum și contribuie implicit la crearea premizelor pentru dezvoltarea social-economică a statului. Dezvoltarea doctrinară privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine constă, în principal, din tratările doctrinarilor occidentali, care tratează izvoarele normative și jurisprudențiale privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine. Însă, aceste cercetări nu răspund pe deplin obiectivului de a formula un ansamblu de reguli și principii atât pentru aplicarea cadrului normativ existent la nivel național, dar și pentru perpetuarea și consolidarea *acquis-ului* convențional la nivel internațional. În context național, până în prezent se resimte un deficit de cercetare în această materie, nefiind publicate monografii și lipsind cercetările științifice la tema propusă.

² Anexa nr.2.

³ Stenograma Ședinței ordinare a Parlamentului Republicii Moldova, din 29 septembrie 2011, disponibil la: <http://parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=C38RMP10fRc%3D&tabid=128&mid=506> (accesat la 12.01.2016)

Teza, după părerea noastră, contribuie, în măsura în care ne permit rigorile formale ale unei asemenea lucrări, la o suplinire parțială a acestui spațiu liber prin elaborarea unei lucrări teoretice privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în determinarea oportunității elaborării unei noi convenții internaționale în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine prin realizarea unei cercetări complexe și multiaspectuale a regimului juridic privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York. În acest context, se evaluează soluțiile generate în procesul de aplicare și interpretare a Convenției, atât în dreptul comparat, dar și în practica judiciară, pentru valorificarea acestora prin generalizarea unor principii directorii menite să perenizeze *acquis-ul* de uniformizare realizat prin Convenția de la New York din 1958 și garantarea unui mediu juridic internațional favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine.

Arbitrajul internațional este utilizat extensiv pentru soluționarea litigiilor comerciale internaționale, iar prioritățile naționale și dezideratele internaționale de dezvoltare a comerțului internațional conduc la eficientizarea circulației internaționale a sentințelor arbitrale străine, la eliminarea impedimentelor pentru eficacitatea acestora, și, în consecință, la reducerea barierelor în calea circuitului internațional al valorilor și cunoștințelor.

În vederea atingerii scopului propus, inițiem următoarele **obiective de cercetare**, pentru soluționarea problemei științifice:

1. circumscrierea domeniului de aplicare al Convenției de la New York din 1958;
2. identificarea soluțiilor uniformizate pentru aplicarea și interpretarea temeiurilor de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine în domeniul Convenției de la New York din 1958;
3. formularea unor standarde pentru regulile de procedură privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine compatibile cu rigorile Convenției de la New York;
4. expertizarea compatibilității cadrului normativ național și a practicii judiciare cu normele și *acquis-ul* de uniformizare al Convenției de la New York din 1958;
5. formularea unor principii directorii pentru perenizarea *acquis-ului* de aplicare al Convenției de la New York din 1958 și pentru uniformizarea regimului internațional al eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine.

Noutatea științifică a rezultatelor cercetării constă în cercetarea, în premieră în Republica Moldova, a eficacității sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York și elucidarea problematicii referitoare la aplicarea și interpretarea normelor convenționale pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, realizată în baza unei analize complexe a transpunerii Convenției în dreptul comparat și a jurisprudenței în domeniu, cu relevarea

legităților uniforme de aplicare a acesteia, și generarea unor soluții comprehensive pentru valorificarea eficacității sentințelor arbitrale străine în sistemul național, inclusiv prin rezultatele științifice și propunerile *de lege ferenda*. Cercetarea analizează calitatea sentințelor arbitrale prin prisma temeiurilor juridice de ineficacitate și elaborează repere teoretico-practice pentru tribunalele arbitrale și părțile implicate, precum și pentru forul de executare sesizat.

Gradul de profunzime a tratărilor realizate conduc la elaborarea unor propuneri de perfecționare a legislației Republicii Moldova în scopul alinierii acesteia la tendințele actuale din domeniul eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York, și de uniformizare a practicii judiciare în scopul protejării intereselor actorilor comerțului internațional.

Prin urmare, originalitatea științifică a lucrării constă în combinarea elementului analitic și a celui comparativ, astfel încât se reușește o tratare multilaterală a subiectului. De asemenea, prezentarea diverselor teze, deseori contradictorii, precum și generalizarea unor soluții din o masă de premise eterogene demonstrează caracterul amplu și original al studiului efectuat.

O altă particularitate a cercetării constă în tratarea logică a conținutului normativ al regulilor de eficacitate internațională a sentințelor arbitrale străine în raport cu specificul instituției arbitrajului comercial internațional, prin prisma de căutare a unui echilibru funcțional între protejarea ordinii publice a forului și dezideratele de creștere a eficienței arbitrajului internațional, adică, în mod direct, a comerțului internațional care generează valoare și progres.

Problema științifică importantă soluționată constă în cercetarea multidimensională a condițiilor de regularitate internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958, pentru elaborarea unor principii directorii privind regimul juridic propriu eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine, în vederea valorificării, perenizării și dezvoltării *acquis-ului* de eficacitate instituit de Convenția de la New York.

Importanța teoretică a lucrării este asigurată de: cercetarea multiaspectuală a sistemului Convenției de la New York, într-un context de analiză comparată a dreptului comun și jurisprudenței statelor proficiente arbitrajului, cu proiectarea unor soluții uniforme de aplicare și interpretare a condițiilor de regularitate.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de aplicabilitatea practică a recomandărilor formulate în teză și de propunerea modificărilor la hotărârea explicativă a plenului CSJ de unificare a practicii judiciare naționale. De asemenea, propunerile *de lege ferenda* și concluziile expuse în lucrare pot fi utile legislatorului moldovean, organelor cu funcții de elaborare a politicilor în domeniu pentru optimizarea regimului național privind eficacitatea sentințelor

arbitrale străine. Cercetarea poate fi utilizată pentru perfecționarea programelor de studiu ale instituțiilor și facultăților de drept, dar și la instruirea cadrelor din sistemul judecătoresc.

În final, concluziile generate și tratarea analitică pot fi utile activității instituției arbitrajului internațional pe teritoriul Republicii Moldova dar și pentru perfecționarea cadrelor din cadrul societăților comerciale cu activitate de comerț exterior.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza a fost elaborată la Departamentul Drept Internațional și European al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, în cadrul căreia au fost expuse și validate opiniile și sintezele științifice ale cercetării. Lucrarea a fost discutată și recomandată spre susținere de Seminarul Științific de Profil din cadrul Universității de Stat din Moldova, la specialitatea 553.06 Drept internațional privat și european.

Rezultatele cercetării realizate în domeniul tezei de doctor sunt reflectate în articolele științifice ale autorului în revistele de specialitate dar și în diverse comunicări în cadrul conferințelor naționale și internaționale.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura tezei de doctor a fost stabilită în funcție de scopul și obiectivele cercetării. Teza se compune din adnotare în trei limbi, lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia, glosar de expresii juridice latine, trei anexe și CV-ul autorului.

Introducerea reflectă actualitatea și importanța temei, a obiectului de cercetare, determină scopul și obiectivele principale, noutatea științifică, problema științifică importantă soluționată în domeniu, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor științifice și sumarul compartimentelor tezei.

Primul capitol **„Reflecții doctrinare și normative privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine”** are caracter mai mult teoretic prezintă rezultatele investigației științifice a platformei teoretice existente în literatura de domeniu, care au servit ca fundament juridic pentru conceperea lucrării și scoate în evidență cadrul normativ în vigoare care reglementează eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958. Cercetările doctrinarilor autohtoni (Cojocaru V., Băieșu A., Buruiană M., Babără V., Gribincea L.), români (Căpățînă O., Roș V., Filipescu I.P.), francezi (Fouchard Ph., Gaillard Em., Lalive P., etc.), englezi și anglofoni (Van den Berg A., Redfern A., Kronke H., etc.), ruși (Komarov V.V., Karabelnicov B.R., Anufrieva L.P., etc.) constituie baza teoretică a cercetării. Convenția de la New York a fost tratată privind domeniul său de aplicare, performanțele de uniformizare a regimului internațional de recunoaștere și executare, precum și prin raportare la etapele de evoluție a regimului juridic pentru arbitraj și sentințele arbitrale.

Capitolul 2 „**Reguli materiale privind controlul eficacității sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York**” constituie o examinare a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine conform art.V al Convenției de la New York din 1958. Condițiile de eficacitate ce pot fi invocate de pârât se analizează în paragraful 2.1, care include cercetarea temeiurilor de neregularitate a convenției arbitrale, inclusiv nevaliditatea convenției de arbitraj și depășirea prevederilor acesteia. Încălcarea drepturilor procedurale în arbitraj poate constitui un motiv de a refuza recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine dacă se aduc atingeri principiului contradictorialității în procesul arbitral și se constată neconformități la constituirea tribunalului arbitral și la instrumentarea procedurii arbitrale. Invocarea neeficacității pe motivul sentințelor arbitrale anulate în statul de origine sau lipsite de obligativitate se va examina prin aplicarea celor două concepte doctrinare și a tendințelor de interpretare din jurisprudență.

Temeiurile *ex officio* de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine, pentru lipsa de arbitrabilitate a litigiului și contrazicerea ordinii publice, sunt analizate cu cercetarea diverselor curente și interpretări din dreptul național dar și din practica judiciară.

Capitolul 3 „**Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul jurisdicțional al Republicii Moldova**” reprezintă un studiu a mecanismului de implementare a standardelor Convenției de la New York privind procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine și modul de integrare a normelor convenționale în legislația națională. Standardele convenționale privind regulile de procedură sunt analizate și formulate ca standard maxim, pe care dreptul național nu îl poate depăși prin reguli mai riguroase sau mai costisitoare. Ulterior, se va supune cercetării cadrul național privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, cu evaluarea compatibilității acestuia cu sistemul Convenției de la New York.

Concluziile prezentate în lucrare dezvăluie gradul evoluat al studiului și tendința de individualizare în cercetările teoretice de acest sens, cât și de formare a unor piloni utili pentru specialiștii practicieni.

Analizând și sintetizând doctrina, actele normative naționale și internaționale, dreptul comparat, jurisprudența locală și a altor state, privind eficacitatea sentințelor arbitrale străine am elaborat principii directorii pentru regimul juridic propriu eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine, în vederea aplicării acestora în cadrul normativ național, în practica judiciară, și pentru valorificarea, perenizarea și dezvoltarea *acquis-ului* de eficacitate instituit de Convenția de la New York din 1958.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL DE CERCETARE PRIVIND EFICACITATEA INTERNAȚIONALĂ A SENTINȚELOR ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI DE LA NEW YORK

1.1. Tratări doctrinare privind instituția arbitrală și efectele sentinței arbitrale

Instituția arbitrajului comercial internațional și efectele sale au constituit subiecte de preocupare și cercetare științifică încă din sec. XX, odată cu expansiunea arbitrajului ca modalitate de soluționare a litigiilor de comerț internațional și cu consacrarea acestuia în tratate internaționale menite să îi favorizeze dezvoltarea, cel mai ilustru exemplu fiind Convenția de la New York din 1958.

Doctrina și cercetările în domeniu dețin un rol primordial pentru evoluția și dezvoltarea arbitrajului, deoarece acestea promovează accepțiuni și tratări științifice inovatoare, soluții practice și o perspectivă evolutivă, care modelează și educă tendințele de percepție, interpretare și de exercitare a arbitrajului, și, desigur, a eficacității sentințelor pe care le emite. Această pondere a doctrinei este marcată de faptul că o mare parte dintre doctrinarii emblematici din domeniu participă în mod direct la actul de arbitraj în calitate de arbitri, sau ca reprezentanți ai părților, având astfel oportunitatea de a aplica în practică soluțiile teoretico-științifice, care influențează cursul de evoluție a instituției arbitrajului. În acest sens, Prof. P.Lalive constata că arbitrajul internațional este ”opera practicienilor, a judecătorilor și a cercetătorului”. [166, p.15]

Diversitatea autorilor și interesul pentru subiectele din domeniul arbitrajului, inclusiv pentru eficacitatea sentințelor arbitrale, este direct proporțională cu gradul de evoluție a acestei instituții juridice în statele lor de origine. Astfel, este notabil că cei mai reductibili specialiști și doctrinari în domeniu sunt reprezentanții școlilor din statele unde arbitrajul este dezvoltat, precum Franța: H.Motulsky, Em.Gaillard, Ph.Fouchard, B.Goldman, J-B.Racine, etc., Olanda: P.Sanders, A-J Van den Berg, Elveția: J-F.Poudret, S.Besson, G.Kaufman-Kohler, Marea Britanie: J.Lew, L.Mistelis, A.Redfern, G.Born, Statele Unite ale Americii: J.Paulsson, Th.E.Carbonneau, M.Reisman, Germania: K-H. Böckstiegel, R.Hunter, Italia: M.Rubino-Sammartano, Federația Rusă: S.N. Lebedev, A.S. Komarov, M.M. Boguslavskiy, L.P.Anufrieva, B.R.Karabelnikov, și România: O.Căpățînă, I.Macovei, V. Roșu, C.Florescu, ș.a. În Republica Moldova, arbitrajul și eficacitatea sentințelor arbitrale au devenit un subiect de preocupare pentru cercetători la începutul anilor 2000, fiind publicate o serie de articole și tratări doctrinare de autorii: V.Cojocaru, A.Băieșu, L.Gribincea, V.Babără, M.Buruiiană, I.Căpățînă. Cu toate că problematica eficacității sentințelor arbitrale a preocupat numeroși doctrinari, puțini au dedicat special acestui subiect monografii integrale, tematica fiind tratată în monografii și tratate specifice instituției

arbitrajului internațional, fie în cadrul cercetărilor de drept internațional privat, așa cum este în doctrina României, a Federației Ruse și a Republicii Moldova.

În prima dintre monografiile dedicate tematicii tezei, ”*The New York Arbitration Convention: towards a uniform judicial interpretation*” din 1981, celebrul cercetător olandez Prof. Albert Jan Van Den Berg declara Convenția de la New York ca ”cea mai importantă convenție din domeniul arbitrajului și piatra de temelie a arbitrajului comercial internațional”. [139, p.1] Această opinie este astăzi împărtășită de integralitatea doctrinarilor din domeniu, ceea ce atestă semnificația sistemului internațional de eficacitate internațională a sentințelor arbitrale străine instituit de Convenția de la New York.

În ultimii cinci ani, în doctrina specializată s-au tratat în mod special particularitățile actuale instituției arbitrajului internațional și oportunitățile sale de evoluție. Astfel, cei mai recunoscuți specialiști în domeniu, printre care A.J. Van Den Berg, M. Reisman, Em. Gaillard, K. Youssef au dezbătut caracterul instituției arbitrale ca „sistem transnațional de justiție”. [94, p.15-17] În cadrul Congresului internațional al arbitrajului comercial internațional din 2009, reprezentanții doctrinei olandeze au inițiat spre discuție un nou proiect de Convenție internațională pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine. [93, p.649-666] Prof. Em. Gaillard, R. Brady, C. Lamm au criticat proiectul noului tratat specificând că problemele actuale privind eficacitatea sentințelor arbitrale rezidă în aplicarea neconformă a actualei Convenții de statele membre, și nu într-atât de mult în redacția acesteia. [93, p.689-711] Prof. Gary Born opinează că una din problemele care creează confuzii actualmente este alegerea dreptului aplicabil. În acest sens, doctinarul susține că instrumentele internaționale, în special Convenția de la New York din 1958, degajă două principii uniforme: a) regula internațională ce interzice discriminarea convențiilor de arbitraj și b) principiul *in favour validitatis*, ce presupune alegerea acelei legi aplicabile care va valida efectele convenției arbitrale. [68, p.817] Doctinarul rus B.R. Karabelnikov, și autorii naționali L. Gribincea, D. Visternicean, M. Buruiană formulează principiul obligativității sentinței arbitrale. Astfel, chiar dacă o sentință arbitrală va fi refuzată de la recunoaștere și executare într-un stat, aceasta nu-i va afecta caracterul obligatoriu al acesteia, sentința fiind aptă de a produce efecte și a fi pusă în executare în alte state. [197, p.290; 26, 762-769; 61, p.260-263]

Majoritatea doctinarilor, atât occidentali, cât și regionali [120, nota 8-04, 155, p.14, 73, p.48-49, 183, p.305-320, 51, p.744, 189, p.86-87, 199, p.11-12, 197, p.15-16], susțin că misiunea arbitrajului este una jurisdicțională, acesta fiind investit prin convenția de arbitraj de către părți cu soluționarea unui litigiu, în privința căruia va aplica reguli de procedură și materiale, cu pronunțarea, în final a unei sentințe arbitrale obligatorii pentru părți.

Ilustrul savant francez, reprezentant al școlii de la Dijon, Prof. H.Motulsky afirma că executarea sentinței arbitrale reprezintă ”etapa la care se verifică forța unei structuri jurisdicționale”, sau, ”sfertul de oră al lui Rabelais”[175, p.141]. Redutabilii autori Ph.Fouchard, Em.Gaillard, B.Goldman, constată în Tratatul de Arbitraj Comercial Internațional că ”sentința arbitrală este opera unor judecători privați și nu are pentru ordinele jurisdicționale decât acea autoritate pe care acestea acceptă să i-o confere”.[155, p.899] Însă această eficacitate internațională pe care statele o acordă sentințelor arbitrale nu poate fi acordată fără ca statul receptor să exercite un control de regularitate asupra sentinței.

Cu referire la eficacitatea sentinței arbitrale străine, doctrinarii s-au preocupat de calitatea juridică și noțiunea sentinței arbitrale, caracterul de sentință arbitrală străină, efectele atribuite, condițiile de fond și de procedură ale acelui control de stat ce intervine să abilitze sentința cu efectele juridice.

Prof.Violeta Cojocaru precizează că ”recunoașterea și forța executorie constituie eficacitatea internațională a hotărârilor străine, ce depinde de condițiile de regularitate internațională.[11, p.34] Conform sensului atribuit de Dicționarul explicativ al Limbii Române, ”eficacitate” reprezintă ”calitatea de a produce efectul așteptat”, iar doctrina juridică explică că diferența dintre ”eficacitate” și ”eficiență” se manifestă, în special, privind atitudinea sensului lor în privința efectelor: dacă eficacitatea presupune realizarea scopurilor reale ale legii și calitatea acestei realizări, fără a se îngriji despre costurile acestei acțiuni, atunci ”eficiența” se ocupă doar de rentabilitatea acțiunii întreprinse.

Sentința arbitrală nu dispune de o definiție legală cuprinzătoare. Convenția de la New York stabilește la art.I alin.(2) că prin ”sentințe arbitrale se înțeleg nu numai sentințele date de către arbitrii numiți pentru cazuri determinate, ci, de asemenea, și acelea care sunt date de către organele de arbitraj permanente cărora părțile li s-au supus”, iar în dreptul național, în art.28, alin.(1) al Legii cu privire la arbitraj se stipulează că ”asupra problemelor remise arbitrajului spre soluționare în fond se decide prin hotărâre”. În această situație, identificarea sentinței arbitrale poate suscita dificultăți, mai ales că în procedura arbitrală se pot utiliza varii acte procedurale, iar arbitrii deseori utilizează denumiri netradiționale pentru intitularea actelor produse. Cu toate acestea, pentru atribuirea efectelor sentinței arbitrale, aceasta trebuie să fie identificată ca atare, fie conform unor definiții legale, fie conform unor criterii definitorii. La elaborarea legii model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional a fost relevată necesitatea reglementării unei noțiuni legale de ”sentință arbitrală”, fiind propusă definiția: ”prin sentință arbitrală se înțelege o sentință definitivă care soluționează toate chestiunile supuse tribunalului arbitral, și orice altă decizie a tribunalului arbitral prin care se examinează definitiv unele

chestiuni de fond sau în privința competenței sale, sau orice altă chestiune de procedură, pentru ultimul caz fiind necesară calificarea deciziei ca sentință de însăși tribunalul arbitral”. Din cauza multiplelor deficiențe, această definiție nu a putut fi utilizată în legea model UNCITRAL, fiind abandonată propunerea de reglementare a definiției prin acest act. Totuși, calificarea sentinței arbitrale are importante consecințe juridice, printre care: determinarea efectelor sale; dreptul de a contesta și desființa sentința; atribuirea la domeniul de aplicare al Convenției de la New York și al altor tratate internaționale; etc.

În lipsa unor definiții legale, se consideră că realitatea actului în sine va avea importanță.[155, p.750] Prof. Th.E.Carbonneau[73, p.38] evidențiază că sentința arbitrală apare ca un act final de *functus officio*, ce încheie activitatea și desesizează de competență tribunalul arbitral, având, în final, sarcina de a demonstra eficiența activității jurisdicționale arbitrale, iar autorii A. Redfern și M. Hunter atribuie misiunea respectivă arbitrilor, care ”trebuie să depună toate eforturile” pentru ca sentința să își poată produce efectele[120, nota 10-06]. Am putea, astfel, defini sentința arbitrală ca acel act al tribunalului arbitral prin care se tranșează în mod definitiv, integral, sau parțial, privind chestiunile litigioase de fond, supuse de către părți arbitrajului, privind chestiunile de competență, fie chestiuni de procedură care conduc la încetarea procedurii arbitrale.

Calitatea sentinței arbitrale de act jurisdicțional și calitatea tribunalelor arbitrale de a înfăptui justiția a fost tratată și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului[35, p.75-78]. Astfel, încă în anii ‘80 ai sec. XX, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a explicat că, Convenția Europeană a Drepturilor Omului nicidecum nu atribuie instanțelor de judecată statale calitatea de ”monopol” în înfăptuirea justiției, iar prin noțiunea de „tribunal” în sensul art. 6 nu se înțeleg doar jurisdicțiile în sens clasic, integrate într-o structură judiciară ordinară din statul în cauză”⁴. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a adus unele precizări care au inveterat competența arbitrajelor privind litigiile civile și au asimilat sentințele arbitrale cu hotărârile definitive ale instanțelor de judecată[35, p.77-78]. Marea instanță a statuat că: ”art.6 nu interzice crearea tribunalelor arbitrale pentru a judeca unele litigii”⁵, iar ”hotărârea arbitrală este considerată echivalentă cu o hotărâre judecătorească executorie”⁶. Asimilarea arbitrajului cu ”un tribunal stabilit prin lege” poate fi contestată, din considerentul că, chiar dacă arbitrajul este instituit și organizat în baza legii, acesta este o ”instanță derogatorie” de la justiția de stat și este investit cu autoritate printr-un mandat special al părților, și anume convenția arbitrală. În același

⁴ Campbell & Fell v.Marea Britanie, Anexa 3, pct.16

⁵ Transado - Transportes Fluviais do Sado, S.A vs Portugalia, Anexa 3, pct.115

⁶ Regent Company v.Ucraina, Anexa 3, pct.92

registru, se opinează că ”procedura de arbitraj nu este o formă de înfăptuire a justiției ci este un mecanism contractual, recunoscut de prevederile legale și constituționale ca producând anumite efecte juridice, dar care nu poate însă limita și atenua dreptul părților de a obține înfăptuirea justiției de către instanțele judecătorești”[47, p.195] . În această privință, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a explicat că ”statul nu poate fi ținut responsabil de acțiunile arbitrilor, decât dacă, și în măsura în care, jurisdicțiile statale au fost solicitate de a interveni.”,⁷ clarificând, în altă speță că ”responsabilitatea statelor nu este în totalitate exclusă, dat fiind că o hotărâre arbitrală trebuie să fie recunoscută(...) pentru a i se atribui un efect executoriu”.⁸

Și Curtea de Justiție a Uniunii Europene s-a expus în privința sentinței arbitrale ca și act jurisdicțional. În cauza Nordsee, CJUE a statuat că ”activitatea tribunalului arbitral permite anumite asemănări cu activitatea judecătorească prin faptul că arbitrajul este organizat în cadrul legii, arbitrul trebuie să decidă în conformitate cu dreptul, iar sentința sa are, pentru părți, autoritate de lucru judecat și poate constitui titlu executoriu în cazul în care s-a obținut exequatur-ul”.⁹

Pentru evaluarea capacității sentinței arbitrale de a produce efecte juridice doctrina tratează privind calitatea acesteia de act jurisdicțional, sau de act contractual, evocate prin prisma naturii juridice a arbitrajului comercial internațional.

Originarii definițiilor arbitrajului, au descris arbitrajul într-o concepție largă. Prof.René David considera că ”arbitrajul este o tehnică, urmărind a da o soluție unei probleme, interesând raporturile dintre două sau mai multe persoane, de către una sau mai multe persoane – arbitrul sau arbitrii – care dețin puterile lor pe baza unei convenții private și hotărăsc pe baza acestei convenții, fără a fi investiți de această misiune de stat”; [151, p.9], iar Ch. Jarrosson constata că ”arbitrajul este o instituție prin care un terț soluționează un diferend ce opune două sau mai multe părți, exercitând o misiune jurisdicțională ce i-a fost încredințată de acestea”[164, p.785].

Natura juridică a arbitrajului este tratată de doctrină prin originea convențională a competenței sale (concepția contractuală), fie prin misiunea jurisdicțională încredințată arbitrilor (concepția jurisdicțională), sau, în perspective mixte, ținând cont de particularitățile specifice ale arbitrajului.

Potrivit concepției contractuale, arbitrajul comercial internațional este conceput ca un ansamblu de acte juridice, de natură convențională, iar puterile arbitrilor sunt mandatate de părți în virtutea acordului lor de voință, care, astfel, desesizează instanța de drept comun de

⁷ Speța R. c. Elveției, Anexa 3, pct.91

⁸ Speța Jakob Boss Stohne KG c Republicii Federale a Germaniei, Anexa 3, pct.72.

⁹ Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH c. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG, Anexa 3, pct.82

competență în favoarea justiției private. Potrivit acestei teorii de origine civilistă, susținută de doctrinarii G. Balladore-Pallieri și F. Klein, convenția arbitrală și sentința ar forma un tot întreg, unde convenția arbitrală este fundamentul pentru hotărârea arbitrală, care devine piscul piramidei[168, p.585]. Astfel, hotărârea arbitrală ar constitui un manifest de voință al părților derivat din convenția arbitrală, formalizat ca și soluție irevocabilă pentru acel litigiu de un tribunal arbitral constituit de aceeași convenție arbitrală. În acest sens, doctrinara rusă I.B. Getiman-Pavlov susține că arbitrajul este asemănător unei convenții de drept civil, iar elementul de extraneitate provoacă conflicte de legi care se soluționează potrivit normelor conflictuale referitoare la obligațiile contractuale.[192, p.596] Potrivit Prof. Em.Gaillard, viziunea contractualistă avea scopul de a susține dezvoltarea arbitrajului, pentru că permitea sentințelor arbitrale străine să fie sustrate de la regimul de recunoaștere a acesteia, care era destul de sever până în anii '60 ai sec.XX[156, p.33]. Totuși, teza contractualistă a fost contrazisă de adepții concepției jurisdicționale, P. Brachet, Th. Mann, care au demonstrat că, de fapt, arbitrii acționează independent și autonom față de părți, iar sentința ce este emisă nu poate fi asimilată unui acord amiabil între părți, aceasta impunând un dispozitiv obligatoriu.[105, p.160-163]

Teza contractualistă este criticată astăzi de majoritatea autorilor[52, p.74, 26, p.742, 168, p.586] pentru că prezintă prea multe neclarități, care pot conduce la soluții lipsite de logică și aplicabilitate practică, în special privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale, cărora li se atribuie un caracter accesoriu arbitrajului. Or, hotărârile arbitrale sunt scopul primar al activității tribunalului arbitral, iar acesteia îi este recunoscută, prin norme de drept comun, autoritatea de lucru judecat, cu un efect executoriu ce poate declanșa executarea silită. Acest efect este unul pozitiv, constitutiv de drepturi pentru părți, în timp ce teza promovată de contractualiști presupune un efect negativ de simplă irevocabilitate a hotărârii, considerată drept act de natură contractuală.

Concepția jurisdicțională presupune că arbitrajul se manifestă prin competența arbitrilor de a statua privind un litigiu, acționând la fel ca niște judecători, aplicând și interpretând dreptul aplicabil, adoptând hotărâri obligatorii susceptibile de executare silită. Autorul Th.Mann în lucrarea sa "*Lex facit arbitrum*" explică că părțile pot supune arbitrajului exclusiv litigiile permise de legea de la sediul arbitrajului, or statul este cel care permite și tolerează activitatea sistemelor de justiție private.[105, p.157] În rezultat, ilustrul profesor rus S.N. Lebedev concluzionează că arbitrajul exercită o funcție publică jurisdicțională[206, p.31]. În dezvoltarea acestei idei, Prof.Anufrieva explică această misiune prin două teze constitutive: teoria "actului jurisdicțional", dat fiind că arbitrii sunt solicitați să soluționeze un litigiu printr-o hotărâre obligatorie și "teoria delegației", susținută de faptul că sursa competenței arbitrilor este dreptul

statului unde arbitrajul își are sediul.[188, p.323] Curtea Constituțională a Croației a fost sesizată cu două cereri care solicitau anularea unor sentințe arbitrale ale unui arbitraj instituționalizat din Zagreb, fără ca să fie inițiată vreo procedură de desființare a acestora. Curtea a respins ambele cereri și s-a referit la natura juridică a arbitrajului ca un ”act de jurisdicție delegată”, iar sentința arbitrală va avea același efect ca și o hotărâre judecătorească a unei instanțe de drept comun.[104, p.74] Profesorul român Ioan Macovei de asemenea definește arbitrajul ca un ”sistem jurisdicțional special și derogator de la dreptul comun, care corespunde exigențelor specifice comerțului internațional”[39, p.263].

Teza jurisdicțională a fost criticată de Prof. Lalive pentru că aceasta distinge și separă convenția arbitrală de sentință, considerând-o pe prima drept contract de drept public, sau contract special de procedură.[168, p.585] Chiar dacă sentinței arbitrale îi sunt atribuite efectele de putere de lucru judecat și aptitudinea de a fi supusă executării silite, aceasta nu se exercită *eo ipso*, ceea ce implică recurgerea la instanțele de stat, aceasta fiind un alt reproș adus teoriei jurisdicționale[104, p.75].

Odată cu consacrarea unui liberalism privind instituția arbitrajului, ambele teorii au fost analizate dintr-o perspectivă integrată, prin concepția *mixtă sau complexă (sui generis)* și concepția *autonomă*, cuprinzând elementele proprii ambelor concepții, acestea fiind caractere intrinseci arbitrajului, care, în fapt, îl disting și îi pun în valoare esența existenței sale.

Potrivit concepției mixte, susținute majoritar în literatura de specialitate[104, p.79-80; 155, p.16-20; 51, p.78; 25, p.27; 188, p.86-87; 194, p.5; 197, p.16; 26, p.747; 78, p.500], atât originea contractuală a arbitrajului, cât și activitatea sa jurisdicțională trebuie analizate unitar, ținând cont de ambele componente, precum și de specificul acestei instituții. Această dublă natură se manifestă la orice etapă și în actele arbitrajului. Astfel, arbitrajul e definit cumulativ prin cele două elemente intrinseci: componentele procesualiste, ce evocă misiunea jurisdicțională a arbitrului, și elementul contractualist, ce indică că arbitrajul a fost investit, la origine, printr-un act convențional al părților.

Totuși interpretarea cumulativă este considerată artificială de Prof.Motulsky, Prof.Lalive, pentru că poate conduce la unele soluții ce vor ține cont doar de unul dintre elemente, or între ele există o legătură strânsă, influențându-se reciproc. De aceea, autorii consideră important de a pune în valoare caracterul *sui generis* al instituției arbitrale, și elementele complexe ce o caracterizează, ceea ce va oferi facultatea de a ”opta în cazul fiecărei probleme, pentru elementul predominant”[175, p.145].

Într-o altă concepție, denumită ”teoria autonomă”, inițiată de Prof. Rubellin-Devichi, natura arbitrajului se califică în virtutea scopurilor și a avantajelor sale[185, p.78-81]. H.Motulsky

explică că însăși prin vocația sa, arbitrajul internațional, mai mult decât arbitrajul intern se detașează de jurisdicția statului; astfel, în plan internațional, arbitrajul nu are o jurisdicție pe care să o evite, acesta însă o creează. În acest sens, legea aplicabilă sentinței ar fi legea autonomiei, adică legislația aleasă expres sau implicit de către părți[176, p.33]. Concepția este criticată de doctrinarii procesualiști ruși[188, p.89; 191, p.22; 211, p.48-49], care nu o consideră o teorie în sine, pentru că ar conduce la o ordine juridică nerecunoscută. Se consideră, totuși, că această viziune are meritul de a include în spectrul terminologic, pe lângă termenii de arbitraj "a-național" și "delocalizat" dimensiunea de arbitraj "transnațional", care nu acordă nicio importanță sediului arbitrajului și legii respective[168, p.586].

Autorii Em. Gaillard, H. Motulsky, J.Lew, dar și L.P. Anufrieva, susțin că aceste concepții, aparent teoretice, au o semnificație practică importantă, în special pentru eficacitatea sentinței arbitrale. Astfel, efectele convenției de arbitraj asupra eficacității sentinței arbitrale, calitatea de "act jurisdicțional", sau calificarea "ordinii juridice" din care face parte sentința arbitrală pentru a determina dacă este o sentință "străină" – toate circumscriu potențialul și condițiile în care aceasta își va putea exercita efectele sale.

În consecința raționamentelor teoretice expuse, autorii români V. Roș, O.Căpățînă, S.Deleanu, I.P.Filipescu, dar și doctrinarii moldoveni A.Băieșu, M.Buruiană, V.Babără analizează efectele sentinței arbitrale din prisma caracterului de "act jurisdicțional". În teza sa de doctorat, D.Matei demonstrează că sentința arbitrală, la fel ca și o hotărâre judecătorească, este un act jurisdicțional complet caracterizat, atât sub raportul elaborării, sub raportul formei și structurii cât și sub raportul efectelor sale[41, p.8]. Potrivit opiniilor majoritare ale doctrinei românești a dreptului procesual civil[24, p.508; 45, p.335-337; 53, p.564-570], efectele indispensabile ale unui act jurisdicțional sunt: dezinvestirea instanței, calitatea de act autentic, caracterul declarativ în principiu, cel relativ la prescripția extinctivă, forța executorie și autoritatea de lucru judecat. Profesorul H. Motulsky explică că, "în materie de arbitraj, caracterul de putere de lucru judecat permite să distingem această instituție de alte mecanisme de soluționare alternativă a litigiilor, cum ar fi medierea, concilierea, sau expertiza, care sunt private de acest atribut.[175]

Doctrina moldovenească constată, în Manualul judecătorilor la examinarea pricinilor civile, atât în ediția 2006, cu autorii A. Băieșu și D.Visternicean, cât și în ediția 2013, în redacția lui M. Buruiană și D.Visternicean, că, prin analogie cu regimul juridic aplicat efectelor hotărârilor judecătorești străine, o sentința arbitrală străină va beneficia de efectele de: putere de lucru judecat, forța probantă, precum și de posibilitatea de a fi aduse la îndeplinire prin calea executării silite, adică forța executorie[60, p.253; 61, p.262-263]. Totuși, doctrinarii moldoveni precizează

că sentințele arbitrale străine pot să producă pe teritoriul unui alt stat doar efectele care sunt admise de dreptul național al acestuia, fie de convențiile internaționale cu caracter bilateral sau multilateral pe care le-a ratificat, dat fiind că aceasta reprezintă o prerogativă a statului. Regretabil, această opțiunea de prevăzută de recunoaștere de plin drept a autorității sentinței arbitrale străine a fost exclusă din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova începând cu 14 august 2015, rămânând valabilă doar pentru hotărârile judecătorești străine.[38] Astfel, perspectiva unor efecte extrateritoriale ale sentințelor arbitrale străine este limitată de controlul de regularitate pe care acestea trebuie să-l treacă prin intermediul procedurii stabilite de CPC.

În același registru, doctrinarii ruși, S.N. Lebedev[205, p.21], I.V. Getiman-Pavlova[192, p.603], B.R. Karabelnikov[197, p.276-277], dar și doctrinarii occidentali, A. Redfern și M. Hunter, A.J. Van Den Berg, H. Kronke, Em. Fouchard constată că Convenția de la New York din 1958 are valența de a institui un regim uniformizat pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, aplicându-se cu precădere asupra dreptului național al statelor membre. Totodată doctrinarii explică că o sentință arbitrală străină poate fi propusă: fie spre recunoaștere, fie spre recunoaștere și executare[101, p.7-8; 139, p.243; 155, p.905], aceasta decurgând din art.II al Convenției, care stipulează că ”fiecare dintre Statele contractante va recunoaște autoritatea unei sentințe arbitrale și va acorda executarea acestei sentințe conform regulilor de procedură în vigoare pe teritoriul unde sentința este invocată în condițiile stabilite în articolele următoare.” Astfel, Prof. S.N.Lebedev precizează că principalul efect al recunoașterii este caracterului de exclusivitate al sentinței, adică autoritatea de lucru judecat.[205, p.21] Recunoașterea este considerată ca fiind o armă defensivă, în timp ce executarea este o armă ofensivă[120, nota 10-11].

În ceea ce privește modul de operare al recunoașterii, părerile și interpretările doctrinarilor sunt împărțite. Prof. L.P.Anufrieva consideră că ”sentința arbitrală se interpretează ca fiind parte a ordinii juridice a aceluia stat, unde aceasta a fost pronunțată, de aceea, este legitim ca recunoașterea ei automată în străinătate să nu poată avea loc. Anume prin recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine în afara jurisdicției în cadrul căreia s-a produs, constă tot sensul acestui mod de soluționare a litigiilor.”[188, p.1090] În același sens, V. Roș consideră aceste două noțiuni sunt complementare, nici contradictorii nici alternative, și că nu ar exista inconveniente în practică în acest sens. Cu toate acestea, problematica suscită analize, mai ales din perspectiva dacă partea interesată va trebui, sau nu, să angajeze o procedură de recunoaștere în fața forului, ori, o recunoaștere de plin drept poate fi acordată pentru sentințele arbitrale în sistemul Convenției de la New York.

Ph. Fouchard, Em. Gaillard, și B.Goldman[155, p. 905] constată că sentința arbitrală străină are autoritate de lucru judecat din momentul pronunțării sale, ceea ce este stipulat *de lege lata* în art.1484 Noul Cod de Procedură Civilă al Franței[147]. În același sens se pronunță și art. 1120 alin. (3) din Noul Cod de Procedură Civilă al României[9], art.28 alin.(6) al Legii Republicii Moldova nr.23 cu privire la arbitraj, precum și art.35 alin.(1) al Legii-model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional, integrată de legislația Federației Ruse[139], a Ucrainei[196] și a Republicii Moldova[37]. În același timp, Convenția de la New York prevede explicit la art.II că : statele sunt obligate ”să recunoască autoritatea unei sentințe”, și să ”acorde executarea acestei sentințe conform regulilor de procedură în vigoare” în acel stat, care, însă ” nu trebuie să impună condiții mai riguroase, nici cheltuieli de judecată mult mai ridicate, decât acelea care sunt impuse pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale naționale.”

Prof. O. Căpățină apreciază inovația Convenției de la New York de a disocia noțiunea recunoașterii de executarea silită, care ajută părțile să se evite condițiile mai riguroase în cazul celei din urmă[7, p.137-138]. Astfel, prin opoziție cu executarea, care trebuie autorizată obligatoriu de statul de executare, recunoașterea operează de plin drept, *ope legis*, adică fără necesitatea de vreo altă procedură. Aceeași interpretare este susținută și de doctrina națională, prin Prof.A.Băieșu, M.Buruiană și D.Visterniceanu[60, p.254; 61, p.262], care susțin că sentințele arbitrale care nu sunt susceptibile de executare se recunosc de plin drept, în temeiul art.III al Convenției de la New York. Această abordare întâmpină echivoc în doctrina rusă: autoarea I.V. Getman-Pavlov[192, p.603] constată că recunoașterea efectelor sentinței arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York nu solicită procedură suplimentară, în timp ce autori precum M.M Boguslavscki[190] și L.P. Anufrieva[188] consideră că această sentință trebuie trecută prin fața instanței de judecată, motivând că, chiar dacă le este recunoscut pe deplin caracterul lor executoriu, totuși acestea nu au o opozabilitate completă. În monografia sa ”Международный коммерческий арбитраж”, B.R. Karabelnikov[197, p.276-277] argumentează că, potrivit art.III din Convenția de la New York și art. 35 alin.(2) din Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional a Federației Ruse, recunoașterea efectelor sentinței arbitrale străine din sistemul convențional trebuie să aibă loc de plin drept, partea recalcitrantă având la dispoziție posibilitatea de a înainta obiecții împotriva recunoașterii hotărârii străine.

De aceea, în situația când recunoașterea este solicitată cu titlu incidental unui judecător, acesta nu poate face un control privind cazurile de refuz a recunoașterii sau executării stipulate de Convenția de la New York sau de anulare a sentinței, probabilitate care, potrivit Ph. Fouchard, Em. Gaillard și B.Goldman, trebuie condamnată vehement[155, p.905].

Considerăm că supunerea sentinței arbitrale străine unor proceduri suplimentare în cazul invocării acesteia cu titlu incidental va contraveni puterii de lucru judecat care îi revine în virtutea calității de act jurisdicțional, precum și art.III al Convenției de la New York, care stipulează că ”fiecare din statele contractante va recunoaște autoritatea unei sentințe arbitrale”. Astfel, putem conchide că recunoașterea sentinței arbitrale străine trebuie acordată *ope legis*, pe când recunoașterea și executarea va fi supusă condițiilor de regularitate conform art.V al Convenției de la New York din 1958.

Definirea unui act ca ”sentință arbitrală”, ține de operațiunea de calificare din dreptul internațional privat, care va aplica legea statului solicitat (*lex fori*), dar nu fără a ține cont de reglementările din statul de origine[44, p.106]. Astfel, V.Roș consideră că *lex fori* va determina criteriile de definire, iar legea statului de origine (*lex loci arbitri*), va determina condițiile pe care actul trebuie să le îndeplinească pentru a fi încadrat în categoria de sentințe arbitrale[51].

Selectarea punctelor de legătură, a normelor conflictuale chemate să soluționeze conflictele de legi și să desemneze legea aplicabilă din domeniul arbitrajului internațional, dar și calificarea drept sentință națională, străină sau internațională, au un impact considerabil asupra eficacității sentinței arbitrale și a arbitrajului în general. Concepțiile privind natura jurisdicțională, contractuală și mixtă a arbitrajului au clarificat doar în parte fundamentele teoretice privind legătura pe care o poate avea arbitrajul cu ordinea juridică statală și repercusiunile asupra instituției arbitrale.

Pentru a răspunde acestor provocări teoretico-practice, opiniile celor mai iluștri doctrinari contemporani s-au raliat celor trei curenți de analiză: ”modelul monolocalizator”, ”modelul westfalian”- desemnate cumulativ în doctrină ca și ”concepția teritorialistă” și modelul ”transnaționalist”, toate analizând gradul de autonomie pe care îl are arbitrajul internațional și cum acesta influențează eficacitatea sentințelor arbitrale. Aceste conceptualizări au un impact asupra soluțiilor privind legea aplicabilă convenției de arbitraj, procedurii arbitrale, fondului litigiului și în privința recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine anulate în statul de origine.

Cea mai veche și conservatoare abordare o constituie curentul monolocalizator, sau teritorialist, potrivit căruia arbitrajul este asimilat unei jurisdicții a statului unde își are sediul arbitrajul, acest stat devenind forul pentru tribunalul arbitral. Unul dintre susținătorii acestui curent, F.A.Mann[105, p.163], constata că ”*lex facit arbitrum*”, astfel, arbitrul având un rol similar cu cel al judecătorului, trebuie să se supună legilor forului. În consecință, *lex arbitri* va fi legea procedurală a statului unde își are sediul arbitrajul, iar rolul autonomiei părților este secundar. Într-o altă opinie, profesorii elvețieni S. Poudret și J-F Besson, în

monografia ”*Comparative Law of International Arbitration*” argumentează conceptul de *lex arbitri*, ca un ansamblu de norme și reguli ce ar reglementa regimul instituției arbitrale, inclusiv eficacitatea convenției arbitrale, legea procedurală, dar și controlul regularității sentinței arbitrale[118, p.83-85]. Autorii consideră *lex arbitri* este *lex fori* pentru tribunalul arbitral, și argumentează că *lex arbitri* este, de fapt, legea țării sediului arbitrajului, *lex loci arbitri*, deoarece părțile, prin autonomie de voință, indicând sediul respectiv, au înțeles, de fapt, să supună arbitrajul legii țării respective. Unii autori ruși, printre care Prof. L.P. Anufrieva, S.A. Kurocikin și I.V. Getiman-Pavlova se raliază acestor tratări, considerând că, odată pronunțată la acel sediu, sentința arbitrală devine parte a acelei ordini juridice, ceea ce marchează astfel efectele sale extrateritoriale.[188, p.109-110; 192, p.597-598; 204, nota 117]

Autorul american G. Petrochillos susține că argumentele produse de F.A.Mann nu sunt o încercare de a apăra conceptul teritorialității, ci un îndemn pentru o certitudine și previzibilitate juridică.[116, p.25]

Aceste viziuni sunt contrazise de diverși autori, deoarece dezvoltarea actuală a arbitrajului internațional a depășit aceste limite ale pozitivismului statal, prezentând în practică necesități și interese divergente celor pe care se fundamentează adepții teritorialismului pur[156, p.37-39]. Astfel, potrivit ilustrului profesor B. Goldman[161, nota 3], arbitrul nu este în niciun caz exponent al serviciului public al vreunui stat, iar A. Redfern și R. Hunter opinează că alegerea sediului arbitrajului are mai degrabă raționamente practice, decât voința de a se supune unui ordini juridice[120, nota 2-78]. Prof. Jan Paulsson a criticat dur viziunea teritorialistă, considerând-o desuetă, deoarece într-o lume globalizată, părțile aleg sediul arbitrajului exclusiv pentru conveniență și această manifestare de voință nu cuprinde supunerea unui jurisdicții în privința eficacității convenției sau sentinței arbitrale.[110, p.8-9]

În cadrul celor mai recente dezbateri în privința acestei teorii, purtate în cadrul Conferinței Internaționale a Consiliului Internațional pentru Arbitraj Comercial din 2011, ”Arbitrajul: viitorii 50 ani”, profesorul american W.M. Reisman a dezvoltat ideea că statul de origine al sentinței este, de fapt, forul întâi (*prima fora*) care trebuie să se expună privind sentința arbitrală – cel care trebuie să aibă posibilitatea de a anula sentința și de a se opune astfel efectelor sale. Potrivit doctrinarului, prin aceasta Convenția de la New York de la 1958 ar limita numărul jurisdicțiilor care ar putea interveni asupra eficacității sentinței arbitrale, ceea ce ar conferi mai multă certitudine juridică părților.[94, p.24-25] În aceeași conferință, distinsul profesor Em.Gaillard a respins logica argumentelor oponentului, exemplificând cazul unui arbitraj cu sediul în Mexic, între o parte franceză și una americană, cu aplicarea legii elvețiene fondului cauzei, în care, potrivit conceptului monolocalizator sentința ar fi considerată mexicană, iar arbitrii ar fi ținuti să

aplice normele conflictuale ale Mexicului, iar instanța judecătorească sesizată ar trebui să aplice legea Mexicului în cazul invocării temeiurilor de refuz a eficacității prevăzute de art.V alin.(1) lit.a), d) și e). Potrivit conceptului monolocalizator, anularea sentinței respective de instanțele din Mexic va împiedica executarea acesteia în SUA, Franța, sau chiar Elveția. Acesta ar fi evident incompatibil cu realitățile arbitrajului în speță și ar favoriza in justiția. Autorul argumentează că, de fapt, Convenția de la New York din 1958 nu are și nu a intenționat să organizeze un dublu prag de jurisdicții: *prima* și *secunda fora*, ci mai degrabă aceasta s-a distanțat de legea de la sediul arbitrajului, deoarece nu reglementează intervenția statului de origine asupra sentinței, atribuind mai multă autoritate statelor de executare. Mai mult decât atât, Convenția instituie un regim permisiv față de dreptul național care e mai favorabil eficacității sentințelor, înlăturând aplicarea normelor sale în favoare legii mai prielnice[94, p.66-68, p.75-80].

Reprezentarea multilocalizatoare, sau "westfaliană" a arbitrajului internațional reprezintă o abordare mai evoluată a conceptului teritorialist, dar care păstrează totuși legătura arbitrajului cu ordinea juridică statală. Potrivit acestei reprezentări, arbitrajul internațional și sentința arbitrală își are sursa de juridicitate nu doar într-o singură ordine juridică, cea a sediului arbitrajului, ci într-un ansamblu de ordini juridice, care sunt apte să recunoască eficacitatea sentinței arbitrale. Astfel, procesul arbitral nu este preautorizat de legea sediului arbitrajului, ci mai degrabă este legitimat *a posteriori*, când sentința arbitrală corespunde condițiilor de regularitate pentru a fi executată. Potrivit lui Em. Gaillard, în remarcabila sa analiză "*Aspects philosophiques de l'arbitrage commercial international*"[156, p.46], acest curent se diferențiază de primul concept din punct de vedere al metodei. În această viziune, arbitrajul internațional își legitimează juridicitatea dintr-o pluralitate de sisteme juridice, ce include statele de executare[94, p.68-69]. Or, statele unde este solicitată executarea au un interes mult mai tangibil privind arbitrajul respectiv, decât statul în care părțile și arbitrii s-au reunit în ședință în vreo sală de conferință închiriată în vreun hotel. Prof. Jan Paulsson susține prin argumente această opinie, mai ales în situațiile când majoritatea tranzacțiilor transfrontaliere implică numeroase puncte de legătură. *Primo*, arbitrajul internațional s-a dezvoltat în sec.XIX-XX primordial datorită tratatelor internaționale, care au creat o ordine juridică uniformă de recunoaștere și eficacitate a instituției arbitrale. *Secundo*, normele dreptului internațional privat nu răspund provocărilor lumii contemporane, când multe tranzacții cuprind elemente multinaționale, iar contractele se încheie *inter absentes*, și *tertio*, pluralitatea de ordini juridice care pot să dea sau nu efect convenției și sentinței arbitrale nu este o teorie, ci un fapt.[110, p.8-9] Potrivit opiniei expuse de Camera Internațională de Comerț cu sediul la Paris, sediul devine un punct de legătură subsidiar, unde voința părților are prioritate, precum și alte puncte de legătură relevante pentru cauză.

Într-o opinie opusă, autorul american R.Goode, consideră ca acest curent ar presupune că procesul arbitral activează într-un vid juridic total, până la momentul când o cerere de executare a sentinței este înaintată.[87, p.19] Prof. M.Reisman de asemenea se opune reprezentării „westfaliene”, considerând că, Convenția de la New York ar conduce la distribuirea competențelor între jurisdicțiile primare, adică cele de la sediul arbitrajului, și secundare, adică instanța competentă de recunoaștere și executare, asigurând astfel atât un proces echitabil și care poate fi finalizat. Totuși, această arhitectură secționată în *prima* și *secunda fora* este respinsă de Prof. Em.Gaillard și Prof. Radicati di Brozolo, or Convenția de la New York nu prevede explicit această divizare per jurisdicții și nu acordă statului de la sediul arbitrajului o funcție de ”control primar” a sentinței arbitrale[94, p.66-68, p.75-80]. În același timp, Prof. Radicati di Brozolo susține că arbitrajul nu poate exista fără suportul statului, fie de la sediul arbitrajului sau cel de executare, solicitate fie pentru încuviințarea măsurilor asigurătorii sau a executării silite a sentinței arbitrale. Cu toate acestea, sentința arbitrală nu poate fi considerată nicidecum ”produs” al sistemului juridic al statului unde arbitrajul și-a avut sediul. Autorul consideră că anularea sentinței de statul de origine nu va avea efecte extrateritoriale automate, aceasta fiind o hotărâre judecătorească a cărei putere se limitează la teritoriul jurisdicției sale. Astfel, Convenția de la New York nu urmărește limitarea libertății statelor de a recunoaște și executa sentințele arbitrale, ci limitarea libertății lor de a *nu* recunoaște și a *nu* executa sentințele arbitrale străine. De aceea, lista excepțiilor de eficacitate prevăzute de art.V al Convenției nu are valoare prescriptivă, odată ce art.VII alin.(1) al Convenției permite statelor să se prevaleze de prevederile legii naționale sau internaționale mai favorabile în privința eficacității sentințelor. [94, p.79-86]

Prof. J.Paulsson conchide că această abordare orientată spre conformarea cu legea oricărui for ce ar putea fi solicitat de a executa sentința este una impracticabilă, or arbitrii nu pot studia și nu se pot supune unui număr mare, ori chiar indefinit, de legi ale statelor susceptibile să devină for de executare. În plus, orice tribunal incluzând femei, sau atești ar trebui să se declare lipsiți de competență, deoarece undeva, un posibil for de executare ar solicita ca arbitrii să fie bărbați sau să aibă o oarecare religie.[110, p.11]

Echipa de autori ai Comentariului global al Convenției de la New York, conduși de Herbert Kronke, Patricia Nacimiento, ș.a., au constatat că, conceptul teritorialist, prin aceste două reprezentări: monolocalizator și westfalian, este actualmente cel mai răspândit curent printre doctrinari și jurisprudență, cu toate că a devenit, în ultimul timp, din ce în ce mai des subiect de critică.[101, p.324-331]

Teza ordinii juridice arbitrale, sau abordarea delocalizată (autonomă), este reprezentată de școala franceză, în special prin autorii și inițiatorii ei : E.Loquin[171], B.Goldman[161],

Em.Gaillard[156, p.67-100], J-B. Racine[183, p.335], ș.a., și vine să se opună conceptului teritorialist. Potrivit lor, juridicitatea arbitrajului nu este acordată de vreo ordine juridică de stat, fie cea a sediului arbitrajului sau a statului de executare a sentinței, dar dintr-o ordine juridică terță, susceptibilă de a fi calificată ca ordine juridică arbitrală. Această reprezentare corespunde, potrivit lui Em.Gaillard, puternicii percepții pe care o au arbitrii că ei nu înfăptuiesc justiția în numele unui stat, dar că exercită o funcție jurisdicțională pentru părțile ce le-au delegat și în serviciul comunității comerciale internaționale.[156, p.60] Iar juridicitatea arbitrajului se fundamentează pe consensul vast între state de a recunoaște arbitrajul internațional ca un mod de reglementare a litigiilor rezultate din tranzacții de comerț internațional.

În acest context, termenul de ”transnațional” este preferat celui de ”anațional”, dat fiind că ultimul nu ține cont de originea statală a regulilor prin care se legitimează arbitrajul. În comparație cu reprezentările teritorialiste, care se referă la un centru statal, fie statul de sediu, fie acesta și statele de executare, concepția transnaționalistă nu concepe fiecare stat în parte la originea juridicității arbitrajului, ci comunitatea de state și activitatea lor normativă comună. Fundamentată de postulatele *jus-naturaliste* și un curent pozitivist transnaționalist, acest nou curent face trimitere și la principiul „majoritarismului”, consacrat de art.38 al Statutului Curții Internaționale de Justiție, care permite detașarea unor principii generale de drept, bazate pe un ansamblu de tendințe dominante, ce nu presupune însă recunoașterea lor unanimă. Potrivit adeptilor acestui concept, regulile transnaționale, principiile generale de drept, tendințele consacrate ale practicii arbitrale, izvoarele *soft law*, unele uzanțe și practici comerciale inveterate, și alte componente *lex mercatoria* ar forma acest sistem juridic compozit al ordinii juridice arbitrale.[156, p.87-90]

Concepția transnaționalistă a fost absorbită de jurisprudența franceză, care, prin câteva decizii ale Curții de Casație, a fost aplicată în sistemul jurisdicțional francez în privința eficacității sentințelor arbitrale străine. Astfel, în celebrul caz *Hilmarton*, pentru prima dată, cea mai înaltă instanță judiciară a Franței a constatat că ”o sentință pronunțată în Elveția este o sentință internațională care nu a fost integrată în ordinea juridică a acestui stat, astfel încât existența acesteia se consideră stabilită chiar dacă a fost anulată la sediul arbitrajului, dat fiind că în Franța recunoașterea sa nu contravine ordinii publice internaționale”.¹⁰ Aceeași abordare a fost menținută în cauza *Chromalloy*¹¹, iar în 2007 în cauza *Purtabali*, Curtea a afirmat că ”sentința internațională nu este legată de nicio ordine juridică statală, fiind o decizie de justiție internațională a cărei regularitate este examinată conform regulilor țării unde se solicită

¹⁰ Societe Hilmarton Ltd. V. Societe Omnium de traitement et de valorisation (OTV), Anexa 3, pct.104.

recunoașterea și executarea sa”.¹² În același sens, Belgia a eliminat dreptul de a ataca în procedură de anulare sentințele arbitrale pronunțate pe teritoriul lor dar care nu prezintă legături cu forul, iar Elveția și Suedia au permis părților prin acord de voință să se dezică prin convenție de acest drept.[156, p.88-90] În condițiile legislației Republicii Moldova această oportunitate nu este admisă la etapa încheierii convenției de arbitraj, dat fiind că art.477 alin.(2) al CPC al Republicii Moldova stipulează că ”părțile nu pot renunța prin convenție arbitrală la dreptul de a contesta hotărârea arbitrală.” Cu toate acestea, CPC admite renunțarea la acest drept după pronunțarea sentinței arbitrale. Considerăm că opțiunea de a renunța la dreptul de a solicita desființarea sentinței arbitrale aparține părților, care, în virtutea principiului autonomiei de voință, pot să se priveze de acest drept prin convenție de arbitraj. Aceste situații ar fi oportune în special dacă legea statului unde arbitrajul a avut sediul dispune de o legislație și de o practică judiciară nefavorabilă eficacității instituției arbitrale, dar și atunci când sediul arbitrajului este selectat exclusiv din considerente practice și logistice. În acest sens nu putem constata o privare de dreptul fundamental de acces la justiție, dat fiind că părțile pot dispune doar în privința cauzelor arbitrabile, având posibilitatea de a-și apăra drepturile în arbitraj, iar sentința acestuia urmează, oricum, să fie supusă regimului internațional de eficacitate al Convenției de la New York.

Respectabilul profesor olandez P.Sanders a opinat că astfel de sentințe, nesusceptibile de a fi atacate cu recurs în anulare, nu ar beneficia de o protecție a Convenției de la New York în alte state pe motiv că ar fi lipsite de o ”ancorare” suficientă pentru a fi considerate ”străine”. [122, p.248] Într-o opinie mai radicală, Prof. M. Reisman susține că, conceptualizarea arbitrajului ca o procedură autonomă de aparatul de stat, din punct de vedere conceptual dar și politic, este o „fantezie anarho-capitalistă”. Autorul consideră că arbitrajul va implica mereu intervențiile a două foruri pentru a-i determina eficacitatea: forul de la sediul arbitrajului și instanța competentă de recunoaștere și executare.[94, p.16-17] J.Paulsson prezintă unele reticente privind această teorie, în special pentru că ”percepția arbitrilor” de a aplica reguli transnaționale nu este probată, iar fundamentarea ordinii juridice arbitrale pe consensul internațional al statelor, exprimat prin tratate, nu reprezintă un argument împărtășit de toate statele, care nu susțin că normele internaționale sunt derivate din ”tendențele progresiste” la nivel internațional, ci mai degrabă insistă asupra voinței proprii, evocată prin acte legislative naționale de a adera la acestea. Totodată, faptul că jurisprudența franceză a urmat această reprezentare nu înseamnă că și judecătorii altor state o vor face.[110, p.13-14] Autorii ”Comentariului global al Convenției de la New York” concluzionează că teza transnaționalistă rămâne a fi încă minoritară în dreptul

¹¹ The Arab Republic of Egypt v. Chromalloy Aeroservices, Anexa 3, pct.113.

comparat, iar jurisprudența franceză care este în favoarea acesteia își întemeiază pozițiile prin trimitere la art.VII alin.(1) al Convenției de la New York, pe considerentul că dreptul francez este drept mai favorabil decât normele Convenției, și nu își motivează deciziile doar prin raționamente teoretice.[101, p.45-46] În același context, autorii A.Redfern și M. Hunter constată că, chiar dacă teoria ”delocalizării” arbitrajului are susținători puternici și elocvenți, în realitate acest arbitraj ”delocalizat” ar fi posibil exclusiv în cazul în care legea procedurii arbitrale, *lex arbitri*, o va permite.[120, nota 2-27]

Renumitul autor rus V.V. Komarov și doctrinarul ucrainean V.N. Podorețkii contrazic conceptul transnaționalist cu următoarele argumente: negarea posibilității dreptului național de a influența arbitrajul ar putea să conducă la un ”haos juridic”; înlăturarea *lex loci arbitri* ar conduce la imposibilitatea de a face recurs în anulare asupra sentinței sau a acțiunilor arbitrilor, ceea ce ar produce un dezechilibru între părți; legătura sentinței cu statul unde a fost pronunțată determină aplicarea Convenției de la New York, care în art.I alin.(3) stipulează că statele pot face rezerva de aplicare a Convenției asupra sentințelor pronunțate într-un alt stat membru.[200, p.110-113] Autorii elvețieni J-F Poudret și S. Besson opinează că interesul practic al acestei concepții de delocalizare a arbitrajului ar fi deja epuizat, odată ce părțile nu sunt obligate să aleagă ca și sediu o țară cu vreo legătură cu cauza, iar sediul rămâne a fi un factor de conexiune pur-juridică. Autorii o citează pe Prof. G.Kaufmann-Kohler care indică, de asemenea, că ”alegerea sediului nu este altceva decât alegerea legii aplicabile arbitrajului”. [118, p.98-99].

Aceste trei reprezentări privind legătura între instituția arbitrală și odinea juridică statală are un impact substanțial asupra eficacității sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958. Astfel, în statele de apartenență la conceptul teritorialist, cum ar fi Marea Britanie, Germania, China, SUA, și, într-o oarecare măsură, Elveția, validitatea convenției arbitrale se va evalua conform unei legi naționale, fie legea cauzei, fie legea statului unde a fost pronunțată sentința[143, p.574], pe când în Franța, unde este promovată reprezentarea transnaționalistă, în acest scop se va favoriza alegerea părților de a recurge la arbitraj.

O altă consecință practică ține de determinarea legii aplicabile fondului litigiului. Astfel adepții conceptului teritorialist vor tinde să folosească în acest scop normele conflictuale, de cele mai dese ori, cele ale statului-sediu al arbitrajului, reținând dreptul național indicat de acestea.[110, p.9-10] Conform viziunii alternative, se va favoriza calea directă de aplicare, cu evitarea normelor conflictuale, tinzând să se aplice *lex mercatoria* și principiile generale de drept fondului cauzei.[184, nota 650]

¹² Societe PT Putrabali Adyamulia v. Societe Rena Holding, Anexa 3, pct.105.

În cazul absenței unui acord de voință între părți, procedura arbitrală va fi reglementată, și, respectiv, diagnosticată la etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine, conform legii țării unde a fost pronunțată aceasta (*lex loci arbitri*), considerată drept *lex arbitri* în statele adevrate ale abordării teritorialiste.[98, p.1315] În același timp, într-o interpretare transnaționalistă, se consideră că arbitrii au libertatea de a organiza procedura arbitrală, conducându-se doar de niște principii general acceptate, cum ar fi principiul dreptului la un proces echitabil, dreptul de a dispune de mijloace egale pentru prezentarea cauzei, sau principiile justiției naturale.

În accepțiunea conceptului transnaționalist sentința arbitrală nu este integrată în nicio ordine juridică națională, ci aparține unei ordini juridice arbitrale[158, p.896-897], având, deci, capacitatea de a produce efecte juridice pretutindeni, prin recunoaștere sau prin încuviințarea executării silite, chiar dacă ar fi fost desființată de statul unde sentința a fost pronunțată[156, p.189-191]. În această privință, promotorii reprezentării teritorialiste susțin că o sentința arbitrală străină anulată de statul de origine nu mai produce nici un fel de efecte juridice, fiind considerată inexistentă din punct de vedere juridic[134, p.182].

În contextul aprecierii conformității arbitrajului și a procedurii arbitrale cu normele de ordine publică, adepții viziunii teritorialiste se vor raporta la normele imperative ale statului sediu al arbitrajului, pe când în sensul interpretărilor transnaționaliste, aceasta ar trebui evaluată conform regulilor de ordine publică transnațională.[85, p.309-310]

În doctrină se constată că, în ciuda acestor interpretări diverse, Convenția de la New York din 1958 are abilitatea de a nu exclude nici una din aceste aplicări, dat fiind că normele sale stabilesc un standard maxim de rigurozitate, fiind încurajate acțiunile care favorizează eficacitatea sentințelor arbitrale străine, prin intermediul normei prevăzute de art.VII alin.(1), cu privire la precăderea dreptului mai favorabil asupra normelor convenționale[101, p.44-46].

În ciuda diverselor curente de opinie, doctrina din domeniu se raliază majoritar unor principii generale privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York. Potrivit autorilor Th.Carbonneau, G.Born, dar și Consiliului Internațional pentru Arbitraj Comercial Convenția de la New York din 1958 instituie o prezumție de eficacitate internațională a sentinței arbitrale străine, dat fiind sarcina probației ce incumbă părții recalcitrante și a listei exhaustive de temeiuri de refuz de recunoaștere și executare stipulate de art.V al Convenției[73, p.112; 159, p.31; 68, p.816; 95, p.15]. Această prerogativă a sentințelor arbitrale rezidă în manifestul internațional de a promova și susține dezvoltarea arbitrajului internațional ca metodă de soluționare a litigiilor de comerț internațional, consacrat atât prin Convenția de la New York, alte tratate internaționale și prin activitatea organizațiilor internaționale specializate în domeniu.

1.2. Convenția de la New York: instrument de reglementare și uniformizare a cadrului normativ internațional privind eficacitatea sentințelor arbitrale străine

Convenția de la New York are prerogativa de a fi instituit un cadru internațional uniformizat, considerat, pe bună dreptate, ”sistemul cel mai evoluat, înlocuind arbitrariul prin obiectivitate”[6, p.3], sau, așa cum aprecia ex-președintele Curții Internaționale de Justiție, judecătorul Stephen Schwebel despre Convenția de la New York, "*It works.*"("Lucrează").[69, p.21]

Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine a fost adoptată la 10 iunie 1958 sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite și a intrat în vigoare la 7 iunie 1959, fiind astăzi aplicabilă în 156 state. Convenția de la New York a devenit ”piatra de temelie a arbitrajului comercial internațional”[139, p.8] fiind considerată de doctrinari ca ”cea mai eficientă exemplificare a legislației internaționale în întreaga istorie a dreptului comercial”[107, p.43].

Convenția de la New York a fost elaborată pentru a exclude deficiențele tratatelor anterioare acesteia: Protocolul de la Geneva de la Geneva din 24 septembrie 1923 relativ la convenția de arbitraj și Convenția de la Geneva din 26 septembrie 1927 privind executarea sentințelor străine, adoptate în cadrul Ligii Națiunilor. Conform art. VII alin.(2) al Convenției de la New York, tratatele de Geneva „vor înceta să mai producă efecte între statele contractante din ziua și în măsura în care acestea vor fi legate prin prezenta Convenție”. Astfel, Convenția și Protocolul de la Geneva au rămas în desuetudine.

Înainte de a ne concentra analiza asupra Convenției de la New York, este important să subliniem că aceasta face parte dintr-o ”rețea de reglementări” care contribuie la “circulația juridică internațională a sentințelor arbitrale”. [6, p.3-6] Acest circuit de norme internaționale include convenții internaționale și regionale care reglementează efectele internaționale ale sentințelor arbitrale străine, printre care: Convenția europeană de arbitraj comercial internațional din 1961, Convenția de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 1965, Convenția de la Moscova cu privire la soluționarea pe cale arbitrală a litigiilor de drept civil rezultate din relații de cooperare economică, tehnico-științifică, din 1972, Convenția interamericană privind arbitrajul comercial internațional de la Panama din 1975, Convenția de la Amman privind arbitrajul comercial, din 1987, Tratatul Organizației pentru armonizarea dreptului afacerilor în Africa din 1993 (numit „Tratatul OHADA”), precum și numeroase tratate bilaterale de asistență juridică și recunoaștere reciprocă a investițiilor. În cadrul Comunității Statelor Independente, este important de a menționa semnarea la Kiev, în 1992, a Acordului privind modalitatea de soluționare a litigiilor rezultate

din desfășurarea activității comerciale.¹³ Analiza acestor principale convenții internaționale în domeniul arbitrajului demonstrează că acestea intervin suplimentar la regimul convențional reglementat de Convenția de la New York, care rămâne totuși principalul standard internațional de eficacitate a sentințelor arbitral străine.

Un rol substanțial în scopul uniformizării reglementărilor privind arbitrajul comercial internațional, îl are Legea-model privind arbitrajul comercial internațional elaborată de Comisia Națiunilor Unite pentru dreptul comercial internațional (UNCITRAL) în 1985. Legea-model a consfințit recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine art. 35-36, care sunt apropiate prevederilor din art. IV-V ale Convenției de la New York din 1958, or intenția principală a autorilor a fost ca aceasta să nu contravină Convenției de la New York din 1958, și să contribuie la receptarea Convenției de la New York în dreptul național.

Convenția de la New-York din 1958 a fost fructul unor negocieri politice și dezbateri empirice internaționale, textul acesteia fiind definitivat în cadrul unei conferințe multinaționale, în baza proiectului propus de Camera de Comerț Internațională de la Paris și de Consiliul Economic și Social al ONU. Iluștri savanți din domeniul dreptului comerțului internațional au participat la lucrările de elaborare a Convenției, printre care: Prof.P.Sanders(Olanda), Dr.O.Glossner(Germania), F.Eisemann(CCI), M.Domke(SUA), G.Holleaux(Franța), M. Matteucci (Italia), etc.[131, p.3-6]

Convenția de la New York, comparativ cu tratatele anterioare și dreptul comun în domeniul arbitrajului a produs importante inovații și îmbunătățiri. Tratatul are un domeniu de aplicare mai vast[139, p.8], fiind abandonată necesitatea ca părțile să fie subiecți resortisanți ai unuia dintre statele semnatare. ”Dublul exequatur” a fost eliminat; sarcina probației a fost inversată: odată ce solicitantul a prezentat sentința arbitrală și convenția de arbitraj forului de executare conform art.IV, obligația de a aduce probe îi revine părții recalcitrante la invocarea temeiurilor de refuz prevăzute de art.V; temeiurile de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine sunt reglementate exhaustiv[155, p.144]. În art.V al Convenției se reglementează restrictiv 5 temeiuri care pot fi invocate de pârât și altele 2 ce pot fi invocate de pârât și *ex officio* de instanță pentru a refuza efectele sentințelor arbitrale străine. Noul instrument internațional instituie un regim internațional de eficacitate a convenției de arbitraj, printr-o normă materială de la art.II ce prevede condiția de formă scrisă și efectele atât a clauzei compromisorii, cât și a compromisului.[197, p.7] La propunerea profesorului olandez P.Sanders, s-a decis de a evita adoptarea a două tratate internaționale separate, cum era cazul convențiilor de la Geneva, fiind

¹³ Acordul este în vigoare pentru: Armenia, Republica Belarus, Kazahstan, Republica Kîrghiză, Republica Moldova, Federația

introduse în Convenția de la New York norme privind eficacitatea convenției de arbitraj, cu scopul de a spori eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale.[131, p.3-5] Convenția acordă prioritate alegerii părților în privința constituirii tribunalului arbitral, procedurii de arbitraj, dreptului aplicabil, exprimate prin convenția de arbitraj, iar în cazul lipsei unui acord în aceste privințe, stipulează aplicarea legii locului unde a fost pronunțată sentința. Această îmbunătățire față de Convenția de la Geneva din 1927 a afirmat primatul convenției arbitrale și rolul subsidiar al legilor statului, care se aplică doar dacă părțile n-au prevăzut altceva.[139, p.8-11]

Cu toate acestea, comparând textul final al Convenției cu textul propus de CCI și proiectul inițiat în 1955, se denotă o prudență sporită a normelor, dat fiind că reprezentanții plenipotențari ai statelor au preferat să utilizeze noțiunea de "sentințe arbitrale străine", în loc de termenul de „sentințe arbitrale internaționale” propus de CCI, ceea ce a condus ca arbitrajul să rămână ancorat prin norme conflictuale de ordinea juridică a țării unde a avut loc arbitrajul[156, p.52].

Sistemul Convenției de la New York din 1958 este reprezentat prin: domeniul de aplicare, din punct de vedere material și teritorial, modul de aplicare a acesteia, ce cuprinde principalele principii și reguli de interacțiune ale normelor convenționale cu dreptul național și internațional, și normele convenționale propriu-zise.

1.2.1. Sentințele arbitrale susceptibile de eficacitate în sistemul Convenției de la New York

Normele Convenției de la New York din 1958 privind eficacitatea internațională se aplică, conform art. I alin.(1) sentințelor arbitrale *"date pe teritoriul unui alt Stat decât acela unde se cere recunoașterea și executarea sentințelor și rezultate din diferende între persoane fizice sau juridice. Ea se aplică, de asemenea, sentințelor arbitrale care nu sunt considerate ca sentințe naționale în Statul unde este cerută recunoașterea și executarea lor"*, și explică la art.I alin.(2) că, prin sentințe arbitrale *"se înțeleg nu numai sentințe date de către arbitri numiți pentru cazuri determinate, ci, de asemenea, și acelea care sunt date de către organe de arbitraj permanente cărora părțile li s-au supus."*

1) Domeniul material de aplicabilitate al Convenției.

Delimitarea materială a domeniului de aplicare este determinată de stabilirea următoarelor elemente constitutive:

(a) Actul supus Convenției este o sentință a arbitrajului -

Convenția nu dă o definiție a sentinței arbitrale, însă, precizează că acestea pot fi emise de arbitrajele instituționalizate, și de arbitrajele *ad-hoc*, ambele având aceeași autoritate. Opinia

autoarei ruse T.N. Neshataeva[210, p.127] potrivit căreia alegerea părților de a diferi litigiul unui arbitraj ad-hoc trebuie să fie supus preliminar unei recunoașteri a competenței acestuia de către instanțele de drept comun, este respinsă de doctrină, ca fiind contrară Convenției de la New York [198, p.21].

Calificarea termenului de "sentință arbitrală" se va efectua de instanța de judecată sesizată conform legii forului. În practica judiciară a Republicii Moldova, în cauza Horus SA c. Ministerul Sănătății a Republicii Moldova din 2013¹⁴, a fost tratată această chestiune de calificare a unei hotărâri ca sentință arbitrală. În speță, Ministerul Sănătății și Ministerul Justiției al Republicii Moldova a solicitat refuzul recunoașterii și executării unei hotărâri pronunțate de un "adjudecător", pe motivul că aceasta nu ar reprezenta o "hotărâre arbitrală", ci un act al unei proceduri pre-contencioase, procedura de "adjudecare". Potrivit autorităților, Legea cu privire la arbitraj și Legea cu privire la arbitraj comercial internațional nu cunosc asemenea termeni precum "adjudecător" și "adjudecare", de aceea, acestea nu se cuprind în sensul definițiilor privind arbitrajul. Instanța judecătorească de primă instanță și Curtea de Apel Chișinău au respins ca nefondate aceste argumente, explicând că, potrivit prevederilor contractuale, părțile au stipulat două proceduri consecutive de arbitraj, denumite, în limba engleză "*adjudication*" (adjudecare) și "*arbitration*" (arbitraj), prima referindu-se la o procedură de arbitraj ad-hoc, iar a doua, la un arbitraj instituționalizat, în cazul în care una dintre părți nu ar fi fost de acord cu hotărârea primei faze a arbitrajului. Reclamantul Horus SA a demonstrat că procedura de "adjudecare" a fost una identică celei de arbitraj, părțile fiind citate, informate despre procesul arbitral, prezentându-și cerințele și probele, examinate de un arbitru unic, numit "adjudecător".

Practica judiciară comparată demonstrează că instanțele de drept comun au statuat că la interpretarea termenului de "sentință arbitrală" se va ține cont de spiritul Convenției de la New York, de natura și conținutul actului prezentat spre executare, indiferent de denumirea cu care acesta este intitulat, și se va examina dacă prin acesta arbitrajul se pronunță final în privința cauzei litigiului, inclusiv asupra jurisdicției¹⁵. Pentru aceasta, sentința trebuie să fie emisă de arbitri, să soluționeze în mod final litigiul sau anumite chestiuni litigioase, și să fie obligatorie pentru părți.

(b) Sentința arbitrală este definitivă și obligatorie pentru părți –

Convenția de la New York din 1958 a instituit caracterul obligatoriu al sentinței arbitrale, reușind să modifice substanțial regimul anterior al Convenției de la Geneva din 1927 ce impunea caracterul definitiv al sentinței arbitrale, care conducea la obținerea unui act ce-ar fi demonstrat

¹⁴ Horus SA c. Ministerul Sănătății al R.Moldova, Anexa 3, pct.66.

aceasta. Acest criteriu este determinat de temeiul de refuz a recunoașterii și executării prevăzut de art.V alin.(1) lit.e) pe motiv că ”că sentința nu a devenit încă obligatorie pentru părți sau a fost anulată sau suspendată”. Jurisprudența germană și franceză a explicat că, o sentința este obligatorie pentru că nu poate fi atacată cu apel nici într-un alt tribunal arbitral, nici într-o instanță de drept comun. Exercițiul unor căi de atac, chiar dacă pot conduce la anularea sa (contestarea în anulare, revizuirea, desființarea) nu afectează caracterul final al sentinței, deoarece noua judecată corespunde unei alte legitimități, și anume, aceea constituțională de a exercita, într-un regim de maximă strictețe, controlul judecătoresc[41, p.7-8]. Astfel, chiar dacă sentința arbitrală a fost atacată în statul de origine printr-o acțiune în anulare, aceasta poate fi, totuși, înaintată spre recunoaștere și executare în sistemul Convenției de la New York din 1958. Însă, instanța sesizată va putea să refuze efectele unei sentințe care a fost suspendată, sau anulată, în temeiul art.V alin (1) lit.e), la cererea pârâtului și dacă au fost aduse dovezile necesare în acest sens.

Ce ține de determinarea caracterului obligatoriu, doctrinarii au păreri împărțite privind modalitatea de calificare a acestui termen. Potrivit unor autori, sentința va fi evaluată ca obligatorie prin raportare la dreptul statului de origine, dat fiind norma prevăzută de art.V alin.(1) lit.e) a Convenției.[152, p.991-992] Conform unei opinii alternative, calificarea se va efectua prin interpretare autonomă, cu referire la normele Convenției de la New York din 1958, pentru a evita instituirea unui ”dublu exequatur” asupra sentinței arbitrale, în cazul calificării în baza legii statului de origine[121, p.275; 139, p.343].

Caracterul final al sentinței arbitrale presupune că autoritatea adjudecătoare, tribunalul arbitral, s-a expus în mod categoric și definitiv în privința unor chestiuni litigioase sau a întregului litigiu¹⁶, fără a mai putea repeta actul jurisdicțional ce ar conduce la modificarea sau revocarea sentinței.

Așadar, forul sesizat va trebui să expertizeze actele supuse recunoașterii și executării prin prisma acestor două criterii pentru a stabili dacă acestora le pot fi recunoscute efectele juridice proprii. Practica judiciară comparată reține că următoarele tipuri de acte ale arbitrajului pot fi reținute în domeniul de aplicare al Convenției:

- Sentințele arbitrale unice (globale)– sunt sentințele arbitrale finale prin care se tranșează integral toate capetele litigioase și litigiul arbitrat[155, p.753-754];

¹⁵Publicis Communication v. Publicis S.A., True North Communications Inc., Anexa 3, pct.90.

¹⁶Resort Condominiums International Inc. v. Ray Bolwell and Resort Condominiums, Pty. Ltd., Anexa 3, pct.96.

- Sentințele arbitrale parțiale – prin care se tranșează în mod definitiv o parte a litigiului, celelalte rămânând a fi soluționate de tribunalul arbitral. Condiția este ca aceste chestiuni litigioase să poată fi separabile de restul litigiului.¹⁷;

- Sentințe interlocutorii (interimare sau preliminare) – prin care se decide o chestiune preliminară pentru a dispune privind pretențiile părților, cum ar fi: termenul de prescripție, legea aplicabilă cauzei, etc. Totuși, o sentința interlocutorie trebuie să conțină o decizie obligatorie și finală privind anumite chestiuni concrete.

- Sentințele prin acord – care înregistrează înțelegerea părților privind tranzacția referitor la litigiu. Asemenea cazuri nu au fost, totuși, întâlnite în jurisprudență. [129, nota 37] ;

- Sentințele privind taxele și cheltuielile de arbitraj.

(c) Sentința este rezultată din diferende între persoane fizice sau juridice –

Convenția nu stipulează detalii privind calitatea juridică a subiecților parte la litigiul arbitral. Cu toate acestea, atât doctrina, cât și jurisprudența, au conchis că termenul de „persoane juridice” cuprinde și întreprinderile de stat, în proprietate publică, dar și statele, reprezentate prin autorități, agenții, subdiviziuni, atunci când acționează *de iure gestionis*.

În privința eficacității sentințelor arbitrale invocate spre executare silită împotriva statului sau a unei întreprinderi de stat, problema imunității jurisdicției și a imunității de executare a statelor continuă să suscite discuții și interpretări, atât în doctrină, cât și în jurisprudență.[101, p.26-27] Principiul de drept internațional public *par in parem non habet imperium* fundamentează legitimitatea imunității statului, cu toate acestea se impune distincția între imunitatea de jurisdicție, absolută sau funcțională, și cea de execuție.[74, p.362] Regula generală, reținută ca opinie majoritară în doctrină[82, p.184] și practica judiciară¹⁸ presupune că statele nu pot să se prevaleze de dreptul la imunitatea jurisdicției odată ce au consimțit să difere litigiul în soluționare arbitrajului. Totuși, renunțarea la imunitatea de jurisdicție, nu înseamnă și renunțarea la imunitatea de executare a statului, considerând că acceptarea unei clauze de arbitraj nu semnifică renunțarea în general la imunitatea de jurisdicție. Astfel, unele cazuri răsunătoare, precum cazul NoGa c. Federației Ruse¹⁹ au suscitat unele interpretări diferite ale subiectului dat în special de către autorii ruși. Astfel, M.M. Boguslavskii contrazice regula reținută de Curtea de Apel de la Paris privind decăderea dreptului la imunitatea de jurisdicție și executare odată cu încheierea convenției de arbitraj.[190, p.505-507] Urmărirea bunurilor statului pentru executarea silită a unei sentințe arbitrale a întâmpinat diverse dificultăți în practică. Astfel, încercarea de a

¹⁷ Drummond Ltd. v. Instituto Nacional de Concesiones – INCO et al., Anexa 3, pct.51.

¹⁸ Creighton Ltd. v. Minister of Finance and Minister of Internal Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar, Anexa 3, pct.23.

urmări bunurile statului utilizate pentru activități *de iure imperii*, a fost stăvilită prin ridicarea de către state a imunității de execuție, iar încercarea de a urmări bunurile statului utilizate pentru activitățile *de iure gestionis* a fost respinsă pe motiv că nu este urmărit debitorul corect. Practica jurisprudențială a Elveției, Suediei, Austriei, Germaniei, a SUA a susținut această abordare, admitând executarea silită asupra bunurilor statelor utilizate în activități *de iure gestionis*.^[115, p.863-864] În acest context, similar ca și în speța NoGa, într-un alt caz, Republic of Cameroon v. Winslow Bank & Trust, Curtea de Apel de la Paris a explicat că, chiar dacă statul a fost de acord să se dezică de imunitatea sa de execuție privind bunurile sale printr-o clauză a unui contract de comerț internațional, ”aceasta nu poate fi considerată o mențiune expresă de ridicare a imunității de execuție în privința bunurilor utilizate de misiunile diplomatice ale Republicii Camerun”.²⁰

(d) Sentința se referă la litigii considerate comerciale—acest criteriu este relevant în determinarea domeniului material de aplicare în cazul când statul membru s-a prevalat de rezerva de comercialitate la aderarea la Convenție. Calificarea drept comerciale a litigiilor supuse arbitrajului se va efectua conform legii forului, dat fiind că Convenția nu definește acest termen.

2) Criterii teritoriale pentru domeniului de aplicare al Convenției de la New York.

Pentru definirea sentințelor arbitrale străine Convenția de la New York prevede utilizarea unui criteriu de teritorialitate. O sentință arbitrală poate fi calificată drept ”sentință arbitrală străină” conform art. I(1) al Convenției potrivit următoarelor două cazuri: (a) sentința a fost pronunțată pe teritoriul unui alt stat decât acela unde se solicită recunoașterea și executarea; și/sau, (b) sentința arbitrală nu este considerată ca ”sentință națională” în statul unde este cerută recunoașterea și executarea. În lucrările preparatorii ale Convenției a fost enunțat expres necesitatea celui de-al doilea criteriu, ce vizează sentințele care nu au legătură cu statul unde au fost pronunțate. Potrivit practicii judiciare²¹ și doctrinei^[101, p.24-26; 198, p.18-19], o sentință nu va fi considerată ”națională”, chiar dacă a fost pronunțată pe teritoriul statului unde se cere recunoașterea și executarea, dacă aceasta a fost pronunțată cu aplicarea unei *lex arbitri* străine, fie dacă prezintă elemente de internaționalitate care o conectează cu alte sisteme, caracterul ”național” nefiindu-i apropiat²², sau când ambele părți ale litigiului sunt străine²³. Includerea acestor două criterii alternative de determinare a calificativului de sentință ”străină” reprezintă un compromis atins la momentul semnării Convenției între statele care favorizau legătura cu jurisdicțiile de stat și interesele statelor ce urmăreau liberalizarea eficacității sentințelor arbitrale

¹⁹ Ambassade de la Fédération de Russie en France v. Compagnie Noga d’importation et d’exportation, Anexa 3, pct.5.

²⁰ République du Cameroun v. Winslow Bank & Trust, Anexa 3, pct.95.

²¹ Bergsen v. Joseph Muller Corporation, Anexa 3, pct.12.

²² Jacada Ltd. v. International Marketing Strategies, Inc., Anexa 3, pct.71.

pe plan internațional. Reieșind din formularea celui de-al doilea criteriu în Convenție, unii autori[139, p.25] consideră că acesta este unul discreționar, statele fiind libere să opteze pentru aplicarea sau nu a acestuia. Cu toate acestea, al doilea criteriu devine din ce în ce mai des invocat în practică[129, p.18-19], și chiar stipulat în legislațiile naționale, așa cum e cazul Republicii Moldova, în art. 475 CPC.

Asemenea elemente de extraneitate ca: naționalitatea părților, domiciliul sau sediul acestora, nu au relevanță în sensul Convenției de la New York pentru stabilirea calificativului de „sentință străină”. De asemenea, Convenția nu impune ca statul unde arbitrajul își are sediul să fie parte la Convenția de la New York, însă oferă statelor oportunitatea de a se prevala de o rezervă de reciprocitate, rezervă ridicată de un număr mare de state membre la Convenție.

a) Sentința arbitrală pronunțată pe teritoriul altui stat

Chiar dacă criteriul de teritorialitate rezidă în împrejurări de localizare obiective, interpretarea normei convenționale ”unde sentința a fost dată” (engl:”*made in the territory*”) presupune unele dificultăți, dezbătute în doctrină și jurisprudență. Adepții concepțiilor teritorialității și transnaționalității au polemizat privind rolul și importanța sediului arbitrajului. În consecință, determinarea sediului arbitrajului pentru asemenea cazuri când părțile au desemnat locul arbitrajului în București, însă audierile și dezbaterile au avut loc la Chișinău, iar arbitrul unic a scris și semnat sentința arbitrală în Berlin, poate conduce la soluții diferite privitor locul ”unde sentința a fost dată” în sensul Convenției de la New York. Vasta majoritate a doctrinarilor și statelor contractante consideră că va prevala alegerea părților, și, alternativ, indicațiile de localizare ale tribunalului arbitral[104, nota 645-646; 120, nota 88-8]. De aceea, conceptul de ”sediul arbitrajului” urmează a fi definit ca și concept juridic, și nu doar din punct de vedere fizic sau geografic.[95, p.21] În asemenea state ca: Germania, Luxemburg, Olanda, Anglia, Spania, o sentință este considerată ”străină” exclusiv dacă aceasta a fost pronunțată pe teritoriul unui alt stat, fiind, deci, neglijat cel de-al doilea criteriu stabilit de Convenție.

b) Sentințele care nu sunt naționale potrivit legii forului

Conform acestui criteriu suplimentar, sentințele arbitrale care nu sunt considerate ”domestice” în statul de executare vor intra în sfera de aplicare a Convenției de la New York. În această privință, instanța va aplica legea sa națională pentru a defini sentințele naționale sau domestice, și prin opoziție, a sentințele străine. Din dreptul pozitiv și practica judiciară s-au evidențiat următoarele categorii de sentințe ”ne-domestice”:

²³ Ocean Partners Holdings LIMITED and Ocean Partners USA, Inc. v. Doe Run Resources CORP. Anexa 3, pct.83.

(i) Sentințele pronunțate potrivit unei legi procedurale (*lex arbitri*) a unui alt stat: ce poate conduce la aplicarea Convenției unei sentințe arbitrale emise pe teritoriul statului sesizat, însă cu aplicarea unei legi străine procedurii arbitrale. Acest criteriu a fost aplicat în Germania, până la adoptarea în 198 a modificărilor la Cartea a 10-a a Codul Civil, precum și în precedentele judecătorești din Statele Unite ale Americii.²⁴ Recent, și legislația procesual civilă a Republicii Moldova a consfințit acest criteriu la lit.b) alin. (2) al art.475 al CPC, potrivit căreia o sentință arbitrală va fi considerată străină dacă ”este emisă pe teritoriul Republicii Moldova, dar legea aplicată procedurii arbitrale este a unui stat străin”.

(ii) Sentințele pronunțate pe teritoriul statului solicitat, însă care conțin elemente de internaționalitate suficiente pentru a-l face irelevant pentru ordinea juridică respectivă. Legea federală de arbitraj a SUA enumeră unele elemente de extraneitate: naționalitatea(cetățenia) părților, localizarea proprietăților aflate în litigiu, locul de desfășurare a serviciilor, lucrărilor, și alte legături rezonabile cu alte state. Practica judiciară interpretează aceste elemente individual sau cumulativ, potrivit specificului speței în cauză.²⁵

(iii) Sentințele internaționale sau ”a-naționale” – reprezintă încă un caz disputabil în privința calificării lor. Aceste sentințe sunt, în virtutea voinței părților, detașate de orice ordine juridică națională, fiind pronunțate cu aplicarea unor reguli de arbitraj identificate de părți. Unii autori au enunțat opoziția față de calificarea acestor sentințe arbitrale ca susceptibile de recunoaștere și executare în sistemul Convenției de la New York[139, p.40], însă evoluția ultimei perioade demonstrează că instanțele tind să le admită spre recunoaștere și executare, chiar dacă asemenea cazuri sunt rar întâlnite.[95, p.23] În jurisprudența Olandei și SUA s-a constatat că scopul și intenția Convenției de la New York este de a recunoaște ca sentințe arbitrale străine aceste sentințe a-naționale.²⁶

Sistemul Convenției de la New York din 1958 cuprinde 156 de state membre, care prin ratificarea tratatului se obligă să respecte și să aplice normele convenționale sentințelor arbitrale străine. Cu toate acestea, la art.I alin.(3) tratatul internațional a oferit posibilitatea statelor de a opta privind unele rezerve de aplicare, care presupun o delimitare suplimentară a domeniului de aplicare a Convenției de la New York din 1958:

(a) rezerva de reciprocitate: admite aplicarea Convenției numai la recunoașterea și executarea sentințelor date pe teritoriul unui alt Stat contractant. Pentru această rezervă este irelevantă naționalitatea părților, care pot proveni din state care nu sunt parte la Convenție.

²⁴ Gulf Petro Trading Company Inc., et al. v. Nigerian National Petroleum Corporation, et al., Anexa 3, pct.63.

²⁵ Yusuf Ahmed Alghanim & Sons, W.L.L. v. Toys ”R” Us, Inc., Anexa 3, pct.123; Republic of Argentina v. BG Group PLC, Anexa 3, pct.94.; Jacada Ltd. v. International Marketing Strategies, Inc., Anexa 3, pct.71.

Instanțele din Anglia, Austria, Germania, au luat în considerare situația la momentul procedurii de recunoaștere și executare și consideră întrunită rezerva în cazul când statul a aderat la Convenție în această perioadă, chiar dacă la momentul pronunțării sentinței acesta nu era semnatar al tratatului.[101, p.32] Această rezervă a fost declarată de peste două treimi din statele parte, inclusiv de Republica Moldova.

(b) rezerva de comercialitate: prevalează statul de dreptul să aplice Convenția numai la diferendele rezultate din raporturi de drept, contractuale sau necontractuale, care sunt considerate comerciale de către legea sa națională. Chiar dacă art.I (3) face referință la legea națională pentru calificarea termenului de ”comercial”, ca în practică este totuși instanțele interpretează acest termen destul de larg, deseori cu referire la definiția cuprinsă în Legea-model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional.

Domeniul de aplicare al Convenției de la New-York din 1958 poate fi limitat și prin semnalarea privind ne-retroactivitatea sa. Cu toate că Convenția nu conține o prevedere expresă în acest sens, unele state, printre care Bosnia și Herțegovina, Malta, Croația, dar și Republica Moldova, au semnalat în actul de implementare prevederi privind ne-retroactivitatea Convenției.

1.2.2. Principii și reguli de interpretare și aplicare a Convenției de la New York din 1958

Sistemul Convenției de la New York este, de asemenea, individualizat prin utilizarea unor principii și reguli uniformizate de interpretare și aplicare a normelor Convenției, care determină în mod direct succesul acestui instrument internațional precum și conduce la atingerea scopului primar al tratatului internațional.

Interpretarea se va efectua conform prevederilor din art.31-32 ale Convenției de la Viena privind tratatele internaționale din 1969. În acest sens, instanțele de recunoaștere și executare vor trebui să aplice aceste reguli de interpretare, iar în cazul unor confuzii de redacție, acestea se vor elucida luând în considerație contextul, intenția, scopul și lucrările preparatorii ale Convenției. În acest mod, se urmărește aplicarea normelor convenționale, în mod uniform, în toate statele semnatare, ceea ce va conduce, direct, la atingerea scopului primar al Convenției, și anume: de a promova comerțul internațional și soluționarea litigiilor internaționale prin arbitraj. Convenția urmărește facilitarea recunoașterii și executării sentințelor arbitrale și a convențiilor arbitrale. Astfel, instanțele sesizate nu pot să recurgă la interpretarea Convenției prin referire la legea lor națională, decât în cazul când aceasta conține o trimitere expresă la aceasta.

²⁶ Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises (S.E.E.E.) v. Federal Republic of Yugoslavia, Supreme Court, Anexa 3, pct.103.

Aplicarea Convenției timp de 5 decenii, precum și eforturile UNCITRAL, ICCA, CCI de uniformizare și generalizare a practicii judecătorești în domeniu au condus la cristalizarea unor tendințe de aplicare și interpretare, care fiind generalizate au permis detașarea unor principii general-acceptate de aplicare și interpretare. Aceste principii includ: principiul interpretării pro-executare (*pro-enforcement bias*), principiul eficacității maxime[95, p.14-15], principiul prezumției eficacității sentinței și convenției arbitrale[139, p.267; 159, p.29], principiul interdicției de a se expune pe fondul litigiului prevăzut de sentința arbitrală[101, p.5-9; 197, p.284], principiul interdicției de a se expune pe fondul litigiului prevăzut de sentința arbitrală [139, p.268], și principiul dreptului mai favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale, stipulat de art.VII al Convenției de la New York din 1958.

1.2.3. Uniformizarea cadrului internațional privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine și perspective de evoluție ale cadrului convențional

Convenția de la New York din 1958 a fost elaborată pentru a servi intereselor comerțului internațional și, implicit, ale arbitrajului internațional.[71, p.9-11] În aceste scopuri, la etapa elaborării Convenției de la New York statele participante și-au propus obiective precum: standardizarea legislațiilor interne prin adoptarea unor reguli uniforme la nivel internațional; oferirea posibilității ca statele contractante să cunoască în mod previzibil și sigur cum vor opera celelalte state contractante în privința efectelor sentințelor arbitrale străine; stabilirea unor criterii obiective care ar limita interpretările divergente ale tratatului internațional[93, p.697-707]. Pe parcursul celor 58 ani de la adoptarea Convenției de la New York a devenit sistemul internațional de referință pentru eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine, reușind să seteze o rețea internațională de circulație a sentințelor arbitrale, într-un context normativ unic.

Analiza comparată a jurisprudenței privind aplicarea Convenției de la New York se realizează începând cu 1976 în reputata culegere internațională *Yearbook Commercial Arbitration*. În decursul celor 38 de ediții anuale au fost analizate peste 1300 de hotărâri judecătorești, selectate conform particularităților de aplicare a Convenției de la New York.[140]

Conform estimărilor, doar în 10% din cazurile repertoriate au fost înregistrate refuzuri de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale[138, p.25], Convenția de la New York din 1958 fiind una din puținele tratate la aplicarea căruia judecătorii țin cont de practica judiciară uniformă din alte state membre. Cu toate acestea, în ultima perioada au fost înregistrate o serie de hotărâri judecătorești[84, p.25-27] cu o interpretare nesatisfăcătoare a Convenției. De aceea, unii autori au afirmat necesitatea promovării unei interpretări judiciare uniforme[90, p.15-24; 93, p.694, p.710; 106, p.44; 113, p.575; 121, p.269; 137, p.42; 138, p.34; 179, p.637], iar potrivit altor

opinii, se propune revizuirea integrală a tratatului internațional.[93, p.649-650; p.697] Obiectivul comun al ambelor curente de opinii constă în asigurarea unui cadru regulatoriu internațional favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale a sentințelor arbitrale străine, precum și armonizarea și unificarea dreptului comerțului internațional, deziderat reafirmat și prin rezoluțiile și recomandările UNCITRAL[129].

Acest succes remarcabil nu răspunde, însă, în totalitate dezideratelor autorilor convenției, situația actuală prezentând mai multe dificultăți în ameliorarea acestui sistem internațional uniformizat.[137, p.43-44] Astfel, sunt evocate, pe de o parte, insuficiența textuală a Convenției și, pe de altă parte, dificultăți de implementare și interpretare a acesteia în sistemele naționale.

Laconismul normelor Convenției de la New York din 1958 conduce instanțele de executare și doctrinarii la interpretări legale și teoretice. Însă, odată supuse interpretării, prevederile Convenției finalizează prin a fi calificate în moduri diferite, uneori divergente, ceea ce creează dificultăți în valorificarea efectelor sentințelor arbitrale, dar mai ales, reduce din previzibilitate și crește riscurile comerțului internațional. În asemenea conjunctură, sistemul unic al Convenției de la New York riscă a se transforma în 156 de subsisteme naționale de implementare, care, în final, periclitează atingerea scopului primar al tratatului internațional, cel ”de a promova comerțul internațional și arbitrajul internațional prin facilitarea recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine”[95, p. 14-15].

Prof. Em.Gaillard consideră că cele mai serioase probleme ale aplicării Convenției sunt determinate de două situații complexe: litigiile cu participarea statelor sau a întreprinderilor de stat²⁷ și manipularea cu temeiul de ordine publică ce este invocat *ex officio* de for.[93, p.689-690] Se constată că anume interpretarea Convenției de către instanțele judecătorești este problema cea mai stringentă, or succesul oricărui tratat internațional în materie va depinde de sensul care îi este atribuit în jurisprudență. În pofida succeselor înregistrate, actualmente sunt încă constatate aplicări neuniforme și incoerente ale Convenției în jurisprudența comparată[74, p.682], inclusiv în statele care au implementat legea model UNCITRAL sau dispun de reglementări naționale conform Convenției de la New York.

Printre deficiențele Convenției de la New York din 1958 au fost evocate [131, p.43-44]:

a) Absența unui domeniu de aplicare global al Convenției, în sensul că aceasta, în principiu, nu se aplică executării sentințelor arbitrale considerate domestice. Definirea sentinței ca și ”străină” este neactuală și insuficientă.[93, p.690]

²⁷ Ambassade de la Fédération de Russie en France et al. v. Compagnie Noga d'Importation et d'Exportation, Anexa 3, pct.5, 6, 22. Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises v. République Fédérative de Yougoslavie, Anexa 3, pct. 103.

b) Forma scrisă reglementată de tratat pentru convenția arbitrală este prea stringentă în contextul modern al comerțului internațional și dezvoltării tehnologiilor informaționale;

c) Posibilitatea de a executa sentințe arbitrale interimare în baza Convenției este confuză;

d) Puterea discreționară a judecătorului de a încuviința executarea unei sentințe arbitrale, chiar dacă a fost constatat un temei de neeficacitate stipulat în art.V alin.(1) nu este aplicată ca regulă, ci ca excepție;

e) Anularea sentinței arbitrale de statul de origine este temei de refuz a eficacității sentinței arbitrale străine în conformitate cu Convenția de la New York[136, p.16-17];

f) Procedura de executare reglementată de Convenție nu este suficient de clară și lasă mare spațiu pentru dreptul național[123, p.37-38];

g) Problema privind dreptul aplicabil se soluționează prin trimitere constantă la norme conflictuale. Se necesită o reglementare materială a standardelor minime privind convențiile și sentințele arbitrale prin tratat;[93, p.690]

h) Se acordă prea multă semnificație dreptului de la sediul arbitrajului. Determinarea validității convenției arbitrale conform legii de la sediul arbitrajului nu reflectă voința părților.[93, p.708]

În interesul de înlăturare a deficiențelor Convenției de la New York din 1958 și pentru a ameliorarea eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine a fost inițiat un proiect de o nouă Convenție pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, elaborat sub conducerea Prof. A.J.Van Den Berg în 2008.[93, p.649-666] Autorii consideră că un nou tratat internațional va fi lesne ratificat de un număr mare de state, dat fiind că acestea deja sunt parte la Convenția de la New York. Tezele noului proiect și textul acestuia a fost supus dezbaterilor în cadrul forurilor internaționale specializate. Cu toate acestea până la moment, nicio organizație internațională a ONU nu a planificat în agenda sa lucrările de elaborare și adoptare a unui nou tratat în materie. O altă propunere inițiată a fost de a modifica Convenția de la New York din 1958. Totuși, considerând procedura de modificare și complexitatea intervenției asupra conținutului Convenției această opțiune nu este eficace și nu răspunde dezideratelor de ameliorare a cadrului normativ internațional de eficacitate.

Chiar dacă adoptarea unui nou tratat ar permite înlăturarea deficiențelor Convenției existente, succesul acestor schimbări este contestat pe plan doctrinar. Analizarea opțiunilor existente: de inițiere a unui nou tratat sau de modificare a Convenției de la New York din 1958, ne conduce spre concluzionarea că aceste soluții nu corespund deficiențelor detectate, or un nou tratat ar putea fi adoptat, iar problemele vor continua să existe, iar regimul actual de eficacitate internațională ar putea fi chiar deteriorat sau periclitat.

Considerăm că promovarea unor modificări la Convenția de la New York din 1958 sau elaborarea unui nou tratat internațional în domeniu nu este oportună. Astfel, se consideră că principala problemă în aplicarea Convenției de la New York rezidă în interpretarea judiciară a normelor acesteia, care diferă de la stat la stat, și nu neapărat în redacția textuală a tratatului[74, p.683-685]. Or, libertatea judecătorilor de a interpreta și aplica prevederile tratatului potrivit spiritului și obiectivelor Convenției a devenit, în decursul celor 58 ani de aplicare a tratatului, o modalitate de adaptare a normelor lui la conjunctura modernă. Totodată, inițierea unei noi Convenții nu va determina integral toate statele semnatare să devină parte la noul tratat, iar prevederile tranzitorii vor dilua mediul de eficacitate internațională instituit de convenția actuală, creând riscuri pentru sentințele arbitrale străine. Analiza proiectului noii Convenții în domeniu demonstrează că deficiențele tratatului actual nu au fost totalmente eradicate, specialiștii considerând că modificarea textului nu garantează că vor fi soluționate toate problemele acesteia, dat fiind că cele mai stringente dintre ele nu țin exclusiv de formulările Convenției de la New York din 1958.[93, p.692] Astfel, chiar și în condițiile aplicării Convenției de la New York din 1958, pot fi aplicate acele norme care sunt mai favorabile eficacității internaționale a sentințelor, ceea ce se încurajează prin art. VII alin. (1), oferind oportunități de modernizare și perfecționare a cadrului internațional de eficacitate, fără a aproba un nou tratat internațional. [142] Pentru o mai mare globalizare a Convenției este necesară consolidarea sistemului de suport al acesteia, adică a legislațiilor și practicii judecătorești naționale.[108, p.11-14]

În rezultatul promovării unor modificări la Convenția de la New York din 1958 sau prin elaborarea unui nou tratat internațional în domeniu se va submina sistemul internațional uniform deja constituit prin Convenție, fără, însă, a garanta crearea unui mediu juridic internațional mai favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine. În schimb, problematica existentă ar putea fi înlăturată prin alte acțiuni, mai pragmatice și bine-țintite, care ar permite eficientizarea și perenizarea sistemului existent și, în final, o mai mare previzibilitate a efectelor extrateritoriale a sentințelor arbitrajelor internaționale.

Întru realizarea obiectivelor de a consolida și ameliora a sistemului de eficacitate al Convenției de la New York putem propune următoarele acțiuni: evaluarea constantă a practicii judiciare a statelor semnatare referitoare la eficacitatea sentințelor arbitrale în sistemul Convenției de la New York din 1958; consolidarea soluțiilor uniforme referitoare la chestiunile problematice de aplicare și interpretare a Convenției; propagarea standardelor uniforme și informarea instanțelor judecătorești naționale; organizarea unui dialog permanent între statele semnatare ale Convenției privind practicile judiciare în domeniu; înaintarea către statele semnatare a indicațiilor și recomandărilor de ameliorare a situației locale; organizarea unor foruri

internaționale de diseminare și coordonare a măsurilor de eficientizare a sistemului convențional de eficacitate.

Putem concluziona că, Convenția de la New York din 1958 a reușit instituirea unui sistem convențional omogen, coerent și cu aplicabilitate extinsă. Sistemul Convenției de la New York este caracterizat prin specificitatea normelor, instituțiilor juridice, a subiecților și domeniului de aplicare, dar și prin capacitatea de a genera principii și practici de aplicare uniformizate, toate contribuind la asigurarea unui circuit internațional al efectelor sentințelor arbitrale. Principalele deficiențe actuale ale tratatului cuprind probleme generate de interpretarea și aplicarea neuniformă a Convenției de către instanțele judiciare, deficiențe care pot fi înlăturate prioritar prin acțiuni de eficientizare și perenizare a Convenției, și mai puțin prin promovarea unui nou tratat internațional. De aceea, promovarea unui nou tratat în materie nu reprezintă soluția cea mai oportună la momentul actual, fiind, întâi de toate necesar de a consolida mediul existent de eficacitate internațională a sentințelor arbitrale iar promovarea unei noi convenții ar putea fi inițiată odată ce majoritatea statelor semnatare ale Convenției de la New York din 1958 vor fi dispuse să modifice cadrul normativ existent.

1.3. Problema științifică, obiectivele și direcțiile de cercetare

Problema științifică importantă soluționată constă în cercetarea multidimensională a condițiilor de regularitate internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958, pentru elaborarea unor principii directorii privind regimul juridic propriu eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine în vederea valorificării, perenizării și dezvoltării *acquis-ului* de eficacitate instituit de Convenția de la New York din 1958

Scopul tezei constă în determinarea oportunității elaborării unei noi convenții internaționale în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine. Întru realizarea acestui scop, vom efectua o cercetare multiaspectuală a regimului juridic instituit de Convenția de la New York din 1958 pentru circulația internațională a sentințelor arbitrale străine, incluzând condiții de regularitate și cerințe de procedură, care vor fi analizate în contextul dreptului comparat și a practicii judiciare internaționale și naționale, ceea ce ne va conduce la generalizarea unor soluții și standarde uniforme de aplicare și interpretare a Convenției de la New York.

În vederea atingerii scopului propus, s-au inițiat următoarele **obiective de cercetare**:

1. circumscrierea domeniului de aplicare al Convenției de la New York din 1958;
2. identificarea soluțiilor uniformizate pentru aplicarea și interpretarea temeiurilor de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine în domeniul Convenției de la New York din 1958;
3. formularea unor standarde pentru regulile de procedură privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine compatibile cu rigorile Convenției de la New York;

4. expertizarea compatibilității cadrului normativ național și a practicii judiciare cu standardele Convenției de la New York din 1958 și acquis-ul de uniformizare convențional ;

5. formularea unor principii directorii principale pentru perenizarea Convenției de la New York din 1958 și uniformizarea regimului internațional al eficacității sentințelor arbitrale străine.

În scopul realizării obiectivelor cercetării ne propunem tratarea următoarelor **direcții de cercetare:**

1) Pentru a delimita domeniul de aplicare al Convenției de la New York se vor analiza criteriile materiale și teritoriale de circumscriere a sferei de reglementare a tratatului internațional. În acest sens, ne propunem să identificăm sentințele susceptibile de recunoaștere și executare în sistemul Convenției, să stabilim tipologia acestora și să distingem sentințele arbitrale pasibile de efecte sub egida tratatului internațional de alte acte emise de tribunalul arbitral. De asemenea, se vor elucida criteriile teritoriale de aplicare a Convenției de la New York și se va stabili conținutul rezervelor la tratat și modul în care restrâng sfera de aplicabilitate al acestuia. În rezultat, vom clarifica conținutul termenului de "sentință arbitrală străină" și caracterului "obligatoriu" al acestora.

2) Întru identificarea soluțiilor uniformizate de aplicare și interpretare a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale în sistemul Convenției de la New York din 1958 se vor supune analizei complexe condițiile de regularitate stipulate la art.V, abordându-le într-un mod hermeneutic, fundamentat pe soluțiile jurisprudenței comparate și pe principiile de aplicare ale Convenției de la New York din 1958 degajate prin uniformizarea practicii judecătorești.

3) Ne propunem tratarea separată a celor două categorii de cerințe materiale de eficacitate, conform aptitudinii forului de a le invoca sau nu *ex officio*, pentru a scoate în evidență diferența în interpretarea și aplicarea lor de către for. Temeiurile de arbitrabilitate și ordine publică urmează a fi fundamentate științific, urmând a fi elucidate practicile uniforme de aplicare a acestora și delimitat conținutul lor.

4) Evaluarea regulilor de procedură referitoare la recunoașterea și încuviințarea efectelor sentințelor arbitrale străine printr-o cercetare praxiologică. Vom elucida standardele obligatorii impuse de Convenția de la New York în privința cerințelor de procedură, de la care statele membre nu pot devia și vom determina domeniile lăsate spre reglementare legislațiilor naționale. În rezultat, se vor sintetiza standarde procedurale compatibile cu rigorile Convenției de la New York;

5) Studiarea reglementărilor Republicii Moldova privind procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine, sub aspect comparat cu legislațiile altor state, va conduce la determinarea compatibilității și a abaterilor de la standardul convențional uniform.

6) Examinarea practicii judiciare naționale în domeniul eficacității sentințelor arbitrale străine și determinarea conformității acestora cu standardele uniforme de aplicare a Convenției de la New York din 1958 va elucida gradul de pregătire a magistraților în domeniul studiat și va servi pentru elaborarea unor propuneri de uniformizare a practicii judiciare de către Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova.

7) Sintetizarea cercetărilor teoretice, analizarea jurisprudenței, sintetizarea practicilor uniforme, generalizarea regulilor de interpretare a normelor convenționale conduc, în final, la formularea unor principii directorii pentru aplicarea Convenției de la New York din 1958, care vor integra *acquis-ul* convențional, perenizând și eficientizând sistemul internațional de regularitate a sentințelor arbitrale străine.

În final, prin cercetarea efectuată se va contribui la îmbunătățirea cadrului internațional de eficacitate a sentințelor arbitrale străine și se va stabili dacă este sau nu necesară adoptarea unei noi convenții internaționale în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine.

1.4. Concluzii la capitolul 1

În rezultatul studiului analitic realizat, al reflecțiilor doctrinare și a cadrului normativ, privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958 concluzionăm:

(1) În literatura de specialitate națională tema cercetării nu a fost studiată distinct, ci doar în mod tangențial, în cadrul unor tematici dedicate dreptului internațional privat, sau de drept procesual civil. Doctrina de specialitate din regiune nu a tratat în mod specific problematica eficacității sentințelor arbitrale în sistemul Convenției de la New York din 1958, lipsind un studiu integrat dedicat special sentințelor arbitrale străine.

(2) Integrarea Republicii Moldova în spațiul comercial internațional, dar și vectorul politic de integrare europeană solicită instituirea unui regim juridic previzibil de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine, conform sistemului Convenției de la New York din 1958 și compatibil cu *acquis-ul* de uniformitate consacrat prin practica judiciară și dreptul comparat al statelor membre la Convenție. Strategia de reformare a justiției în Republica Moldova 2011-2016 stipulează necesitatea de optimizare a efectelor sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova.

(3) Cadrul normativ convențional și doctrina recunoaște sentinței arbitrale străine caracterul de act jurisdicțional, susceptibil de producerea efectelor juridice extrateritoriale, în condițiile

prescrise de Convenția de la New York din 1958, prin cerințe de fond și reguli de procedură. Prin analogie cu regimul juridic aplicat efectelor hotărârilor judecătorești străine, o sentința arbitrală străină va beneficia de efectele de : putere de lucru judecat, forța probantă, precum și de posibilitatea de a fi aduse la îndeplinire prin calea executării silite, adică forța executorie.

(4) Sistemul Convenției de la New York este delimitat prin domeniul său material de aplicare, criteriile teritoriale, rezervele la aderare și principiile de interpretare și aplicare a tratatului. Acestea prezintă particularități complexe, susceptibile de interpretări divergente și aplicări neuniforme, ceea ce suscită interesul substanțial de a cerceta sub aspect multiaspectual condițiile de fond și regulile de formă, prin metode comparate, sintetizare și generalizare, pentru a genera linii directoare menite să susțină consolidarea spațiului de aplicare a Convenției prin uniformitate și coerență.

(5) Diversele curente de opinii privind natura juridică a arbitrajului și raportul acestuia cu ordinea juridică statală, includ viziunea monolocalizatoare, plurilocalizatoare și transnațională, și suscită calificări diferite, ce conduc la soluții divergente privind eficacitatea convenției arbitrale și a sentinței arbitrale străine. Însă, participanții la procesul arbitral necesită o previzibilitate înaltă a rezultatului arbitrajului, adică a efectelor sentinței arbitrale, ceea ce relevă necesitatea unui studiu profund a temeiurilor de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine în sistemul de la New York, cu formularea unor tendințe de uniformitate. Înțelegerea, interpretarea și aplicarea acestor temeiuri de judecătorii naționali este primordială pentru a asigura un spațiu național, integrat în sistemul internațional al Convenției de la New York din 1958.

(6) La etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine intervin probleme de drept internațional privat, în special pentru determinarea legii aplicabile la aplicarea temeiurilor de refuz a eficacității, așa cum sunt prevăzute de art.V al Convenției de la New York din 1958. În acest scop, instanța sesizată va trebui să facă apel la mai multe legi: legea aplicabilă capacității părților, legea aplicabilă convenției arbitrale, legea aplicabilă procedurii arbitrale, legea aplicabilă fondului litigiului, legea statului unde sentința a fost pronunțată și legea forului. Convenția de la New York nu face trimiteri exprese, iar normele conflictuale utilizate de tratat trebuie calificate de judecătorul sesizat cu cererea de recunoaștere și executare. Practica judiciară comparată și interpretările doctrinare favorizează aplicarea legii alese prin voința părților, expres sau implicit, iar în caz de absență a vreunei stipulări în acest sens, se rețin următoarele soluții majoritar acceptate: validitatea convenției de arbitraj se va examina conform ”legii țării unde sentința a fost pronunțată”(lex loci arbitri), legea aplicabilă fondului litigiului se va determina conform normei conflictuale ”cea mai potrivită în speță”, pentru statele membre la Convenția Europeană de la Geneva din 1961 și cele care au preluat Legea-model UNCITRAL, fie conform

normelor conflictuale ale statului unde își are sediul arbitrajul; procedura arbitrală va fi reglementată de *lex loci arbitri*, iar pentru temeiurile de refuz invocate *ex officio* judecătorul se va raporta la legea forului. Legislația Republicii Moldova susține aceste soluții majoritare, confirmate prin art. 476 CPC al Republicii Moldova, art.28 și 39 al Legii cu privire arbitrajul comercial internațional.

(7) Literatura de specialitate evocă recunoașterea *ope lege*, în sistemul Convenției de la New York, reieșind din scopul și prevederile tratatului, procedură lăsată spre reglementare de dreptul național. Totuși, lipsa unui consens în această privință solicită referința la cadrul normativ național pentru a determina standardele locale privind procedura de recunoaștere și executare. Totodată, Convenția de la New York stipulează că regulile naționale de procedură nu pot fi mai riguroase sau mai costisitoare decât cele stipulate de Convenție și prevăzute pentru sentințele arbitrale naționale. Compatibilitatea cadrului național la standardul convențional trebuie analizat atât prin analiza cadrului legal, dar și prin studierea practicii judiciare în domeniu.

(8) Sentințele arbitrale susceptibile de executare în sistemul Convenției de la New York cuprind atât sentințele pronunțate pe teritoriul unui alt stat decât cel unde se invocă recunoașterea și executarea, cât și sentințele care nu sunt considerate naționale de instanța sesizată. La ultima categorie se atribuie sentințele pronunțate conform unei legi procedurale străine și cele care prezintă suficiente elemente de internaționalitate pentru a nu fi asimilate ordinii juridice naționale unde au fost pronunțate. Sentințele a-naționale, sau delocalizate sunt apte de a fi recunoscute și executate sub auspiciile Convenției de la New York din 1958. Caracterul obligatoriu al sentinței se va califica conform Convenției de la New York și este prezumată până la proba contrarie. Obligatorie este sentința care nu putea fi atacată cu apel nici într-un alt tribunal arbitral, nici într-o instanță de drept comun.

(9) Consolidarea unui spațiu uniformizat de aplicare a Convenției de la New York din 1958 este o preocupare primordială a ONU, UNCITRAL, CCI, și a altor organizații specializate. Statele cu istorie și experiență recentă în domeniul arbitrajului, precum Republica Moldova, sunt solicitate să răspundă acestor provocări, și să elimine impedimentele legale și barierele din practică, pentru a se putea prevala de accesul la investiții străine, de creșterea comerțului exterior și de un sistem ce garantează accesul la justiție. În acest context, elaborarea unui set de soluții uniforme de aplicare și interpretare a Convenției de la New York din 1958 va permite generalizarea unor principii directorii, pentru a consolida și pereniza *acquis-ul* de eficacitate convențional, atât la nivel național, dar și la nivel internațional.

(10) Sistemul Convenției de la New York din 1958 necesită eficientizare și perenizare, pentru ameliorarea cadrului internațional de eficacitate a sentințelor arbitrale străine. Propunerile

de modificare a textului Convenției sau de adoptare a unui nou tratat internațional nu vor elimina deficiențele actuale de aplicare a Convenției și pot produce riscul de a submina sistemul actual de eficacitate internațională, nefiind oportune în contextul actual. În scopul eficientizării cadrului actual de eficacitate se propun următoarele acțiuni de uniformizare a practicii de interpretare și aplicare a Convenției de la New York: evaluarea constantă a practicii judiciare a statelor semnatare referitoare la eficacitatea sentințelor arbitrale în sistemul convențional; consolidarea soluțiilor uniforme referitoare la chestiunile problematice de aplicare și interpretare a Convenției; înaintarea către statele semnatare a indicațiilor și recomandărilor de ameliorare a situației locale; organizarea unor foruri internaționale de diseminare și coordonare a măsurilor de eficientizare a sistemului convențional de eficacitate.

2. REGULI MATERIALE PENTRU CONTROLUL EFICACITĂȚII SENTINȚELOR ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI DE LA NEW YORK DIN 1958

2.1. Temeiuri de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine invocate de pârât

Convenția de la New York din 1958 stipulează la art. V regulile materiale pentru încuviințarea efectelor extrateritoriale ale sentințelor arbitrale străine, reguli ce pot constitui temeiuri de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine pe teritoriul oricărui din statele parte la Convenție. Astfel, conform art.V al Convenției *”recunoașterea și executarea sentinței nu vor fi refuzate, la cererea părții contra căreia ea este invocată, decât dacă aceasta face dovada în fața autorității competente a țării unde recunoașterea și executarea sunt cerute”* a întrunirii unuia din cele 7 temeiuri enumerate la alin.(1), sau la alin.(2).

Pe lângă meritul de a fi uniformizat cerințele pentru eficacitatea internațională a sentințelor, tratatul internațional instituie un standard unic de control al regularității sentințelor arbitrale străine, supus unor reguli stricte de interpretare și aplicare, ceea ce contribuie la consolidarea unui spațiu internațional de circulație a sentințelor arbitrale străine:

(a) Reglementare exhaustivă a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine. Instanțele de drept comun sau partea recalcitrantă nu pot invoca alte temeiuri decât cele expres stipulate în art.V al Convenției. Aceste cerințe materiale au devenit standardul internațional de referință în domeniul eficacității internaționale a sentințelor arbitrale, reconfirmat prin Legea model UNCITRAL privind arbitrajul comercial internațional, care la art.36 iterează aceleași reguli de regularitate, standard reafirmat și prin art.IX alin. (1) din Convenția europeană de la Geneva privind arbitrajul comercial internațional din 1961. Instanța nu poate invoca *ex officio* decât temeiurile de refuz prevăzute de alin.(2), și anume: lipsa de arbitrabilitate a litigiului sau violarea ordinii publice a forului. Dreptul național nu poate reglementa temeiuri complementare, fiind obligat să respecte ca și standard maxim prevederile Convenției. Totuși, în virtutea art.VII, legislația națională poate reduce numărul de cerințe, favorizând astfel eficacitatea sentințelor, ceea ce dă drept la invocarea regulii *”dreptului mai favorabil”* și înlăturarea normelor convenționale mai rigide. Asemenea legislații naționale mai favorabile sunt cele ale Olandei, Franței, Germaniei, Elveției, Norvegiei.[197, p.294-295]

(b) Examinarea pe fond nu este admisă. Chiar dacă normele Convenției nu stipulează expres această interdicție, această regulă rezultă din lista exhaustivă de temeiuri reglementate, niciunul din care nu se referă la erori de drept admise de arbitri, fiind fundamentată și de principiul corolar al arbitrajului internațional care exclude orice interferență a instanțelor de drept comun

cu fondul cauzei arbitrate.[139, p.269] Această restricție era reglementată de CPC al Republicii Moldova care la art.470 alin.(6) stipulează că ”*sub rezerva verificării condițiilor prevăzute de lege pentru încuviințarea executării hotărârii judecătorești străine, instanța judecătorească a Republicii Moldova nu poate proceda la reexaminarea fondului hotărârii judecătorești străine și nici la modificarea ei*”. Totuși, odată cu modificarea CPC prin Legea nr.135 din 3 iulie 2015, această prevedere nu mai este aplicabilă sentințelor arbitrale străine, ceea ce constituie o omisiune regretabilă a legiuitorului, or acesta este un principiu substanțial pentru procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale. Jurisprudența străină a urmat această regulă, fiind confirmată prin decizii ale celor mai înalte instanțe judecătorești.²⁸

(c) Sarcina probației aparține pârâtului, care este obligat să aducă dovada întrunirii temeiurilor invocate, judecătorul nefiind în drept să se refere la probe *ex officio*, decât în cazul cerințelor stipulate la art.V alin.(2).

(d) Interpretarea restrictivă a temeiurilor de refuz este o regulă ce decurge din principiul general de facilitare și promovare a arbitrajului, or autorii Convenției au intenționat cert ca temeiurile de refuz să fie aplicate și interpretate restrictiv, pentru a penaliza încălcările grave ale arbitrajului. Regula este susținută și de principiul „pro-eforcement bias”(”*in favor executionis*”), care a fost consacrat în jurisprudență și majoritar susținut de doctrină[120, p.267; 182, p.881; 198, p.151]. În 2003, Curtea de Apel a SUA a statuat că ”temeiurile de refuz prevăzute de art.V al Convenției trebuie interpretate și aplicate restrictiv și îngust, în corespundere cu politica de favorizare a eficacității sentințelor arbitrale străine”.²⁹

(e) Dreptul discreționar al forului de a refuza eficacitatea reprezintă competența instanței de executare de a încuviința producerea efectelor sentinței arbitrale străine, chiar dacă a fost constatat vreunul din temeiurile de refuz prevăzute de Convenție. Această abilitate este un drept al judecătorului și nu o obligație, rezultată din limbajul permisiv de redacție al art.V al Convenției în versiunile oficiale de limbă engleză, chineză, rusă, și spaniolă, care prevede că judecătorul ”poate refuza” (engl.”*may refuse*”, rus: ”*может быть отказанно*”), recunoașterea și executarea. Această interpretare este susținută de majoritatea doctinarilor[120, nota 10-34, 39, p.265; 114, p.107-108; 112, p.227-230; 83, p.2; 109, p.595-607], dar și de jurisprudență³⁰. Cu toate acestea, jurisprudența demonstrează că judecătorii recurg la acest drept discreționar în cazuri când au existat unele încălcări minore ale drepturilor procedurale, și în special se prevalează de acest drept în cazurile când pârâul a știut despre circumstanța respectivă, dar a

²⁸ Renusagar Power Co v General Electric Co. Anexa 3, pct. 93.

²⁹ China Minmetals Materials Import and Export Co v. Chi Mei Corporation, Anexa 3, pct.19

neglijat să o invoce în cadrul procesului arbitral, decăzându-l astfel din dreptul de se mai prevala de acele circumstanțe la etapa recunoașterii și executării.[95, p.83] Interdicția de *venire contra factum proprium* este derivată de la principiul bunei credințe și prevede decăderea din drepturi pentru neinvocarea intenționată a unor circumstanțe cunoscute sau pe care partea ar fi trebuit în mod rezonabil să le cunoască, fiind stipulată și de art.4 al Legii model UNCITRAL. Astfel, Curtea de Apel din Berlin a statuat că pârâtul german nu își poate întemeia pe unele încălcări cererea de respingere a executării unei sentințe arbitrale străine pronunțate în Ucraina, dat fiind că acesta nu s-a prevalat de aceste temeiuri pentru a iniția procedura de desființare a sentinței în Ucraina, fiind deci decăzut din dreptul de a face referință la ele³¹. În același sens s-au pronunțat Curtea Supremă a Spaniei, dar și în mai multe cazuri în Federația Rusă, Arbitrajul Federal și Curtea Supremă de Arbitraj a Federației Ruse, respingând cererile părții recalcitrante de rea credință privind lipsa de competență a tribunalului arbitral.³²

În Republica Moldova practica judiciară este limitată în această privință, din motivul numărului redus de cauze privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine. Cu toate acestea, doctrina națională a interpretat normele Convenției de la New York din 1958 și cele din dreptul național în sensul atribuirii unui drept discreționar forului de executare. Autorii D.Visternicean și M.Buruiană explică în Manualul judecătorului pentru cauze civile că art. 476 alin. (1) al CPC al Republicii Moldova prevede, în mod expres, că instanța judecătorească din R Republica Moldova „poate” refuza cererea, dacă este dovedit cu certitudine unul dintre motive prevăzute la alin. (1), însă nu prevede că „trebuie” s-o refuze.[61, p.294] Astfel, putem conchide că judecătorul este în drept să încuviințeze efectele unei sentințe arbitrale străine, chiar dacă pârâtul a invocat și a probat unul din temeiurile stipulate de art.V alin.(1) al Convenției de la New York, sau cele din art.476 alin. (1) CPC al Republicii Moldova. O altă valență a dreptului discreționar, susținută de doctrina națională, se referă la faptul că instanța judecătorească ar putea, în dependență de circumstanțele cauzei concrete, să nu ia în considerație o excepție ridicată de către pârât, dacă acesta a avut posibilitatea s-o ridice în procedura arbitrală, în care a fost emisă sentința, dar nu a făcut-o.[61, p.288] Această opțiune atribuită forului este argumentată în virtutea principiului bunei-credințe, care guvernează atât aspectele de procedură, cât și cele privind fondul unei cauze, și nu permite părților să amâne pentru alt proces ridicarea excepțiilor referitoare la deficiențele de procedură, de care ele aveau cunoștință și pe care au avut posibilitatea să le ridice anterior. Cu toate acestea, Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova ”Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a

³⁰ Chromalloy Aeroservices v. Arab Republic of Egypt, Anexa 3, pct. 113; China Agribusiness Development Cpn v Balli Trading, Anexa 3, pct. 18

³¹ Curtea de Apel Berlin, Anexa 3, pct. 24

legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și hotărârilor arbitrale străine” nr.9 din 9 decembrie 2013[27], nu conține recomandări sau explicații privind dreptul discreționar al instanței la etapa recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine, de aceea considerăm necesară completarea acesteia cu prevederi în acest sens³³.

Majoritatea instanțelor de drept comun din statele cu experiență și tradiții în domeniul arbitrajului recunosc aceste reguli și principii relative aplicării și interpretării cerințelor materiale față de eficacitatea sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958, totuși, în cazurile statelor cu un sistem judiciar neperformant, apar deseori incoerențe și încălcări în aplicarea acestora. În cele mai multe cazuri, aceste reguli sunt ignorate atunci când instanța sesizată se prevalează de temeiul de contravenție la ordinea publică.[120, nota 10-35]

2.1.1. Neregularități privind convenția de arbitraj

A. Nevaliditatea convenției arbitrale (art.V alin.(1),a))

Convenția de arbitraj este izvor de competență pentru arbitrajul internațional și fundamentul eficacității sentinței arbitrale. De aceea, Convenția de la New York stipulează condiția de eficacitate a convenției arbitrale la art. V, alin.(1), lit.a), potrivit căreia forul sesizat ar putea refuza recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine în cazul dacă se dovedește că „*că părțile la convenția amintită în articolului II erau, în virtutea legii aplicabile lor, lovite de o incapacitate sau că convenția menționată nu este valabilă în virtutea legii căreia părțile au subordonat-o sau în lipsa unor indicații în acest sens, în virtutea legii țării în care sentința a fost dată*”. Acest temei este cel mai des invocat de părți în procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine.

Analiza acestei prevederi relevă două criterii de verificare a validității convenției arbitrale: (i) capacitatea părților la convenție și (ii) validitatea formală și materială a convenției.

(i) Capacitatea părților este o condiție constitutivă pentru validitatea convenției de arbitraj. Convenția nu stipulează o normă conflictuală certă pentru reglementarea capacității părților și trimite la ”legea aplicabilă lor”. Acest limbaj neutru nu indică legea personală și are scopul de a nu interveni în soluționarea abordărilor diferite recunoscute în sistemul de drept privat și sistemul *common law*. Astfel, conform Convenției, capacitatea părților va fi determinată, de instanța sesizată, prin trimitere la normele conflictuale proprii, sau prin aplicarea unor norme materiale specifice, stipulate de tratele internaționale. În acest mod se lasă teren liber autorității care aplică legea să aprecieze fiecare caz concret și să decidă în privința capacității[4, p.66]. Este

³² Union Generale de Cinema SA v XYZ Desarrollos SA, Anexa 3, pct. 120 ; Dana Feed A/S v OOO Arctic Salmon Anexa 3, pct. 41.

³³ Anexa nr.1.

recomandat ca pentru determinarea capacității părților să se recurgă la dreptul internațional privat, nefiind indicat de a aplica legea materială statului unde sentința este invocată, fie legea aplicabilă fondului litigiului în mod direct. O chestiune problematică o suscită determinarea conținutului legii străine aplicabile capacității: conținutul acesteia trebuie determinat de instanță, fie este în sarcina pârâtului, căruia, conform art.V, îi incumbă sarcina probației. Din interpretarea normei convenționale, rezultă că pârâtul este obligat să prezinte orice dovezi în susținerea cererilor sale, astfel acesta ar trebui să prezinte atât normele dreptului străin, cât și orice altă probă doveditoare. Cu toate acestea, în practică, judecătorii se conduc deseori de prevederile dreptului procesual civil național care presupune că instanța trebuie să determine *ex officio* conținutul dreptului aplicabil. În dreptul național al Republicii Moldova se prezumă că judecătorul cunoaște dreptul străin, conform prezumției *iura novit curia*. [5, p.29] Cu toate acestea, normele Convenției rămân a se aplica cu prioritate, potrivit regulilor de superioritate a normelor tratatelor internaționale, conținute de majoritatea legislațiilor naționale.

În sensul art.V alin.(1) lit.a), pentru determinarea capacității, forul poate fi solicitat să analizeze puterile de reprezentare pentru încheierea convenției arbitrale. În rezultat, judecătorul va determina în conformitate cu speța concretă, dacă au existat împuterniciri suficiente, în dependență de calitatea relațiilor între reprezentant și persoana reprezentată. [30, p.304] De exemplu, în cazul când documentul de constituire a unei persoane juridice conține o clauză de arbitraj, aceasta va obliga fondatorii respectivi, și nicidecum nu va obliga nou-creata persoană juridică. [203, p.61]

Această problemă este deseori suscitată în cazul când una din părți este statul, instituțiile publice ori întreprinderile de stat. Trimiterea la inarbitrabilitatea subiectivă este actualmente depășită, dat fiind că atât jurisprudența, cât și dreptul pozitiv, inclusiv art.II alin.(1) din Convenția europeană de la Geneva din 1961 și unele legislațiile naționale, precum cea a Elveției, prevăd expres că autoritățile publice nu se pot prevala de acest temei odată ce convenția de arbitraj a fost semnată.

(ii) Validitatea convenției de arbitraj, ca și condiție materială de eficacitate a sentinței arbitrale străine, este unul din cele mai des invocate în practică [95, p.86]. În sens general, validitatea convenției arbitrale presupune respectarea condițiilor esențiale, inclusiv capacitatea de a contracta, existența și validitatea consimțământului, obiectul licit (arbitrabilitatea obiectivă) și respectarea cerințelor de formă. Cu toate acestea, potrivit prevederii de la art.V alin.(1) lit.a) arbitrabilitatea obiectivă nu va constitui temei de refuz, dat fiind că aceasta este prevăzută la art.V alin (2) lit.a), urmând a fi verificată conform legii forului, și nu conform legii indicate de alin.(1) lit.a). [101, p.221-222] Totodată, este substanțial ca la examinarea validității convenției

arbitrale să se țină cont de principiul separabilității acesteia față de contractul în privința căruia a fost supus arbitrajului litigiul spre soluționare. Or, nulitatea contractului principal nu atrage *eo ipso* nulitatea convenției arbitrale.

Pe lângă condițiile privind capacitatea părților și cerințele de formă, care sunt expres reglementate de Convenție, celelalte condiții de validitate, în principal consimțământul părților, vor fi calificate și determinate, potrivit prevederii de la art.V alin.(1) lit.a), în baza legii ”*căreia părțile au subordonat-o sau în lipsa unor indicații în acest sens, în virtutea legii țării în care sentința a fost dată*”.

Convenția de la New York din 1958 favorizează aplicarea legii alese de părți pentru convenția arbitrală, însă nu precizează nimic despre modalitatea de stipulare a *lex causae* sau privind domeniul acesteia[30, p.85-86]. Astfel, în cazul când părțile nu au făcut precizări exprese, se poate conchide că legea aplicabilă convenției arbitrale cuprinde atât normele sale materiale, cât și cele privind forma convenției, cu excepția normelor de drept internațional privat. Totodată, această alegere poate fi expresă sau implicită, forul urmând a deduce această lege, dacă aceasta nu a fost deja identificată de tribunalul arbitral. Este, însă, interpretabilă situația când *pactum de lege utenda* a fost inserată în contractul principal, și nu în corpul clauzei compromisorii. În asemenea cazuri, se va purcede la interpretarea contractului dintre părți pentru a stabili intenția lor reală, or, potrivit practicii judiciare³⁴, se consideră că inserarea ambelor clauze în corpul aceluiași contract presupune că părțile implicit au prevăzut răsfrângerea clauzei de *electio juris* și în privința clauzei de arbitraj[69, p.535-536].

Ca și normă conflictuală subsidiară, în cazul când părțile nu au indicat legea aplicabilă convenției arbitrale, art.V, alin.(1), lit.a) face referință la ”legea țării în care sentința a fost dată”, adică locul unde a fost pronunțată, considerat *lex situs*, sau *lex loci arbitri*. Această opțiune este contestată în doctrină, în special de adepții concepției transnaționaliste și viziunii ”westfaliene”, analizate în capitolul 1, pe motivul că nu ar avea legături suficiente cu părțile și acordul privind arbitrajul. Or, determinarea „sediului” arbitrajului prezintă dificultăți, în special în cazurile când procedura arbitrală se desfășoară în diferite locuri, ori când se utilizează mijloace electronice de comunicare. În asemenea cazuri, soluțiile oferite de jurisprudență indică la locul unde a fost pronunțată sentința, indicat expres în aceasta.[139, p.295]

Astfel, în domeniul de aplicare al legii indicate de părți sau *lex loci arbitri* rămâne, în principal, condiția de validitate a consimțământului exprimat, celelalte condiții de validitate fiind

³⁴ Curtea de primă instanță a Rodopi, Anexa 3, pct.88.

calificate conform altor legi, sau se vor invoca conform altor temeuri de la art.V: alin.(1) lit.c) pentru depășirea prevederilor convenției arbitrale, și alin.(2), lit.a) pentru lipsa de arbitrabilitate.

În privința consimțământului, pot fi suscitade unele probleme practice cum ar fi: încheierea convențiilor de arbitraj prin referință, sau incorporare, prin referire la condiții generale contractuale, sau prin incorporarea unor standarde contractuale uniformizate, ori prin referire la un alt contract între părți, cazuri des întâlnite în comerțul internațional, în special contractele de *charter party*, sau de reasigurare internațională. Convenția de la New York din 1958 nu prevede soluții exprese pentru astfel de cazuri, stipulând la art.II alin.(2) că părțile pot insera clauza de arbitraj în contract fie să o încheie separat prin compromis, și precizează că părțile pot încheia convenția de arbitraj printr-un ”schimb de scrisori sau telegrame”. Prin urmare, inserarea unei clauze de trimitere la o clauză arbitrală în contract sau în schimbul de documente poate fi asimilat unei convenții arbitrale valid încheiate.[30, p.310] Totuși, situația când această trimitere este ”*relatio imperfecta*”, făcând referire la un document general, ce include, *inter alia*, și o clauză compromisorie, ridică dificultăți de determinare a validității consimțământului.

În asemenea cazuri, practica judiciară prezintă soluții împărțite, o bună parte menținând, totuși, validitatea unor asemenea convenții arbitrale, în virtutea principiului *in favor executionis*, dar și a dreptului discreționar al forului să admită executarea sentinței, chiar dacă se probează temeiul de la lit.a) alin.(1), art.V. Cu toate acestea, regula dreptului mai favorabil, stipulată de art.VII al Convenției de la New York este mult mai atractivă pentru a motiva în astfel de situații decizia de încuviințare a eficacității sentinței arbitrale străine, or unele legislații naționale, cum ar fi cea a Franței[147], sau a Angliei[78], au reglementat deja asemenea cazuri, indicând necesitatea determinării faptului dacă părțile au cunoscut sau trebuiau să cunoască despre existența clauzei arbitrale în documentul la care se face referință.

Cerința de formă este reglementată de art.II alin.(1)-(2) al Convenției de la New York din 1958, potrivit căruia, convenția de arbitraj trebuie să fie încheiată în forma scrisă. Convenția arbitrală, dacă e încheiată în formă verbală, nu se poate naște din punct de vedere juridic. Cu toate acestea, unele legislații naționale, precum legea procesual-civilă a Franței[147], sau a Germaniei[75], prevăd actualmente condiții de formă mai puțin riguroase, ceea ce permite aplicarea acestor norme de către instanță, și, respectiv, favorizarea eficacității convențiilor de arbitraj și a sentințelor arbitrale.

Pârâtul poate invoca o altă hotărâre judecătorească străină privind nevaliditatea convenției arbitrale, ceea ce suscită întrebarea dacă instanța competentă trebuie să o considere pe aceasta în procesul de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine. În acest caz nu există un

răspuns unic, or instanța sesizată va aplica regulile naționale privind efectele extrateritoriale ale hotărârii străine pentru a admite efectele de *res judicata*.

Referința la art.II din alin.(1) lit.a) a art.V, pune problema dacă judecătorul va trebui să efectueze examinarea *in extenso* în baza acestui articol? În acest sens, este important de a face o diferență substanțială între atitudinea pe care trebuie să o aibă judecătorul la examinarea validității convenției de arbitraj în dependență de momentul și obiectul sesizării acesteia: dacă este o cerere privind contestarea competenței tribunalului arbitral pe motiv de nevaliditate a convenției de arbitraj la momentul derulării arbitrajului, și cazul când nevaliditatea convenției arbitrale este invocată ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine. În primul caz, se va recurge la aplicarea integrală a art. II al Convenției, și în partea ce nu îi contravine, a altor prevederi aplicabile conform *lex causae*, pentru a determina toate criteriile de validitate constitutive pentru convenția arbitrală. Iar în cazul al doilea, instanța sesizată nu are decât mandatul de a verifica respectarea formei scrise, a capacității părților și dacă nu sunt temeiuri pentru nulitatea absolută a acesteia.[198, p.150-151]

Considerăm că la etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine, forul este solicitat doar să examineze regularitatea sentinței arbitrale exclusiv prin înlăturarea temeiurilor de refuz stipulate de art.V al Convenției, fără a interveni în re-examinarea *in extenso* a convenției de arbitraj, incluzând, de exemplu, viciile de consimțământ. Principiul interpretării restrictive a excepțiilor de eficacitate și principiul *in favorem validitatis* a convenției arbitrale ne conduc spre același raționament de a limita intervenția judecătorului de executare asupra examinării convenției de arbitraj în sensul în care aceasta s-ar fi realizat la etapa procedurii arbitrale.

B. Depășirea prevederilor convenției de arbitraj (art.V alin.(1), lit.c))

Convenția de la New-York din 1958 permite respingerea efectelor sentințelor arbitrale străine dacă pârâtul va face proba, conform art.V alin.(1), lit.c), că “*sentința se referă la un diferend nementionat în compromis sau care nu intră în prevederile compromisului sau ale clauzei compromisorii; totuși, dacă dispozițiile sentinței care au legătură cu problemele supuse arbitrajului pot fi disjuncte de cele care au legătură cu problemele care nu sunt supuse arbitrajului, primele pot fi recunoscute și executate*”.

Prin această dispoziție este sancționată depășirea de către arbitri a termenilor convenției arbitrale, fie că este încheiată în forma unei clauze compromisorii, fie că este un compromis. Această condiție materială de eficacitate extrateritorială vine să completeze art. V alin.(1), lit.a), care sancționează invaliditatea convenției arbitrale. Cele două condiții au o natură similară: fie arbitrii statuează în lipsa unei convenții arbitrale: pentru că este nulă, în prima ipoteză prevăzută

de art. V alin.(1), lit.a); fie pentru că limitele convenției au fost depășite, în cea de-a doua ipoteză de la art.V alin.(1), lit.c). Aceste temeiuri relevă din importanța convenției arbitrale ca și act investor de competență a tribunalului arbitral și manifest al voinței comune a părților.

Acest temei poate fi analizat în două situații: când “sentința se referă la un diferend nemenționat în compromis, sau care nu intră în prevederile clauzei compromisorii”, caz în care arbitrii acționează fără competență, din moment ce rezolva un alt diferend decât cel pentru care au primit împuterniciri; fie când arbitrii “depășesc prevederile compromisului sau ale clauzei compromisorii”, depășire care atrage incompetența tribunalului.

În ambele cazuri, instanța de drept comun va analiza convenția de arbitraj, în diversele sale forme, pentru a determina domeniul acesteia și a-l raporta la capetele cauzei vizate de sentința arbitrală. Convenția de arbitraj poate fi manifestată prin clauză compromisorie, compromis, și, sau, prin schimb de înscrisuri, așa cum stipulează art.II al Convenției, precum și în forma unor ”acte de misiune” sau ”termeni de referință”, redactate și înaintate pentru litigiul concret suspus arbitrajului, așa cum este utilizat în practica unor instituții arbitrale permanente precum CCI de la Paris[92]. În această privință, se pune întrebarea privind depășirea termenilor de referință sau a actelor de misiune și sancționarea acestora conform art.V alin.(1) lit.c). În spiritul normei Convenției, dar și ținând cont de importanța convenției arbitrale, considerăm că, în această problematică, se va da prioritate convenției arbitrale. În acest sens se pronunță și practica judiciară, care respinge obiecțiile părții recalcitrante pentru aceste temeiuri.³⁵

Situația de *ultra petita* este cel mai des atribuită temeiului de la art.V alin.(1) lit.c), pentru depășirea misiunii acordate arbitrajului și ar putea fi sancționată de judecătorul de executare, cu condiția că pârâtul nu este susceptibil de a fi decăzut din dreptul de a ridica această obiecție la etapa de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale. Fiecare speță va fi analizată în parte, cu respectarea regulilor de bază pentru această etapă, printre care, interdicția de a efectua examinarea în fond a litigiului prevăzut de sentința arbitrală. În acest sens, jurisdicțiile de recunoaștere și executare au demonstrat o atitudine de interpretare restrictivă a temeiului de la art.V alin.(1) lit.c), favorizând efectele sentințelor arbitrale străine[101, p.260-261]. Cu toate acestea, există tentative de a invoca acest temei pentru a masca intervenții de revizuire ale instanțelor de drept comun, restricționând astfel efectele sentinței arbitrale. Într-o speță, Judecătoria Arbitrală a or. Moscova a respins cererea de recunoaștere și executare a unei sentințe arbitrale, emisă de CACI a CCI a Federației Ruse, pe temeiul depășirii competenței, pentru că tribunalul arbitral s-a expus asupra unei relații juridice neprevăzute de convenția arbitrală[197,

p.311-312]. Această decizie a fost casată de Prezidiul Judecătoriei Arbitrale Federale, pe motiv că instanța inferioară a examinat în fond litigiul arbitral, ceea ce este inadmisibil la etapa recunoașterii și executării, încuviințând executarea silită a respectivei sentințe.

Astfel, depășirea misiunii arbitrajului a fost invocată de părți pentru cazuri precum: aplicarea *lex mercatoria*, sau a Principiilor UNIDROIT, la soluționarea litigiului, cu toate că acestea nu au fost expres indicate de părți nu constituie o încălcare a temeiului de la art.V alin.(1) lit.c)³⁶; acordarea de daune-interese indirecte (*"consequential damages"*) în situația când contractul excludea expres acest tip de despăgubiri nu a fost recunoscută de instanța de drept comun drept contravenție la art.V alin.(1) lit.c), deoarece această situație implică interpretarea termenilor contractuali, ceea ce ar semnifica examinarea pe fond a cauzei, care nu este permisă judecătorului de executare la această etapă³⁷; conexarea a două cauze survenite din două contracte deferite, fiecare cu clauze compromisorii, etc.

Textul Convenției de la New-York din 1958 sancționează doar depășirea limitelor convenției arbitrale, nu și cauzele de *infra petita*. Soluția adoptată este logică și se sprijină pe două argumente: prin *minus petita* este prejudiciat reclamantul, nu partea împotriva căreia s-a pronunțat și care nu are interes să invoce vătămarea produsă reclamantului; partea care invocă temeiul are sarcina probei, aceasta având posibilitatea să ceară completarea hotărârii sau pronunțarea unei hotărâri adiționale.

Demonstrarea absenței totale a competenței arbitrilor se reușește destul de rar, mai des se invocă depășirea termenilor convenției arbitrale, în acest caz sentința va fi refuzată în partea în care depășește limitele impuse de convenția arbitrală.[95, p.94] Executarea parțială este admisă de art.V alin.(1) lit.c) în cazurile când aceasta poate fi disjunsă de capetele afectate de temeiul respectiv, și dacă aceasta nu va aduce daune materiale solicitantului executării sentinței arbitrale.

Reținerea temeiului prevăzut de art.V alin.(1) lit.c) de către instanțe este rar, datorită atitudinii pro-arbitrale a acestora, a interpretării restrictive, dar și a calității de redactare a convențiilor de arbitraj, majoritatea fiind formulate în baza clauzelor-tip recomandate de instituții profesionale de arbitraj.

³⁵ Ministry of Defence and Support for the Armed Forces of the Islamic Republic of Iran v. Cubic Defence Systems Inc., Anexa 3, pct.78.

³⁶ Idem.

³⁷ Fertilizer Corporation of India v. IDI Management Inc., Anexa 3, pct.53; Parsons & Whittemore Overseas Co. v Societe Generale de l'Industrie du Papier (RAKTA), Anexa 3, pct.87.

2.1.2. Încălcarea drepturilor procedurale în arbitraj

A. Violarea contradictorialității în procesul arbitral (art.V alin.(1), lit.b))

Convenția de la New York stipulează la art.V alin.(1) lit.b) unul din cele mai importante și des invocate temeiuri de eficacitate a sentinței arbitrale străine, emanat de principiul general de procedură *audi et alteram partem*, adică dreptul părților la un proces echitabil, sau principiul contradictorialității în procedura contencioasă. Potrivit art.V alin.(1) lit.b) o sentință arbitrală ar putea fi refuzată de la recunoaștere și executare silită dacă se probează că ”partea împotriva căreia este invocată sentința nu a fost informată în mod cuvenit despre desemnarea arbitrilor sau despre procedura de arbitraj sau i-a fost imposibil, pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele de apărare”.

Această cerință este determinantă pentru întreg procesul arbitral, or arbitrajul internațional s-a consacrat datorită eficienței sale, atât în termeni temporali, dar și materiali, ceea ce, deseori, poate conduce la afectarea sferei de protecție a principiului dreptului la un proces echitabil. Astfel, arbitrii se vor afla în situația de a găsi echilibrul între eficiența procedurii și eficacitatea sentinței arbitrale emise[117, p.52]. Aceasta regulă este denumită în literatura engleză ”*due process*”, ”*principe du contradictoire*” în literatura franceză, sau ”*rechtliches Gehör*” în doctrina germană. Principiul dreptului la un proces echitabil este expus în diferite semnificații, fiind totuși înțeles ca un set de reguli ”dure”, adică fundamentul tuturor regulilor de procedură, violarea sau ignorarea cărora ar conduce la neeficacitatea hotărârilor și a deciziilor emise[102, p.1].

Dreptul la un proces echitabil este stipulat și de art. IX, alin. (1) lit. b) din Convenția europeană cu privire la arbitrajul comercial internațional de la Geneva din 1961, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1331-XIII din 26.09.1997, art.V alin. (1) lit.b) din Convenția de la New York și art.2, alin. (1), lit.b) al Convenției de la Geneva din 1927, precum și de art.18 din Legea-model UNCITRAL care prevede că : ”Părțile trebuie să fie tratate egal, fiecare din ele având toate posibilitățile de a-și susține poziția”. Legislația națională din domeniul arbitrajului conține prevederi identice sau similare celor stipulate în Convenția de la New York, stipulând dreptul părților de a fi auzite și de a-și prezenta cazul[149], sau se referă la principiul ”contradictorialității”[147] ori la obligația arbitrilor de a trata părțile în mod egal[126].

În jurisprudența specializată, Centrul Internațional pentru Soluționarea Disputelor relative la Investiții a statuat că dreptul la un proces echitabil solicită ca procedura angajată să ofere investitorului ”o șansă rezonabilă într-un termen rezonabil pentru a formula cereri privind drepturile sale legitime și să obțină audierea cererilor sale”. Instanțele de drept comun americane au interpretat sensul art.V alin. (1) lit.b) reținând că ”cerința fundamentală a unui proces echitabil

este oportunitatea de a fi auzit în timp util și într-o modalitate utilă”³⁸, instanțele din Germania au explicat ”dreptul de a fi auzit ca un drept pasiv la informare și un drept activ la participare”, care ar include: dreptul de a depune cereri privind chestiunile importante pentru părți și dreptul de a răspunde la orice cereri sau constatări depuse de partea opusă[65], iar Curtea federală supremă a Elveției a considerat dreptul la un proces echitabil ca parte a ordinii publice procedurale³⁹.

Pentru analiza acestui temei se impune circumscrierea termenului de ”proces echitabil”, în scopul aplicării acestuia la etapa de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine. Noțiunea de ”proces echitabil” constituie, cu predilecție, materie de studiu pentru drepturile omului, fiind interpretată și utilizată de instanțele jurisprudențiale internaționale, în speță, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, pentru a desemna ansamblul drepturilor oferite justițiabililor prin art. 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului[21], vizând ansamblul garanțiilor procedurale care permit punerea în valoare a drepturilor protejate prin Convenției⁴⁰. Acest drept este tratat în jurisprudență atât din perspectiva unui drept material, și anume dreptul de acces la justiție, dar și ca o garanție procedurală.⁴¹ Importanța acestui drept a fost înveterată și prin faptul că anume prin intermediul dreptului la un proces echitabil, Curtea a reținut principiul preeminenței dreptului⁴² ca element de patrimoniu comun al statelor contractante.

Pentru stabilirea obiectului dreptului la un proces echitabil se impune determinarea domeniului de aplicare sub aspect material, sensul noțiunilor utilizate fiind uneori diferite de sensul dat de dreptul intern[163, p.50]. Astfel, interpretarea noțiunilor respective se realizează într-un singur sens: dacă un drept este calificat ca fiind civil sau comercial în sistemul de drept intern, el va primi aceeași calificare și la aplicarea art. 6 al CEDO.

Aceste precizări sunt elocvente și pentru situația recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine, când se solicită aplicarea art.V alin.(1) lit.b), deoarece Convenția de la New York din 1958 nu oferă soluții privind calificarea termenilor respectivului temei, nici nu indică o lege în baza căreia s-ar efectua interpretarea acestuia. În consecință, instanțele de drept comun vor decide privind legea aplicabilă, recurgând, în practică, la soluții diverse în acest sens: (i) *lex arbitri* sau legea aplicabilă convenției arbitrale; (ii) legea forului de recunoaștere și executare, sau (iii) un standard internațional derivat dintr-o formă autonomă de interpretare a art.V alin.(1) lit.b)[35, p.80]. Cu privire la ultima opțiune, în unele cazuri se face, de asemenea, referință la standardul național aplicabil pentru arbitrajului internațional.[69, p.2741]

³⁸ Iran Aircraft Industries v. Avco Corp, Anexa 3, pct.69.

³⁹ Curtea supremă federală a Elveției, Anexa 3, pct.39.

⁴⁰ Artico c. Italiei Anexa 3, pct.8.

⁴¹ Golder c. Marii Britanii, Anexa 3, pct.62.

⁴² Sunday Times împotriva Regatului Unit, Anexa 3, pct.112.; Brumărescu împotriva României, Anexa 3, pct.14.

Prima soluție se referă la legea aplicabilă procedurii arbitrale, fie prin aplicarea legii statului unde arbitrajul își are sediul, fie prin aplicarea legii convenției arbitrale, și s-ar motiva prin faptul că fiind aplicabilă procedurii, această lege este purtătoare de garanții și principii privind drepturile procesuale ale părților, cuprinse de sfera dreptului la un proces echitabil. Cu toate acestea, în circumstanțele arbitrajului internațional și a verificării condițiilor materiale de eficacitate a sentinței arbitrale străine, această opțiune prezintă puțină relevanță, în special pentru instanța competentă, care este în măsură de a admite sau sancționa o sentință arbitrală străină purtătoare de abateri principiale de la regulile de eficacitate. Mai mult decât atât, istoricul lucrărilor de adoptare a Convenției de la New York demonstrează că delegații au respins expres această opțiune[139], iar textul Convenției conține o altă cerință materială care sancționează nerespectarea legii procedurale sau a legii de la sediul arbitrajului la art. V alin.(1) lit.d), ceea ce determină că autorii tratatului nu intenționau să dubleze prevederile acesteia.

Cea de-a doua opțiune, împărțită majoritar în practica judiciară și doctrină, indică la utilizarea legii forului, acesta fiind, cel mai interesat la etapa respectivă să determine dacă sentința arbitrală străină corespunde propriilor standarde privind echitatea procedurală și poate fi încuviințată pentru a fi executată sub auspiciile propriei forțe de constrângere.[101, p.238; 139, p.297] Instanțele judiciare din Germania⁴³, Franța[155, p.1002], Italia⁴⁴, dar și din SUA⁴⁵, aplică, de regulă, legea forului pentru determinarea conținutului standardului la care se face referință în art. V alin.(1) lit.b) și a stabili dacă dreptul la un proces echitabil a fost respectat. Cu toate acestea, este esențial de a determina dacă orice abatere de la standardul local de proces echitabil va constitui încălcare a cerinței de eficacitate de la art. V alin.(1) lit.b) potrivit Convenției de la New York din 1958. În acest sens, practica judiciară demonstrează că judecătorii au ținut cont de specificul instituției arbitrajului internațional și de derogările de care acesta se prevalează comparativ cu procedurile de drept comun, statuând că standardul național nu este aplicabil la etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale, făcând opțiune pentru un standard specific în acest scop, denumit în precedentele americane ca ”cerințele minime de justiție” ale procesului echitabil și vor include ”notificare adecvată, audierea privind probele, și o decizie imparțială a arbitrilor”⁴⁶ iar instanțele germane au reținut că o sentință arbitrală va fi refuzată dacă aceasta a fost emisă ”în proceduri care se abate într-atât de la principiile fundamentale ale dreptului procesual german încât decizia nu poate fi considerată a fi fost pronunțată în proceduri adecvate,

⁴³ Curtea de Apel Hamburg, Anexa 3, pct.29

⁴⁴ Curtea de Apel Napoli, Anexa 3, pct.30.

⁴⁵ Iran Aircraft Inds. v. Avco Corp., Anexa 3, pct.69; Parsons & Whittemore Overseas Co. v. Societe Generale de l'Industrie du Papier (RAKTA), Anexa 3, pct.87.

⁴⁶ Generica Ltd. v. Pharm. Basics, Inc., Anexa 3, pct.59.

legale și corecte”.⁴⁷ Această accepțiune este, în viziunea noastră, proprie obiectivelor generale ale Convenției de la New York, care urmăresc setarea unor standarde uniforme și previzibile pentru eficacitatea sentințelor arbitrale, evitând să supună arbitrii unor căutări interminabile în a se conforma diverselor standarde procedurale vizate de fiecăre drept național susceptibil de a interveni în faza recunoașterii și executării sentinței arbitrale.

Totuși, în o a treia interpretare, se argumentează că art. V alin.(1) lit.b) ar trebui să fie interpretat în mod autonom, independent de orice principii ale dreptului național[69, p.2744-2745; 155, p.526]. În susținerea acestei interpretări se argumentează că aceasta ar oferi soluția cea mai apropiată scopului Convenției de la New York din 1958, considerând că ar exista un standard unic internațional de garanții procesuale ce formează conținutul dreptului la un proces echitabil, nerespectarea căreia ar penaliza eficacitatea sentinței arbitrale. Pentru a-l determina, instanța competentă ar putea să se refere la standardul său național, însă, cu utilizarea unei viziuni comparatiste, ținând cont de autonomia standardelor consacrate de Convenția de la New York din 1958. Această abordare este, în final, similară celei agreate în majoritatea jurisprudenței la aplicarea *lex fori*, dar cu unele adaptări situației concrete de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale, distincția fiind de ordin pur academic.[139, p.298]

O altă întrebare ce survine este relația dintre cerințele de la art. V alin.(1) lit. b) și art.V alin.(1) lit.d), care sancționează nerespectarea legii aplicabile procedurii arbitrale sau a celei de la sediul arbitrajului, precum și corelația cu articolul V alin.(2) lit. b), care prevede că judecătorul ar putea refuza recunoașterea și executarea, *ex officio*, pe motiv că ar fi contrară ordinii publice.

Dacă în cazul cerinței de la art.V alin.(1) lit.b) Convenția se referă la normele ce formează standardul de drept la un proces echitabil apt de a fi raportat normelor din categoria de norme de ordine publică, în cazul regulilor de procedură la care se face referire la lit.d) a alin.(1) a art.V, sfera acestora este mult mai largă, cuprinzând norme și opțiuni ale părților privind organizarea procesului arbitral. Astfel, nu orice abatere de la normele referite la lit.d) va da temei pentru invocarea încălcărilor prevăzute la lit.b), nefiind, deci, considerate violări ale principiului dreptului la un proces echitabil. Totodată, unele reguli alese de părți ar putea, ele însele, să devieze de la standardele forului privind dreptul la un proces echitabil, astfel, tribunalul arbitral va trebui să tranșeze în dilema de a decide respectarea voinței părților, sau a unor principii și garanții de procedură care ar forma standardul internațional de ”proces echitabil”. Asemenea cazuri sunt considerate abuzuri de autonomia de voință a părților, care ar putea fi raportate la violarea ordinii publice a forului de executare. Totodată, judecătorul va fi solicitat să aibă o

⁴⁷ Curtea de Apel din Brandenburg, Anexa 3, pct.28.

atitudine tranșantă considerând această alegere a părților un motiv pentru decăderea lor din dreptul de a invoca temeiul prevăzut la art.V alin.(1) lit.b), atunci când alegerea respectivă poate fi acceptată în condițiile normelor de ordine publică internațională a forului.

Dreptul la un proces echitabil, la fel ca și dreptul la apărare și de acces la justiție sunt atribuite conceptului de ordine publică, datorită importanței acestora pentru statul de drept. Astfel, corelarea cerinței de respectare a standardului de proces echitabil și a celei de compatibilitate cu ordinea publică a forului, ambele stipulate de Convenția de la New York necesită clarificări privind invocarea acestora și relația dintre temeiuri la etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine. Temeiul de contravenție la ordinea publică poate fi invocat de judecător *ex officio*, în baza art.V alin.(2) lit.b) nefiind în acest caz necesar ca pârâtul să aducă probele în susținerea acestuia. Totuși, odată ce partea va invoca art.V alin.(2) lit.b) în cererea sa, acestuia i se va încumba sarcina probației, ceea ce nu va limita însă forul să întreprindă verificarea compatibilității cu ordinea sa publică, *sua sponte*. Unii autori consideră, însă, că odată ce Convenția a stipulat temeiul de încălcare a dreptului la un proces echitabil la art.V lit.(1) lit.b), aceasta ar conduce la excluderea domeniului acestuia din domeniul de aplicare al temeiului de ordine publică, și, respectiv, de la competența forului de a efectua controlul *ex officio* asupra aspectelor privind contradictorialitatea în procesul arbitral.[155, p.528]

În sensul Convenției de la New York din 1958, invocarea temeiului de la art.V alin.(1) lit.b) nu privează pârâtul de dreptul de a-și întemeia cererile și în baza art.V alin.(2) alin.b). Deseori, partea recalitrantă consideră că invocarea ordinii publice ar fi mai “impresionantă”. [139, p.300] Forul sesizat analizează aceste temeiuri împreună, datorită corelației între acestea, ținând totuși cont de specificul fiecărei cerințe și regulile de procedură aferente.

Analiza normei de la art.V alin.(1) lit.b) indică domeniul material de aplicabilitate a acesteia, și anume cazurile când: partea ”nu a fost informată în mod convenit despre desemnarea arbitrilor sau despre procedura de arbitraj” și când ”i-a fost imposibil, pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele sale de apărare”.

1) Notificarea ”în mod convenit” a pârâtului despre formarea tribunalului arbitral sau despre procedura arbitrajului este, de cele mai dese ori, în sarcina tribunalului arbitral, în special în cazul arbitrajelor instituționalizate, dar și constituie o responsabilitate a părții adverse care trebuie să depună diligența ca informația să fie comunicată pârâtului, obligație care se manifestă pregnant în cazul arbitrajelor ad-hoc.

Informarea în mod convenit se referă la: a) forma adecvată a notificării; b) limba adecvată; c) termenul de informare adecvat; și d) adresa corectă la care se face notificarea. Pentru a determina dacă caracterul ”adecvat” este întrunit, judecătorul va examina prevederile contractuale și va

degaja reperele pentru circumscrierea acestui atribut, interpretând, de asemenea, practicile și uzanțele stabilite între părți și cele proprii domeniului lor de activitate, și se va raporta la legea procedurală a arbitrajului.

Forma în care se realizează informarea este scrisă și poate fi transmisă prin curier, sau serviciile unui agent, fie prin poștă recomandată, dar și prin fax, sau e-mail. În acest caz este importantă proba livrării și a recepției acestei informații de pârât, care pot fi exprimate prin acțiuni explicite, dar și prin acte implicite ale părții recalcitrante.

Potrivit art.3 al Legii-model UNCITRAL, dar și art.3 al Legii cu privire la arbitrajul comercial internațional, ”orice comunicare scrisă se consideră recepționată dacă a fost remisă destinatarului personal sau la întreprinderea, domiciliul, reședința ori la adresa poștală a acestuia. Dacă nici unul din locurile menționate nu pot fi identificate după cercetări rezonabile, comunicarea scrisă se consideră recepționată dacă a fost expediată la ultimul sediu sau domiciliu cunoscut, la ultima reședință sau adresă poștală cunoscută, printr-o scrisoare recomandată sau în orice alt mod care atestă încercarea de a remite comunicarea”.

Cu toate acestea, instanțele germane au constatat că fără o dovadă a unei cercetări rezonabile de localizare a pârâtului, notificarea nu poate fi bazată exclusiv pe ficțiunea că documentele ar fi trebuit să fie recepționate la ultima sa adresă cunoscută.⁴⁸ Într-o decizie a Arbitrajului Federal al Federației Ruse din 2010, se explică, prin trimitere la art.3 alin.(10) al Legii privind arbitrajul comercial internațional că o informare scrisă se consideră recepționată dacă ”fost trimisă prin curier recomandat, sau prin orice alt mod care permite înregistrarea și fixarea tentativei de livrare a acelei informații”. [195]

Cazul când documentele sunt livrate la oficiul pârâtului unei persoane care nu este identificată printr-un mandat de recepție sau a unei abilitări în acest sens nu poate fi tratată ca o notificare necorespunzătoare pe motivul lipsei puterilor de reprezentare, reclamantul sau tribunalul arbitral nefiind obligat să se asigure decât de o stabilire *prima facie* a apartenenței persoanei respective destinatarului.

Totuși, practica arbitrală demonstrează că reclamantul este cel care trebuie să fie activ și interesat în parvenirea în formă adecvată a informației la pârât, trebuind să acorde asistență tribunalului arbitral, sau secretariatului arbitrajului instituționalizat, urmând să recurgă la toate mijloacele accesibile pentru a informa partea adversă de procesul arbitral. Într-un caz, Curtea Supremă a Suediei a refuzat executarea unei sentințe arbitrale străine pe motiv că arbitrii au

⁴⁸ Curtea Supremă a Bavariei, Anexa 3, pct.35

neglijat faptul că notificările trimise pârâtului s-au întors cu mențiunea ”nelivrat” de la ultima adresă cunoscută a acestuia.⁴⁹

Refuzul pârâtului de a recepționa notificarea și documentele trimise este tratată ca și o notificare adecvată în sensul Convenției de la New York din 1958[197, p.314].

Informarea se consideră adecvată dacă se va trimite în limba agreată de părți, chiar dacă una din părți nu o înțelege. Totuși, în lipsa unei înțelegeri între părți, dacă informarea se face într-o limbă pe care partea nu o înțelege, aceasta nu devine automat un motiv suficient pentru demonstrarea încălcării cerinței de la art.V alin.(1) lit.b). Astfel, o instanță elvețiană a decis că, chiar dacă invitația de participare la procesul arbitral a fost expediată în română, limba de la sediul arbitrajului, aceasta nu poate constitui o violare a dreptului la un proces echitabil, chiar dacă pârâtul nu cunoaște limba română, dat fiind că acesta ar fi putut să utilizeze serviciile unui interpret pentru a putea asimila informația.[101] Cu toate acestea, în asemenea circumstanțe, este important de a examina timpul disponibil pârâtului pentru traducerea și asimilarea informației.

Pentru a fi considerate ”adecvate”, notificările trebuie adresate cu suficient timp înainte de orice acțiune solicitată sau planificată, care i-ar acorda pârâtului timp pentru a răspunde acestora și a-și planifica acțiunile proprii. Pentru a determina dacă timpul a fost suficient, instanța va trebui să analizeze circumstanțele speței și să deducă dacă acestea au fost adecvate, iar partea care le invocă este obligată să demonstreze că, din cauza acestor termeni restrânși aceasta nu a putut să-și organizeze apărarea și să se prevaleze de mijloacele legale în acest scop. Astfel, nu pot exista termene exacte în acest sens, cu toate că instanțele italiene s-au expus că, în condiții normale, o perioadă de douăzeci de zile ar fi suficientă⁵⁰, iar o curte elvețiană a considerat că o săptămână este un termen adecvat pentru a desemna arbitrul de către pârât⁵¹. Curtea de apel din Napole a considerat o perioadă de o lună insuficientă pentru pârât deoarece în regiune avuse loc un cutremur care l-a împiedicat răspundă la solicitare în termen.⁵² Într-o altă speță, Curtea Supremă din Italia a stabilit că desemnarea arbitrilor trebuie efectuată în termenul de 12 zile.

Considerăm că indicarea unor termene de referință sau termene-limită de către jurisprudență sau de lege este inoportună, dată fiind diversitatea cauzelor supuse arbitrajului și a eterogenității acestora. De aceea, opinăm în favoarea unei examinări a oricărui caz în parte pentru a determina dacă termenii impuși părților sunt apropriați circumstanțelor în care se află și adaptați cauzei diferite arbitrajului. Tribunalul arbitral, la etapa arbitrajului, și judecătorul de drept comun, la etapa recunoașterii și executării, trebuie să evalueze toate aspectele relevante pentru a determina

⁴⁹ Lenmorniiproekt OAO v. Arne Larsson & Partner Leasing Aktiebolag, Anexa 3, pct.74.

⁵⁰ Imperial Fruit Co. v. K.H. Werthon, Inc., Anexa 3, pct.67.

⁵¹ Curtea supremă din Basel, Anexa 3, pct.38.

dacă pârâtului i-au fost puse la dispoziție termene adecvate sau dacă i-au fost prejudiciate drepturile la un proces echitabil.

2) a doua dimensiune a domeniului material de aplicare a art.V alin.(1) lit.b) sunt cazurile când pârâtului *”i-a fost imposibil, pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele sale de apărare”*. Această normă este vastă și ne-exhaustivă, ceea ce presupune referința la orice caz și orice motiv care ar fi raportat de pârât că l-ar fi împiedicat să se apere, iar judecătorul este așteptat să raporteze aceste abateri la standardul de proces echitabil de referință. În acest scop, este esențial ca mijloacele de care dispun părțile să fie egale, fără a favoriza vreuna dintre părți. Această obligație de tratament egal a părților derivă din principiul de justiție procesuală, relativ dreptului la un proces echitabil.

În tratarea acestei cerințe, instanțele de drept comun s-au referit la următoarele circumstanțe constitutive: termenul de înaintare a cererilor și pretențiilor; dreptul de a prezenta probe; dreptul de a depune cereri și obiecții; dreptul de a da replică și a prezenta poziții. Acestea trebuie să fie afectate grav în decursul procesului arbitral, ceea ce ar aduce pârâtului limitări esențiale de la dreptul său de a-și apăra poziția și a-și prezenta cazul în arbitraj.

Termenele înaintate de tribunalul arbitral părților pentru înaintarea cererilor, pretențiilor, obiecțiilor sau solicitărilor nu pot fi considerate, în sine, o limitare a dreptului la proces echitabil[139, p.308] Cu toate acestea, termenele acordate trebuie să fie adecvate, motivate de circumstanțele specifice și complexitatea cauzei în speță. Instanța judecătorească va verifica dacă termenul oferit a fost suficient pentru ca pârâtul să își prezinte *de facto* cazul. Totodată, tribunalul arbitral va trebui să țină cont de cererile de extindere a termenilor la solicitarea pârâtului dacă acestea se motivează prin circumstanțe serioase care l-ar putea împiedica să le onoreze, inclusiv cele de forță majoră.[69, p.832]

Dreptul de a prezenta probe este esențial pentru dreptul la un proces echitabil. Totuși, admisibilitatea, relevanța și puterea probantă a acestora țin de misiunea tribunalului arbitral, care are discreția de a decide în acest sens în conformitate cu *lex arbitri*. De aceea, refuzul unui tribunal arbitral de a reține unele probe prezentate de pârât nu a fost acceptat în practica judiciară ca atingere dreptului la un proces echitabil.⁵³ Dacă pârâtul ar fi fost împiedicat să conteste, să comenteze sau să își prezinte pozițiile privind probele reținute de tribunalul arbitral, sau să își prezinte probele sale, aceasta ar putea fi tratat ca violare a dreptului la un proces echitabil. Astfel, audierea unui expert în materie tehnică de către tribunalul arbitral, fără a informa părțile, a fost sancționat de Curtea Supremă a Elveției ca nerespectare a dreptului la un proces echitabil. Prin

⁵² Bauer&Grobmann OHG v. Fratelli Cerrone Alfredo e Raffaele, Anexa 3, pct.11.

urmare, tribunalul arbitral este în drept să decidă ce tip de expertize, audieri sau examinări sunt admisibile pentru justa examinare a cauzei, iar refuzul de a accepta un anumit martor, fie a încuviința unele expertize nu constituie *per se* o atingere a dreptului la un proces echitabil.

Judecătorul de executare va examina, de asemenea, în contextul invocării art.V alin.(1) lit.b) dacă pârâtului i-a fost asigurat dreptul de a înainta cereri și obiecții, care i-au asigurat suficiente oportunități de a-și prezenta poziția în fapt și în drept. Acest drept include și dreptul de a fi auzit de tribunalul arbitral prin audieri orale. Astfel, unele instanțe au refuzat recunoașterea și executarea unei sentințe arbitrale pe motivul că pârâtului i-a fost refuzată solicitarea de a organiza audieri orale.⁵⁴ Totuși, specificul procedurii arbitrale ca modalitate de soluționare a litigiilor trebuie să fie considerată de instanța de judecată sesizată, pentru a determina dacă neorganizarea audierilor orale au condus la privarea părții de drepturile sale legitime de a fi auzit și de a se apăra. Curtea Supremă a Elveției a decis că dreptul de a fi auzit ”nu implică neapărat în sine dreptul de a se exprima pe cale orală în fața tribunalului arbitral”, chiar dacă părțile convenise prin termenii de referința să organizeze asemenea audieri. În cazul unor industrii sau sectoare, este obișnuit ca procedurile de arbitraj să fie organizate doar în baza documentelor, în procedură scrisă, fără audieri și martori[69, p.2747]. Acestea nu vor fi considerate o încălcare a dreptului la un proces echitabil. Încercările părților recalcitrante de a solicita refuzul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine pe motivul că nu au putut să se prezinte la audieri din motive de lipsa a resurselor financiare sau că persoana este urmărită penal în țara unde arbitrajul își are sediul, nu au fost reținute de instanțele de drept comun, care au explicat că aceste cauze ar trebui să fie obiective și de o gravitate maximă pentru a putea fi asimilate temeiului de la art.V alin.(1) lit.b).

Odată înaintate, cererile și pretențiile părților trebuie examinate de tribunalul arbitral, iar în cazul când acestea sunt pertinente, arbitrii trebuie să le evoce în sentința arbitrală. Totuși, faptul că sentința arbitrală nu se referă la fiecare cerere și pretenție nu oferă temei pentru a constata atingeri aduse dreptului la un proces echitabil. O problemă survine atunci când sentințele arbitrale sunt sumar motivate, fie nu conțin partea dispozitivă, aceasta fiind uneori invocat ca o violare a dreptului la un proces echitabil. Un tribunal german a explicat că ”sentința arbitrală trebuie să conțină poziția tribunalului referitor la argumentele cheie”, iar recunoașterea și

⁵³ Curtea Supremă a Austriei, Anexa 3, pct.34.

⁵⁴ Generica Ltd. v. Pharm. Basics, Inc, Anexa 3, pct.59.

executarea sentinței poate fi refuzată pentru art.V alin.(1) lit.b) doar în cazul când tribunalul a ignorat anumite cereri sau referințe relevante speței.⁵⁵

Dreptul de a comenta asupra tuturor circumstanțelor de fapt și considerentelor de drept este, de asemenea, un element de referință în cazul invocării temeiului de la art.V alin.(1) lit.b), acesta fiind un aspect esențial al principiului contradictorialității. În acest scop, tribunalul arbitral trebuie să asigure părților acces la orice probă sau argument adus de partea adversă, însă are dreptul de a seta anumite reguli procesuale referitor la modalitatea și termenii de comentare[69, p.2755]. Aceeași cerință se va aplica și acelor fapte sau probe relevate *sua sponte* de tribunalul arbitral, prin investigații proprii, fie în baza unor expertize proprii arbitrilor. Această transparență a raționamentelor tratate de tribunalul arbitral se referă și la temeiurile de drept, pe care arbitrii le stabilesc, chiar dacă nu au fost menționate de părți, pentru a evita orice ”decizie surpriză” ce ar viola dreptul la un proces echitabil. În acest sens, practica judiciară este împărțită: Curtea federală supremă a Germaniei a constatat că nu există o violare a dreptului la un proces echitabil acolo unde tribunalul arbitral a stabilit daune compensatorii în baza unui alt argument juridic decât cel invocat de o parte, fără a informa părțile despre această modificare a temeiului juridic.⁵⁶

La analizarea cererilor de refuz a efectelor sentințelor arbitrale străine, instanța sesizată trebuie să țină cont de următoarele aspecte :

- Neridicarea unor obiecții în decursul procesului arbitral privind abaterile de procedură pot decădea pârâțul din dreptul de a invoca art.V alin.(1) lit.b)⁵⁷. Astfel, partea recalcitrantă va trebui să dovedească că acele iregularități de procedură nu i se impută acțiunilor, omisiunilor sau inacțiunilor sale.

- Neregularitățile admise de tribunalul arbitral trebuie să fi afectat rezultatul procesului arbitral în detrimentul pârâțului. Astfel, partea care invocă art.V alin.(1) lit.b) va trebui să motiveze și să aducă proba despre cum respectiva abatere a determinat conținutul sentinței arbitrale și rezultatul procesului arbitral. Această violare poate fi considerată ”relevantă dacă este materială și reală, nu doar nominală, formală și aparentă”.⁵⁸

Temeiul stipulat la art.V alin.(1) lit.b) este des invocat de pârâți[69, p.117; 139, p.297; 101, p.233], cu toate acestea, practica judiciară demonstrează că, arareori, instanțele de judecată constată asemenea abateri, fiind satisfăcute doar aprox. 10% din solicitări[84, p.692], și aceasta în cazuri extrem de serioase de violare a dreptului la un proces echitabil. În toate cazurile,

⁵⁵ Curtea Federală de Justiție a Germaniei, Anexa 3, pct. 31.

⁵⁶ Curtea Regională Stuttgart, Anexa 3, pct.33.

⁵⁷ Hebei Import & Export Corp v.Polytek Engemeering Company Ltd, Anexa 3, pct.64.

⁵⁸ Rosso e Nero Gaststättenbetriebs GmbH. v. Almendrera Industrial Catalana S.A. Anexa 3, pct.97.

instanța judecătorească aplică o interpretare restrictivă a acestui temei, subliniind exigența aducerii probei de către partea recalcitrantă.

B. Neconformitatea constituirii tribunalului arbitral și a procedurii arbitrale cu prevederile convenției arbitrale (art.V alin. (1) lit.d))

Convenția de la New York din 1958 sancționează abaterile din decursul procedurii arbitrale și a atingerilor aduse drepturilor procesuale ale părților inclusiv prin cerința materială stipulată de art.V alin.(1) lit.d), potrivit căreia dacă: “constituirea tribunalului arbitral sau procedura de arbitraj nu a fost conformă cu convenția părților sau, în lipsă de convenție, ea nu a fost conformă cu legea țării unde a avut loc arbitrajul”, instanța sesizată poate să refuze efectele sentinței arbitrale străine.

Această normă convențională este adiacentă cerințelor stipulate la art.V alin.(1) lit.b), deoarece o abatere de la normele procesuale agreeate de părți sau reglementate de legea statului unde sentința poate constitui o violare a dreptului la un proces echitabil, care, în consecință, ar putea conduce inclusiv la o violare a ordinii publice a forului, temei stipulat de art.V alin.(2) lit.b). De asemenea, într-o măsură, această normă poate avea conexiuni cu temeiul de la art.V alin.(1) lit.e), or o sentință arbitrală străină care este pronunțată cu abateri de la legea procesuală a sediului arbitrajului poate fi anulată de instanțele acestuia, ceea ce va atrage, inclusiv, invocarea temeiului de la lit.e). În acest context, forul de recunoaștere și executare este chemat să delimiteze domeniile de aplicare ale acestor temeiuri, cu identificarea sferelor de reglementare.

La invocarea cerinței date, instanța statului solicitat va efectua verificarea constituirii și funcționării tribunalului arbitral străin.[6, p.8] Potrivit normei de la lit.d) a art.V alin.(1), regulile de procedură arbitrală urmează a fi supuse verificării cu două standarde: cerințele prevăzute prin acordul de voință a părților pentru constituirea tribunalului arbitral și a procedurii arbitrale, fie, cu normele de procedură stabilite de legea statului unde arbitrajul și-a avut sediul. Apare întrebarea dacă aceste două sisteme de referință sunt alternative sau complementare? Istoric, Convenția de la New-York din 1958 constituie un progres în raport cu Convenția de la Geneva din 1927, care impunea respectarea cumulativă a acordului părților și a regulilor de drept de la sediul arbitrajului, acestea aplicându-se cumulativ. Soluția din Convenția de la New-York a limitat rolul dreptului sediului de arbitraj în raport cu Convenția de la Geneva din 1927, căruia îi este acordat un caracter supletiv,[155, p.1007-1008] chiar dacă în sistemul de drept căruia aparțin acestea au un caracter imperativ⁵⁹. În consecință, *lex loci arbitri* va interveni doar acolo

⁵⁹ Curtea de Apel de la Florența, Anexa 3, pct.27.

unde părțile nu și-au exprimat opțiunile comune, având un caracter complementar.[120, nota 10-43] Cu toate acestea, o violare a unor norme imperative ale *lex situs* ar putea servi drept temei pentru anularea sentinței de statul de origine, care ar conduce, deci, la invocarea lit.e) de la art.V alin.(1). De aceea, unii autori consideră că libertatea de alegere a normelor procedurale, prevăzută de art.V alin.(1) lit.d) ar trebui să fie încadrată de normele imperative ale sediului arbitrajului pentru validitatea convențiilor de arbitraj.[120, nota 9-26; 182, p.891] În rezultat, expertizarea realizată de instanța sesizată se va raporta la o convenție valabilă, prin care părțile își aleg regulile de procedură arbitrală. Această opțiune nu este împărtășită însă de adepții școlii franceze[155, p.1702], pentru care sediul arbitrajului nu are legături relevante cu convenția arbitrală și legitimitatea alegerii părților.

În unele cazuri, legislațiile naționale privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine sunt mai favorabile eficacității sentințelor decât norma convențională art.V alin.(1) lit.d), așa cum este cazul dreptului francez, belgian, și olandez. Astfel, în privința constituirii tribunalului arbitral și a procedurii arbitrale, potrivit legii franceze[147], se va sancționa doar violarea regulilor desemnate prin acordul de voință a părților și a principiilor de ordine publică internațională, legea statului unde arbitrajul și-a avut sediul neavând nicio relevanță. În același registru, legea belgiană[149] reține doar cazurile de depășire a competenței arbitrilor, și nu se referă la ”orice” abatere de la procedură. În asemenea situații, judecătorul național se va prevala de art.VII al Convenției de la New York din 1958, privind preemțiunea dreptului mai favorabil, înlăturând aplicarea temeiului de la art.V alin.(1) lit.d).

Voința exprimată a părților poate rezulta din stipularea expresă a regulilor privind constituirea tribunalului arbitral și privind procedura arbitrală, fie poate fi exprimată prin o referire la o lege sau la regulament de arbitraj, al unei instituții permanente, fie un regulament model. Desemnarea competenței unui arbitraj instituționalizat conduce la aplicarea regulamentului respectivei instituții. Totodată, potrivit unor opinii, alegerea unui sediu al arbitrajului, este interpretată ca o exprimare a voinței de a aplica arbitrajului legea procedurală a acelui stat.[89, nota 65] Într-o altă viziune, simpla alegere a părților a locului arbitrajului nu poate, în sistemul Convenției de la New-York din 1958, să fie analizată ca o alegere implicită a regulilor de procedură a forului, convenția instituind clar o regulă a subsidiarității între aplicarea regulilor indicate de părți și legea locului de arbitraj⁶⁰.

Aceste dificultăți de interpretare pot conduce la unele situații complicate, când, arbitrii îngrijorați de eficacitatea internațională a sentinței lor, vor dori să respecte normele imperative

⁶⁰ A se vedea capitolul 1 al prezentei teze.

ale statului unde are loc arbitrajul, însă dacă se vor abate de la convenția părților, riscă ca hotărârea lor să fie refuzată conform temeiului de la lit.d) art.V alin.(1). În asemenea dileme, practica judiciară a statuat că, dacă sentința arbitrală străină nu a fost anulată în statul de origine, acesteia nu i se va refuza recunoașterea și executarea în temeiul art. V alin.(1) lit.d), doar pentru că tribunalul arbitral a aplicat cu precădere regulile alese de părți, dar care contravin legii sediului arbitrajului.⁶¹ O altă dificultate poate apărea la interpretarea voinței părților, dacă legea aleasă de acestea este desemnată inclusiv privind aspectele de procedură, sau doar pentru reglementarea fondului cauzei. În acest sens, judecătorul de drept comun va interpreta convenția părților și circumstanțele cauzei, fără a intra însă pe fondul litigiului.

Cerința stipulată de art.V alin.(1) lit.d) se referă la orice abatere referitoare la constituirea tribunalului arbitral sau la procedura arbitrală, fără a stipula anumite criterii de clasificare a gravității acestor abateri. Astfel, s-ar putea considera că, chiar și cea mai minoră neregularitate de la cele stipulate de părți sau de *lex situs*, ar trebui să conducă la refuzul recunoașterii și executării. Cu toate acestea, considerăm că temeiul de la lit.d) trebuie să se interpreteze ținând cont de principiile generale și scopul primar al tratatului, așa cum au fost evocate în secțiunea 2.1. a capitolului 2 al acestei teze, iar tendința laxistă de aplicare a temeiului stipulat de art.V alin. (1) lit.d) trebuie descurajată. Recomandăm că, la aplicarea acestei excepții de neeficacitate, instanța judecătorească să prezinte o abordare pro-eficacitate, urmând să sancționeze în virtutea acestui temei doar acele iregularități severe, care au avut un impact asupra rezultatului arbitrajului.

În acest sens, instanța judecătorească va examina situația sub două aspecte: constituirea tribunalului arbitral și procedura arbitrală. Constituirea tribunalului arbitral se va expertiza ținând cont de voința părților și, în subsidiar, de legea locului arbitrajului. Potrivit practicii judiciare din domeniu, punctele critice pentru examinare cuprind: desemnarea arbitrilor de o autoritate de nominare, când supra-arbitrul a fost desemnat fără însă o consultare cu celălalt arbitru, așa cum o cerea convenția părților⁶²; desemnarea supra-arbitrului dintr-o listă de arbitri expresă, iar alegerea s-a făcut dintr-o altă listă⁶³; arbitrii desemnați trebuiau să corespundă unor calificări concrete, sau să dețină unele competențe și licențe: să cunoască unele limbi, să dispună de diplome și expertiză în unele domenii, să fie avocați licențiați, etc.

Multe din aceste cazuri invocate de debitori nu au fost admise de judecători, pentru că abaterea comisă s-a constatat ”trivială” în raport cu efectul de a refuza recunoașterea și executarea sentinței arbitrale[95, p.96-97], fie pentru că acea încălcare nu a fost contestată de

⁶¹ Curtea Federală de Justiție a Germaniei, Anexa 3, pct. 31.

⁶² Encyclopaedia Universalis SA v. Encyclopaedia Britannica Inc., Anexa 3, pct. 31.

⁶³ China Nanhai Oil Joint Service Cpn v Gee Tai Holdings Co. Ltd, Anexa 3, pct. 20.

pârât în cadrul procedurii arbitrale, ceea ce l-ar fi decăzut din dreptul de a o invoca la etapa recunoașterii și executării acesteia.[101, p.299-300] Totodată, încălcări flagrante, precum judecarea litigiului de doar doi arbitri, în timp ce convenția solicita expres panelul tripartit; fie supra-arbitrul a fost numit de o instanță de judecată, și nu de cei doi arbitri așa cum stipula convenția de arbitraj⁶⁴, au fost reținute de instanța judecătorească, iar sentinței i-au fost refuzate efectele.

Abaterile referitoare la procedura arbitrală se pot manifesta în circumstanțe diverse, fiind dificil de a face o enumerare cuprinzătoare a acestora. Cu toate acestea, este important de a sublinia că, Convenția de la New York din 1958 nu prevede, în sensul art.V alin.(1) lit.d), acordarea pârâtului dreptul de a face apel pentru abateri procesuale. Judecătorul de executare nu este abilitat de a judeca corectitudinea deciziilor tribunalului arbitral referitor la chestiunile procesuale, ci doar să verifice dacă acțiunile de procedură au fost conforme. Astfel, decizia de a admite o probă cu martori sau o expertiză nu va fi supusă judecării corectitudinii acesteia, iar judecătorul va evita re-judecarea pe fond a cauzei.

Devierile referitoare la procedura arbitrală pot fi multiple și cu o gravitate de intensitate diversă, de aceea, ne raliem opiniilor majoritare, potrivit cărora, art. V alin.(1) lit.d) se referă la abateri fundamentale de procedură.[95, p.98] În acest mod, considerăm că va fi posibil de a găsi un echilibru între efectele abaterilor de procedură, care trebuie să fie pe atât de grave, pe cât ar fi și sancțiunea de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine, stipulată de Convenție.

Astfel, unele situații au fost considerate nefiind admisibile sub auspiciile acestei cerințe chiar dacă s-a constatat întrunirea acestora. Expirarea termenului de pronunțare a sentinței arbitrale prevădute conținută de multe regulamente de arbitraj, inclusiv Regulamentul Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova[50], care la pct. 35(1) stipulează că ”hotărârea arbitrală se va pronunța în cel mult șase luni din momentul când cauza a fost transmisă spre arbitraj”, nu poate fi atribuită acestui temei de refuz. Expirarea acestui termen ar putea motiva partea recalcitrantă să invoce temeiul prevăzut de art.V alin.(1) lit.d), însă aceasta nu a fost acceptat în practica judiciară⁶⁵, dat fiind că scopul acestui termen este de a organiza și stimula activitatea operativă a arbitrajului, însă, acestea pot fi cu ușurință extinse de tribunalul arbitral, ori circumstanțele procesului arbitral demonstrează mersul activității tribunalului.

⁶⁴ Encyclopaedia Universalis SA v. Encyclopaedia Britannica Inc., Anexa 3, pct. 31.

⁶⁵ SpA Ghezzi v. Jacob Boss Söhne, Anexa 3, pct.109.

Totuși, abaterile concludente de la regulile de procedură au fost sancționate de forurile de executare, de exemplu: situația în care tribunalul arbitral a condiționat admiterea unor noi probe de acordul părților privind acoperirea costurilor arbitrajului; aplicarea fondului litigiului a unei ale legi decât a celei alese de părți; judecarea litigiului *ex aequo et bono*, chiar dacă părțile nu au prevăzut expres această competență a arbitrilor; pronunțarea unei sentințe arbitrale nemotivate, chiar dacă părțile au prevăzut expres acordul lor privind dispozitivul hotărârii arbitrale; etc.[101, p.294-295] Cu toate acestea, în multe cazuri, emiterea unei sentințe nemotivate, nu este sancționată ca o abatere de la *lex loci arbitri*, dacă părțile nu solicită expres dispozitivul. Or, aceasta nu poate fi un defect de procedură dat fiind că aceasta este propriu practicii arbitrale, sentințele arbitrale fiind scurte și concise.⁶⁶

Conchidem că, la judecarea cererilor ce invocă art.V alin.(1) lit.d), instanțele vor examina, pe de o parte, dacă există o cauzalitate între abaterea invocată și impactul asupra rezultatului arbitrajului, și pe de altă parte, dacă acest impact a fost substanțial pentru a schimba mersul arbitrajului. Odată ce nu sunt stipulate prin norme juridice criterii de stabilire a cauzalității și gravității acestor încălcări, considerăm că acestea urmează a fi decise de judecător, ținând cont de fiecare speță în parte. Pentru referință, putem recomanda interpretarea elocventă oferită de practica judiciară germană, care a explicat că ”se consideră substanțială abaterea atunci când aceasta ar da temei pentru anularea sentinței arbitrale”.⁶⁷

În final putem observa că, în pofida confuziilor create de acest temei, cazurile de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine în temeiul articolului V alin.(1) lit.d) sunt foarte rare.[101, p.282]

2.1.3. Hotărârea arbitrală anulată în statul de origine sau lipsită de obligativitate

Recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine poate fi refuzată în statul solicitat cu referire la temeiul indicat în lit. e) al art.V alin.(1) al Convenției de la New-York din 1958 dacă pârâtul face dovada că “sentința nu a devenit încă obligatorie pentru părți sau a fost anulată sau suspendată de o autoritate competentă a țării în care, sau după legea căreia, a fost dată sentința”.

Această cerință este o transpunere a principiului *quod nullum est nullum effectum producit*, care afectează eficacitatea sentinței arbitrale străine, dacă aceasta: (1) nu este obligatorie; (2) a fost anulată sau suspendată.

Caracterul “obligatoriu” (*engl: “binding”, fr: “obligatoire”*) al sentinței arbitrale a constituit o inovație remarcabilă a Convenției de la New-York din 1958 care a reușit, prin acordul tuturor

⁶⁶ Curtea de Apel Bremen, Anexa 3, pct.25

⁶⁷ Curtea Supremă a Germaniei, Anexa 3, pct.36

statelor participante, să excludă termenul de sentință arbitrală “definitivă”, folosit de Convenția de la Geneva din 1927, termen ce a cauzat dificultăți pentru circulația transnațională a sentințelor arbitrale străine prin procedura “dublului-exequatur”. [42, p.434-436] Această substituie a fost benefică, însă, nu a făcut să dispară dificultățile și ambiguitățile în interpretare și aplicare, deoarece Convenția nu oferă o definiție sau criterii de identificare a sentințelor obligatorii [30].

Astfel, se impune necesitatea de a califica și de a interpreta termenul “obligatoriu”, însă aceasta trebuie realizată prin metoda autonomă, adică reieșind din normele convenției și din scopul acesteia, sau, din contra, se va recurge la definirea acesteia în baza legii statului de origine a arbitrajului.

Potrivit primei teze din doctrină, susținătoare a interpretării autonome, faptul că prin Convenția de la New York a fost înlăturat termenul de “sentință definitivă” conduce la concluzia că acest tratat a urmărit expres înlăturarea “dublului exequatur” și a instaurat conceptul nou de “sentință obligatorie”, care ar trebui determinat prin raportare exclusivă la prevederile Convenției, fără să intereseze statul de origine [155, p.987; 139, p.343; 77, p.166; 95, p.101-102]. Cu toate că susținătorii acestei teorii nu au convenit asupra unei definiții unice, fiind promovate câteva interpretări principale. [2, p.9]

Într-o interpretare, reținută de majoritatea autorilor, termenul obligatoriu rezidă în distincția între căile ordinare și extraordinare de atac ale sentinței arbitrale. Astfel, o sentință obligatorie va fi cea care nu este susceptibilă de a fi atacată pe căile ordinare de atac, care permit revizuirea în fond a sentinței, dar care poate fi contestată prin o acțiune în anulare prin o cale extraordinară de atac [120, nota 10-40; 139, p.341; 101, p.312; 197, p.329]. În majoritatea statelor există oportunitatea de a angaja o cale de atac extraordinară, care însă, poate fi invocată doar pentru anumite iregularități serioase ale procedurii arbitrale.

Într-o altă interpretare, se tinde să fie restrânse până la extrem cazurile când o sentință arbitrală ar putea fi considerată “non-obligatorie”. Conform acestei teze, o sentință arbitrală este obligatorie *per se*, acest caracter fiind supus unei limitări doar prin însăși regulile de procedură ale arbitrajului, care ar putea prevedea o cale de atac suplimentară. [151, nota 441; 155, p.988; 176, p.396]

În favoarea tezei autonomiei pot fi aduse două argumente: prin această abordare se evită menținerea stării de dublu-exequatur [77, p.166]; din lucrările preparatorii ale Convenției de la New-York din 1958 reiese că redactorii au respins propunerea de a face o distincție între căile ordinare și extraordinare de atac ale sentinței arbitrale din cauza că această distincție nu este prevăzută de legislațiile tuturor statelor [139, p.341]. Ambele aceste argumente sunt insuficiente, deoarece, din prevederile Convenției reiese clar că dublul exequatur este abolit, iar

introducerea calificării autonome doar în baza referinței la intenția autorilor Convenției de la New-York din 1958 ar fi superfluu.

Cu toate acestea, jurisprudența a împărțit majoritar interpretarea autonomă, explicând că o sentința arbitrală străină va fi considerată obligatorie atunci când căile de atac în privința fondului litigiului nu mai sunt posibile. Asemenea interpretări se regăsesc în practica judiciară olandeză, suedeză, belgiană și germană.[182, p.895-896]

Într-o altă abordare, sentința va fi calificată ca obligatorie conform dreptului intern al statului de origine al arbitrajului. În fundamentarea acestei opinii, se ține cont de redacția art.V alin.(1) lit.e), care face expres referință la legea “țării în care, sau după legea căreia, a fost dată sentința”. Potrivit susținătorilor acestei teze, ar fi paradoxal dacă caracterul “obligatoriu” al sentinței nu ar fi determinat de același sistem de drept care a încuviințat funcționarea arbitrajului, adică statul sediului arbitrajului[152, p.454; 155, p.989].

Caracterul non-obligatoriu al sentinței arbitrale poate rezulta: dintr-o dispoziție a legii care ar condiționa acest caracter de epuizarea unor căi de atac, sau de un anumit comportament juridic al părților. În privința căilor de atac, este majoritar recunoscut că o sentință arbitrală nu poate fi revizuită privind fondul litigiului. Statul de origine poate, însă, să instituie unele formalități specifice, cum ar înregistrarea sentinței arbitrale (“*deposition of award*”), așa cum prevede art.1059 al Codului de procedură civilă al Olandei, acesta nefiind un act de procedură, ci mai degrabă o cale administrativă, care poate fi totuși contestată prin o cale extraordinară de atac.[197, p.330]

În consecință se pune întrebarea stabilirii momentului din care o sentință arbitrală devine obligatorie, care este determinat de legea aplicabilă procedurii arbitrale, care este, în caz de lipsă a unei convenții a părților în acest sens, legea statului unde sentința a fost pronunțată. Această problemă a fost considerată și de Comisia de elaborare a Legii-model UNICTRAL, care a considerat că o sentință devine obligatorie la data pronunțării sentinței, fie la data primirii acesteia de către pârât, sau la ziua în care a expirat termenul stabilit pentru anularea sentinței arbitrale. În final, Comisia de elaborare a Legii-model UNICTRAL a decis că momentul când o sentință arbitrală devine obligatorie pentru părți va fi determinat conform legii statului unde a fost pronunțată sentința.

În același context, este notabil că părțile au dreptul, prin autonomie de voință, să stabilească reguli privind momentul când o sentință devine obligatorie și privind căile de atac suplimentare căreia aceasta poate fi supusă. În același timp, se suscită întrebările privind limitele acestei libertăți ale părților, și dacă acestea pot exclude orice cale de atac, inclusiv cele prevăzute de legea statului unde arbitrajul și-a avut sediul. Potrivit jurisprudenței elvețiene, convenția părților

se va considera cu precădere față de dreptul național de la sediul arbitrajului, aceasta fiind dedus și din norma de la art.V alin.(1) lit.d) a Convenției care recunoaște părților această libertate de a-și seta regulile de procedură.[182, p.896] În continuare, Curtea de Casație a Belgiei a recunoscut părților dreptul de a exclude orice cale de recurs împotriva sentinței arbitrale, excluzând astfel prevederile în acest sens ale statului unde sentința a fost pronunțată.[101, p.314] Astfel, legislațiile Angliei[78], Franței[147], Belgiei[149], Elveției[126], admit excluderea prin convenție de către părți a căilor de atac a sentinței arbitrale.

Potrivit celui de-al doilea caz stipulat de art.V alin.(1) lit.e), recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine poate fi refuzată dacă pârâtul face dovada că sentința arbitrală ”a fost anulată sau suspendată de o autoritate competentă a țării în care, sau după legea căreia, a fost dată sentința”.

La aplicarea acestei prevederi, se relevă dilema dacă norma de la art.V alin.(1) lit.e) face referință doar la instanțele statului unde arbitrajul și-a avut sediu, sau include și instanțele statului potrivit legii căruia a fost pronunțată sentința arbitrală, adică *lex arbitri*, atunci când aceasta nu coincide cu legea statului unde sentința a fost pronunțată.

În primul caz, Convenția se referă la autoritățile competente ale statului unde și-a avut sediul arbitrajul, sau *lex loci arbitri*. În această situație, rămân actuale dezbaterele referitor la relevanța acestui *situs arbitrandum* pentru cauza între părți, precum și problematica sentințelor ”anaționale”, ”transnaționale” sau ”internaționale”, despre care s-a tratat în capitolul 1 al prezentei teze.

În alternativa oferită de Convenție, se suscită unele ambiguități, or ”legea potrivit căreia sentința a fost dată” poate fi interpretată ca fiind : legea aplicabilă procedurii arbitrale; fie legea aplicabilă convenției arbitrale, ori legea aplicabilă fondului cauzei. Tratatul nu oferă claritate în acest sens, iar din art.V alin.(1) lit.e) nu este evident dacă este rolul statului potrivit legii căruia sentința a fost dată: este acesta un rol subsidiar dreptului statului considerat ”de origine”, sau un rol alternativ pentru acesta.

Ținând cont că sentința arbitrală este guvernată de legea aplicabilă procedurii, putem conchide că în Convenție se face referință anume la *lex arbitri*. Această interpretare se regăsește și în practica judiciară, potrivit căreia ”părțile sunt libere, teoretic, să desemneze o lege aplicabilă procedurii arbitrale a unei alte țări decât statul unde arbitrajul își va avea sediul”.⁶⁸ În consecință, s-ar putea deduce că partea recalcitrantă ar putea cere, potrivit acestei norme convenționale, anularea sentinței atât în statul de origine, dar și în statul a cărei legi a aplicat-o procedurii

arbitrale.[69, p.1310] În practică au fost deja înregistrate unele precedente în acest sens, precum speța *Singer*, de către Curtea Supremă a Indiei⁶⁹, cauza *Hitachi* a Curții Supreme a Pakistanului⁷⁰, dar și cauza *Mabetex Project Engineering S.A. (Elveția) c. OAO Stoilensky GOK (Federația Rusă)*⁷¹. Practica rusă a prezentat controverse pe plan internațional, fiind înregistrate cazuri când instanțele rusești au anulat sentințe arbitrale emise de arbitraje internaționale cu sediul în alte state, însă conform legii Federației Ruse, întemeindu-și hotărârile de anulare pe art.230 alin.(5) din Codul de procedură arbitrală al Federației Ruse[189], care stipulează că ”în cazurile stipulate de acordurile internaționale la care Federația Rusă este parte” poate fi anulată o sentință arbitrală străină, la pronunțarea căreia a fost aplicată legislația Federației Ruse. În cazul *Mabetex*, Curtea de arbitraj din Belgorod și Curtea federală de arbitraj din regiunea centrală au anulat o sentință arbitrală emisă de un tribunal arbitral ad-hoc cu sediul în Stockholm, care a aplicat legea Federației Ruse litigiului. În hotărârile lor, instanțele au făcut trimitere la art.IX alin.(2) al Convenției Europene de la Geneva și art.V alin.(1) lit.e) al Convenției de la New York. În decizia sa, Curtea Supremă de Arbitraj a casat hotărârile instanțelor inferioare pe motiv că Convenția de la New York nu reglementează chestiuni privind anularea sentințelor arbitrale iar Convenția Europeană de la Geneva nu este aplicabilă dat fiind că Suedia nu este parte la tratat. Cu toate acestea, norma de la art.230 alin.(5) a Codului rus de procedură arbitrală a rămas în vigoare iar interpretarea acesteia nu a fost clarificată definitiv în sensul excluderii în viitor a cazurilor similare cu *Mabetex*, lăsând posibilitatea altor anulări de sentințe în viitor.[197, p.250]

Considerăm că interpretarea în sensul admiterii anulării sentințelor arbitrale de statul conform legii căruia sentința a fost pronunțată conduce la o deviere de la principiile pro-eficacitate ale Convenției de la New York, or oportunitățile de anulare în mai multe țări creează precaritate pentru părți și instituția arbitrală. De aceea, suntem de părerea că art.V alin.(1) lit.e) face referință doar la statul de origine al sentinței, dat fiind că atunci când părțile nu au stipulat nimic privind legea aplicabilă procedurii arbitrale, se va aplica legea de la sediul arbitrajului, așa cum indică art.V alin.(1) lit.d).

Cele mai controversate și aprige dezbateri privesc însă efectele sentinței arbitrale străine anulate de statul de origine. În acest sens, cele trei curente tratate la capitolul 1 al prezentei lucrări, teza mono-localizatoare, teza pluri-localizatoare (westfaliană), cumulativ desemnate prini ”abordarea teritorialistă”, și teza ”transnaționalistă” analizează fundamentele dreptului

⁶⁸ Union of India v. McDonnell Douglas Corporation, Anexa 3, pct.121; International Standard Electric Corp. v. Bidas Sociedad Anonima Petrolera, Anexa 3, pct. 68.

⁶⁹ National Thermal Corp. V. The Singer Corp, Anexa 3, pct.81

⁷⁰ Hitachi Ltd and Mitsui Co Deutchland v Rupali Polyester, Anexa 3, pct.65

⁷¹ Mabetex Project Engineering S.A. (Elveția) c. OAO Stoilensky GOK (Federația Rusă Anexa 3, pct.75.

statului de origine de a interveni cu un control asupra sentinței arbitrale și de a-i afecta eficacitatea acesteia. Fără a reitiera considerentele acestor curente, constatăm, că, în mare, practica judiciară a mai multor state aplică prevederea de la lit.e) a art.V alin.(1), chiar dacă aceasta este invocată în cazuri rare. Cu toate că majoritatea statelor împărtășesc, potrivit jurisprudenței lor, abordarea teritorialistă, putem observa că există o tendință de aplicare restrictivă a temeiului prevăzut de art.V alin.(1) lit.e).

Practica recunoașterii și executării sentințelor arbitrale anulate de statul de origine a fost consacrată în Franța, prin cauzele devenite celebre : *Norsolar*, *Hilmarton*, și *Chromalloy*, Curtea de Casație a Franței a inveterat recunoașterea eficacității sentințelor arbitrale străine, ale arbitrajelor comerciale internaționale, anulate în statul unde și-a avut sediul arbitrajul. Cu toate acestea, temeiul juridic care a fundamentat aceste decizii au rezidat nu în norma prevăzută de art.V alin.(1) lit.e), ci în prevederile legislației naționale, aplicată cu titlu de ”drept mai favorabil” în virtutea art.VII al Convenției de la New York din 1958.

Unele atitudini similare au fost înregistrate și în practica SUA și a Marii Britanii. În 1996, prin speța *Chromalloy*⁷² Curtea districtuală a Columbiei a încuviințat recunoașterea și executarea unei sentințe arbitrale străine, chiar dacă fusese anulată în statul de origine, argumentând că art.V admite o atitudine discreționară în raport cu refuzul încuviințării executării, lăsând forului dreptul de a decide ca, în pofida întrunirii temeiurilor prevăzute, să admită efectele sentinței arbitrale străine, dar și în virtutea faptului că legea federală americană a arbitrajului nu prevedea temeiul de anulare utilizat de forul ce a anulat sentința, invocând deci aplicarea art.VII al Convenției de la New York. Totuși, în 1999, în cauza *Baker Marine*, Curtea de Apel a refuzat recunoașterea și executarea unei sentințe arbitrale anulată în Nigeria, pe motive nestipulate de Legea federală de arbitraj, invocând principiile de ”comity”, sau angajamentul de curtoazie internațională și reciprocitate între state.⁷³ Aceeași atitudine a fost păstrată și în precedentele ulterioare din cazurile *Spier* și *Termorio*. [93, p.279-280] În Anglia, de asemenea, instanțele au încuviințat executarea unor sentințe arbitrale străine anulate de statul de origine, cu referire la caracterul discreționar al art.V alin. (1).⁷⁴

Într-un caz recent, *Yukos Sarl v. Rosneft*, Curtea Supremă a Olandei a admis, prin decizia sa din 25 iunie 2010 [133, p.617-618] recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine, pronunțată de Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă CCI a Federației Ruse, dar anulată prin decizia Curții Federale de Arbitraj din 10 decembrie 2007 [134, p.179-180]. Prin

⁷² *Chromalloy Aeroservices v. Arab Republic of Egypt*, Anexa 3, pct.113.

⁷³ *Baker Marine Ltd v. Chevron Ltd*, Anexa 3, pct.10

⁷⁴ *Soleh Boneh v. Uganda Government*, Anexa 3, pct.108

decizia Curții Supreme a Olandei a fost respins recursul Rosneft ca inadmisibil în virtutea art.III al Convenției de la New York care stipulează că statele membre nu pot impune ”condiții mult mai riguroase sau mai oneroase” și a menținut decizia Curții de Apel, care a încuviințat executarea sentinței arbitrale străine anulate în Rusia, pe motivul că ”este extrem de probabil că deciziile emise de judecătorul rus ce a anulat sentința arbitrală sunt rezultatul unei justiții care trebuie calificată ca parțială și dependentă, iar astfel de decizii nu pot fi recunoscute în Olanda”. Aceste decizii au fost aprig criticate de Prof. A.J.Van den Berg, fiind de asemenea obiect al unei cauze împotriva Olandei în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Asemenea tendințe din jurisprudență manifestă o autonomie a forului de executare față de controlul efectuat de statul de la sediul arbitrajului, și vin să confirme ”internaționalizarea” instituției arbitrale și unei circulații internaționale a efectelor sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York, liberă de statele sediilor arbitrajelor.

Instanțele de executare pot refuza recunoașterea și executarea dacă sentința arbitrală a fost suspendată în statul de origine. Nici în acest caz Convenția de la New York nu oferă criterii de definire, aceasta fiind determinat de legea statului unde arbitrajul și-a avut sediul. Potrivit lucrărilor preparatorii ale Convenției, autorii au înțeles referirea la o suspendare a sentinței dispusă de o autoritate competentă, fie chiar dacă această suspendare este provizorie.[136, p.84-85] Această decizie a autorității competente trebuie să dispună clar suspendarea sentinței. În unele legislații naționale, precum cea a Franței, depunerea cererii de recurs în anulare sau de desființare a sentinței arbitrale atrage automat suspendarea puterii obligatorii a sentinței arbitrale. Potrivit autorilor și unor decizii judecătorești, o suspendare de drept a sentinței arbitrale nu ar putea constitui temei de refuz în virtutea art.V lit.(1) lit.e). Se consideră că o asemenea abordare ar conduce la o tergiversare a punerii în valoare a sentinței arbitrale, pârâtul prevalându-se de această opțiune doar pentru a întârzia acțiunile de executare, situație care nu este compatibilă cu scopul și obiectivele Convenției de la New York.[139, p.352] Practica judecătorească a Suediei și Olandei a susținut aceeași abordare, deoarece înaintarea unei cereri de desființare nu garantează că sentința arbitrală va fi anulată, iar o astfel de decizie ar prejudicia interesele părții solicitante[155, p.966]. În sens contrar, instanțele din SUA⁷⁵ au reținut argumentele privind suspendarea de drept a sentinței, în temeiul art.V alin.(1) lit.e). Se poate atesta situația când instanța sesizată încuviințează executarea, însă, ulterior, odată obținută anularea definitivă a sentinței, pârâtul va fi în drept să fie repus în drepturi, ceea ce poate crea dificultăți. În acest sens este relevantă practica Germaniei, unde, potrivit art. 1061 al Codului de Procedură Civilă[75],

⁷⁵ Creighton Limited v The Government of the State of Qatar, Anexa 3, pct.23

dacă sentința arbitrală străină a fost anulată după momentul de încuviințare a executării, instanța are dreptul de a-și retracta decizia anterioară și de a refuza recunoașterea și executarea. Această abordare este considerată mai flexibilă și adaptată fiecărei spețe în parte, acordând sentinței eficacitate, condiționată, însă, de finalitatea procedurii de desființare din statul de origine.[124, p.359-400]

În situația în care se solicită anularea sau suspendarea sentinței, ar fi rațional ca instanța judecătorească în fața căreia este invocată sentința să solicite de la pârât prezentarea, în conformitate cu art.VI al Convenției de la New-York din 1958, a unor garanții apropiate.[198, p.168]

În timp ce Convenția de la New-York nu instituie vreo restricție în privința motivelor pentru care sentința arbitrală invocată în statul solicitat poate fi asimilată în statul de origine, în cazul când statul este membru al Convenției Europene de la Geneva din 1961, sfera motivelor de nulitate a sentințelor arbitrale care vor putea fi invocate sunt mai restrânse, contribuind astfel la o previzibilitate mai înaltă la aplicarea art.V alin.(1) lit.e). Legea-model UNCITRAL merge și mai departe și stabilește ca motive de anulare a sentinței arbitrale aceleași temeiuri de refuz a recunoașterii și executării prevăzute de art.V al Convenției de la New-York din 1958.

Confuziile și divergențele în aplicarea lit.e) a art.V alin.(1) au condus o parte dintre doctrinari să constate necesitatea modificării sau înlocuirii Convenției de la New York din 1958, pentru eradicarea dificultăților actuale.[74, p.679; 94, p.649; 101, p.344; 139]

Considerăm că problematica privind eficacitatea sentințelor arbitrale străine anulate în statul de origine este una complexă cu profunde substraturi teoretico-metodologice. Argumentele celor două curente de analiză a acestui subiect sunt temeinic fundamentate, atât din perspectiva filosofico-juridică, din perspectiva analizei instituțiilor juridice implicate, cu referire la specificul și pragmatismul practicii arbitrale. Putem observa că refuzul recunoașterii și executării unei sentințe arbitrale străine, anulate de statul unde a fost pronunțată, suscită multe inconveniențe, or, anularea ar putea fi dispusă pentru temeiuri ce țin strict de ordinea juridică a acelui stat, de exemplu, pentru încălcarea ordinii publice de la locul arbitrajului, temeiuri privind fondul litigiului arbitrat, ori temeiuri nerecunoscute pe plan internațional. În acest sens, instanța judecătorească poate să nu aplice această gravă sancțiune de respingere a efectelor sentinței străine, prevalându-se de dreptul discreționar atribuit de art.V al Convenției de la New York și respectând principiul *in favorem arbitrandum*. Mai mult decât atât, Convenția de la New York din 1958 nu solicită ca hotărârea judecătorească străină privind anularea sentinței arbitrale să fie supusă, la rândul ei, procedurii de recunoaștere și executare în statul unde se solicită recunoașterea efectelor acesteia. Rezultă că recunoașterea hotărârii judecătorești străine intervine

pe cale incidentală și efectele îi sunt prezumate valabile, ceea ce, de asemenea, poate suscita unele temeri și riscuri pentru instanța sesizată căruia nu i s-a dat ocazia să examineze acea hotărâre străină. Cu toate acestea, suntem de părerea că liberalizarea absolută a circulației sentințelor arbitrale străine și abolirea dreptului statului de la sediul arbitrajului de a desființa sentințele arbitrale pronunțate pe teritoriul său ar conduce la o precaritate a instituției arbitrale, părțile fiind lipsite de una din garanțiile de bază asigurate de statele, care s-au desesizat de funcțiile jurisdicționale proprii în favoarea arbitrajului. Considerăm că este necesară armonizarea internațională a temeiurilor de desființare a sentințelor arbitrale, consfințindu-se un standard internațional privind anularea sentințelor arbitrale și limitându-se abuzurile din partea jurisdicțiilor statale asupra instituției arbitrale. Această armonizare se poate efectua prin preluarea prevederilor Legii-model UNCITRAL în dreptul național, fie prin aderarea la Convenția Europeană de la Geneva și prin alte tratate internaționale în domeniu. Nu considerăm oportună modificarea Convenției de la New York din 1958 în acest aspect, dat fiind că acest tratat oferă deja suficiente instrumente pentru a răspunde provocărilor în această privință: instanța judecătorească *poate* și nu *trebuie* obligatoriu să refuze recunoașterea și executarea sentinței arbitrale la invocarea temeiurilor stipulate de art.V alin.(1), iar art.VII al Convenției lasă opțiunea de înlăturare a temeiurilor convenționale și aplicarea cu precădere a prevederilor dreptului național, atunci când acesta este mai favorabil pentru eficacitatea sentinței arbitrale străine.

2.2. Temeiuri de refuz a recunoașterii și executării ce pot fi invocate *ex officio*

2.2.1. Nearbitrabilitatea litigiului

Limita de arbitrabilitate este un temei de refuz a recunoașterii și executării convenției arbitrale și a sentințelor arbitrale străine inherent dreptului suveran al statelor de a face justiție în cazurile de competență exclusivă a instanțelor sale judecătorești. Arbitrabilitatea litigiilor este o cerință de eficacitate a sentințelor arbitrale străine ce survine din joncțiunea caracterelor comercial și jurisdicțional ale arbitrajului comercial internațional, la momentul corelației între interesele publice și cele private, prin combinarea principiului autonomiei de voință a părților și a normelor de ordine publică ale statului.

Art.V alin.(2) lit.a) din Convenția de la New York din 1958 prevede că: “Recunoașterea și executarea unei sentințe arbitrale vor putea fi refuzate dacă autoritatea competentă a țării în care recunoașterea și executarea constată: că în conformitate cu legea acestei țări obiectul diferendului nu este susceptibil de a fi reglementat pe calea arbitrajului”.

Instituția arbitrabilității este intrinsecă arbitrajului comercial internațional, prezentând incidențe atât la faza incipientă: adică la încheierea convenției arbitrale și la determinarea competenței tribunalului arbitral, dar și spre finalul procedurii arbitrale, când se emite sentința arbitrală.

Aplicarea acestor prevederi ridică, însă, probleme de interpretare, deoarece, la ridicarea de către părți, sau *ex officio* de instanța de judecată, a excepției de arbitrabilitate la etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale, Convenția prevede aplicarea legii forului sesizat.

Determinarea arbitrabilității litigiilor suscită controverse și probleme juridice ce cuprind, în special, definirea noțiunii de arbitrabilitate și interacțiunea între instituția arbitrabilității și cea a ordinii publice, determinarea legii aplicabile arbitrabilității, determinarea arbitrabilității *rationae materiae* și *rationae personae* și aprecierea criteriilor de arbitrabilitate.

a) Sfera noțiunii de arbitrabilitate și raportul cu instituția ordinii publice

Arbitrabilitatea a fost definită în mod divers, fie prin enumerarea funcțiilor arbitrabilității, fie prin evidențierea caracterului comercial limitat al arbitrajului comercial internațional, prin atribuirea de calități specifice arbitrabilității internaționale, sau ralierea acestei noțiuni la excepția de ordine publică. Astfel, ”arbitrabilitatea este linia esențială de divizare între justiția publică și privată”[73] sau ”calitatea unei materii sau a unui litigiu de a fi supus puterii jurisdicționale a arbitrilor”[170, p.213-220]. Sintetic, arbitrabilitatea este ”faptul de a fi arbitrabil, iar arbitrabil e ceea ce este susceptibil de a fi supus arbitrajului”. [164, p.1-5] Pe plan internațional, arbitrabilitatea „se referă la categorii specifice de dispute care sunt excluse de la arbitraj din considerente de ordine publică, și se referă la acele cazuri care nu sunt obiect al vreunei jurisdicții exclusive ale instanțelor judecătorești”[70, p.69-72].

Raportul între conceptul de ordinea publică și arbitrabilitate este relevant pentru etapa de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine. În doctrină se apreciază că ordinea publică constituie fundamentul reținut pentru aprecierea arbitrabilității sau inarbitrabilității unui litigiu.[66, p.123-127, 180, p.97-81] În această perspectivă, ar exista o legătură strânsă între caracterul inarbitrabil al unor materii și principiile organizării economice și sociale ale statului, principii pe care judecătorul de *exequatur* este obligat să le respecte, deoarece reprezintă ordinea publică a forului.

Astfel, dacă ordinea publică intervine ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale în scopul de a proteja cele mai fundamentale principii ale ordinii juridice a unui stat, arbitrabilitatea tratează competența de a arbitra. Problema arbitrabilității se iese de la începutul procedurii arbitrale, în momentul când se decide competența arbitrajului, și nu la sfârșit,

când prin hotărârea arbitrală sunt modificate drepturi și obligații. *Per contrario*, până la pronunțarea sentinței, nu ne putem pronunța privind încălcarea ordinii publice, care se apreciază în raport cu efectele produse de sentința arbitrală într-o ordine juridică determinată. În acest context, se consideră că reglementarea condiției de arbitrabilitate ca cerință de eficacitate separată este inutilă, odată ce excepția de ordine publică o conține pe prima.[154, p.329]

Asociația Internațională de Drept (ILA) tratează arbitrabilitatea separat de ordinea publică, din cauză că tratatele internaționale și legile naționale conțin prevederi normative separate privind excepția de arbitrabilitate.[96] Astfel, o sentință arbitrală ar fi refuzată nu în virtutea a ceea ce arbitrul a statuat, dar pe motivul că această hotărâre intervine acolo unde doar jurisdicția instanțelor naționale este competentă.

Considerăm că delimitarea conceptului de arbitrabilitate de cel de ordine publică este bazată pe considerente metodologice, iar punct de vedere funcțional, delimitarea temeiului de arbitrabilitate de cel de ordine publică permite reglementarea *in concreto* a limitelor acestuia. Convenția de la New-York din 1958 nu utilizează termenul de „arbitrabilitate”, acesta nu se regăsește nici în Convenția de la Geneva din 1961 privind arbitrajul comercial internațional sau Legea-model UNCITRAL din 1985 privind arbitrajul comercial internațional.

Suplimentar, la art.II al Convenției de la New York, se enunță că obiect al convenției arbitrale pot fi “anumite diferende care s-au ivit sau ar putea să se ivească [...] privind un raport de drept determinat, contractual sau necontractual, referitor la o problemă susceptibilă de a fi reglementată pe calea arbitrajului”, fără a preciza care sunt asemenea litigii, lăsând aceasta la discreția legislațiilor naționale.

În legislațiile naționale, arbitrabilitatea este definită diferit: prin referință la „interesele economice”[75] sau la „proprietate”[126]. Astfel, potrivit art.1676 alin.(1) al Codului judiciar al Belgiei, arbitrabil este litigiul care „poate fi tranșat de părți”[149], iar potrivit art.1020 alin.(3) al Legii Olandei cu privire la arbitraj pot fi arbitrabile acele raporturi juridice de care „părțile pot în mod liber să dispună”. Chiar dacă sunt enumerate categorii de cauze care nu pot fi supuse arbitrajului, art.2060 al Codului Civil al Franței[146] face, totuși, o trimitere generală la „toate cauzele care interesează ordinea publică” pentru a limita calitatea litigiilor de a fi arbitrabile. În rezultat, putem constata că majoritatea legilor naționale definesc arbitrabilitatea pe criterii de ordine publică.

Legea Republicii Moldova cu privire la arbitrajul comercial internațional, la fel ca și art.476 alin.(2) al CPC al R. Moldova, nu conține termenul de arbitrabilitate, preluând formularea din Convenția de la New York din 1958. Însă, Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj reglementează la art.3 „Arbitrabilitatea”, stipulând că „poate face obiectul unei convenții

arbitrale orice drept patrimonial. O convenție arbitrală cu privire la drepturi nepatrimoniale poate avea efecte juridice în măsura în care părțile sunt îndreptățite să încheie o tranzacție cu privire la obiectul aceluia litigiu.”. Dreptul național utilizează criterii generale de stabilire a arbitrabilității, făcându-se referința expresă în art.3 alin.(2) al Legii Republicii Moldova cu privire la arbitraj la unele litigii nearbitrabile, și lăsând, totodată, posibilitatea de a complementa aceste excepții prin alte legi speciale, în virtutea alin.(3). Această modalitate evazivă de reglementare a limitelor de arbitrabilitate este tipică pentru mai multe legislații naționale, însă, astfel, se provoacă imprevizibilitate pentru subiecții convențiilor arbitrale, care pot ignora prevederile unor legi speciale fie să interpreteze diferit arbitrabilitatea unor chestiuni litigioase.

b) Legea aplicabilă la determinarea arbitrabilității litigiului

Chiar dacă în art.V alin.(2) lit.a) se menționează expres referința la legea forului de executare pentru calificarea arbitrabilității litigiului, problematica suscită unele dezbateri, deoarece, conform Convenției de la New York din 1958, mai multe legi pot fi reținute pentru stabilirea arbitrabilității: legea aleasă de părți pentru a governa convenția arbitrală, iar în lipsa alegerii părților, legea locului unde sentința a fost pronunțată, în virtutea art.V alin.(1) lit.a) al Convenției, sau legea statului unde recunoașterea și executarea este solicitată, la invocarea art.V alin.(2) lit. a).

Astfel, dacă în conformitate cu legea convenției arbitrale, sau când aceasta nu este desemnată, cu legea de la sediul arbitrajului, litigiul este inarbitrabil, convenția arbitrală poate fi anulată și, respectiv, va fi respinsă recunoașterea și executarea sentinței arbitrale inclusiv pe temeiul de la art.V alin.(1) lit.e). În același timp, aceleași chestiuni ar putea fi arbitrabile în statul de executare, ceea ce suscită unele confuzii, odată ce Convenția conține o referință expresă la excepția de arbitrabilitate în alin. (2) al art.V. *Per contrario*, în situația dacă litigiul este inarbitral conform *lex fori*, dar este considerat arbitrabil conform *lex arbitri*, se pune problema cum ar trebui tratată problema eficacității sentinței arbitrale străine.

În unul din epizoadele speței *LIAMCO v. Libia*, tentativa de a executa o sentință arbitrală, ulterioară naționalizării unei concesiuni de guvernul Libiei, judecătorul tribunalului federal al Columbiei a invocat art.V alin.(2) lit.a) al Convenției de la New York din 1958 pentru a confirma argumentul Libiei precum că sentința arbitrală nu poate fi executată deoarece aceasta se pronunță asupra validității unui act de putere publică. Această decizie a fost ulterior casată, însă, această speță demonstrează că aplicarea legii forului de execuție a sentinței pentru determinarea arbitrabilității litigiului poate conduce la soluții neadecvate, care sunt nejustificate și puțin pertinente, în special, în cazuri când executarea sentinței arbitrale nu este contrară ordinei

publice de la locul de execuție și dacă litigiul este arbitrabil în virtutea legii aplicabile convenției sau a legii locului arbitrajului.

În unele cazuri, jurisprudența stabilește că art.II și art.V ar trebui interpretate uniform, fiind inutil de a recunoaște competent arbitrajul dacă sentința acestuia nu va putea fi recunoscută și executată de forul de execuție⁷⁶. În plus, potrivit acestor opinii, este necesar de a menține o interpretare coerentă a Convenției de la New York din 1958. Într-o altă abordare, arbitrabilitatea unui litigiu trebuie determinată după diferite criterii în dependență dacă problema se pune în privința validității convenției arbitrale, sau privind recunoașterea și executarea sentinței arbitrale.

Astfel, la aplicarea art.V alin.(2) lit.a) al Convenției de la New York se va recurge la legea forului, însă, nu toate soluțiile acesteia vor fi relevante. Potrivit unor autori, arbitrabilitatea poate fi examinată în virtutea legii locului de executare atunci când aceasta este relevantă prin intermediul excepției de ordine publică[180, p.103]. În această logică, judecătorul sesizat nu trebuie să examineze, în general, conformitatea categoriei de dispute din care face parte obiectul litigiului cu noțiunea de arbitrabilitate stabilită de *lex fori*, ci să examineze dacă sentința arbitrală concretă privind o speță precisă violează sau nu competența jurisdicțională exclusivă a curților naționale a statului unde recunoașterea și executarea este solicitată.[70, p.99-120] În această logică, vor putea fi considerate nearbitrabile doar acele litigii care, în lipsa convenției de arbitraj, ar fi fost soluționate pe cale judiciară, potrivit competenței lor exclusive, de instanțele judecătorești ale statului solicitat să dispună executarea. În consecință, se vor exclude cazurile de refuz a recunoașterii și executării pe temei de arbitrabilitate a acelor sentințe, obiectul cărora nu are legături jurisdicționale cu acel stat.

Spre exemplu, dacă un tribunal arbitral din România ar decide în privința unui litigiu asupra unui brevet de invenție înregistrat în Italia, iar una din părți solicită executarea acestei sentințe arbitrale în Italia, este foarte probabil că aceasta va fi refuzată pe temeiul violării *lex fori*, care acordă instanțelor italiene competența exclusivă asupra acestei dispute concrete. Instanța poate de asemenea motiva că, potrivit art.806 al Codului de procedură italian părțile „nu pot dispune liber” în privința acestei cauze.

Dacă, însă, obiectul litigiului va fi un brevet de invenție înregistrat în Republica Moldova, sentința arbitrală privind acel brevet de invenție ar putea fi executată în Italia, deoarece instanțele judecătorești italiene nu ar fi avut competența exclusivă asupra soluționării acestui litigiu în Italia, astfel nu ar fi fost nici un temei de a aplica excepția de arbitrabilitate în temeiul *lex fori*.

⁷⁶ Adda Officine Elettromeccaniche ș.a. vs. Alstrom Atlantique SA ș.a., Anexa 3, pct.1

În concluzie, putem conchide că la examinarea arbitrabilității ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine urmează să fie aplicată legea forului. Considerăm această soluție apropiată pentru că arbitrabilitatea nu este invocată la această etapă ca temei ce vizează validitatea convenției arbitrale, sau privind incompetența tribunalului arbitral, ci, mai cu seamă, se referă la interesele statului de executare, care poate refuza să execute o sentință arbitrală ce se referă la un litigiu care, în conformitate cu propria legislație, ar fi atribuită competenței exclusive a instanțelor sale judecătorești. Sub acest aspect, acest interes este unul de ordine publică și va sancționa efectele oricărei sentințe arbitrale străine invocate pe teritoriul statului respectiv.

c) Arbitrabilitatea *rationae personae* și *rationae materiae*

Sub aspectele *rationae personae* și *rationae materiae* se conceptualizează arbitrabilitatea subiectivă și arbitrabilitatea obiectivă. Arbitrabilitatea subiectivă privește aptitudinea statelor și a persoanelor juridice de drept public de a încheia o convenție arbitrală, în timp ce arbitrabilitatea obiectivă privește substanța diferendelor susceptibile de a fi supuse arbitrajului.[6, p.12]

1. *Arbitrabilitatea subiectivă* se referă la participarea statului și a instituțiilor publice în arbitraj și capacitatea acestora de a încheia convenții arbitrale. Aceste probleme au fost agravate de cazurile practice când instituțiile publice denunțau convențiile arbitrale semnate de acestea pe motiv că nu ar fi avut capacitatea de a consimți la deferirea litigiilor spre soluționare arbitrajului. Principiile referitoare la arbitrabilitatea subiectivă au fost consacrate prin precedente judiciare și jurisprudență, iar mai apoi prin norme de drept internațional. Astfel, principiile de tratare a conceptului de arbitrabilitate subiectivă au fost consacrate inițial prin celebra hotărârea *Galakis v. Tresorerie publique* din mai 1966, în care Curtea de Casație a Franței a decis că interdicția unui stat de a compărea în arbitraj nu este aplicabilă în cazul unui contract internațional, stabilind, astfel, o nouă normă de ordine publică internațională. Această hotărâre a fost preluată în practica judiciară internațională, și, ulterior, de normele de drept material naționale și internaționale. Astfel, art.II alin.(1) al Convenției Europene de la Geneva din 1961, dispune că „persoanele juridice calificate de lege ca și persoane juridice de drept public au capacitatea de a încheia valabil convenții arbitrale”. Același principiu potrivit căruia statul este legat de clauza arbitrală pe care a încheiat-o este consacrat și de Convenția de la Washington din 1965.

Litigiile cu participarea subiecților de drept public sunt arbitrabile în Republica Moldova, atât în conformitate cu Convenția europeană de la Geneva din 1961, dar și potrivit art.14 alin.(3) al Legii nr.81 din 18.03.2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, fără, însă, a

specifica în ce condiții și cu respectarea căror proceduri o instituție publică poate semna o convenție de arbitraj.

De aceea, se consideră că arbitrabilitatea în sensul strict al termenului cuprinde doar arbitrabilitatea obiectiv.[184, p.201] Doctrinarii contestă legitimitatea și relevanța arbitrabilității subiective[187, p.35-40], care ar acoperi o altă noțiune, legată de capacitatea și aptitudinea unor persoane de a participa la arbitraj.

2. *Arbitrabilitatea obiectivă* rezidă în determinarea aptitudinii unei chestiuni litigioase sau a unui obiect de a fi soluționate pe cale arbitrală. Anume la acest capitol survine dificultatea cu care sunt determinate obiectele inarbitrabile.

Pentru a detecta criteriile de arbitrabilitate și materiile inarbitrabile este esențial de a expune considerentele reținute în cea mai celebră speță cu privire la arbitrabilitate, *Mitsubishi Motors Corp. Vs Soler Chrysler-Plymouth Inc*⁷⁷, influența căreia a fost considerabilă pentru dezvoltarea analizelor contemporane ale acestui concept. În acest caz, Curtea Supremă a SUA a constatat că inarbitrabilitatea trebuie să fie o excepție, iar principiul *favor arbitrandum* să constituie regula. Astfel, chiar dacă, în mod normal, un anumit litigiu este inarbitrabil conform dreptului național, acesta rămâne totuși arbitrabil în sensul art.II alin.(1) al Convenției de la New York din 1958, cu excepția cazului când o lege rezervă competența exclusivă a instanțelor naționale. Această decizie a formulat o regulă de drept material conform căreia litigiile internaționale trebuie considerate arbitrabile, cu excepția cazurilor când există o obiecție fundamentală de ordine publică în privința arbitrabilității litigiului.

După cum a fost menționat, actualmente nu există norme materiale internaționale care ar stabili care sunt categoriile de dispute inarbitrabile, aceasta fiind prerogativa dreptului național. Prevederile naționale privind arbitrabilitatea diferă de la stat la stat, în dependență de dezvoltarea economică și culturală a acestuia și principiile de orânduire politică și economico-socială, adică de considerente ce țin de ordine publică.

Cele mai liberale sisteme juridice privind arbitrabilitatea sunt cele ale SUA și Elveției. În SUA, mai multe domenii considerate inarbitrabile au fost liberalizate pentru arbitrajul internațional, în special: în domeniul dreptului bursier, dreptului de concurență, drepturile de proprietate intelectuală și stabilesc puține excepții în domeniul asigurărilor și al insolvenței. În categoria litigiilor inarbitrabile se regăsesc, de cele mai dese ori, „chestiuni ce țin de capacitatea și statutul persoanelor, cele privind divorțul și separația de corp”, sau materiile „care interesează ordinea publică”, așa cum este stabilit de art.2060 al Codului Civil al Franței[146].

⁷⁷Mitsubishi Motor Corporation (Japan) v. Soler Chrysler Plymouth Inc., Anexa 3, pct.79

Aceeași abordare a arbitrabilității în raport cu ordinea publică se regăsește în legislația Danemarcei, Quebec-ului, etc.

În Republica Moldova legea cu privire la arbitrajul comercial internațional dă o enunțare pozitivă a litigiilor care pot fi soluționate în arbitraj, fără a stabili criterii pentru determinarea limitelor arbitrabilității. Însă, Legea cu privire la arbitraj stipulează expres la art.3 că poate constitui ”obiectul unei convenții arbitrale orice drept patrimonial”, și drepturi nepatrimoniale în privința cărora părțile ”sunt îndreptățite să încheie o tranzacție”. Totodată, sunt expres excluse de la arbitraj litigiile ce decurg din contractele de locațiune a încăperilor de locuit, a pretențiilor ce țin de dreptul familiei, dar și a altor limitări stipulate de alte legi speciale. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stabilește la art.461 competența exclusivă a instanțelor judecătorești ale Republicii Moldova în procesele cu element de extraneitate, nefiind, însă, expres menționat că soluționarea acelor litigii sunt excluse și pentru arbitrajul comercial internațional. Ținând cont de prevederile specifice privind arbitrabilitatea specificate de Legea privind arbitrajul, considerăm că lista prevăzută de art. 461 al CPC nu este aplicabilă arbitrabilității obiective, ci doar proceselor cu element de extraneitate judecate în instanțele de drept comun.

d) Criterii de determinare a arbitrabilității litigiilor

În dependență de sistemul juridic, determinarea arbitrabilității se face în baza unor criterii generale stabilite de legile naționale.

- *Caracterul patrimonial al litigiului.* Unii autori consideră că acest criteriu este astăzi cel mai oportun. Acest principiu este combinat în Germania și în Republica Moldova cu principiul disponibilității de drepturi, ceea ce exclude declararea inarbitrabilității unor litigii nepatrimoniale.

- *Libertatea de a dispune de drepturi.* Acest criteriu instituit în Codul Civil francez[146] este destul de răspândit în legislațiile naționale ale mai multor state, cum ar fi, Italia, Olanda, Republica Moldova, etc. Un drept este considerat disponibil atunci când titularul său poate să dispună de acesta astfel încât să „poată decide orice în privința acestuia, în special să îl înstrăineze sau să renunțe la el”. [170, p.219]

- *Competența exclusivă a instanțelor naționale.* În virtutea dreptului suveran și a exercițiului său de putere publică, de *imperium* cu decizii cu putere *erga omnes*, statul are abilitatea de a stabili competența exclusivă a instanțelor naționale și a interzice recursul la arbitraj în materiile care privesc cauze cu un caracter obiectiv și unde sunt puse în joc interesele terților[178, p.144], sau a subiecților ce necesită o protecție sporită. Este evident monopolul instanțelor statale în cauzele penale sau cele de dreptul familiei.

- *Materii specifice cu arbitrabilitate limitată.* Acestea reprezintă domenii liberalizate din competența exclusivă, care însă sunt supuse unor condiții speciale, dat fiind specificul raporturilor sau a subiecților implicați. De regulă, acestea țin de legislația privind concurența, brevetele, mărcile comerciale, și alte norme privind proprietatea intelectuală și industrială, procedura de insolvență, legislația privind valorile mobiliare și reglementările valutare, drepturile privind bunurile imobile, legislația fiscală, legislația muncii, etc.

Litigiile din domeniul concurenței și practicilor monopoliste sunt fie excluse sau limitate arbitrajului. Decizia *Mitsubishi* a Curții Supreme a SUA, reconfirmată ulterior, constată dreptul arbitrajelor internaționale de a aplica legislația antri-trust a SUA, chiar dacă aceasta este atribuită domeniului de ordine publică. Decizii în favoarea arbitrabilității litigiilor rezultate din legislația concurenței au fost și în Uniunea Europeană, în special cu referire la art.82 al Tratatului Uniunii Europene referitor la limitarea practicilor monopoliste pe piața comunitară. Prin decizia *Eco Swiss China Time v. Benetton International*, CJUE nu a înlăturat arbitrajelor competența de a se expune în domeniul legislației concurenței, însă a solicitat instanțelor de drept comun să refuze executarea sentințelor arbitrale care vor viola normele imperative ale legislației comunitare.⁷⁸

În materia dreptului brevetelor și mărcilor soluțiile tradiționale consistă în a refuza arbitrilor competența de a se pronunța asupra validității titlului respectiv, deoarece această chestiune interesează și drepturile terților. Arbitrajele se pot, însă, pronunța în privința relațiilor contractuale asupra acestora, cum ar fi validitatea cesiunii, executarea contractelor de licență. Legislația Republicii Moldova este confuză în acest sens. Legea cu privire la protecția invențiilor din 2008 stabilește la art.94 alin.(2) competența Curții de Apel pentru soluționarea litigiilor privind brevetele de invenții, fără a face vreo mențiune la arbitraj. În schimb, art. 36 alin.(1) din legea veche cu privire la brevetele de invenție din 1995 stipula expres că litigiile ce rezultau din aplicarea legii respective puteau fi soluționate și de arbitrajele specializate. Legea cu privire la protecția mărcilor și Legea privind protecția indicațiilor geografice, denumirilor de origine și specialităților tradiționale garantate stabilesc că „litigiile ce apar la aplicarea prezentei legi se soluționează de Curtea de Apel Chișinău sau de un arbitraj specializat”.

Litigiile corporative sunt, în condițiile Legii Republicii Moldova cu privire la arbitrajul comercial internațional, arbitrabile. Litigiile ce decurg din actele de constituire a societăților comerciale: statute, acorduri, parteneriate, presupun, însă, dificultăți privind stabilirea arbitrabilității acestora. Argumentele invocate în favoarea inarbitrabilității acestor litigii țin de faptul că aceste convenții constituie, de asemenea, documente constitutive ale societății

⁷⁸ *Eco Swiss China Time v. Benetton International*, Anexa 3, pct.53.

comerciale, nevalabilitatea cărora ar însemna lichidarea și radierea persoanei juridice din registrul comercial al statului respectiv. Totuși, practica judiciară respinge astfel de argumente, deoarece rezilierea unui contract de asociere nu poate fi echivalat deciziei de lichidare a societății⁷⁹. Litigiile ce implică legislația privind insolvabilitatea sunt deseori considerate nearbitrabile[186, p.378-380]. Aceasta deoarece procedurile colective privind insolvabilitatea sunt în competența exclusivă a judecătorului național, iar o hotărâre arbitrală poate avea prioritate față de alți creditori ai societății insolubile[197, p.344]. Cu toate acestea, faptul că o societate care a încheiat o convenție arbitrală este în procedură de insolvabilitate nu afectează valabilitatea convenției de arbitraj. Astfel, în practica internațională este admis ca arbitrii să se pronunțe asupra litigiilor care pot provoca demararea unor proceduri colective.⁸⁰

În literatura de specialitate, există păreri care susțin că executarea sentințelor care ar duce la insolvabilitatea unor companii de importanță strategică sau companii mari ar contraveni ordinii publice, deoarece ar crea eliberări masive ale salariiștilor și ar crea posibile probleme economice regiunii.[209] Aceste argumente sunt însă lipsite de fundamentare juridică pertinentă, fiind adresate în scopul motivării unor decizii singulare.

În cazul determinării arbitrabilității litigiilor legate de prevederi administrative sau fiscale, este important de a distinge dacă acestea apar datorită nerespectării acestor norme, sau din relații juridice civile. De exemplu, în Federația Rusă, a fost încuviințată executarea hotărârii Institutului de arbitraj al Camerei de Comerț din Stockholm din 1999 în care reclamantul a cerut încasarea de la pârât a sumelor neachitate de acesta din motivul achitării acestor sume sub forma impozitelor. Curtea Supremă a Federației Ruse a acceptat argumentele reclamantului că obiectul litigiului au fost relațiile juridice civile și nu cele fiscale.

Litigiile privind bunurile imobile de asemenea suscită unele întrebări privind arbitrabilitatea acestora. În virtutea prevederilor normative privind înregistrarea drepturilor de proprietate asupra bunurilor imobile și a cadastrului public, arbitrii nu se pot expune în privința acestora. Astfel, Norvegia, la aderarea sa la Convenția de la New-York din 1958 a formulat o rezervă potrivit căreia “Convenția nu se va aplica diferendelor privind bunurile imobiliare situate în Statul respectiv, sau care se referă la un drept real privind aceste bunuri”. Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj se referă la inarbitrabilitatea litigiilor locative, iar art.461 al CPC prevede competența exclusivă asupra acțiunilor referitoare la bunuri imobile. Această problemă a devenit actuală,, în special, în practica Federației Ruse, unde art.248 al Codului de procedură arbitrală prevede competența exclusivă asupra litigiilor privind bunurile imobile. Curtea Constituțională a

⁷⁹ Постановление Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ, Апеха 3, п.126.

Federației Ruse a explicat prin hotărârea din 26 mai 2011 că ”litigiile privind bunurile imobile pot fi calificate ca și arbitrabile, iar referința la art.248 al Codului de procedură arbitrală este în acest sens greșită.” Curtea s-a referit la caracterul dispozitiv al normelor din domeniul dreptului civil, care se aplică și relațiilor procesual-civile. În acest scop, instanțele vor efectua, însă, o diferențiere a litigiilor survenite din raporturi de drept privat, de acele raporturi cu elemente de drept public.

Sunt considerate inarbitrabile și litigiile de muncă, datorită specificului acestora. Statele stabilesc modalități specifice de soluționare a acestor litigii, bazate pe principii tripartite, astfel, litigiile de muncă sunt considerate nearbitrabile, în special datorită lipsei caracterului comercial al acestora.

Chiar dacă, potrivit Legii Republicii Moldova cu privire la arbitraj, litigiile de muncă nu sunt excluse de la arbitraj, Codul muncii nu desemnează expres arbitrajul printre jurisdicțiile din domeniul muncii la art.351, ceea ce creează confuzii în privința arbitrabilității litigiilor de muncă. În practica judiciară națională, instanțele au fost chemate să califice raporturile juridice între asociație ca relații corporatiste, sau relații de muncă, ceea ce conducea la arbitrabilitatea sau inarbitrabilitatea litigiului.

În cauza *ÎM OMF „Microinvest” SRL c. Munteanu Artur*, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al CSJ ⁸¹ a fost sesizat de către recurent să se expună privind arbitrabilitatea unui litigiu ce decurge dintr-un acord de investiții, iar intimatul a solicitat calificarea acestora ca și litigii de muncă și, deci, declararea competenței exclusive a instanțelor naționale. Colegiul CSJ a constatat, reieșind din natura contractului, din intenția comună a părților și a prevederilor dreptului național, că litigiul respectiv reieșea din relațiile prevăzute de Acordul de investiții, cu un caracter pronunțat civil-corporativ, dar nu de muncă, și, deci, era arbitrabil. În rezultat, instanța a scos de pe rol cererea respectivă diferind litigiul în arbitraj.

Litigiile privind drepturile consumatorilor sunt considerate de o arbitrabilitate limitată, fiind supuse unor cerințe riguroase privind încheierea convențiilor arbitrale, garanțiile consumatorului în procesul arbitral, care nu pot fi mai reduse decât cele asigurate de legea aplicabilă[34, p.77]. Legislația Republicii Moldova este confuză în privința arbitrabilității litigiilor de consum. Jurisprudența CJUE în cazurile *Oceano Grupo*, *Mostaza Claro*, *Asturcom* și *Panon* emise în perioada anilor 2000 – 2010⁸², a consacrat dreptul instanțelor de a se expune *ex officio* privind caracterul abuziv al clauzei arbitrale, și obligația de a aprecia natura și importanța interesului

⁸⁰ Almira Films vs Pierrel, Anexa 3, pct.4.

⁸¹ ÎM OMF „Microinvest” SRL c. Munteanu Artur, Anexa 3, pct.70.

⁸² Oceano Grupo , Mostaza Claro, Asturcom, Panon. Anexa 3, pct.84, 55, 9.

public pe care se întemeiază protecția consumatorilor, aceasta fiind considerată „normă de rangul normelor de ordine publică internă”⁸³. În Federația Rusă, Curtea Constituțională, prin decizia sa din 2012, a recunoscut că litigiile de consum sunt arbitrabile în principiu, însă instanțele judecătorești sunt obligate să verifice validitatea acestora, pentru a fi sigure în privința echitabilității acestora și că accesul consumatorilor la justiție nu este limitat.[202]

Arbitrajul testamentar poate fi considerat arbitrabil, potrivit art.7 al Legii Republicii Moldova cu privire la arbitraj. Cu toate acestea, în conformitate cu art.461 alin.(1) lit.h) CPC, dacă ultimul domiciliu al celui decedat sau bunurile lui se află pe teritoriul R. Moldova, litigiile în legătură cu succesiunea sunt declarate competență exclusivă a instanțelor naționale. Astfel, putem conchide că, în virtutea prevederii speciale din legislația procesual-civilă, această categorii de litigii sunt, de asemenea, excluse de la arbitraj.

Reieșind din cele expuse, putem să notăm că, chiar dacă nu există surse legislative concrete care să enumere litigiile nearbitrabile, acestea se determină potrivit principiilor generale, și anume, gravitatea incidenței lor asupra ordinei publice și principiul de soluționare a cauzelor privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine în favoarea arbitrajului. Totuși, interpretarea temeiului de arbitrabilitate rămâne supusă principiului *in favorem arbitrandum*, instanțele de drept comun rămânând totodată gardienii celor mai fundamentale considerații de ordine publică și a intereselor subiecților ce necesită o protecție sporită. Arbitrabilitatea litigiilor, ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine rămâne un mecanism de realizare a acestei misiuni.

2.2.3. Eficacitatea contrară ordinii publice

Tendința de liberalizare a atitudinii statelor privind arbitrajul a condus la fortificarea unei limite ultime impuse de puterea suverană a statului pentru autonomia arbitrajului, ordinea publică. Aceasta intervine pentru a menține echilibrul între interesele publice și autonomia arbitrajului.[160, p.177]

Ordinea publică este, prin natura sa, un concept dinamic ce evoluează continuu pentru a răspunde necesităților societății, incluzând dimensiunile politice, sociale, culturale, economice și morale.[174, p.252] Chiar dacă atitudinea instanțelor de drept comun față de arbitraj este modernă și previzibilă, la etapa recunoașterii și executării sentinței arbitrale intervine interacțiunea între dimensiunea arbitrajului internațional și cea a ordinii publice a forului.

83. Asturcom Telecomunicaciones v. Cristina Rodríguez Nogueira, Anexa 3, pct. 9.

Aceasta pentru că liberalizarea arbitrajului are ca și reacție creșterea controlului judiciar *ex post* cu ordinea publică.[97, p.287]

Astfel, ordinea publică intervine ca și temei de refuz a recunoașterii și executării pentru a apăra interesul public al forului, însă, măsura în care aceste intervenții sunt permise și delimitarea sferei de aplicare a temeiului de ordine publică sunt chestiuni ce pot limita eficacitatea sentințelor arbitrale străine la etapa de executare.

Convenția de la New York din 1958 stipulează la art.V alin. (2) lit. b) că efectele unei sentințe arbitrale străine pot fi refuzate dacă ”recunoașterea sau executarea sentinței ar fi contrare ordinii publice a acestei țări”. Convenția nu oferă vreo explicație a termenului de ”ordine publică”, ceea ce impune clarificarea conținutului acestuia, în special dat fiind ”diversitatea vocabularului și ambiguitățile acestui termen”[167, p.260].

a) Concepte și noțiuni de ordine publică în contextul arbitrajului și eficacității lui

Ordinea publică este un concept funcțional, iar definirea uniformă a acestuia este dificilă [173, p.8]. Pentru dreptul internațional privat, ordinea publică este, pe de o parte, o reacție la legile străine care sunt contrare principiului de ”*ius naturale principles*”[169, nota 269], și pe altă parte, ordinea publică face apel la principiile ce formează ”baza politică și socială” [172, p.291] a unei civilizații, sau la ”principiile ce protejează unele politici legislative”. [145, p.585]

În sistemul de drept civil, referințele la buna credință, morală și la ordinea publică (*ordre public*), ca și limită la libertatea părților, sunt incorporate în coduri și legi. În sistemul *common law*, referințele la ordinea publică se conțin în practica judiciară, dar și în unele legi.

În celebra speță ”*Parsons End Whittemore*”, din 1974, judecătorul american Joseph Smith explica că ”o sentința arbitrală străină poate fi refuzată în temeiul ordinii publice doar dacă aceasta atentează la acele mai fundamentale principii ale justiției și moralității”.⁸⁴

În interpretarea instanțelor Germaniei, temeiul de ordine publică este bazat pe o interpretare îngustă, astfel ”în privința unei sentințe arbitrale străine se consideră că se aduce atingere ordinii publice a Germaniei dacă sentința este contrară celor mai fundamentale noțiuni de justiție. În acest context, încălcarea de către arbitri a unei norme materiale nu este suficientă pentru a aplica clauza de ordine publică de către instanțe”.[65]

Curtea Supremă de Justiție a Federației Ruse explică că ”ordinea publică a Federației Ruse ar trebui înțeleasă ca fiind fundamentul politicii sociale și de stat” și că această regulă ”poate fi

⁸⁴ Parsons & Whittemore Overseas Co. v Societe Generale de l'Industrie du Papier (RAKTA), Anexa 3, pct.87.

aplicată doar în acele cazuri individuale când aplicarea unei legi străine ar putea cauza un rezultat inacceptabil din punct de vedere a conștiinței ruse”. [198]

Se considera că, în sistemul *Common Law*, conceptul de ordine publică nu cuprinde toate cazurile de injustiție procesuală [72, p.191], subliniind astfel diferențele dintre acesta și conceptul de *ordre public*, care include în mod cert și încălcările de ordin procesual. Cu toate acestea, actualmente ”ordinea publică” este concepută, îndeosebi, în sensul concepției franceze de *ordre public*, aceste două noțiuni fiind considerate actualmente sinonime în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine.

Cerința de ordine publică se formulează în mod divers, fiind utilizați termeni ca : ordine publică, norme imperative sau *lois de police*, distingându-se asemenea expresii ca: ”ordinea publică națională”, ”ordinea publică internațională”, ”ordinea publică transnațională” și ”ordinea publică adevărat internațională”. Aceste concepte conțin unele aspecte distincte.

Ordinea publică, în sensul comun, este utilizată ca termen ce cuprinde considerații de ordin moral, social, economic și/sau social. Ordinea publică internațională desemnează un set de principii și reguli recunoscute de stat, care, prin natura lor pot limita efectele sentințelor arbitrale pronunțate în contextul comerțului internațional, atunci când recunoașterea și executarea sentinței străine ar atrage violarea acestora, atât în privința conținutului (ordine publică internațională materială), cât și în privința procedurii conform căreia aceasta a fost emisă (ordine publică internațională procedurală). [96]

Conceptul de ordine publică internațională privind arbitrajul internațional este de origine franceză și în descrierea acesteia, autorii francezi P. Fouchard, Em. Gaillard și B. Goldman notau că ”ordinea publică internațională la care se referă art.1514 al Codului de procedură civilă al Franței poate fi doar ordinea publică internațională în sensul francez, sau, cu alte cuvinte, un set de valori încălcarea cărora nu poate fi tolerată în ordinea juridică a Franței, chiar și în cazuri internaționale”. [155]

Ordinea publică internațională are o noțiune mai restrânsă decât ordinea publică națională, și, potrivit, Raportului final al Asociației de Drept Internațional se recomandă utilizarea acesteia ca cerință în privința eficacității sentințelor arbitrale străine. [96]

Așa cum ordinea publică internațională este specifică în fiecare stat, unii autori au definit conceptul de ”ordine publică transnațională”, sau ”ordine publică cu adevărat internațională”, care cuprinde cele mai fundamentale reguli de drept natural, principii ale justiției universale, *jus cogens* și principiile generale de moralitate acceptate de „națiunile civilizate”. [161, p.352; 167, p.361; 184, p.355]

Astăzi, în privința dreptului Uniunii Europene și a jurisprudenței CJUE s-a observat utilizarea unui termen nou de ”ordine publică multinațională”, pentru a desemna ordinea publică a unei comunități de state, care ar prevala asupra ordinii publice naționale.

În cazul *Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV*⁸⁵, și prima sa decizie privind ”ordinea publică europeană”, ca temei de refuz a sentinței arbitrale străine, CJUE a confirmat că instanțele naționale ale Uniunii Europene ar trebui să încuviințeze o cerere de desființare a sentinței arbitrale pe temeiul necorespunderii cu art.81 al Tratatului de la Roma privind instituirea Comunității Economice Europene, care, fiind o normă privind practicile anti-concurențiale, ”trebuie considerată ca o chestiune de ordine publică în sensul Convenției de la New York”, dată fiind natura sa obligatorie și fundamentală.

Terminologia utilizată în legislațiile naționale variază considerabil. Unele legislații privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, printre care a Republicii Moldova, Elveției, Ucrainei se referă la termenul de ”ordine publică”, în legislațiile din Franța, Portugalia, se conțin referințe la ”principiile de ordine publică internațională” sau la ”ordinea publică internațională”. [33]

În unele state, precum în Japonia, se utilizează sintagma ”ordine publică și bunele moravuri”. În unele state arabe se conține trimitere la *Shari'a*. În China, dreptul național nu conține termenul de ”ordine publică” ci invocă ”interesele sociale și publice”. În rare cazuri legile naționale dau explicații conținutului conceptului de ordine publică, așa cum le conțin legile Australiei și a Noii Zeelande, în care se explică că o sentință arbitrală va fi contrară ordinii publice dacă este afectată de fraudă sau corupție, și dacă aceasta reprezintă o încălcare a regulilor de justiție naturală. [33]

Dat fiind că, nici Convenția, nici dreptul național, nu reglementează conținutul temeiului de ”ordine publică”, această ambiguitate a limitei de ordine publică a devenit actualmente, potrivit unor autori, ”un principiu al dreptului internațional privat”. [207, p.271] Astfel, conceptul de ordine publică are un caracter relativ, fiind dependent de o comunitate juridică și social-politică, dar și de factorul temporal, dat fiind că valorile și standardele unei societăți evoluează și se dezvoltă în timp. [11, p.105]

⁸⁵ Eco-Swiss China Time Ltd(Hong Kong) v. Benetton International NV, Anexa 3, pct.53.

b) Ordinea publică ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine

În temeiul art.V alin. (2) lit.b), cerința de respectare a ordinii publice intervine la etapa recunoașterii și executării sentințelor străine, fiind aptă de a fi invocată *ex officio* de instanța judecătorească, dar și de către partea recalcitrantă.

Invocarea limitei de ordine publică constituie o supapă de rezistență pentru pârât, care poate să invoce acest temei pentru orice tip de încălcări și abateri, ceea ce face ca cerința de ordine publică să fie o gaură neagră, dat fiind că orice circumstanță relativă celorlalte temeuri, absorbind, astfel, întreaga Convenție de la New York din 1958”.

Cu toate acestea, faptul că acest temei de eficacitate a sentințelor arbitrale este reglementat separat de celelalte cerințe materiale denotă că acest temei coexistă cu celelalte cerințe stipulate de tratatul internațional. Instanța va efectua verificarea *prima facie* a sentinței, indiferent dacă pârâtul invocă acest temei sau nu. [33, p. 98-99]

La aplicarea acestui temei, instanța va testa compatibilitatea sentinței cu ordinea publică a forului, considerându-se doar acele principii de apartenență la ”ordinea publică internațională” sau la ”ordinea publică de drept internațional privat” a respectivului stat, chiar dacă Convenția face referință la „ordinea publică” a statului unde se solicită recunoașterea și executarea.[96] Distincția între cele două concepte: „ordine publică” și „ordine publică internațională” capătă relevanță fiind aplicată în practica judiciară. Spre exemplu, Curtea de Apel de la Paris a făcut referință la ”ordinea publică internațională”, definind-o ca ”setul de reguli și valori a căror încălcare nu poate fi tolerată de ordinea juridică a Franței chiar și în situații cu caracter internațional”.⁸⁶ În același sens, Curtea de Apel din Milano a interpretat că ordinea publică invocată în temeiul art.V alin.(2) lit.b) se referă la ”un set de principii universale împărtășite de națiunile aceleiași civilizații, ce au scop de protecție a drepturilor fundamentale ale omului, fiind, deseori, conținute în declarații și convenții internaționale”.⁸⁷

La stabilirea încălcărilor ordinii publice instanța sesizată va lua în considerare nu orice atingere adusă prin elementele cazului respectiv, ci va examina dacă aceste încălcări pot fi constatate în rezultatul recunoașterii și încuviințării executării sentinței arbitrale străine. [197]

În jurisprudența comparată refuzul recunoașterii și executării pentru atingeri ordinii publice au fost consemnate destul de puține, chiar dacă acesta este unul dintre temeiurile cele mai solicitate în cererile pârâților. În practica monitorizată de Consiliul de Arbitraj Comercial

⁸⁶ Agence pour la sécurité de la navigation aérienne en Afrique et à Madagascar v. M. N'DOYE Issakha, Anexa 3, pct.2..

⁸⁷ Allsop Automatic Inc. v. Tecnoski snc, Anexa 3, pct.2.

Internațional au fost înregistrate doar asemenea 8 cazuri în statele dezvoltate occidentale, acestea fiind în cauze unde au fost încălcări procesuale evidente sau în perioada aplicării unor standarde vechi în domeniu.[134] Cu toate acestea, practica judiciară în statele în curs de dezvoltare, inclusiv în statele ex-sovietice, este incoerentă, temeiul de ordine publică fiind aplicat în cazuri contradictorii și nemotivate.[197] De exemplu, executarea unei sentințe arbitrale privind o întreprindere principală dintr-un oraș rusesc a fost refuzată pe motivul că executarea sentinței va conduce la concedierea personalului și la falimentul companiei și afectarea întregului oraș. [208, p.146] Există și alte cazuri în practica Federației Ruse care demonstrează laxitatea cu care forul recurge la limita de ordine publică. Spre exemplu, Arbitrajul Federal Suprem al Regiunii Nord-Est a admis cererea unei părți minoritare a acționarilor fabricii care era pârât într-o arbitrală și a anulat contractul de construcție a unor nave maritime între acesta și o companie suedeză, reținând argumentul acționarilor precum că ”compania suedeză a profitat de instabilitatea în cadrul administrării fabricii și cu rea-credință a beneficiat de acea situație care a cauzat prejudicii intereselor fabricii și acționarilor”⁸⁸. În fapt, pârâtul intenționat a solicitat anularea contractului care a constituit obiectul litigiului arbitral în rezultatul căruia a fost emisă sentința arbitrală în defavoarea părții ruse, urmărind în final acumularea temeiurilor pentru respingerea executării silite a acestei sentințe. Trei instanțe judecătorești care s-au expus în privința sentinței arbitrale au refuzat efectele sentinței arbitrale, pe temeiul anulării contractului pe motiv de rea-credință a companiei suedeze. Doar în final, Prezidiul Curții Federale de Arbitraj a casat toate aceste hotărâri și a încuviințat efectele sentinței arbitrale emise în Suedia.[197, p.392-393]

În doctrină, majoritatea autorilor conferă conceptului de ordine publică o interpretare restrictivă, cu toate că există și opinii ce favorizează o aplicare extensivă a acestui temei.[210]

c) Conținutul conceptului de ordine publică aplicat ca temei de eficacitate a sentinței arbitrale străine

Pentru o bună aplicare a temeiului de refuz pentru încălcări aduse ordinii publice a forului este importantă identificarea domeniului de aplicare a temeiului de ordine publică, într-un manifest permanent de echilibru și justificare. Definirea conținutului limitei de ordine publică a fost realizată, în principal, de instanțele judecătorești sesizate cu cereri în acest sens, dar și prin inițiativele de uniformizare a practicii judiciare.

⁸⁸ Постановление Федерального арбитражного суда Северо-Западного округа, Апеха 3, pct.127.

Pe plan internațional, Asociația de Drept Internațional a consolidat, prin rezoluția sa din 2002[96], principalele categorii ce formează conținutul temeiului de ordine publică în sensul Convenției de la New York din 1958:

- *Principiile fundamentale privitor la justiție și moralitate*

La verificarea conformității sentinței arbitrale străine cu principiile fundamentale, fie materiale sau procedurale, instanța se va raporta la acele principii considerate fundamentale ale sistemului său de drept, fără a considera principiile fundamentale proprii legii aplicabile contractului, legii aplicabile executării contractului sau legii sediului arbitrajului.

Printre exemplele de principii materiale putem enumera: principiul bunei credințe, a interzicerii de abuz de drept, *pacta sunt servanda*, interzicerea discriminării și a exproprierii necompensate. De asemenea, pot fi atribuite asemenea categorii de norme precum prohibiția activităților *contra bona mores*: pirateria, sclavagismul, terorismul, traficul de droguri, genocidul, pedofilia, etc.[96] Dispunerea de daune punitive exagerate constituie, de asemenea, o problemă aptă de a fi atribuită limitei de ordine publică.

Practica judiciară actuală marchează o tendință de consacrare a principiului ”sanțiunilor adecvate și proporționale, consfințit de instanțele americane.[212] Curtea supremă a SUA a statuat că aplicarea sanțiunilor contractuale punitive trebuie supuse unor standarde noi și clare.

O altă componentă a acestei categorii o constituie cerințele privind imparțialitatea tribunalului arbitral și excluderea corupției, fraudelor și a discriminării părților la desemnarea arbitrilor. În privința acestor principii, partea poate fi decăzută din dreptul de a le invoca dacă nu a făcut-o în timp util în perioada procesului arbitral.

- *Norme relative intereselor social-politice și economice ale statului*

Nu orice norma imperativă devine, însă, o normă constitutivă a ordinii publice internaționale. Norma imperativă este aceea de la care părțile nu pot deroga prin contract internațional, cu toate că nu orice necorespondere cu această normă devine *per se* un temei de a refuza efectele sentinței arbitrale străine. Potrivit Asociației Internaționale de Drept (ILA), doar normele imperative care sunt considerate *lois de police* pot constitui temei de refuz și recunoaștere a sentinței arbitrale străine.[96] Astfel, o sentință arbitrală va fi considerată contrară normei de ordine publică dacă: domeniul de aplicare al normei respective cuprinde situația prevăzută de sentință și dacă recunoașterea și executarea sentinței va afecta în mod grav interesele politice, economice și economice esențiale protejate de acea regulă.

O aplicare necorespunzătoare a acestor reguli s-a înregistrat într-un caz judecat de Curtea Supremă a Federației Ruse, care s-a referit la limita de ordine publică în privința unui contract de

construcție a unui imobil pe teritoriul său, pentru care s-a utilizat și respectat un standard tehnic străin, și nu normele tehnice "SNIP" rusești, chiar dacă standardul străin era mai riguros decât standardul rusesc.[197, p.359]

Un exemplu de normă imperativă de ordine publică o constituie normele anti-monopol și din domeniul protecției concurenței. În SUA, prin speța *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler Plymouth Inc.* Curtea de Apel și-a rezervat dreptul de a examina și refuza orice sentință arbitrală care va încălca dreptul concurenței.⁸⁹

Alte exemple des întâlnite în practică sunt din domeniul reglementărilor valutare, regulilor de formare a prețurilor; măsurile de *embargo*, dreptul fiscal și legile referitoare la părțile cu o poziție contractuală inferioară, precum dreptul consumatorilor.

Pentru delimitarea normelor de ordine publică internațională de alte norme imperative, celebri autori ruși recurg la clasificarea lor în două categorii: norme imperative ale dreptului național, cum ar fi cele din art.422 al Codului Civil al Federației Ruse, ce includ norme imperative referitoare la anumite contracte, de la care nu se poate deroga în plan intern, însă în cazul când contractul a devenit internațional aceste reguli imperative pot fi înlăturate; și normele supra-imperative, cele care au o deosebită importanță pentru politica de stat și de la care nu se poate nicidecum deroga.[201] La aceste norme supra-imperative am putea atribui asemenea reguli privind bazele legislației civile(art.1 Codul Civil al Republicii Moldova), libertatea contractuală (art.667 Codul Civil al Republicii Moldova), sau interzicerea exonerării cărașului de răspundere (art. 1019 Codul Civil al Republicii Moldova), ș.a.

- *Responsabilitatea statului de a respecta obligațiile asumate față de alte state sau organizații internaționale*

În acest sens, un exemplu de obligație internațională ține de respectarea rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU privind impunerea sancțiunilor. De asemenea, se atribuie acestei categorii obligațiile ce decurg din tratate internaționale ratificate de statul de executare. În speța *Parsons & Whittemore*⁹⁰, Curtea de Apel a SUA a constatat că ordinea publică nu poate fi asimilată termenului de "politică națională", în sens diplomatic sau al politicilor de afaceri externe. Astfel, instanța a decis că nu va refuza executarea unei sentințe în favoarea statului egiptean doar pentru că existau la acel moment tensiuni între cele două state. Într-o cauză, tribunalul din Delaware a respins cererea pârâtului de a refuza o sentință în favoarea Libiei, un "stat cunoscut drept sponsor al terorismului internațional". Curtea a explicat că: "considerarea

⁸⁹ *Mitsubishi Motors Corp. v. Soler Chrysler Plymouth Inc.*, Anexa 3, pct.79.

⁹⁰ *Parsons Whittemore Overseas Co., Inc v. Société Générale de l'Industrie du Papier RAKTA and Bank of America*, Anexa 3, pct.87.

limitei de ordine publică ca un instrument de protecție a satului și a intereselor politicii național ar aduce atingeri utilității Convenției de la New York.”

Putem conchide că ordinea publică exprimă unele principii fundamentale ce stau la baza civilizației și a sistemului juridic, aceasta fiind apropiată inclusiv arbitrajului internațional. Ordinea publică în contextul arbitrajului ar trebui să reflecte inclusiv principiile de bază ale acestuia și valorile sale, precum autonomia părților, neutralitatea, eficiența, previzibilitatea, finalitatea și validitatea procedurii arbitrale în sensul legii, toate fiind combinate ca pondere cu abordarea pro-eficacitate privind sentințele arbitrale străine.

2.3. Concluzii la capitolul 2

1. Cerințele materiale de eficacitate internațională a sentințelor arbitrale străine sunt stipulate exhaustiv în art.V al Convenției de la New York, fiind apte de a fi invocate de pârât, iar în cazul temeiurilor stipulate de alin.(2) al art.V, și *ex officio* de instanța de judecată. Statele membre ale Convenției de la New York nu pot impune condiții suplimentare pentru recunoașterea și executarea sentințelor străine, fiind obligate să respecte cerințele stipulate de tratat ca pe un standard maxim de referință. Totuși, statele membre sunt încurajate să reglementeze un regim mai favorabil pentru eficacitatea sentințelor arbitrale străine, art.VII al Convenției prevăzând că în cazul dacă dreptul național sau alte tratatele internaționale sunt mai favorabile, acestea se vor aplica cu precădere, înlăturând standardul impus de Convenție.

2. Standardul internațional de regularitate a sentințelor arbitrale străine este circumscris de Convenția de la New York și se întemeiază pe un set de principii directorii privind aplicarea cerințelor materiale de eficacitate, printre care :

i. reglementarea exhaustivă a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executare din art. V al Convenției de la New York din 1958;

ii. examinarea pe fond a litigiului la care se referă sentința arbitrală nu este admisă la etapa recunoașterii și executării, iar judecătorul trebuie să analizeze exclusiv temeiurile de refuz înaintate de pârât sau cele care pot fi invocate *ex officio*;

iii. sarcina probației aparține pârâtului, iar instanța nu poate solicita explicații de la creditor, decât în limita obligațiilor acestuia în proces, care se rezumă la prezentarea documentelor conforme cerințelor stipulate de art.IV al Convenției de la New York. Instanța va putea administra și aduce probe *eo ipso* exclusiv în cazul în care a invocat *ex officio* unul din temeiurile stipulate de art.V alin.(2) al Convenției, în toate celelalte cazuri această sarcină fiind atribuită pârâtului;

iv. temeiurile de refuz vor fi interpretate restrictiv de instanța sesizată, fiind favorizată eficacitatea sentinței și a convenției arbitrale, în baza principiului de prezumție a regularității și eficacității acestora. În acest scop, instanța va stabili în fiecare caz în parte dacă circumstanțele și încălcările invocate sunt de o asemenea gravitate încât să justifice decizia de refuz a efectelor sentinței arbitrale străine;

v. instanța judecătorească are un drept discreționar de a refuza sau nu recunoașterea și executarea sentinței, chiar dacă pârâtul a făcut proba vreunui temei stipulat de art.V al Convenției de la New York din 1958. Potrivit Convenției și legislației naționale, instanța judecătorească „poate” refuza cererea, dacă este dovedit cu certitudine unul dintre motive prevăzute la art. V, însă nu „trebuie” s-o refuze în mod obligatoriu;

vi. judecătorul va examina de fiecare dată respectarea regulii *venire contra factum proprium* și va penaliza cu decăderea din drepturi a părții în culpă pentru neinvocarea intenționată în cursul procedurii a unor circumstanțe cunoscute sau pe care ar fi trebuit în mod rezonabil să le cunoască;

vii. la aplicarea și interpretarea temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine stipulate de art.V al Convenției de la New York instanța va ține cont de principiile și obiectivul general al Convenției, și anume cel de a facilita recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine și a convențiilor de arbitraj, în scopul de a promova comerțul internațional și a mijloacelor alternative de soluționare a disputelor.

3. La examinarea cerinței de la art.V alin.(1) lit.a) a Convenției de la New York instanța are mandatul de a verifica capacitatea părților, respectarea formei scrise a convenției arbitrale și dacă există temeiuri pentru nulitatea absolută a acesteia. Capacitatea părților se va verifica conform legii aplicabile lor, determinate conform normelor conflictuale ale forului. La determinarea capacității statelor și a instituțiilor publice de a fi parte la convenția arbitrală instanța va ține cont de art.II alin.(1) al Convenției Europene de la Geneva din 1961 care prevede că odată ce au semnat convenția arbitrală, acestea nu se pot prevala de imunitatea de jurisdicție. La examinarea validității convenției arbitrale judecătorii vor respecta principiul separabilității clauzei arbitrale față de contractul de bază. Legea aplicabilă condițiilor de validitate va fi prioritar cea aleasă expres sau implicit de părți și doar subsidiar, în lipsa unei indicații a părților, se va recurge la *lex arbitri*. La această fază nu se verifica respectarea *in extenso* a art.II al Convenției, această misiune aparținând tribunalului arbitral la etapa procedurii arbitrale. De asemenea, judecătorul nu va examina cerința de arbitrabilitate ca condiție de validitate, or aceasta este cuprinsă de temeiul de la art.V alin.(2) lit.a), fiind supusă conformității cu *lex fori*. În concluzie, domeniul de reglementare al cerinței stipulate de art.V alin.(1) lit.a) cuprinde: capacitatea părților, forma convenției arbitrale și validitatea consimțământului părților. Convențiile arbitrale încheiate prin

referință, sau incorporare sunt majoritar considerate drept valabil încheiate, dat fiind specificul contractelor de comerț internațional. Totuși, în acest sens judecătorii vor ține cont de natura raportului juridic, a specificului contractului, de calitatea subiecților și de practicile de afaceri în domeniu și între părți. Potrivit art.II al Convenției de la New York convențiile de arbitraj sunt obligatoriu încheiate în formă scrisă, aceasta fiind o condiție *ad validitatem*. Însă, în cazul dacă legea aplicabilă convenției sau legea forului prevede cerințe de formă mai puțin riguroase, acestea se vor aplica cu titlu de ”drept mai favorabil”, conform art.VII al Convenției. Instanța va analiza convenția de arbitraj în multitudinea de forme posibile, inclusiv sub forma de ”termeni de referință”, ”prin incorporare”, prin ”schimb de înscrisuri”, etc.

4. Examinarea temeiului stipulat de art. V alin.(1) lit.b) presupune ca judecătorul să stabilească dacă în cadrul procesului arbitral a fost respectat dreptul la un proces echitabil. Calificarea domeniului de aplicare al acestei reguli se va efectua în conformitate cu regulile stipulate de legea forului. Totuși, instanța este chemată să țină cont de standardele privind dreptul la un proces echitabil stabilite de legea statului unde arbitrajul și-a avut sediul. În situația când prin aplicarea unor reguli alese de comun acord de părți au fost comise încălcările stipulate de art.V alin.(1) lit.b), judecătorul va decădea din drepturi partea recalcitrantă, cu excepția cazului când aceste încălcări sunt de o gravitate maximă încât să permită instanței invocarea încălcării ordinii publice a forului în temeiul art.V alin.(2) lit.b). Cu toate acestea nu orice abatere de la standardul forului privind dreptul la un proces echitabil va constitui încălcare a cerinței de eficacitate prevăzute de art. V alin.(1) lit.b) al Convenției de la New York din 1958, fiind important ca judecătorul să țină cont de specificul instituției arbitrajului internațional și de derogările de care aceasta se prevalează comparativ cu procedurile de drept comun. În sensul art. V alin.(1) lit.b) se va face referință la ”cerințele minime de justiție” ale procesului echitabil și vor include ”notificarea adecvată, audierea privind probele, și o decizie imparțială a arbitrilor”. Normele ce formează standardul dreptului la un proces echitabil, evocat de art. V alin.(1) lit.b) aparțin categoriei de ”ordine publică internațională”. De aceea, judecătorii vor delimita aceste încălcări de cele care cad sub incidența art. V alin. (1) lit.d), care au o sferă mult mai largă și cuprind reguli specifice și opțiuni privind organizarea procesului arbitral.

5. Domeniul material de aplicare a normei de la art. V alin.(1) lit.b) cuprinde cazurile când:

- a) partea nu a fost informată în mod convenit despre formarea tribunalului arbitral sau procedura de arbitraj; și
- b) părții i-a fost imposibil să își pună în valoare mijloacele de apărare.

Informarea ”în mod convenit” implică stabilirea modalităților de expediere a notificărilor de către tribunalul arbitral, corectitudinea adresei și recipientului acestora, limba și termenul prevăzut de notificări, acestea urmând a fi evaluate de judecători ținând cont de înțelegerile și practicile între

părți, legea aplicabilă procedurii arbitrale, dar și de standardele naționale ale forului. Pentru a fi considerate ”adecvate”, notificările trebuie să fie adresate cu un termen rezonabil înainte de producerea unor acțiuni procedurale, permițând părâtului să își formuleze în timp util demersurile sale. Aceste termene se vor stabili de instanță pentru fiecare speță în parte ținând cont de specificul cauzei. La stabilirea dacă părților ”le-a fost imposibil, pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele sale de apărare”, judecătorul va examina, în special, termenul de înaintare a cererilor și pretențiilor; dreptul de a prezenta probe; dreptul de a depune cereri și obiecții; dreptul de a da replică și a prezenta poziții. Instanțele de executare vor ține cont că în cadrul proceselor arbitrale în unele domenii specifice ale comerțului internațional este uzuală procedura scrisă, fără audieri și martori, acestea nefiind considerate abateri decât dacă părțile au stipulat expres prin convenție organizarea de audieri în procedura arbitrală. Cererile și pretențiile părților relevante pentru soluția dată în sentința arbitrală trebuie să se regăsească în conținutul acesteia. Pentru a fi reținute ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine, aceste abateri trebuie să fi afectat grav cursul procesului arbitral, și să fi condus la provocarea unor limitări esențiale a dreptului părâtului de a-și apăra poziția și a-și prezenta cazul în arbitraj, ceea ce a condus, în final, la o soluție în detrimentul părâtului. Pârâtul care invocă temeiul de la art. V alin.(1) lit.b) trebuie să aducă proba că neregularitățile comise au afectat grav rezultatul procesului arbitral în detrimentul său.

6. Pentru determinarea temeiului de depășire a termenilor convenției de arbitraj, în baza art.V alin.(1) lit.c), judecătorul va examina dacă sentința se referă la un diferend care este cuprins de convenția de arbitraj și dacă arbitrii nu au depășit împuternicirile acordate lor prin convenția arbitrală. În baza acestui temei se va sancționa doar depășirea limitelor convenției arbitrale, nu și cauzele de *infra petita*. Dacă este posibil de a disjunge capetele neafectate de această contravenție, atunci judecătorii vor dispune executarea parțială a sentinței arbitrale străine. În cazul când există discrepanțe între unele acte de organizare a procesului arbitral precum ”termenii de referință” sau convenția de arbitraj, judecătorii vor acorda prioritate convenției arbitrale. Aplicarea de către tribunalul arbitral a *lex mercatoria*, sau a principiilor UNIDROIT , chiar dacă nu au fost expres prevăzute de părți nu constituie încălcare a cerinței stipulate de art.V alin.(1) lit.c).

7. La invocarea normei de la lit.d) a art.V alin.(1) instanța judecătorească va efectua verificarea constituirii și funcționării tribunalului arbitral străin și a instrumentării procedurii arbitrale, conform a două standarde : cu cerințele prevăzute prin acordul de voință a părților, sau cu normele de procedură stabilite de legea statului unde arbitrajul și-a avut sediul. Totuși, *lex loci arbitri* va interveni doar subsidiar, acolo unde părțile nu și-au exprimat opțiunile comune, având

un caracter complementar. Judecătorul de executare nu este abilitat de a judeca corectitudinea deciziilor tribunalului arbitral referitor la chestiunile procesuale, ci doar să verifice dacă acțiunile de procedură au fost conforme cu voința părților, sau cu *lex arbitri*. Nu toate devierile vor servi ca temei pentru reținerea de judecător a art. V alin.(1) lit.d), care se referă exclusiv la abaterile fundamentale de procedură. Se consideră substanțială abaterea care ar da temei pentru anularea sentinței arbitrale în statul unde arbitrajul și-a avut sediul. Expirarea termenului de pronunțare a sentinței arbitrale, prevăzut de unele regulamente de arbitraj nu poate fi acceptat ca violare a art. V alin.(1) lit.d). Cazurile emiterii unor sentințe arbitrale care nu conțin motivele dispozitivului nu sunt sancționate ca o abatere de la *lex loci arbitri*, decât dacă părțile solicită expres dispozitivul în convenție arbitrală. În concluzie, pentru reținerea temeiului stipulat de art.V alin.(1) lit.d), va trebui stabilită o cauzalitate între abaterea invocată și impactul produs asupra rezultatului procesului arbitral, impact care trebuie să fi afectat substanțial mersul arbitrajului și care ar fi dat temei de anulare a sentinței arbitrale.

8. Refuzul recunoașterii și executării sentinței arbitrale conform art.V alin.(1) lit.e) poate surveni dacă pârâtul va demonstra că sentința nu a devenit obligatorie, sau a fost anulată sau suspendată de autoritatea competentă a țării în care, sau după legea căruia sentința a fost pronunțată. Caracterul non-obligatoriu al sentinței arbitrale poate rezulta: dintr-o dispoziție a legii care ar condiționa acest caracter de epuizarea unor căi de atac, sau de un anumit comportament juridic al părților. Ținând cont că în art.V alin.(1) lit.e) se face referință la legea statului unde sentința a fost pronunțată, și, cu caracter subsidiar, la legea conform căreia a fost dată sentința, calificarea caracterului ”obligatoriu” al sentinței se va efectua prioritar conform prevederilor stipulate de părți, iar în lipsa unor convenții în acest sens, potrivit legii aplicabile procedurii arbitrale, adică a legii țării unde arbitrajul și-a avut sediul. Sentința arbitrală se consideră obligatorie chiar dacă sunt accesibile proceduri de recurs în anulare, desființare sau revizuire, cu condiția ca prin aceste proceduri să nu fie posibilă rejudecarea în fond a cauzei supuse arbitrajului. Data la care sentința arbitrală a devenit obligatorie se stabilește conform legii aplicabile procedurii arbitrale. Instanța sesizată va ține cont de faptul că legislația unor state, precum Belgia, Franța, Anglia, Elveția, admit dreptul părților de a exclude prin convenție recurgerea la orice cale de atac a sentinței arbitrale, inclusiv la recursul în anulare. Instanța sesizată nu va lua în considerare dispozițiile de anulare sau suspendare a sentințelor arbitrale pronunțate de statele ale căror lege a fost aplicată procedurii arbitrale, dacă arbitrajul nu și-a avut sediul în acel stat.

Forul nu poate solicita creditorului prezentarea probelor în susținerea caracterului obligatoriu al sentinței, dacă acesta a respectat cerințele înaintate lui de art.IV al Convenției. În

privința căilor de atac, este recunoscut de majoritatea statelor că o sentință arbitrală nu poate fi revizuită privind fondul litigiului. Anularea sentințelor în statele membre la Convenția de la Geneva din 1961 este limitată la temeiurile stipulate în respectiva convenție, ceea ce restrânge domeniul de aplicare al art.V alin.(1) lit.e). Se va ține cont că instanța dispune de dreptul discreționar de a recunoaște totuși efectele unei sentințe arbitrale străine anulate sau suspendate în statul de origine, dacă consideră rezonabil pentru speța în cauză și în virtutea principiului de eficacitate maximă al Convenției de la New York din 1958.

9. Temeiurile stipulate de art.V alin.(2) al Convenției de la New York pot fi invocate atât de pârât, cât și *ex officio* de instanța de judecată sesizată. În aceste cazurile când un temei este invocat de pârât, acestuia îi este atribuită sarcina probației. În cazul când instanța de judecată invocă *ex officio* unul din temeiurile de la art.V alin.(2), aceasta poate să administreze probe din oficiu. Totuși, judecătorul nu va putea solicita creditorului probe sau explicații în susținerea temeiului invocat de instanța.

10. La determinarea arbitrabilității litigiului, în contextul temeiului de la art.V alin.(2) lit.a), instanța sesizată va aplica legea forului. La examinarea temeiului de la art.V alin.(2) lit.a) judecătorul va analiza conținutul său de arbitrabilitate obiectivă, nu și de arbitrabilitate subiectivă. Se recunoaște că persoanele de drept public au capacitatea să încheie convenții de arbitraj. În cazul când litigiul este inarbitrabil conform *lex fori*, dar este considerat arbitrabil conform *lex arbitri*, judecătorul trebuie să examineze cu atenție cauza pentru a stabili dacă disputa în litigiul concret ar fi fost atribuit în competența exclusivă a forului, ceea ce ar motiva invocarea limitei de arbitrabilitate ca și categorie a normelor de ordine publică. Printre materiile cu arbitrabilitate limitată se includ: litigiile din domeniul concurenței, de domeniul proprietății intelectuale (brevete, invenții, mărci comerciale, etc.), litigiile privind valorile mobiliare, procedura de insolvență, litigiile corporative, etc. În privința acestora, instanțele vor examina dacă izvorul obligațiilor respective este atribuit relațiilor juridice civile, iar în cazul în care sunt constatate elementele unor obligații survenite din norme de drept public, acele aspecte vor fi excluse de la examinarea în arbitraj. În situația litigiilor în care una dintre părți este consumatorul sau salariatul, chiar dacă obiectul este arbitrabil, instanța ca considera atribuirea unor garanții suplimentare menite să protejeze interesele acestora.

11. Pentru determinarea arbitrabilității litigiului, instanța din Republica Moldova se va referi la art. 3 al Legii cu privire la arbitraj, urmând să examineze dacă obiectul convenției arbitrale este un drept patrimonial, iar în privința drepturilor nepatrimoniale, dacă părțile sunt îndreptățite să încheie o tranzacție. Sunt excluse expres de la procedura arbitrală litigiile ce decurg din contractele de locațiune a încăperilor de locuit, a pretențiilor ce țin de dreptul familiei, și unele

categorii stipulate de legile speciale. Litigiile de dreptul muncii, litigiile de consum, litigiile testamentare, constituie categorii de o arbitrabilitate limitată, în privința acestora legislația națională fiind neclară, urmând ca instanța să califice fiecare caz în parte.

12. La aplicarea limitei de ordine publică pentru refuzul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine se va aplica conceptul de ordine publică internațională sau de ordine publică de drept internațional privat. Pentru reținerea temeiului stipulat de art.V alin.(2) lit.b) forul trebuie să constate dacă atingerile aduse ordinii publice intervin în rezultatul recunoașterii și încuviințării executării sentinței arbitrale străine și nu sunt prezumate din esența sentinței arbitrale străine. Aceste încălcări și contravenții la ordinea publică a forului trebuie să fie ”evidente, efective și concrete”. Temeiul de ordine publică se va supune unei interpretări înguste și se va ține cont de caracterul relativ al acestuia.

13. Conținutul conceptului de ordine publică cuprinde : principiile fundamentale privitor la justiție și moralitate (principiul bunei credințe, a interzicerii abuzului de drept, *pacta sunt servanda*, interzicerea discriminării și a exproprierii necompensate; și unele obligații internaționale precum: prohibiția activităților *contra bona mores*: pirateria, sclavagismul, terorismul, traficul de droguri, genocidul, pedofilia; cerințele privind imparțialitatea tribunalului arbitral și excluderea corupției, fraudelor și a discriminării părților); normele imperative de categoria ordinii publice internaționale (denumite ”supra-imperative”); obligațiile statului ce decurg din angajamentele internaționale din domeniului dreptului internațional public.

3. EFICACITATEA SENTINTELOR ARBITRALE STRĂINE ÎN SISTEMUL JURISDICTIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA

3.1. Standardele sistemului Convenției de la New York din 1958 privind cerințele de procedură pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine

Convenția de la New York din 1958 stipulează la art.III și art.IV reguli de procedură pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine. Cu toate acestea, sistemul convențional uniformizat nu este suficient și exhaustiv în privința aspectelor procedurale referitoare la eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale, lăsând statelor de recepție a sentințelor arbitrale străine dreptul să decidă și să reglementeze procedura de integrare a sentinței arbitrale străine în ordinea sa internă. Statul care va investi cu putere juridică un act emis într-o altă jurisdicție, și mai mult, ce emană de la o sursă de justiție bazată pe autonomia de voință a părților, dispune de filtrele legale apropiate pentru a seta reguli de procedură pentru sentințele arbitrale străine. Cu toate acestea, Convenția de la New York din 1958 setează anumite standarde pentru procedura de recunoaștere și executare, menite să răspundă dezideratului de instituire a unui cadru internațional uniformizat de eficacitate și să sporească previzibilitatea efectelor extrateritoriale a sentințelor arbitrale.

Potrivit art.III al Convenției, *”fiecare dintre Statele contractante va recunoaște autoritatea unei sentințe arbitrale și va acorda executarea acestei sentințe conform regulilor de procedură în vigoare pe teritoriul unde sentința este invocată”*. Totuși, statele nu sunt în drept să stabilească pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale *”condițiuni mult mai riguroase, nici cheltuieli de judecată mult mai ridicate, decât acelea care sunt impuse pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale naționale.”* Chiar dacă normele procedurale ale Convenției sunt succinte, aceste repere ferme sunt impuse statelor și urmăresc prevenirea unor abuzuri și exagerări a procedurilor interne, care ar putea să afecteze circulația internațională a sentințelor. Standardul convențional pentru procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale cuprinde principii și reguli obligatorii pentru statele membre:

a) Principiul „tratamentului național” privind sentințele arbitrale străine

Dreptul național al statelor membre poate dezvolta reglementări în privința aspectelor de procedură doar „în condițiile stabilite în articolele” Convenției de la New York din 1958. Tratatul internațional stipulează astfel două repere importante: principiul ”tratamentului

național” al sentințelor arbitrale străine și regula standardului maxim obligatoriu setat de Convenție.

Art. III face trimitere la „regulile de procedură ale statului unde sentința este invocată”, ce se referă doar la prevederile care vizează în ce modalitate va fi încuviințată recunoașterea și executarea, și nicidecum privind cazurile potrivit cărora aceasta ar putea fi refuzată. Acest articol operează cu două termene „reguli de procedură” și „conștiinți”, ultima noțiune fiind mai largă. Aceasta nu este întâmplător, dat fiind că delimitarea urmărește o evidențiere clară a domeniului de reglementare lăsat în competența *lex fori*, care nu poate deroga de la principiile stabilite de Convenție. Aceasta delimitare a fost evidențiată și în practica judiciară, Curtea de Casație a Italiei explicând că „regulile de procedură” la care se face referință trebuie interpretate în sens restrâns, de exemplu „jurisdicția unei Curți de Apel, cererea care trebuie înaintată, etc., și nu în măsura în care să stabilească „conștiinți”.”⁹¹. Această interpretare este coerentă cu practica anterioară din Italia, unde, în 1976, Tribunalul din Napoli a respins o cerere de re-examinare a sentinței arbitrale, pe motiv că această procedură și criteriile în acest sens ar constitui „reguli de procedură pe teritoriul unde sentința este invocată”, în sensul art.III al Convenției, reguli care nu se admit în sistemul Convenției de la New York din 1958. Instanța a statuat că „art.III al Convenției vizează asemenea aspecte cum ar fi cererea de executare, jurisdicția competentă, etc., și nicidecum condiții substanțiale, care sunt stabilite prin însăși Convenție”.⁹²

Totuși, a doua propoziție a art.III al Convenției utilizează termenul „*more onerous conditions*” (în traducerea oficială în română „conștiinți mult mai riguroase”), ceea ce poate crea confuzii cu termenul din prima propoziție. În a doua parte a art.III se vizează, însă, exclusiv „conștiințele” „regulilor de procedură” ale forului sesizat și necesită a fi distinse de sensul din prima frază.

Putem conchide că statele parte la Convenție pot să stabilească regulile proprii pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, cu condiția că acestea nu vor stabili „conștiinți mult mai riguroase sau cheltuieli mult mai ridicate” decât cele pentru sentințele arbitrale naționale. Majoritatea statelor reglementează doar procedura de recunoaștere, care, însă, conține reguli specifice recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine. Puține sunt statele unde legea forului stabilește reguli specifice de executare a sentințelor arbitrale străine, și, aparte, pentru recunoașterea acestora în statul respectiv. În consecință, problema „conștiințelor mult mai riguroase” apare, în principal, la faza de recunoaștere a hotărârilor arbitrale străine.[101, p.120]

⁹¹ *Privelegiata Fabbrica Maraschino Excelsior Girolamo Luxando SpA v. Agrarcommertz AG*, Anexa 3, pct.89.

⁹² *La Naviera Grancebaco S.A. v Italgrani*, Anexa 3, pct.73.

Aspectele procedurale privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, reglementate de legislațiile statelor membre trebuie să fie circumscrise condițiilor și principiilor stabilite de Convenția de la New York din 1958. De aceea, reglementările naționale vor trebui să fie în spiritul principiilor Convenției de la New York, în special principiul general de eficacitate maximă, sau ”*pro-enforcement bias*”[95, p.71].

b) Prevederi procedurale reglementate de Convenția de la New York

Chiar dacă statele au libertatea de a reglementa aspectele procesuale privind recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine, Convenția stabilește unele reguli importante în această privință, și anume: sarcina probației (art. V alin.(1)), documentele obligatorii de a fi prezentate de solicitant pentru a obține recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine (art.IV) și cazurile de refuz invocate *ex officio* de forul solicitat (art.V alin.(2)). Prin aceste reguli de procedură s-a realizat un progres remarcabil față de prevederile Convenției de la Geneva din 1927, având obiectivul de a atinge maxima eficacitate a sentințelor arbitrale pe plan internațional.

Regulile de procedură reglementate expres de Convenția de la New York se rezumă la documentele ce vor fi prezentate odată cu cererea de recunoaștere și executare, forma și modul de autentificare a acestora, limba în care vor fi expuse.

Conform Convenției de la New York, pârâtului îi incumbă sarcina de a aduce, în fața autorității competente din statul de recepție, dovada existenței vreunei teme de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale. Sarcina probației a fost inversată în Convenția de la New York, față de Convenția de la Geneva din 1927, care atribuia solicitantului recunoașterii și executării obligația de a demonstra întrunirea tuturor condițiilor pentru a obține eficacitatea sentinței arbitrale în favoarea sa. Orientarea sarcinii probațiunii către pârâtul procesului de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale a marcat succesul Convenției de la New York. Astfel, solicitantul nu are decât să prezinte cererea de recunoaștere și executare, însoțită de un număr limitat de acte care demonstrează existența și autenticitatea convenției arbitrale și a sentinței arbitrale. Cu referire la aceasta, practica judiciară a interpretat că solicitantul ar trebui, totuși, să demonstreze validitatea convenției arbitrale, iar pârâtul – doar invaliditatea sa.[101, p.211] Această interpretare nu este, însă, coerentă cu prevederile Convenției de la New York, care stabilește explicit la art.V, alin.(1), lit.a) obligația celui care invocă invaliditatea convenției să aducă dovada în acest scop. Solicitantul își realizează obligația de a proba *prima facie* existența juridică a convenției prin documentele pe care este obligat să le anexeze la cerere, conform art.IV al Convenției. În consecință, partea recalcitrantă va trebui să aducă proba

existenței vreunui temei, în baza căruia instanța ar putea să refuze recunoașterea și executarea sentinței arbitrale, precum și a conținutului și temeiului stabilit de legea conform căreia se face, eventual, calificarea temeiului invocat.

c) Cerințe privind actele depuse de solicitant la cererea de recunoaștere și executare

Art.IV al Convenției de la New York are obiectivul de a stabili reguli de procedură pentru solicitantul recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine, care are la această primă etapă a procedurii, potrivit alin. (1) al acestui articol, sarcina de a proba admisibilitatea cererii sale. Pentru aceasta, reclamantul trebuie să prezinte „odată cu cererea” sa de recunoaștere și executare dovezile prevăzute de acest articol: ”

”a) originalul sentinței autentificat în modul convenit, sau o copie a acesteia original întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa;

b) originalul convenției de arbitraj arătate în articolul II sau o copie întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa.

Dacă menționata sentință sau menționata convenție nu este redactată într-o limbă originală a țării în care sentința este invocată, partea care cere recunoașterea și executarea sentinței va trebui să producă o traducere a acestor piese în această limbă. Traducerea va trebui să fie certificată de un traducător oficial, sau de un traducător cu jurământ, ori de un agent diplomatic sau consular”.

Art.IV reprezintă, deci, un set exhaustiv de formalități, pe care trebuie să le îndeplinească solicitantul, iar legislațiile naționale nu pot impune alte cerințe suplimentare în acest sens. Mai mult decât atât, aceste prevederi se vor aplica pentru dovada sentinței, nu doar în procedura de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale, dar și în alte situații, precum invocarea obiecției de *res judicata*, sau când recunoașterea sentinței este o chestiune incidentală.

Cerințe privind sentința arbitrală

Conform art.IV, alin.(1), lit.a) a Convenției de la New York din 1958, solicitantul trebuie să prezinte, odată cu cererea sa, originalul sentinței arbitrale, autentificată în mod convenit sau copia certificată corespunzător. Convenția nu stabilește ce se înțelege prin „sentință arbitrală”, noțiunea urmând a fi dedusă din art.I, alin.(2), ce vizează „nu numai sentințe date de către arbitri numiți pentru cazuri determinate, ci, de asemenea, și acelea care sunt date de către organe de arbitraj permanente cărora părțile li s-au supus”. Convenția de la New York nu stabilește careva cerințe substanțiale pentru sentința arbitrală, cum ar fi forma, conținutul, alte formalități privind aceasta. Acestea rămân a fi reglementate de *lex arbitri*.

Sentință arbitrală adjudecătoare. Deseori instanțele de drept comun recepționează hotărâri ale tribunalelor arbitrale desemnate „decizii”, „ordine”, ceea ce produce confuzii și poate conduce la interpretări eronate. Totuși, practica judiciară corect stabilește, în numeroase decizii, că instanțele trebuie să determine, în primul rând dacă actul prezentat tratează substanțial o cauză și dacă este final în privința obiectului acțiunii.

Sentința arbitrală în formă scrisă. Din norma art.IV alin. (1), lit.a), se subînțelege necesitatea respectării formei scrise, dat fiind că solicitantul trebuie să prezinte originalul sau copia sentinței arbitrale. Totodată, sentințele arbitrale parțiale pot fi înaintate spre executare, cu condiția că chestiunile tranșate pot fi disociate de obiectul litigiului. Odată prezentată sentința finală, instanțele au considerat că nu mai este necesară prezentarea sentinței intermediare la etapa recunoașterii și executării.

Conținutul sentinței arbitrale. Printre alte cerințe referitor la hotărârea arbitrală, practica judiciară în materie de recunoaștere și executare a hotărârilor arbitrale străine a mai statuat privind necesitatea indicării în sentința arbitrală a numelor părților litigiului soluționat prin arbitraj, prezența semnăturilor arbitrilor, a datei adoptării sentinței. Aceste cerințe sunt general acceptate și pe deplin motivate, având scopul de a proba veridicitatea și existența sentinței arbitrale, precum și cunoașterea momentului din care aceasta produce efecte juridice.

În cazul în care, după regulile procedurii arbitrale se prevede că părțile vor primi doar extrasul de pe sentință care va fi semnat numai de președintele tribunalului arbitral, nu și de către arbitrii care au pronunțat sentința, în situația dată copia sentinței date nu este în conformitate cu prevederile art.IV al Convenției⁹³. Cu toate acestea, o instanță elvețiană a admis spre executare sentința arbitrală semnată doar de supra-arbitru, deoarece ”normele de la art.IV nu ar trebui interpretate restrictiv”, odată ce Convenția de la New York are obiectivul de a facilita executarea sentințelor arbitrale străine.⁹⁴

Dispozitivul sentinței arbitrale. Anumite discuții sunt provocate de necesitatea sentinței de a conține motivele pe care se întemeiază. Această chestiune este guvernată de legea aplicabilă procedurii arbitrale, care, în unele cazuri, poate permite emiterea unei sentințe nemotivate, ceea ce nu reprezintă în mod cert un temei de refuz a recunoașterii sentinței, conform Convenției de la New York. Această situație a fost uneori sancționată de practica judiciară, sub temeiul încălcării ordinii publice a statului unde sentința este invocată.[62, p.676] Aceste păreri au fost contestate în doctrină și în jurisprudență, invocând insuficiența temeiurilor pentru a declara atingeri de ordine publică internațională. Totuși, părțile ar trebui să acorde atenție formei sentinței arbitrale,

⁹³ SODIME – Societă Distillerie Meridionali c. Schuurmans & Van Ginneken BV, Anexa 3, pct.106.

începând cu momentul redactării convenției arbitrale, evitând astfel, problemele care ar putea interveni la faza recunoașterii și executării acestora.

Opiniile separate ale arbitrilor nu pot fi considerate parte componentă a sentinței arbitrale, acestea nu pot fi solicitate în temeiul art.IV alin.(1), constatare întâlnită și în practica judiciară.⁹⁵

De asemenea, este necesară delimitarea tranzacțiilor încheiate de părți, care, de asemenea, pun capăt procedurii arbitrale, de sentințele arbitrale. Tranzacțiile nu pot fi supuse recunoașterii și executării în sistemul Convenției de la New York, pe când o sentință arbitrală emisă în baza tranzacției între părți este calificată de a aplica Convenția în acest scop.

Cerințe pentru prezentarea sentinței arbitrale.

Sentința arbitrală trebuie prezentată instanței sesizate în original, „autenticată în modul cuvenit”, sau în copie ce întrunește „toate condițiile cerute pentru autenticitatea sa”, la alegerea solicitantului. Scopul acestei cerințe este, așa cum o evocă discuțiile preliminare adoptării Convenției și practica judiciară, de a dovedi că sentința prezentată spre recunoaștere și executare este una veridică, textul său este autentic și aceasta este aptă de a produce efecte juridice. Convenția de la New York operează cu doi termeni în acest scop, „autentificarea” („*authenticated*”) și „certificarea” („*certified*”), acestea presupunând noțiuni diferite. Operațiunea de autentificare se referă la confirmarea veridicității sentinței și că aceasta a fost pronunțată de autoritatea competentă, arbitrii. Operațiunea de certificare, însă, urmărește confirmarea, emisă de o autoritate abilitată, a conformității unei copii cu originalul. În versiunea în română a Convenției de la New York se utilizează sintagma „întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa”, privind condiția de ”certificare conformă” a sentinței arbitrale, ceea ce poate produce confuzie cu termenul de „autenticat”.

Convenția de la New York, nu stabilește conform cărei legi se va efectua autentificarea sentinței arbitrale, nici legea conform căreia va fi realizată certificarea, lăsate, în mod intenționat, sub genericul modalităților „cuvinite”, inițiativă ce avea scopul de a lăsa instanțelor sesizate o mai mare libertate în aprecieri. Practica judiciară a adus două soluții în acest sens, una formală, și alta mai liberală. Astfel, instanțele judecătorești italiene au decis că autentificarea originalului sentinței arbitrale trebuie să se conformeze *lex fori*,⁹⁶ aceeași interpretare strictă fiind adoptată și de instanțele din Bulgaria⁹⁷. Totuși, în majoritatea cazurilor instanțele au decis ca autentificarea

⁹⁴ Tribunalul federal suprem al Elveției, Anexa 3, pct.118.

⁹⁵ D SA (Espagne) c. W GmbH (Autriche), Anexa 3, pct.40.

⁹⁶ Societa Distillerie Meridionali v. Schuumanns&Van Ginneken BV, Anexa 3, pct.102.

⁹⁷ ECONERG Ltd. v. National Electricity company A.D., Anexa 3, pct.52.

să fie supusă fie condițiilor stipulate de *lex fori*, fie de legea statului unde, sau conform legii căruia a fost pronunțată sentința, adică *lex arbitri*.

În ultimul deceniu practica judiciară a demonstrat o nouă tendință, mult mai liberală, care se întemeiază pe faptul că dovada nu este cerută decât dacă se contestă în instanță validitatea sau alte fapte în legătură cu aceasta. Astfel, în numeroase hotărâri judecătorești, instanțele au decis că un original al sentinței neautenticat, sau chiar o copie nelegalizată a sentinței ar putea fi suficiente, dacă pârâtul nu ridică pretenții referitor la autenticitatea sentinței sau la conformitatea copiei. Astfel, Înalta Curte din Hong Kong a considerat suficientă o copie a hotărârii certificată doar de avocat, cu ce pârâtul nu a fost de acord, însă nu a contestat că această copie ar fi neautentică.⁹⁸ Aceeași poziție a fost demonstrată și în practica judecătorească a SUA⁹⁹, Spania¹⁰⁰, Germania¹⁰¹, Canada¹⁰².

Cu toate acestea, în alte state, instanțele solicită ca sentința să fie confirmată de un ofițer public sau un notar din statul de origine, confirmat de un ofițer consular din statul unde sentința se invocă[155, p.985], fie cu respectarea procedurilor prescrise de Convenția de la Haga cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine (apostilă). Acesta este cazul Republicii Moldova, unde conform art. 475¹ alin.(3) CPC, copiile la sentința arbitrală sau convenția arbitrală trebuie să fie ”legalizate în modul stabilit”, ceea ce înseamnă, potrivit art. 475¹ alin.(4) CPC că acestea se prezintă în formă apostilată, sau în formă supralegalizată. [29, p.83]

Această sintagmă reformulează termenii utilizați de art.IV alin. (1) al Convenției de la New York, potrivit căruia copii trebuie să întrunească ”condițiile cerute pentru autenticitatea sa”. Această redactare este mai apropiată limbajului juridic din dreptul național, care cunoaște instituția legalizării actelor. Totodată, ”modul stabilit” pentru legalizare este dedus din norma, care prevede că ”actele prevăzute la art.IV alin. (3) lit. a) și b

Instituția sau persoana abilitată cu dreptul de autentificare a originalului sentinței arbitrale, nefiind precizate de Convenția de la New York, rămân în competența *lex fori*. Dacă notarul sau personalul consular sunt, în toate cazurile, soluția cea mai formalistă, în alte state, cum ar fi Austria, India, Suedia, Belgia sentința poate fi autentificată de președintele sau secretarul instituției de arbitraj permanente sub auspiciile căreia a fost constituit tribunalul arbitral, sau chiar însăși de arbitri.[139, p.256]

⁹⁸ Medison Co. Ltd. v. Victor Far East Ltd., Anexa 3, pct.77.

⁹⁹ Mangistaumunaigaz Oil Production Association v. United World Trade Inc., Anexa 3, pct.76.

¹⁰⁰ Satco Shipping Company Limited v. Maderas Iglesias, Anexa 3, pct.98.

¹⁰¹ Seller v. German Assignee, Anexa 3, pct.99; Carrier v. German Customer, Anexa 3, pct.17.

¹⁰² Trans-Pacific Shipping Co. v. Atlantic & Orient Shipping Corp., Anexa 3, pct.117.

Dificultăți ar putea apărea la autentificarea sentințelor arbitrale date de arbitraje ad-hoc. În acest caz, președintele tribunalului arbitral ar trebui să se îngrijească ca hotărârea să fie autentificată, în modul stabilit de legea statului de origine, de un notar. Această acțiune ar simplifica mult ulterioara prezentare și, eventual, traducere a acestei hotărâri arbitrale.

O altă problemă de interpretare a articolului IV alin.(1) lit.a) se pune în privința copiei certificate a sentinței arbitrale. Este necesară în acest caz o autentificare a originalului sentinței, sau nu ? Art. IV este ambiguu în acest sens, prevăzând că copia trebuie să întrunească condițiile pentru autenticitatea sa. Această traducere în limba română se diferă de textul original în limba engleză al aceleași norme: “*The duly authenticated original award or a duly certificated copy thereof*”, care s-ar traduce: originalul sentinței autentificat în mod cuvenit, sau copia certificată a acesteia. Astfel, “copia certificată a acesteia” se poate referi atât la originalul sentinței, cât și la originalul autentificat în modul cuvenit. Într-adevăr, o copie certificată a sentinței nu vorbește decât despre faptul că această copie este conformă cu originalul, nu și despre autenticitatea sentinței însăși. Cu toate acestea, a obliga să fie prezentată copia certificată de pe originalul autentificat în modul cuvenit, ar fi o condiție excesiv de formalistă. În practică mai este întâlnită și o altă soluție, de a autentifica semnătura acelei persoane care a certificat copia sentinței, ceea duce, însă, la formarea unor „lanțuri” de semnături.

Cerințe pentru prezentarea convenției arbitrale

Conform art.IV alin.(1), lit.b), solicitantul trebuie să prezinte și „originalul convenției arătate în articolul II sau o copie întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa”. Ca și în cazul sentinței arbitrale, această condiție vizează demonstrarea *prima facie* a existenței unei convenții arbitrale, în care își are sursa competența tribunalului arbitral.

Respectarea acestei prevederi provoacă în practică interpretări diferite, în special, în art.IV, alin.(1), lit.b) se face referință, la art.II al Convenției, care stipulează cerințe referitoare la convenția arbitrală. Aceasta ridică unele inconsecvențe în practica judiciară și întrebări dacă pot, sau nu instanțele să evalueze la etapa prezentării cererii dacă convenția arbitrală anexată este sau nu una care corespunde condițiilor stipulate în art.II al Convenției ? Aceasta ar duce la tratarea *ex officio* a unei chestiuni, care este, conform art.V, alin.(1), lit.a), un temei de refuz a recunoașterii sentinței, doar dacă este invocat de pârât, căruia îi este atribuită, inclusiv, sarcina probației în acest sens. Mai mult decât atât, aceasta ar contraveni scopului art.IV, care vizează exclusiv formalități procedurale și nicidecum condiții substanțiale, care urmează a fi judecate la a doua etapă a procedurii.[198, p.129]

Astfel, cum ar trebuie să procedeze instanța, la momentul primirii cererii, dacă convenția anexată este semnată de alte entități decât cele care sunt vizate în sentința arbitrală prezentată, sau dacă convenția nu este semnată de un reprezentant abilitat al părții, fie dacă aceasta constă într-un schimb de mesaje electronice, sau dacă pârâtul invocă că aceasta ar fi contrafăcută, etc.? Astfel de situații intervenite în practica judiciară dau soluții diferite, și, uneori contradictorii. Forul sesizat este pus în fața dificilei provocări de a găsi limita între analizarea *prima facie* a documentelor prezentate, atât cât este necesar pentru a putea purcede la examinarea cererii în procedura prescrisă de *lex fori*, și expunerea pe marginea unei chestiuni care vizează validitatea convenției arbitrale, dacă, de exemplu, este respectată forma scrisă, sau dacă este aceasta valabilă conform legii aplicabile.[29, p.84-85]

Elocventă este decizia Curții Supreme a Spaniei în cazul *Yukos Oil Co. v. Dardana Ltd.*, din 2002, când convenția arbitrală prezentată era încheiată între o companie olandeză și pârâtul, compania spaniolă. Instanța a respins cererea de recunoaștere și executare pe motiv că ar contraveni art.IV, alin.(1), lit.b) al Convenției, deoarece convenția prezentată nu era semnată „între părți”. Curtea a explicat că, chiar dacă aceasta nu este în drept să examineze *sua motu* capacitatea părților de a încheia convenția de arbitraj, instanța are totuși obligația, conform art.IV, de a decide dacă există o convenție de arbitraj între părți. În caz contrar, aceasta nu ar putea accepta spre examinare cererea de recunoaștere și executare a sentinței.¹⁰³ Totuși, în cazuri similare, în care mandatul semnatarilor convenției arbitrale este contestat de pârât, instanțele de judecată au respins obiecțiile ridicate în temeiul art. IV, pe motiv că la momentul primirii cererii aceasta nu trebuie să examineze asemenea chestiuni, pârâtul având dreptul să conteste validitatea convenției arbitrale pe acest motiv ulterior.¹⁰⁴

Multe decizii judecătorești vizează forma scrisă obligatorie pentru convenția arbitrală. Astfel, instanțele consideră de competența acestora de a examina dacă convenția prezentată este în forma scrisă, așa cum o cere art.II al Convenției, refuzând examinarea cererilor însoțite de convenții arbitrale nesemnate de părți¹⁰⁵, sau schimburi de scrisori prin fax, care nu probau încheierea univocă a convenției arbitrale¹⁰⁶, sau care erau ilizibile.

Totuși, deseori instanțele nu indică corect temeiul în virtutea căruia resping examinarea cererii depuse, făcând referire la art.IV alin.(1), lit.b), dar cu mențiunea că „nu a fost semnat de persoanele autorizate”, sau „convenția arbitrală nu este valabilă”, care, de fapt nu constituie temeiuri de refuz conform normei art.IV, ci cad sub incidența art.V, alin.(1), lit.a). Judecătorii își

¹⁰³ *Yukos Oil Co. v. Dardana Ltd.*, Anexa 3, pct.122.

¹⁰⁴ *Sojuznefteexport v. Joc Oil Ltd.*, Anexa 3, pct. 107.

¹⁰⁵ *Satiko Shipping Co. Ltd. v. Maderas Iglesias*, Anexa 3, pct.98.

pot întemeia refuzul conform art.IV doar dacă nu a fost prezentat „originalul” sau copia care să întrunească „condițiile pentru autenticitatea sa”.

Chiar dacă Convenția nu prevede schimbul de scrisori prin telefax, acestea sunt consacrate precum că întrunesc condițiile de „formă scrisă”. Acestea nu necesită a fi scrise de mână, iar indicarea numelui expeditorului este suficient, fără o semnătură olografă. Cu toate acestea, în privința scrisorii expediate prin telefax, prin care destinatarul confirmă acceptul său, practica judiciară solicită semnătura olografă¹⁰⁷. Această interpretare este coerentă cu intențiile delegaților la sesiunile preliminare adoptării Convenției de la New York, unde propunerea de a admite încheierea convenției arbitrale prin oferta neechivocă, la care nu a fost recepționată contestație a destinatarului a fost respinsă.

Prezentarea confirmării privind expedierea documentului prin aparatul de fax și copia scrisorii recepționate prin fax este recunoscută de instanțele de judecată drept conforme cu norma art.IV, alin.(1), lit.b). Situația nu este similară însă pentru scrisorile expediate în formă electronică, care, conform practicii judiciare, nu este conformă condițiilor art.II al Convenției. Această interpretare este menținută și de Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comerțului Internațional (UNCITRAL) în recomandările sale privind interpretarea art.II al Convenției.

Convenția Națiunilor Unite privind Utilizarea Comunicațiilor Electronice în Contractele Internaționale din 25 noiembrie 2005, care nu este încă în vigoare, ar putea schimba practica de aplicare a art.II în privința mesajelor electronice, recunoscând ca fiind „în formă scrisă” convențiile arbitrale încheiate prin mijloace de comunicații electronice. Aplicarea normelor acestei Convenții va produce o schimbare radicală în practica judiciară, art.II al Convenției de la New York necesitând reformulări și completări. Totuși, în situația actuală, în scopul unei certitudini juridice, este recomandabilă utilizarea mijloacelor consacrate, iar în cazul comunicațiilor electronice, a semnăturilor electronice, care se vor conforma prevederilor art.IV al Convenției de la New York.

O altă întrebare apare datorită diferenței făcute de art. IV al Convenției, care stipulează că originalul sentinței arbitrale trebuie autentificat, pe când o asemenea autentificare nu este necesară pentru originalul convenției de arbitraj. Răspunsul la această întrebare îl găsim în istoricul Convenției de la New York, astfel autorii au propus ca art.IV să includă:

- “(a) originalul sentinței arbitrale sau copia certificată de pe aceasta;
- (b) originalul convenției arbitrale sau copia certificată de pe acesta”.

¹⁰⁶ Beromun Aktiengesellschaft v. Societa Industriale Agricola Tresse, Anexa 3, pct.13.

¹⁰⁷ Pal Australia Shipping Pty Ltd v. The Ship „Comandate”, Anexa 3, pct.85.

Certificarea copiei convenției arbitrale vizează, așa cum a fost arătat mai sus, exclusiv validarea conformității copiei cu originalul. În lipsa stipulațiilor clare ale Convenției, această formalitate poate fi realizată fie conform *lex fori*, fie conform legii aplicabile convenției arbitrale, sau alte soluții oferite de dreptul conflictual al forului.

Cerințe privind traducerea sentinței și convenției arbitrale

Art. IV alin.(2) al Convenției de la New-York din 1958 prevede: ”dacă menționata sentință sau menționata convenție nu este redactată într-o limbă originală a țării în care sentința este invocată, partea care cere recunoașterea și executarea sentinței va trebui să producă o traducere a acestor piese în această limbă. Traducerea va trebui să fie certificată de un traducător oficial, sau de un traducător cu jurământ, ori de un agent diplomatic sau consular”.

Un alt aspect problematic ține de determinarea autorității care va fi competentă să certifice traducerea. În lipsa unor clarificări, putem conchide că certificarea să poată fi efectuată după legea țării în care sentința arbitrală a fost dată sau în conformitate cu legea țării unde sentința este invocată. Astfel, partea care cere executarea are de regulă posibilitatea de a face traducerea la un traducător oficial, la un traducător licențiat al țării unde se cere recunoașterea și executarea, ori de către un agent diplomatic sau consular, sens în care se pronunță și practica judiciară. Certificarea traducerii de către un agent diplomatic sau consular al țării în care sentința a fost pronunțată este, de regulă, suficientă și nu va trezi îndoieli privitor la autenticitatea traducerii conținutului sentinței arbitrale sau a convenției de arbitraj.[29, p.85]

Art.IV alin.(2) nu indică vreo normă privind momentul sau termenul de prezentare a traducerii solicitate, așa cum se face în alin.(2). Astfel, acest aspect rămâne a fi reglementat de legea procesuală a forului, practica demonstrând o abordare pragmatică, solicitându-se, prin analogie, producerea traducerilor la momentul depunerii cererii.

În sistemul Convenției de la New York, statele nu pot să suplimenteze cerințele stipulate de art.IV, însă legislațiile naționale fac unele precizări, care însă nu pot adăuga noi formalități sau exigențe în această privință, așa cum o prescrie art.III al Convenției.

3.2. Reguli de procedură pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova

Odată cu ratificarea de Republica Moldova a Convenției de la New York din 1958, prin Hotărârea Parlamentului nr.87-XIV din 10 iulie 1998 și intrarea în vigoare începând cu 30 iulie 1998, procedura și condițiile pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine stabilite de dreptul național trebuiau să se conformeze regulii instituite de art.III al Convenției, adică să nu stabilească „condițiuni mai riguroase”, ”cheltuieli mult mai ridicate” decât cele

impuse sentințelor arbitrale considerate naționale. În virtutea dreptului internațional al tratatelor, Republica Moldova se obligă să respecte cu bună credință angajamentele asumate prin ratificare și să aplice prevederile Convenției de la New York din 1958 în conformitate cu normele acesteia, dar și cu principiile de bază ale tratatului. Potrivit art.8 alin. (1) al Constituției RM, Republica Moldova ”se obligă să respecte tratatele la care este parte” și conform art.7 al Codului Civil al RM, ”dacă prin tratatul internațional la care Republica Moldova este parte sunt stabilite alte dispoziții decât cele prevăzute de legislația civilă, se vor aplica dispozițiile tratatului internațional.”

Conform art. 16 alin. (4) al CPC, executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârilor arbitrajelor internaționale se efectuează conform codului de procedură civilă, ”cu tratatele internaționale la care RM este parte, precum și pe principiul reciprocității”.

Republica Moldova a inițiat o rezervă de reciprocitate la aplicarea Convenției de la New York din 1958, astfel, potrivit art.I alin.(3) al Convenției, aceasta se va aplica în Republica Moldova doar în cazurile când sentința arbitrală străină prezentată spre recunoaștere și executare a fost pronunțată pe teritoriul unui stat membru al Convenției, care, de altfel, sunt foarte puține.¹⁰⁸

În acest context, este interesantă practica judiciară a Republicii Moldova în privința aplicării tratatului internațional anterior intrării lui în vigoare pe teritoriul național. Prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 4-2r/a-41/2000, din 11 septembrie, 2000 a fost menținută ca legală hotărârea instanței de fond, prin care s-a recunoscut executarea hotărârii instanței de arbitraj străin”, fiind aplicată Convenția de la New York, chiar dacă sentința arbitrală fusese pronunțată cu o lună înainte de intrarea în vigoare a Convenției pentru Republica Moldova. În argumentele sale, instanța supremă s-a referit la Declarația de Independență a Republicii Moldova[22], prin care se admitea aplicarea în continuare a legislației sovietice, până la adoptarea legislației naționale, dacă aceasta nu contravine Declarației. Dat fiind că Uniunea Sovietică era membră la Convenția de la New York din 10 august 1961, la fel ca și Polonia, statul de origine al sentinței, Curtea Supremă de Justiție a menținut decizia Tribunalului Chișinău prin care se încuviința recunoașterea și executarea sentinței arbitrale poloneze și a casat decizia instanței de apel, prin care efectele sentinței erau refuzate pe temeiul lipsei reciprocității. Această decizie a setat un standard de pro-eficacitate și pro-arbitraj pentru instanțele naționale, tendință conformă abordărilor internaționale în materie.

¹⁰⁸ Printre statele care nu au ratificat Convenția de la New York din 1958 se enumeră : Andorra, Angola, Butan, Burundi, Capul Verde, Republica Democrată Congo, Republica Congo, Guineea Ecuatorială, Turkmenistan, Irak, Yemen, etc.

Condiția de reciprocitate este repetată și la norma specifică recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine din art. 475 alin.(2), potrivit căreia, *”poate fi recunoscută și executată în Republica Moldova o hotărâre arbitrală străină emisă, în conformitate cu o convenție arbitrală, pe teritoriul unui stat străin care este parte la Convenția privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, adoptată la New York la 10 iunie 1958, precum și o hotărâre arbitrală străină ale cărei recunoaștere și executare sunt reglementate fie prin tratatul internațional la care Republica Moldova este parte, fie în baza principiului reciprocității în ceea ce privește efectele hotărârii arbitrale străine.”*

Potrivit doctrinei, reciprocitatea poate să fie legislativă, în acest caz izvorul reciprocității constituindu-l prevederile dreptului intern sau internațional, spre exemplu când există o convenție sau tratat internațional care o reglementează pentru statele care sunt părți contractante, și, astfel, aceasta se manifestă în practică; fie reciprocitate de fapt, atunci când autoritățile competente din statele respective acționează reciproc în sensul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale, răspunzând cu o atitudine pro-eficacitate unei acțiuni de aceeași natură demonstrată de statul de origine al sentinței arbitrale. Art. 475 alin.(2) al CPC admite ambele aceste tipuri de reciprocitate, ceea ce este compatibil cu sistemul Convenției de la New York.

Convenția de la New York din 1958 nu se va aplica sentințelor arbitrale care formează obiect de reglementare a Convenției de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 1965, sau sentințelor arbitrale străine, eficacitatea cărora este reglementată de unele tratate bilaterale privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor. În privința celor din urmă, prevederile Convenției de la New York nu se vor aplica, în cazul în care regimul prevăzut de tratatele bilaterale este mai favorabil sentințelor arbitrale străine și dacă, în conformitate cu Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor, conflictul între stipulările tratatelor internaționale se va soluționa în favoarea tratatului bilateral.

Dreptul intern privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine este cuprins în:

- Codul de procedură civilă al Republicii Moldova[10] - Capitolul XVII, prin art.475-476;
- Codul de executare al Republicii Moldova[8] ;
- Legea 24-XVI din 22.02.2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional[37].

Potrivit art.III al Convenției de la New York, cerințele legislației Republicii Moldova se vor analiza în două secțiuni: a) norme de procedură în privința cărora Convenția nu conține reguli și le supune doar principiului ”tratamentului național” și b) regulile de procedură care nu trebuie să contravină standardului *de minimis* instituit de Convenție.

3.2.1. Prevederi naționale privind aspecte procedurale ale recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine

Convenția de la New York lasă statelor membre misiunea de a reglementa reguli de procedură particulare forului, în condițiile stipulate de articolele tratatului. Printre chestiunile neevocate de Convenția de la New York rămân : stabilirea autorității competente; limitele competenței acesteia ; termenul în care trebuie inițiată cererea de recunoaștere și executare din momentul pronunțării sentinței de tribunalul arbitral; procedura propriu-zisă și aspectele legate de instrumentarea acesteia, inclusiv administrarea probelor și măsurilor de asigurare, confidențialitatea procesului de recunoaștere și executare, posibilitatea contestării deciziei acestei autorități; etc.

Așa cum Convenția de la New York nu dă o definiție expresă termenului de ”sentință arbitrală străină”, Codul de procedură civilă stipulează la art.475 cazurile când o sentință arbitrală este considerată ”străină”: ”a) este pronunțată pe teritoriul unui stat străin; sau b) este emisă pe teritoriul Republicii Moldova, dar legea aplicată procedurii arbitrale este a unui stat străin”.

Totodată, CPC operează la art.16 alin.(4) cu termenul ”hotărâri ale arbitrajelor internaționale”, care se cuprinde în termenul ”hotărâri arbitrale străine”, acestea două nu sunt însă identice. Astfel, este necesară circumscrierea acestor două noțiuni. Or, o sentință arbitrală străină, în temeiul Convenției de la New York, cuprinde atât sentințele arbitrale emenate de la arbitrajele naționale, cât și de la cele internaționale, ambele cuprinse sub calificativul ”străine”, fie pentru că sunt pronunțate pe teritoriul unui alt stat, fie că sunt pronunțate de un arbitraj internațional. Pentru definirea caracterului internațional al arbitrajului, instanțele naționale se vor raporta la art.1 alin. (2) al Legii privind arbitrajul comercial internațional, potrivit căruia, este internațional arbitrajul dacă: părțile la litigiu își aveau, la momentul încheierii acesteia, locul de afaceri în diferite state; dacă în afara teritoriului statului în care părțile își au locul de afaceri este situat locul arbitrajului prevăzut în convenția de arbitraj sau determinat în conformitate cu ea, și/sau locul în care urmează să fie executată o parte substanțială a obligațiilor din raporturile comerciale sau locul cu care obiectul litigiului are legătura cea mai strânsă; dacă părțile au convenit în mod expres ca obiectul convenției de arbitraj să aibă legătură cu cel puțin 2 state”.

După modificarea art. 475 CPC în iulie 2015, categoria de sentințe arbitrale străine va cuprinde și sentințele arbitrale pronunțate pe teritoriul Republicii Moldova, pentru care *lex arbitri* a fost o lege străină, aceasta fiind tendința în dreptul comparat și practica judiciară[43, p.60-61]. Astfel de sentințe arbitrale străine, sunt, totodată, susceptibile de atac, în condițiile art. 477 alin.(1) CPC, adică se asimilează inclusiv categoriei de ”sentință națională”. Astfel, ne aflăm

într-o contradicție, or pot apărea dificultăți în aplicarea prevederilor de la art.476 alin.(1) lit.e), care indică că sentința arbitrală care nu a devenit obligatorie pentru părți sau a fost desființată ori executarea ei a fost suspendată de instanța judecătorească sau de o autoritate competentă a țării în care sau conform legii căreia ea a fost pronunțată ar putea fi refuzată de la recunoaștere și executare. În același timp, apare întrebarea cum vor fi prezentate spre executare sentințele arbitrale "a-naționale" sau "internaționale" pronunțate pe teritoriul Republicii Moldova, dar lipsite de orice legătură cu vreun sistem de drept. Acest context legislativ din Republica Moldova readuce în discuție dezbaterile conceptelor privind legăturile arbitrajului internațional cu ordinea juridică a statelor, adică a concepției teritorialiste și transnaționaliste analizate la capitolul 1.

Considerăm că, potrivit tendințelor în practica judiciară comparată, aceste sentințe urmează să fie asimilate sentințelor arbitrale străine și supuse executării în virtutea art. 475-476 CPC. Sentințele arbitrale pronunțate de tribunalele arbitrale constituite sub egida Centrului internațional pentru soluționarea diferendelor privind investițiile, în conformitate cu Convenția de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 1965, sunt considerate "sentințe internaționale". Aceste sentințe urmează a fi executate în conform art.54 al Convenției de la Washington din 1965, Republicii Moldova fiind obligată să asigure executarea pe teritoriul său a obligațiilor pecuniare pe care sentința le impune, "ca și când ar fi vorba" de o hotărâre judecătorească definitivă națională.[18] Astfel, aceste sentințe arbitrale emise sub autoritatea CIRDI se echivalează ca efecte cu actele judecătorești interne, fiind, deci, exceptate de la procedura de recunoaștere și executare instituită prin Convenția de la New York din 10 iunie 1958.

Cu toate acestea, pentru a obține recunoașterea și executarea unei sentințe sentințele arbitrale pronunțate sub auspiciile CIRDI, partea interesată trebuie să respecte procedura stabilită de art. 54 alin.(2)-(3) al Convenției de la Washington din 1965, și să prezinte "o copie certificată, pentru conformitate, de către secretarul general, tribunalului național competent" din Republica Moldova. Potrivit art. 54 alin.(3), executarea respectivei sentinței în Republica Moldova este reglementată de legislația națională. CPC al Republicii Moldova nu prevede norme speciale în această privință.

Sentințele arbitrale pronunțate în conformitate cu tratatele bilaterale pentru promovarea și protejarea investițiilor se vor supune recunoașterii și executării în conformitate cu prevederile art.475-476 CPC al Republicii Moldova, și, în consecință, cu normele Codului execuțional.

Practica națională în acest sens demonstrează că sentințele arbitrale rezultate din litigiile investiționale internaționale, fie emise în sistemul Convenției de la Washington din 1965, fie conform tratatelor bilaterale, sunt, în majoritatea cazurilor, executate benevol de stat, în

contextul unor presiuni politice și diplomatice. Totuși, dat fiind lipsa unor norme juridice exprese în domeniu, considerăm indicat de a formula o explicație a CSJ prin care să se explice modalitatea de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale investiționale în cazul când se solicită executarea silită¹⁰⁹.

Competența instanțelor naționale în materie de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale nu este specificată de normele Convenției de la New York, făcându-se referință generică la „autoritatea competentă”. Această chestiune este lăsată în competența *lex fori*.

În practica internațională, recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine sunt, în cele mai dese cazuri, în competența unor autorități judiciare, fie, uneori, a unei oficialități publice, cum ar fi oficiul ombudsmanului, oficiul soluționării litigiilor economice. Majoritatea statelor, în special cele occidentale, abilitază cu aceste atribuții acele instanțe judecătorești, care, în mod normal ar avea jurisdicție pentru încuviințarea executării silite a unei sentințe arbitrale naționale. În statele occidentale, această competență revine, de cele mai dese ori, unor instanțe de nivelul doi, urmărindu-se specializarea acestora în domeniul specific arbitrajului. În Franța este competent *Tribunal de Grande Instance*, în Italia și în Suedia sunt desemnate Curțile de Apel, iar în Germania, Slovacia și România competența este atribuită tribunalelor din circumscripția unde debitorul își are reședința, fie o instanță concretă, cum ar fi Tribunalul București, în cazul când debitorul nu își are sediul pe teritoriul statului, sau nu poate fi stabilit.

Pentru competența teritorială, legislațiile naționale stabilesc următoarele trei criterii:

- locul domiciliului sau a reședinței pârâtului;
- locul unde se desfășoară afacerea pârâtului;
- locul unde urmează a fi executată sentința arbitrală (de ex.: unde sunt situate bunurile).

În Republica Moldova, potrivit art. 475¹ CPC, în vigoare din 14 august 2015, pentru punerea în executare a hotărârii arbitrale străine este desemnată ”*curtea de apel în a cărei circumscripție se află domiciliul/reședința sau sediul părții împotriva căreia este invocată hotărârea arbitrală străină, iar în cazul în care aceasta nu are domiciliul/reședința sau sediul în Republica Moldova ori domiciliul/reședința sau sediul acesteia nu sunt cunoscute – curții de apel în a cărei circumscripție sunt situate bunurile acesteia*”. Această nouă normă a venit să soluționeze problema anterioară, când art. 468 CPC indica la ”instanța judecătorească în a cărei circumscripție urmează să se efectueze executarea”, ori ”la locul de aflare a bunurilor acestuia”, care însă se referea doar la hotărârile judecătorești străine. Considerăm această precizare de

¹⁰⁹ Anexa 1.

competență binevenită, fiind conformă practicilor internaționale din domeniu, servind totodată la specializarea instanțelor și profesionalizarea lor privind efectele sentințelor arbitrale.

În context internațional, titularii sentințelor vor căuta regimul care le este cel mai convenabil, chiar dacă sunt puține sau deloc legăturile cu acesta. Acest fenomen cunoscut ca *forum shopping* dă curs întrebării, ce legătura cu statul de recepție ar trebui, totuși, să demonstreze o sentință arbitrală străină pentru a fi recepționată cererea privind recunoașterea și încuviințarea executării într-un stat ? Legislațiile naționale, inclusiv a Republicii Moldova, nu prevăd careva condiții în acest sens, motivele pentru care se solicită recunoașterea și executarea sentinței arbitrale este dorința titularului acesteia de a beneficia de efectele pe care sentința arbitrală le produce și să se prevaleze de drepturile care i se cuvin și care decurg din aceasta.

Jurisprudența s-a expus în mai multe cazuri asupra necesității existenței a careva legături cu statul în care se solicită recunoașterea și executarea. Curtea districtuală din New York explică că o instanță nu poate avea competență asupra tuturor persoanelor de pe planetă, care au încheiat o convenție de arbitraj în conformitate cu Convenția de la New York. Este necesar de a demonstra o careva bază pentru aceasta, care ar putea să reiasă din „rezidența pârâtului, activitățile sale, consimțământul său, locul unde se găsesc proprietățile sale”.¹¹⁰ Aceeași interpretare se regăsește și în alte hotărâri judecătorești ale instanțelor SUA, prin care se evidențiază, însă, două puncte de legătură: sediul pârâtului în SUA, fie prezența bunurilor acestuia în spațiul SUA.¹¹¹ Chiar dacă în practica judiciară au fost înregistrate cazuri de înlăturare a competenței în temeiul *forum non conveniens*, se consideră că doctrina *forum non conveniens* contravine Convenției de la New York, fiind tratată ca și temei procedural[79, p.3165] pentru declararea lipsei competenței jurisdicționale, intervenind atunci doar când „considerentele de utilitate, corectitudine și economie judiciară sunt periclitate”.¹¹²

Îngrijorarea pentru care s-a recurs la acest temei a constat în încercările creditorilor de a cere recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale în numeroase state, doar pentru a-l atrage pe debitor în numeroase proceduri judiciare și a exercita, astfel, presiuni nedrepte asupra acestuia.¹¹³ Acest argument prezintă unele inconsistențe, deoarece debitorul are obligația de a onora sentința arbitrală, având dreptul de a alege când să plătească, evitând, deci, dificultățile enunțate.

În Republica Moldova asemenea cazuri nu au fost înregistrate, însă conjunctura internațională sau unii creditori ar putea profita de cunoașterea restrânsă din domeniu, prin

¹¹⁰ Transatlantic Bulk Shipping Ltd. V. Saudi Chatering S.A., Anexa 3, pct.116.

¹¹¹ Glencore Grain Rotterdam B.V. v Shivnath Rai Harnarain Co., Anexa 3, pct.60; Monegasque de Reassurances S.A.M. (MondeRe) v. Nak Naftogaz of Ukraine, Anexa 3, pct.80.

¹¹² Sinochem International Co. v. Malay International Shipping Corp. Anexa 3, pct.100.

¹¹³ Monegasque de Reassurances S.A.M. (MondeRe) v. Nak Naftogaz of Ukraine, Anexa 3, pct.80

inițierea unor asemenea cereri, care, însă, ar trebuie evitate. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și arbitrale străine nu oferă o soluție în caz.[27] Chiar dacă din prevederile art.475 CPC, coroborate cu art. 169 CPC, putem deduce că intenția legiuitorului este de a declara competente instanțele naționale doar dacă există jurisdicție *in personam* sau jurisdicție *in rem*, lipsa unei specificări precise poate conduce la interpretări. Propunem completarea Hotărârii Plenului CSJ cu o explicație privind aplicarea art.475 CPC: ”cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine poate fi înaintată instanțelor judecătorești din Republica Moldova în condițiile art. 475-476 CPC, dacă sânt suficiente legături între cauza prevăzută de sentința arbitrală și ordinea juridică a Republicii Moldova, printre care: domiciliul, reședința sau sediul debitorul; locul de desfășurare a afacerilor debitorului; locul aflării bunurilor, a activelor financiare, etc.”.

Termenul de prescripție pentru depunerea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine nu este prevăzut de Convenția de la New York, acesta fiind în domeniul de reglementare al dreptului național. Problematika termenului de prescripție este una în continuă dezbateră în doctrină. Prescripția extinctivă este mijlocul de stingere a dreptului material subiectiv la acțiune prin neexercitarea acestuia într-un termen stabilit de lege.[11, p.68-69] Astfel, în cazul nerespectării acestui termen legal, titularul dreptului subiectiv la acțiunea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine va fi decăzut din dreptul de a-i fi examinată cererea de recunoaștere și executare de instanța de judecată. Aceasta însă nu îl privează de a beneficia de executarea voluntară a sentinței arbitrale de către pârât, deoarece aceste obligații îi sunt imputate pârâtului.

Legislațiile naționale diferă substanțial în această privință[130], tratând diferit însăși natura acesteia. Astfel în statele din sistemul de drept continental, termenul de prescripție este privit ca și problemă de fond, pe când dreptul *common law* îl califică problemă de procedură. Aceasta are un impact esențial asupra determinării legii care va guverna chestiunea termenului de prescripție în privința dreptului de a cere recunoașterea și executarea silită a sentinței arbitrale străine.

Astfel, în sistemul continental, prescripția extinctivă va fi supusă legii aplicabile dreptului subiectiv la care se referă, adică *lex causae*, care îi stabilește regimul său juridic.[11, p.69] În acest caz, instanța sesizată, dacă este dintr-un stat care împărtășește această calificare, va aplica legea aplicabilă cauzei pentru a determina dacă termenul prescrist a fost respectat.

În dreptul *common law* însă, termenul de prescripție este reglementat de *lex fori*, inclusiv și condițiile în care acesta poate fi suspendat sau întrerupt.¹¹⁴ Totuși, conform unui studiu al UNCITRAL[130], multe state nu conțin vreun termen limită pentru inițierea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale.¹¹⁵ În unele legislații se face distincție între acțiunea de recunoaștere și cea de executare, prima nefiind limitată de vreun termen, în timp ce pentru executare se cunosc termeni de la 3 luni la 30 ani. Astfel, termenul de înaintare a cererii de recunoaștere și executare variază, în China și Canada fiind de 2 ani; 3 ani în Federația Rusă, România, Kirghistan, 6 ani în Singapore, 10 ani în Elveția, sau 20 ani în Germania.[101, p.127-128] Există sisteme de drept în care termenul de prescripție privește dreptul de a cere și obține încuviințarea executării silite, iar nu a executării propriu-zise, cum este cel adoptat de Statele Unite. În Statele Unite, sentințele arbitrale străine pot fi propuse spre executare în termen de trei ani, iar sentințele naționale în termen de un an.

Până în 2015, legislația procesual-civilă a Republicii Moldova era lacunară în privința termenului de prescripție pentru examinarea cererii de recunoaștere și executare a unei sentințe arbitrale străine, însă, odată cu introducerea noului art.475¹ CPC, s-a stipulat expres termenul de 3 ani, care va curge ”de la data la care hotărârea arbitrală străină a devenit obligatorie în conformitate cu legea statului unde a avut loc arbitrajul”. Repunerea în termen, în cazul în care acesta a fost omis din motive întemeiate, este reglementată de art. 116 CPC. Conchidem că, această normă procedurală este imperativă astfel, chiar dacă legea aplicabilă fondului va stipula un alt termen de prescripție, forul național va prescrie acțiunea potrivit art. 475¹ alin. (6) CPC.

Procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine este reglementată de Codul de procedură civilă a Republicii Moldova, la art.475, 475¹, 475², 475³, 476 CPC, în vigoare din 14 august 2015. În Republica Moldova este reglementată o procedură contencioasă pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, ceea ce implică oportunitatea părților de a participa la dezbateri și de a invoca cereri și probe.

Așa cum tipul de procedură este guvernat de *lex fori*, legislațiile naționale conțin practici diverse, fiind cunoscute proceduri civile clasice contradictorii, proceduri simplificate, orale, proceduri *ex parte*. În Germania, de exemplu, au fost reglementate proceduri mult mai simplificate decât regimul anterior, care era destul de formalist. Astfel, nu sunt prescrise audieri orale, decât în cazul când pârâtul invocă careva temeiuri de refuz a recunoașterii, în baza probelor aduse de acesta, sau dacă instanța consideră că sentința ar putea aduce atingeri ordinii publice.[100, p.164] Totuși, în situația când solicitantul cere aprobarea unui ordin de executare

¹¹⁴ Antclizo Shipping Corporation & Ors v. The Food Corporation of India, Anexa 3, pct.7.

preliminară, sau pentru luarea de măsuri conservatorii, instanța poate decide prin procedura *ex parte*, fără a audia cealaltă parte. În practică, însă, asemenea acțiuni nu sunt luate fără informarea pârâtului decât în cazurile când instanța consideră ca dacă ar cunoaște, acesta ar putea împiedica realizarea acestor acțiuni.

Potrivit alin. (3) al art. 475¹ CPC, solicitantul poate solicita: ”a) *recunoașterea și executarea silită a hotărârii arbitrale străine; sau b) doar recunoașterea hotărârii arbitrale străine pentru a invoca autoritatea de lucru judecat, fără a avea dreptul de executare ulterioară a hotărârii recunoscute.*” În rezultat, a fost reglementată procedura de recunoaștere a sentinței arbitrale, în scopul invocării autorității de lucru judecat, ceea ce înseamnă că autoritatea sentinței arbitrale nu este recunoscută deplin drept în Republica Moldova. Această situație ridică incertitudini, odată ce art. III al Convenției de la New York stipulează expres că statele membre vor ”recunoaște autoritatea unei sentințe arbitrale”, adică principalele efecte proprii sentințelor arbitrale. Procedura propriu-zisă de recunoaștere a sentinței arbitrale străine este asimilată procedurii pentru recunoaștere și executare silită, ceea ce înseamnă că pentru a fi recunoscută sentința arbitrală va trebui să demonstreze compatibilitatea cu cerințele de eficacitate prevăzute de art. 476 CPC. Considerăm această modificare legislativă inoportună, care este contrară principiului de favorizare a efectelor arbitrajului consacrate de Convenția de la New York din 1958, pe care Republica Moldova s-a obligat să o respecte. Propunem, *de lege ferenda*, completarea art. 475 CPC alin. (3) lit. b) cu următoarea sintagmă ”în condițiile stipulate de art. 472”, după cuvintele ”autoritatea de lucru judecat”.

Prin normele art. 475¹-475³ CPC se reglementează reguli de procedură specifice vizând recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, fiind introduse în scopul de a delimita regimul procedural specific sentințelor arbitrale de cel al hotărârilor judecătorești străine, ceea ce era cazul anterior modificărilor intervenite prin Legea nr. 135 din 3 iulie 2015 privind modificarea și completarea unor acte legislative. Considerăm această delimitare oportună, pentru că exclude incoerențele anterioare de interpretare, dar și permite o reglementare specifică a eficacității sentințelor arbitrale străine.[29, p.86]

Cu toate acestea, normele art. 475-476 ale CPC sunt insuficiente, unele aspecte nefiind acoperite de acestea, printre care: interdicția de a proceda la reexaminarea fondului sentinței arbitrale străine, nici la modificarea acesteia. Această prevedere, aplicabilă anterior recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine în virtutea art. 470 CPC și 475 CPC în versiune precedentă, au fost omise de legiuitor odată cu modificările aduse prin Legea nr. 135 din 3 iulie

¹¹⁵ Turcia, Slovenia, Suedia, Polonia, Italia, Japonia, Grecia, Luxembourg, Finlanda, Franța, Republica Cehă, ș.a.

2015. Prin Hotărârea Plenului CSJ privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și arbitrale străine se explică că instanțele naționale nu vor corecta, revedea fondul sentinței arbitrale străine nici din punctul de vedere al sistemului de drept al Republicii Moldova, nici din punctul de vedere al dreptului altui stat.[27] *De lege ferenda*, propunem completarea art. 475² cu un nou alineat (2)¹ cu următorul conținut: ”Sub rezerva verificării condițiilor prevăzute de art.476 alin.(1) pentru recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine, instanța judecătorească a Republicii Moldova nu poate proceda la reexaminarea fondului hotărârii arbitrale străine și nici la modificarea ei”.

Căile de atac a încheierii privind recunoașterea și executarea sau refuzul de a recunoaște și încuviința executarea sentinței arbitrale străine sunt lăsate în reglementarea statului de recepție. Această posibilitate este justificată prin prisma sistemului judiciar național, însă poate provoca prelungirea excesivă a procesului, ceea ce contravine unuia din caracterele substanțiale ale arbitrajului, operativitatea și rapiditatea. Provocările părților implicate în arbitraj sunt de a cunoaște aceste proceduri, iar ale instituțiilor internaționale de a încerca o uniformizare a oportunităților de contestare, fie de a scurta acești termeni.[134, p.324-326]

În practica statelor membre ale Convenției de la New York, s-au identificat cunosc trei situații: cererea de contestare se depune în instanțele de apel, apoi, cu recurs, la Curțile Supreme; contestarea la instanța superioară cu recurs; când recunoașterea și executarea se soluționează în procedură simplificată, încheierile în privința lor se contestă, de obicei, fie la aceeași instanță, fie la una superioară, în termene destul de restrânse, de la 5 la 14 zile; și o a treia situație este posibilitatea unică de contestare, la Curtea Supremă, în termeni între 5 zile și o lună. [130]

În Republica Moldova, potrivit alin. (3) al art. 475³ CPC, ”încheierea judecătorească poate fi atacată cu recurs în ordinea și în termenele prevăzute de prezentul cod”. Nu sunt specificate alte detalii speciale pentru încheierile privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, fiind aplicate dispozițiile generale privind recursul ale Codului de procedură civilă, în speță art. 423-428 CPC. În consecință, recursul se va depune în de 15 zile de la pronunțare și este de competența Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ.[31, p.227-228]

La această etapă este necesară respectarea principiului fundamental al Convenției de la New York, privind „prezumția regularității” sentințelor arbitrale și a atitudinii de „pro-executare”.

Un alt aspect problematic la etapa apelului și/sau recursului la încheierea de recunoaștere sau de refuz a sentinței arbitrale ține de temeiurile în baza cărora poate fi înaintată o contestare la această decizie, care sunt stipulate de *lex fori*. În general, acestea țin de incorectitudinea aplicării reglementărilor procedurale, precum și de erori grave nesancționate de prima instanță.

Alte îngrijorări, ce pot influența negativ eficacitatea sentințelor arbitrale reprezintă efectul suspensiv al apelului sau recursului introdus. Acesta va prelungi și mai mult perioada de în Justiție pentru partea în favoarea căreia este sentința arbitrală. Un studiu UNCITRAL[130] arată, totuși, că majoritatea legislațiilor naționale dispun suspendarea executării deciziei de recunoaștere și executare, doar dacă este invocată, argumentată de pârât și încuviințată de instanță. În alte cazuri, introducerea apelului sau recursului, are efect suspensiv automat. Odată cu abrogarea art.403 CPC, în Republica Moldova depunerea recursului nu suspendă automat executarea încheierii curții de apel, partea interesată trebuind să solicite și să argumenteze cererea de suspendare. În conformitate cu alin. (4) art. 475³ CPC, în baza încheierii de recunoaștere și executare și a sentinței arbitrale străine, instanța va elibera titlul executoriu, care servește drept temei pentru inițierea procedurii de executare silită în condițiile Codului de executare al Republicii Moldova.

3.2.2. Reguli de procedură supuse cerinței de conformitate cu normele Convenției de la New York

Regulile de procedură naționale privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine sunt supuse cerinței de conformitate cu standardele Convenției de la New York din 1958, instituite prin art. III-IV, care se referă la obligația statului parte de a recunoaște autoritatea sentințelor arbitrale străine (art.III) și documentele ce trebuie depuse de solicitant odată cu cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale (art.IV).

Pentru recunoașterea și executarea unei sentințe arbitrale străine în Republica Moldova, partea interesată va depune, în conformitate cu art.475-475¹ CPC o cerere curții de apel din circumscripția unde se află sediul, domiciliul sau reședința debitorului, sau bunurile acestuia.

Potrivit art.475-475¹ CPC, cererea poate fi depusă de orice parte interesată, care va invoca eficacitatea sentinței arbitrale străine, legislația nu solicită ca aceasta să fi fost parte a arbitrajului. Această situație poate crea unele incertitudini, în special privind efectele sentinței arbitrale asupra terților. Chiar dacă Convenția de la New York din 1958 nu stipulează reguli în acest sens, legislația unor state precizează că cererea de recunoaștere și executare poate fi depusă de partea la litigiu, în favoarea căreia se pronunță sentința arbitrală.[189] Considerăm oportun de a modifica art.475¹ alin.(1) CPC, cu înlocuirea cuvântului ”prezintă” cu sintagma ”depune de partea în favoarea căreia este pronunțată hotărârea arbitrală,”.

Depunerea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine se va face direct la curtea de apel competentă, aceasta fiind dedus din prevederea de la art.475¹ alin.(1) CPC. Totuși, practica judiciară națională include cazuri când aceste solicitări au fost expediate prin

intermediul organelor de justiție a statelor de origine și a Ministerelor de Justiție a statului de recepție. Această modalitate este compatibilă cu practicile general-acceptate pentru recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine.[40, p.15]

În sistemul Convenției de la New York din 1958 nu se conțin reglementări privind transmiterea și depunerea cererii de recunoaștere și executare, acestea fiind lăsate spre reglementare de legea forului. Astfel, putem conchide că sentințele arbitrale străine se vor depune spre recunoaștere și executare direct la instanța competentă, cu excepția cazului când tratatele internaționale sau legea națională nu prevăd altceva.

Republica Moldova a semnat o serie de tratate bilaterale de asistență juridică și este parte la Convenția de la Minsk privind asistența juridică și raporturile de drept în procesele civile din 22.01.1993, însă doar tratatele bilaterale între Republica Moldova și România[58] și cu Turcia cuprind în domeniul lor de aplicare și sentințele arbitrale. În conformitate cu tratatul cu Republica Turcă, cererea de recunoaștere și executare se adresează autorității centrale turce. Ministerul Justiției, în calitate de autoritate centrală, transmite această cerere pe cale diplomatică autorității centrale a Republicii Moldova, care expediază cererea organului nemijlocit competent asupra examinării acesteia. Potrivit tratatului cu România, solicitantul poate depune cererea prin intermediul instanței din România, fie direct în Republica Moldova.

Chiar dacă sentințele arbitrale nu sunt reglementate de Convenția de la Minsk din 1993, s-a atestat o practică potrivit căreia, cererile de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine se transmit prin intermediul Ministerului Justiției, care le direcționează materialele instanței competente. În acest sens, potrivit art. VII din Convenția de la New York, vor prevala normele tratatului bilateral, dacă acestea sunt mai favorabile decât regimul impus de Convenție.

Cerințe privind depunerea cererii și documentele la cererea de recunoaștere și executare

Art. 475¹ alin. (2) CPC stipulează cerințe privind conținutul cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine, care trebuie să cuprindă: ”a) numele sau denumirea solicitantului ori a reprezentantului său, dacă cererea este depusă de către acesta, domiciliul/reședința sau sediul, după caz; b) numele sau denumirea părții împotriva căreia este invocată hotărârea arbitrală străină, domiciliul/reședința sau sediul, după caz; c) data la care hotărârea arbitrală străină a devenit executorie pentru părți, dacă aceasta nu rezultă din textul hotărârii”, dar și alte informații necesare pentru examinarea corectă și la timp a cauzei.

Introducerea acestei norme este apreciabilă în condițiile în care CPC era lapidar în această privință până în 2015. Cu toate acestea, solicitarea indicării datei când sentința arbitrală a devenit executorie este superfluă și creează confuzii în aplicare, odată ce în Convenția de la New York se

utilizează termenul de ”sentință obligatorie”, același termen fiind reluat și în cerințele de la art.476 alin.(1) lit.e). Or, sentința arbitrală poate conține specificarea că devine ”obligatorie” pentru părți, însă să nu utilizeze termenul ”executorie”, ceea ce ar impune solicitantul să indice această dată în cererea sa. În același sens, art.33 alin. (1) al Legii cu privire la arbitraj, stipulează că ”hotărârea arbitrală este obligatorie, urmând să fie executată benevol, imediat sau în termenul indicat în ea, de partea împotriva căreia s-a pronunțat.”

Mai mult decât atât, Convenția de la New York nu solicită reclamantului probarea caracterului obligatoriu al sentinței arbitrale decât prin prezentarea originalului sau copiei conforme a sentinței arbitrale, acestea fiind considerate o respectare a probării existenței sentinței arbitrale *prima facie*. Sarcina probei privind caracterul neexecutoriu al sentinței arbitrale, sau că aceasta nu a devenit obligatorie sau a fost suspendată, revine, potrivit art.V alin. (1) al Convenției de la New York, și potrivit art. 476 alin. (1) CPC, părții recalcitrante. Considerăm cerința de la art.475¹, alin.(2) lit.c) inconsistentă cu prevederile Convenției de la New York și inoportună din perspectiva principiilor general – acceptate pentru eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine și propunem excluderea acesteia din CPC. Totodată, se propune completarea Hotărârii explicative a Planului CSJ cu explicații privind limita obligațiilor solicitantului la etapa depunerii cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale, pe parcursul procedurii respective și în privința sarcinii probației, pentru a evita îngreunarea situației acestuia în procesele din Republica Moldova.

La cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine, solicitantul va anexa actele prevăzute de art.IV alin. (1) al Convenției de la New York din 1958, care stipulează exhaustiv lista actelor spre anexare, și unele cerințe în privința acestora: ”a) originalul sentinței autentificat în mod cuvenit, sau o copie a acestui original întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa; b) originalul convenției arătate în art. II sau o copie întrunind condițiile cerute pentru autenticitatea sa”. Legislația națională nu poate prevedea solicitări de acte suplimentare, iar potrivit art.III al Convenției de la New York, nu poate impune ”condițiuni mult mai riguroase” decât cele stipulate de Convenție.

Prevederea nouă de la art. 475¹ alin.(3) CPC, introdusă prin legea nr.135 din 3 iulie 2015, a avut menirea de a clarifica limbajul anterior al art.475 alin. (2) CPC în versiunea precedentă. Aceasta stipulează că se vor anexa la cerere: ”a) originalul hotărârii arbitrale sau o copie de pe aceasta legalizată în modul stabilit; b) originalul convenției arbitrale sau o copie de pe aceasta legalizată în modul stabilit; c) adițional, în caz de necesitate, se va prezenta o declarație pe propria răspundere privind faptul dacă și în ce măsură hotărârea arbitrală a fost executată.”

Sentința arbitrală străină urmează a fi prezentată în original, sau în copie. Potrivit art. 475¹ alin.(3) CPC, nu se iterează sintagma ”autentificat în mod cuvenit” în privința originalului sentinței arbitrale. Această modificare este salutară și corespunde practicilor internaționale, excluzând interpretări privind anumite giruri suplimentare solicitate pentru originalul sentinței. Depunerea unui original semnat de arbitri, data și locul pronunțării, mențiunea privind părților, a motivelor și a părții dispozitive va fi conformă cu Convenția de la New York, CPC și practica internațională. În acest sens, invocarea de către părât a lipsei unei anumite ”autentificări”, așa cum se stipulează de art.IV alin. (1), lit.a) va putea fi respinsă în temeiul art.VII al Convenției, aplicând dreptul național, considerat mai favorabil.

Convenția arbitrală urmează a fi prezentată în original sau în copie. Depunerea copiilor la sentința arbitrală sau convenția arbitrală, trebuie, conform art. 475¹ alin.(3) CPC, să fie ”legalizate în modul stabilit”. Această sintagmă reformulează termenii utilizați de art.IV alin. (1) al Convenției de la New York , potrivit căruia copiile trebuie să întrunească ”condițiile cerute pentru autenticitatea sa”. Această redactare este mai apropiată limbajului juridic din dreptul național, care cunoaște instituția legalizării actelor. Totodată, ”modul stabilit” pentru legalizare este dedus din norma de la art. 475¹ alin.(4) CPC, care prevede că ”actele prevăzute la alin. (3) lit. a) și b) se prezintă în formă apostilată, dacă emană din statele care au semnat sau aderat la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, încheiată la Haga la 5 octombrie 1961, sau în formă supralegalizată, dacă emană din celelalte state. Actele respective sunt scutite de supralegalizare sau apostilare dacă emană dintr-un stat cu care Republica Moldova are încheiat un tratat care nu prevede supralegalizarea sau apostilarea.” Astfel, dacă actele depuse de solicitant sunt originare din statele parte la Convenția cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, încheiată la Minsk la 22.01.1993¹¹⁶, precum și din unele state cu care Republica Moldova are încheiate tratate bilaterale în materie, precum Letonia, Cehia, România și Ungaria acestea vor avea putere juridică fără a li se solicita legalizări suplimentare. Pentru actele emise pe teritoriul statelor parte la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, încheiată la Haga la 5 octombrie 1961 se va solicita aplicarea apostilei în conformitate cu prevederile tratatului internațional. În celelalte cazuri, actele vor fi supuse procedurii de supralegalizare prin intermediul organelor consulare.

Introducerea cerinței de legalizare prin apostilare sau prin supralegalizare a sentinței și a convenției arbitrale a intervenit după precedentul nefast din jurisprudența națională din

cazul "Merchant Outpost Company" din 2011.¹¹⁷ Cerințe similare de supralegalizare sunt prevăzute de art.1127 și 1092 ale noului Cod de procedură civilă al României, dar și în legislația Federației Ruse.[12, p.115] Chiar dacă practica judiciară occidentală este mai liberală în privința cerințelor pentru originalul și copiile sentințelor și convențiilor arbitrale[95], noile reglementări din CPC al Republicii Moldova urmează a fi supuse evaluării conformității cu prevederile art.III și IV ale Convenției de la New York din 1958. În conformitate cu art.IV alin. (1) al Convenției de la New York, se prevede o cerință de "autentificare" doar pentru sentința arbitrală, nu și pentru originalul convenției de arbitraj. Această cerință poate fi justificată prin aceea că sentința arbitrală are efectele unui act jurisdicțional, tribunalul arbitral trebuind să se expună inclusiv în privința competenței sale, deci, în privința convenției arbitrale. Convenția arbitrală este un act convențional, iar supralegalizarea acestuia este o cerință exagerată, odată ce aceasta trebuie prezentată conform Convenției în original, sau în copie autentificată. În această logică și contractele între părți, supuse examinării în procesele cu element de extraneitate, ar trebui, la fel, să fie supra-legalizate. Mai mult decât atât, dacă în privința sentinței arbitrale supralegalizarea sau apostilarea se va efectua în statul de origine al sentinței, care ar fi argumentele juridice pentru ca acel stat să se expună asupra unei convenții între părți care ar putea avea naționalitatea altor state, iar legea aplicabilă convenției arbitrale să fie, de asemenea, o lege străină? Considerăm că această inițiativă a legiuitorului, chiar dacă fondată pe un caz de eroare gravă din sistemul național judiciar, depășește necesitățile de protejare a interesului public și intră în contradicție cu prevederile Convenției de la New York din 1958. Este recomandat ca cerința de supralegalizare sau apostilare să se refere exclusiv la originalul sentinței arbitrale, iar convenția arbitrală să fie prezentată fie în original, fie în copie legalizată în conformitate cu *lex fori*, adică legea Republicii Moldova. *De lege ferenda*, propunem modificarea art.475¹ alin.(4) CPC al Republicii Moldova cu excluderea sintagmei "și lit.(b)" din cuprinsul normei.

O altă inovație survenită în CPC al Republicii Moldova constituie prevederea de la art.475², alin.(3), lit.c) care stipulează că "adițional, în caz de necesitate, se va prezenta o declarație pe propria răspundere privind faptul dacă și în ce măsură hotărârea arbitrală a fost executată" odată cu cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine. Această completare inspirată din prevederile similare ale Codului de procedură civilă a Ucrainei[193] este regretabilă, dat fiind neconformitatea cu principiile și prevederile Convenției de la New York din 1958 și vine să înrăutățească situația anterioară în această privință. Atât comentariile oficiale, jurisprudența și

¹¹⁶ Armenia, Belarus, Kazahstan, Kîrgîzstan, Federația Rusă, Tadjikistan, Uzbekistan, Ucraina, Azerbaidjan, Georgia, Turkmenistan.

¹¹⁷ Anexa nr. 2.

doctrina au recunoscut caracterul exhaustiv al actelor prevăzute de art.IV alin.(1) al Convenției de la New York, listă pe care statele nu o pot suplimenta sau extinde.[101, p.187-188; 95, p.71-72; 129, p.5-7] În practica judiciară națională o asemenea încălcare a standardului convențional de la art.IV al Convenției a fost înregistrat în cauza

IM TNK (Ucraina) c. S.R.L. TAT-Gazgrup (R. Moldova), în care cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale emisă de tribunalul constituit în cadrul Curții de arbitraj de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Ucrainei a fost refuzată de Curtea de Apel Economică, decizie menținută și în recurs de CSJ¹¹⁸. Instanța a invocat că ”la cererea de încuviințare a executării hotărârii străine e necesar să fie anexat actul prin care se confirmă că pârâtului care nu a participat la proces sau reprezentantului lui i s-a înmănat la timp și în forma cuvenită citația de chemare în judecată”. Pe lângă eroarea admisă în referința, în drept, la Convenția privind asistența juridică și raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale, din 22.01.1993 de la Minsk, instanța a ignorat că lista documentelor ce pot fi solicitate odată cu cererea de recunoaștere și executare sunt exhaustiv stipulate de art.IV al Convenției de la New York din 1958 și nu poate fi extinsă.[31, p.230]

Prevederea de la art.475², alin.(3), lit.c) al CPC al Republicii Moldova contravine principiilor și normelor convenționale, dat fiind că reclamantul trebuie să prezinte pentru o validare *prima facie* a existenței sentinței și convenției arbitrale, fără a trebui să dea explicații privind forța executorie, executarea propriu zisă, sau alte certificări privind obligativitatea sau finalitatea sentinței arbitrale. Acestea urmează a fi probate de pârât dacă acesta va invoca unul din temeiurile de refuz prevăzute de art.V al Convenției. Propunem ca norma de la art.475², alin.(3), lit.c) să fie abrogată.

Neregularități similare se regăsesc și în tratatul bilateral între Republica Moldova și Turcia, care stipulează la art.22 pct. (2) necesitatea de anexare la scrisorile de solicitare a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine a unui ”certificat eliberat de autoritățile competente privind sentința arbitrală, dacă eficiența și forța ei executorie nu reies din însăși aceasta”; și a unui ”certificat arătând că litigantul, în defavoarea căruia a fost adoptată hotărârea arbitrală și care nu s-a prezentat în instanța judecătorească, a fost înștiințat legal iar în cazul incapacității legale de exercițiu, că el a fost reprezentat corespunzător”. Aceste prevederi sunt incompatibile cu prevederile art.III-IV ale Convenției de la New York, pentru aceleași argumente: impunerea unor condiții mai riguroase și depășirea liste exhaustive a actelor obligatorii de a fi prezentate de solicitant, precum și regula sarcinii probației. În acest context se suscită interpretarea coroborată

¹¹⁸ Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, Anexa 3, pct.47.

a acestor două tratate internaționale, care va fi efectuată conform Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor din 1969. Considerăm că instanțele naționale urmează să aplice cu precădere prevederile Convenției de la New York din 1958, care sunt mai favorabile eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine, precum și pe motivul că Republicii Moldova a ratificat Convenția de la New York în 1998, ulterior tratatului bilateral.

Atât Convenția, cât și dreptul național solicită prezentarea traducerilor actelor care nu sunt redactate în limba de stat. În această privință, art.IV alin. (2) al Convenției stipulează doar că traducerile trebuie să fie certificate ”de un traducător oficial, sau de un traducător cu jurământ, ori de un agent diplomatic sau consular.” Astfel legislațiile naționale sunt chemate să precizeze competența de a efectua traducerile și cerințele în acest sens. Art.475¹ alin.(5) CPC prevede două cerințe cumulative: a) să fie efectuate de traducători autorizați ”în condițiile Legii nr. 264-XVI din 11 decembrie 2008 privind autorizarea și plata interpreților și traducătorilor antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală instanțele judecătorești, de notari, avocați și de executorii judecătorești”, și b) să fie ”legalizate în modul stabilit.”

Noile cerințe privind prezentarea traducerilor sunt justificate și nu derogă de la standardele Convenției de la New York. Totodată, impunerea legalizării traducerii, chiar dacă aceasta este efectuată de un traducător autorizat și care poartă răspundere conform Legii nr. 264-XVI din 11 decembrie 2008, poate fi considerată ca o cerință exagerată, care nu are decât rolul de a autentifica semnătura traducătorului, și nu garantează corectitudinea conținutului traducerii.

Procedura de examinare a cererii de recunoaștere și executare

Cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine se examinează, potrivit art. 475² alin.(1) CPC, în ședință publică. Părțile urmează a fi citate privind ședințele de examinare, însă neprezentarea din motive neîntemeiate a părți recalcitrante nu împiedică examinarea cererii în absența sa. Debitorul poate solicita amânarea ședinței cu argumentarea cererii sale și prezentarea temeiurilor în acest sens, pe care instanța este în drept să le admită sau să le respingă.

O particularitate a procedurii naționale o constituie informarea Ministerului Justiției și Băncii Naționale a Moldovei, în cazul în care este vizată o instituție financiară licențiată în Republica Moldova, cu remiterea cererii și a documentelor aferente în copie acestor instituții. Această prevedere a intervenit ca reacție la cazul ”*Merchant Outpost Company*”, urmărind prevenirea unor situații similare în viitor. În cadrul procesului aceste instituții beneficiază de statutul procesual prevăzut de art.74 CPC, dispunând de dreptul de a depune concluzii precum și de drepturile și obligațiile procedurale stipulate de art.56 CPC. Cu toate acestea nu este clar care

este statutul procesual al acestor subiecți și care sunt drepturile și obligațiile acestora. Or, neparticiparea în ședință a reprezentanților instituțiilor citate corespunzător nu împiedică examinarea cauzei. Această particularitate este admisibilă conform prevederilor Convenției de la New York din 1958 și îi este justificat rolul în situația Republicii Moldova.

Chestiunea problematică suscitată ține de caracterul public al documentelor versus grija pentru confidențialitate în cadrul procedurii arbitrale. Confidențialitatea este unul din cele mai atractive avantaje ale arbitrajului comercial internațional, fiind protejat cu abnegație pe parcursul procedurii arbitrale[141, p.211; 127, p.1-18; 88]. Însă, la etapa recunoașterii și executării în instanțele de drept comun, principiul publicității este un atribut substanțial al actului de justiție, fundamentat și de art.6(1) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. În consecință, legislațiile procedurale ale statelor membre la CEDO prevăd publicitatea procesului ca și regulă, reglementând excepțiile de la aceasta, în condițiile stabilite de art.6 alin.(1) al CEDO. Astfel, examinarea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale se va efectua cu respectarea regulii publicității, însemnând că unele informații referitoare la părți, litigiul între părți, fie la sentința referitor vor deveni publice, banalizând, deci, orice atribut al confidențialității conferit arbitrajului. Problematica oportunității asigurării confidențialității, sau, cel puțin, a unei intimități, pentru procedurile vizând recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale este una destul de complexă, analizată pe larg în doctrină și expusă, pe alocuri, și în practica judiciară. Scopul primar al acesteia este de a găsi un echilibru între voința părților de a menține confidențiale informațiile referite în arbitraj și standardele internațional recunoscute privind procesul echitabil. Noțiunea confidențialității este înțeleasă prin referință la următoarele categorii de informații: cea referitoare la existența însăși a litigiului; numele părților, a arbitrilor implicați în procesul arbitral; acuzațiile ridicate de părți; documentele utilizate în cursul arbitrajului (memoriile părților, declarațiile scrise, rapoartele experților, procesele verbale ale ședințelor și audierilor, etc.); declarațiile orale și scrise ale părților, martorilor, experților; deliberările arbitrilor.[88, p.39] În Noua Zeelandă confidențialitatea este atribuită prin lege arbitrajului și recunoscută, în rezultat, și sentințelor arbitrale. În Franța, confidențialitatea este recunoscută ca și atribut implicit al arbitrajului, procedura de recunoaștere și executare nu este contradictorie și este organizată *inter partes*[147]. Cea mai clară poziție privind aceste aspecte se regăsește în precedentele judiciare din Marea Britanie¹¹⁹. Instanțele engleze au recunoscut în dese cazuri că, confidențialitatea în procesul arbitral trebuie să fie protejată și la etapa de recunoaștere și executare, cu excepția cazului când, pe motiv de interes public, este necesar ca o hotărâre de judecată să devină publică.

¹¹⁹ Trade Finance Inc. v. Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd. Anexa 3, pct.114.

Analiza sumară, în scopul prezentei lucrări, arată că subiectul confidențialității la etapa recunoașterii și executării a devenit unul sensibil, fiind deja analizat în practica judiciară comparată. În acest context, ar fi indicate unele recomandări ale CSJ referitoare la nedivulgarea unor date referitoare la litigiul prevăzut de sentința arbitrală, dacă părțile au prevăzut aceasta prin convenție arbitrală.

În cadrul soluționării chestiunii privind recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine, instanța judecătorească ascultă explicațiile debitorului și examinează probele prezentate de acesta. Totodată, potrivit art.475², alin. (4) CPC, atunci când se examinează încuviințarea executării silite și are îndoieli cu privire la legalitatea procedurală a sentinței arbitrale străine, forul poate solicita lămuriri solicitantului dar și poate cere explicații arbitrajului care a emis sentința. La această etapă este important ca să nu fie alterat principiul sarcinii probației ce incumbă pârâtului, și a nu-i cere solicitantului prezentarea de alte dovezi și informații decât cele prevăzute de art.IV al Convenției de la New York. Solicitățile adresate de instanța de judecată tribunalului arbitral de a prezenta explicații de la emitent reprezintă o transpunere a normelor similare prevăzute la art. 470 alin. (5) CPC pentru recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine. Acestea, însă, nu sunt apropiate și oportune în cazul arbitrajelor, dat fiind că tribunalele arbitrale, fie aceste organizate pe lângă instituții permanente, fie ad-hoc, sunt constituite exclusiv pentru o misiune jurisdicțională concretă, aceasta expirând odată cu emiterea sentinței. Asemenea prevederi nu există în dreptul național al altor state cu experiență în domeniul arbitrajului, și le considerăm inoportune și contrare esenței instituției arbitrale. În plus, solicitarea unor explicații de la tribunalul arbitral nu corespunde specificului procesului arbitral, or, arbitrii își încheie misiunea jurisdicțională odată cu emiterea sentinței arbitrale. În cazul tribunalelor arbitrale ad-hoc, aceste solicitări ale instanței pot rămâne fără răspuns, dat fiind că arbitrii își consumă competența acordată lor de către părți odată cu emiterea sentinței arbitrale. De aceea, *de lege ferenda* propunem abrogarea normei de la art.475², alin. (4) CPC.

În rezultatul examinărilor, potrivit art. 475³ alin.(1) CPC, instanța decide privind recunoașterea și încuviințarea executării silite a sentinței arbitrale străine sau cu privire la refuzul de a încuviința executarea silită a sentinței arbitrale străine; fie cu privire la recunoașterea sentinței arbitrale străine sau cu privire la refuzul de a recunoaște sentința arbitrală străină, prin emiterea unei ”încheieri integrale”. Încheierile se eliberează părților prezente în ședință, fie se remit acestora în termen de 5 zile de la emitere.

Art.475³ CPC nu prevede obligativitatea motivării încheierii emise în condițiile articolului respectiv, fiind aplicate prevederile generale de la art. 270 CPC, potrivit cărora încheierea trebuie să cuprindă ”motivele care au determinat concluziile instanței și legea guvernantă”.

O altă lacună a legislației procesual civile naționale, comparativ cu dreptul comparat din sistemul Convenției de la New York din 1958, este lipsa unei reglementări privind termenul în care se va soluționa cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine. Chiar dacă prevederile generale de procedură civilă sunt aplicabile, considerăm necesar de a reglementa expres un termen, dat fiind specificul de celeritate al procedurii arbitrale. Potrivit practicii internaționale, acest termen de examinare poate fi stabilit la 3 luni.[189]

Pentru punerea în executare silită a sentinței arbitrale, partea interesată va trebui să obțină titlul executoriu. Potrivit alin.(4) art. 475³ CPC, titlul executoriu urmează a fi emis de aceeași instanță care a examinat cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine, în temeiul sentinței arbitrale străine și a încheierii irevocabile emise în conformitate cu alin. (1) lit. a) 475³ CPC. Această normă nouă urmărește fluidizarea procesului de punere în executare a sentințelor arbitrale străine și este apreciazabilă. Cu toate acestea, rămâne confuz dacă trebuie solicitantul să depună o nouă cerere instanței respective, conform art.482-483 CPC și dacă instanța va trebui să urmeze procedura stabilită de capitolul XLIV CPC ? Dat fiind că în capitolul XLIV CPC nu este specificat cărui tip de sentințe arbitrale este acesta aplicabil, s-ar putea conchide că acesta reglementează inclusiv eliberarea titlurilor executorii pentru sentințele arbitrale străine. Cu toate acestea, considerăm ca această situație ar constitui o dublare a intervenției statului de executare asupra sentinței arbitrale străine, și ar contraveni Convenției de la New York din 1958. În plus, o asemenea situație tergiversează punerea în executare a sentințelor arbitrale, atentând la drepturile părții interesate la o justiție echitabilă. Considerăm că eliberarea titlului executoriu va fi instrumentată de aceeași instanță care s-a expus în privința cererii de recunoaștere și executare, iar prevederile capitolului XLIV CPC sunt aplicabile doar sentințelor arbitrale considerate naționale.[12, p.117] Propunem, *de lege ferenda*, modificarea art. 482 CPC al Republicii Moldova după cum urmează: după cuvintele ”a hotărârii arbitrale” se introduce sintagma ”pronunțată pe teritoriul Republicii Moldova”.

3.3. Practica judiciară a Republicii Moldova privind eficacitatea sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958

Instanțele judecătorești naționale sunt solicitate cu cereri de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine, majoritatea acestora survenind în sistemul Convenției de la New York din 1958, dat fiind aplicarea acestui tratat în cele 156 state membre. Obligația asumată de Republicii Moldova la ratificarea Convenției de la New York din 1958 include atât racordarea legislației naționale cu prevederile convenționale, dar și obligația ca instanțele naționale să aplice prevederile tratatului de conformitate cu standardele din sistemul Convenției de la New York.

Așa cum susținea renumitul specialist în domeniul Convenției de la New York, A.J. Van Den Berg, succesul Convenției rezidă în interpretarea și aplicarea sa uniformă și corectă de către instanțele judecătorești[139, p.1]. Crearea spațiului internațional de circulație a efectelor sentințelor arbitrale străine depinde direct de gradul de uniformizare și previzibilitate a regimurilor juridice și a transpunerii lor în practica fiecărui stat membru al Convenției. Aceste deziderate sunt promovate de instituțiile ONU, de organizațiile din domeniul comerțului internațional, precum și de societatea comercianților și de statele a căror resortisanți sunt, toate urmărind promovarea unui comerț internațional dinamic și aducător de valoare.

În acest sens, practica judiciară trebuie să înțeleagă, să interpreteze și să aplice prevederile Convenției și ale legislației naționale într-o strictă conformitate cu obiectivele și rigorile Convenției de la New York din 1958. Totodată, aceste aplicări jurisprudențiale sunt confruntate cu soluțiile reținute în practica judiciară a altor state parte la Convenție, acestea coexistând într-un sistem convențional ce presupune o coerență și uniformitate a interpretărilor aduse convenției dar și o standardizare a procedurilor ce sunt lăsate în auspiciile reglementărilor naționale.

Instanțele de drept comun vor aplica cerințele materiale de eficacitate pentru a recunoaște și încuviința efectele sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova. Cerințele materiale sunt stipulate de art.V al Convenției de la New York sunt transpuse în alin.(1)-(2) art. 476 CPC. În rezultatul adoptării modificărilor la CPC al Republicii Moldova prin legea 135 din 3 iulie 2015, apreciem mai reușită noua redacție a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine decât versiunea precedentă a art. 476, fiind efectuată o traducere mai apropiată sensului convențional și reluând limbajul utilizat în art. 39 alin. (1) din Legea Republicii Moldova privind arbitrajul comercial internațional. Aceste modificări se vor reflecta pozitiv asupra practicii judiciare naționale fiind în conformitate cu tendințele internaționale din domeniu.

Totodată, în conformitate cu alin. (3)-(5) art. 476 CPC, aplicarea acestor temeiuri este supusă regulilor de decădere din drepturi, dacă pârâtul nu a invocat circumstanțele prevăzute de lit.a)-c) alin.(1) art.476 CPC în decursul procedurii arbitrale. Conform alin.(6) art.476 CPC, ”dacă deciziile asupra chestiunilor cuprinse în convenția arbitrală pot fi delimitate de cele care nu sunt cuprinse în ea, partea hotărârii arbitrale străine care conține decizii asupra chestiunilor cuprinse în convenția arbitrală poate fi recunoscută și executată”. Convenția de la New York atribuie această prevedere la aplicarea temeiului de la lit.c) alin.(1) art. V, normă preluată identic la lit.c) alin.(1) art. 476 CPC. Cu toate acestea, în CPC al Republicii Moldova norma a fost stipulată în alineat separat ceea ce conduce la aplicabilitatea ei tuturor temeiurilor de refuz, inclusiv celor ce pot fi invocate *ex officio* de instanță. Această soluție nu este

acceptabilă în sistemul Convenției de la New York din 1958, oferind oportunități suplimentare în favoarea eficacității sentințelor arbitrale străine.

În Republica Moldova domeniul arbitrajului și specificul interacțiunii acestuia cu ordinea juridică națională este puțin cunoscut, fiind asimilat instituțiilor proprii justiției de drept comun, fie dominat de unele reminiscențe legate de activitatea arbitrajelor de stat din perioada sovietică. Practica judiciară națională este elocventă în acest sens și probează gradul de evoluție a înțelegerii sistemului de către instanțele naționale.

Referința la Convenția de la New York în practica judiciară.

Precedentele locale au arătat că instanțele naționale au preferat să facă referință la tratate bilaterale, chiar dacă Convenția de la New York era deja în vigoare pentru Republica Moldova. Această situație a fost remarcată în special în perioada imediat următoare ratificării Convenției de Republicii Moldova. În alte cazuri, instanța națională a aplicat tratate internaționale în domeniul cărora nu intră sentințele arbitrale străine, ignorând să facă referință la Convenția de la New York. Această practică se deduce din regula de reciprocitate, asimilată de obicei acordurilor inter-statale, dar și din modesta cunoaștere a Convenției de la New York din 1958. Unele cazuri elocvente în această privință prezintă următoarele aspecte:

- În 1999, în cazul *SA Baltica, din Talin, c. SA Gemeni*.¹²⁰, cu sediul în Chișinău, privind recunoașterea și executarea sentinței arbitrale pronunțate de arbitrajul de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Estoniei, Curtea de Apel a Republicii Moldova a casat încheierea primei instanțe de încuviințare a executării, pe motiv că între Estonia și Republica Moldova nu exista un tratat privind recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești, nici un acord între Ministerele de Justiție ale acestor state. Curtea Supremă de Justiție, la cererea procurorului general, a casat decizia Curții de Apel, explicând că pentru aplicarea Convenției de la New York din 1958 nu este necesară semnarea de tratate bilaterale. Faptul că cele două state sunt membre la Convenția de la New York este suficientă pentru suplinirea condiției de reciprocitate.

- În cauza *SA "M(Polonia) c. SA "M-F"(Republica Moldova)*, din 2000, Plenul CSJ a clarificat chestiunea privind aplicarea Convenției de la New York. Cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale emise de arbitrajul de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Poloniei a fost admisă de tribunalul Chișinău, refuzată apoi în ordine de apel de Curtea de Apel Chișinău, pe motiv că între Polonia și Republica Moldova nu exista un tratat de reciprocitate în acest sens. Sentința arbitrală poloneză fusese pronunțată la 16 iunie 1998, înainte de intrarea în vigoare pentru Republica Moldova, a Convenției de la New York din 1958, din 10 iulie 1998.

¹²⁰ Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, Anexa 3, pct.42.

Sesizată de Procurorul general al Republicii Moldova, CSJ a explicat că potrivit Declarației de Independență a Republicii Moldova, se admitea aplicarea în continuare a legislației sovietice, până la adoptarea legislației naționale, dacă aceasta nu contravine Declarației de independență. Considerând că Uniunea Sovietică era membră la Convenția de la New York din 10 august 1961, la fel ca și Polonia, statul de origine al sentinței, Curtea Supremă de Justiție a constatat că cerința de reciprocitate era suplinită, și, deci, sentința arbitrală a fost legal încuviințată spre recunoaștere și executare de tribunalul Chișinău.

- În speța *IM TNK (Ucraina) c. S.R.L. TAT-Gazgrup (Republica Moldova)*, cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale emisă de tribunalul constituit în cadrul Curții de arbitraj de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Ucrainei a fost refuzată de Curtea de Apel Economică, decizie menținută și în recurs de CSJ¹²¹. În motivarea sa, instanța supremă și-a întemeiat decizia în baza art.55 al Convenției privind asistența juridică și raporturile de drept în procesele civile, familiale și penale, din 22.01.1993 de la Minsk. Însă, Convenția de la Minsk nu este aplicabilă litigiilor arbitrale și se referă exclusiv la procesele de drept comun și hotărârile judecătorești străine.

- Chiar și într-o speță mai recentă, din 2008,¹²² cererea solicitantului rus de a recunoaște și a încuviința o sentința arbitrală pronunțată în Federația Rusă a fost refuzată, iar CSJ a invocat în decizia sa art. 52 lit.b) din Tratatul încheiat între Republica Moldova și Federația Rusă la 25 februarie 1993 privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală. Tratatul invocat nu se aplică sentințelor arbitrale, ci doar hotărârilor judecătorești străine.

Aceste exemple din practica judiciară demonstrează că instanțele naționale încă dispun de o cunoaștere limitată a domeniului privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine și a Convenției de la New York din 1958. Se poate constata că se produc confuzii privind regimul juridic de eficacitate a hotărârilor judecătorești străine și cel al sentințelor arbitrale străine. Instanțele au reflexul de a verifica tratatele bilaterale aplicându-le contrar domeniului lor de reglementare, în defavoarea Convenției de la New York. Aceste erori de referință ar putea conduce la interpretări neconforme Convenției de la New York și ar trebui excluse prin o mai bună informare și profesionalizare în domeniul arbitrajului al corpului de magistrați.

Sentințe arbitrale privind cauze în care statul este parte.

Atitudinea instanțelor naționale privind cazurile de arbitraj în care statul, sau întreprinderi de stat, sunt parte este, în parte, obiectivă, cu toate acestea unele precedente manifestă o aplicare neconformă a normelor specifice arbitrajului.

¹²¹ Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, Anexa 3, pct.47.

- În cauza *Bogdanov c. Agurdino-Invest S.R.L. și Agurdino-Chimia S.A c Republica Moldova*¹²³, persoana fizică, Iurie Bogdanov, în calitate sa de investitor și acționar a acționat în arbitraj privind un litigiu ivit din executarea contractului de privatizare. Sentința emisă de tribunalul format din arbitru unic, pe lângă Institutul de Arbitraj din Stockholm a fost prezentată spre executare în Republica Moldova, contra statului, care a fost chemat să plătească compensații și cheltuieli de arbitraj. Curtea de Apel Economică a respins cererea pentru temeiurile : cauza nu era arbitrabilă, cazul nu putea fi soluționat de un tribunal arbitral format din un unic arbitru și că guvernul nu a fost informat în mod corespunzător despre procedura arbitrală. Sesizată cu recurs, Curtea Supremă de Justiție a casat încheierea Curții de Apel respingând toate cele trei temeiuri invocate.¹²⁴ Pentru determinarea arbitrabilității litigiului, CSJ s-a referit la Acordul privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor, care conținea o clauză privind arbitrabilitatea litigiilor investiționale. Argumentul privind neadmiterea arbitrului unic a fost respins ca ilegal și nemotivat, odată ce Regulamentul instituției de arbitraj desemnate de părți prevedea o asemenea posibilitate, iar documentele prezentate demonstau că Guvernul a fost informat în mod corespunzător, fiind chiar desemnat un reprezentant al Guvernului pentru acest caz.

Aplicarea temeiurilor de refuz a recunoașterii și executare a sentințelor arbitrale străine.

În practica judiciară instanțele naționale au fost solicitate să se expună privind diverse temeiuri de refuz a recunoașterii și executării, printre care:

”Părțile la convenția arbitrală erau, în virtutea legii aplicabile lor, lovite de o incapacitate sau că convenția menționată nu este valabilă în virtutea legii căreia părțile au subordonat-o sau în lipsa unor indicații în acest sens, în virtutea legii țării în care sentința a fost dată”, stipulat de art.V alin. (1), lit.a) al Convenției de la New York din 1958, și art. 476 alin.(1) lit.a) al CPC .

- În cauza *Mironiac N.V.(Ucraina) c. SRL„Svet Construct” (Republica Moldova, debitorul a invocat că, în calitate sa de persoană fizică, creditorul nu avea capacitatea de a se adresa Curții de Arbitraj Comercial International de pe lângă Camera de Comerț si Industrie a Ucrainei. CSJ a respins acest temei ca nefondat și a admis cererea privind recunoașterea și încuviințarea executării silite pe teritoriul Republicii Moldova a sentinței arbitrale ucrainene*¹²⁵.

”Partea împotriva căreia este emisă sentința nu a fost informată în modul corespunzător cu privire la desemnarea arbitrului sau cu privire la procedura arbitrală ori, din alte motive, nu a putut să își prezinte mijloacele sale de apărare”, stipulat de art.V alin. (1), lit.b) al Convenției de

¹²² Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție, Anexa 3, pct.46.

¹²³ Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție, Anexa 3, pct.48.

¹²⁴ Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție, Anexa 3, pct.45.

¹²⁵ Decizia Curții Supreme de Justiție a RM din 03 februarie 2011, Nr.2re-27/2011. Cauza Mironiac N.V. c. SRL„Svet Construct”.

la New York și art. 476 alin.(1) lit.b) al CPC . Acest temei este unul dintre cele mai invocate în practica judiciară a Republicii Moldova.

- În speța *IM TNK (Ucraina) c. S.R.L. TAT-Gazgrup (Republica Moldova)*, refuzul instanței s-a întemeiat pe citarea necorespunzătoare a pârâtului, deoarece citațiile fusese expediate la domiciliul directorului și nu la sediul societății comerciale, care își schimbase adresa juridică, fapt cunoscut de părți.

- În cauza *SRL „Ucrjeldorcomplex” (Ucraina), c. SRL „Temacop – Impex” (Republica Moldova)*¹²⁶, CSJ, solicitată cu recursul depus de „Ucrjeldorcomplex” la încheierea Curții de Apel Economice privind refuzul de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine pronunțate de arbitrajul de pe lângă CCI a Ucrainei, a respins argumentele recurentului și a menținut încheierea primei instanțe. În speță, unul dintre arbitri a fost înlocuit cu un altul, fără a fi informat în mod convenit partea din Republica Moldova. Instanța corect a calificat aceste încălcări de procedură conform art.V alin. (1) lit.b) a Convenției de la New York și art. 476 alin.(1) CPC, considerând că ”partea împotriva căreia este pronunțată hotărârea nu a fost informată în mod convenit despre desemnarea arbitrilor sau despre procedura de arbitraj, sau că i-a fost imposibil, pentru un alt motiv, să-și pună în valoare mijloacele sale de apărare.” Astfel, partea ”a fost lipsită de dreptul de a declara recuzare în termenii stabiliți”, ceea ce a întemeiat refuzul recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine.

- În cauza *SRL „Energoalians”(Ucraina) c. SRL „Feren-M” și SA „Rețelele electrice de distribuție Nord”(Republica Moldova)*, Curtea de apel a Republicii Moldova a respins prin două încheieri cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine, pe temeiul prevăzut de art.476 alin.(1) lit.b), cauza fiindu-i transmisă la rejudecare prin deciziile CSJ. Instanța a motivat că pârâtul nu a fost citat legal, ”fapt care a pus societatea comercială din Republica Moldova în imposibilitatea de a-și apăra drepturile sale și a-și expune opinia pe marginea litigiului”. Sesizată cu recurs, CSJ¹²⁷ a casat încheierea Curții de apel ca neîntemeiată, deoarece pârâtul nu a adus probe privind citarea sa necorespunzătoare. În plus, instanța supremă a constatat că recurentul a anexat probele privind înaintarea citațiilor către intimat, iar în cauza penală privind învinuirea unor angajați ai pârâtului martorii au confirmat prin depoziții recepția înștiințărilor și încercarea conducerii companiei de a se sustrage cu rea credință de la executarea sentinței arbitrale.

Cauza cu cele mai multe și flagrante încălcări admise în procedura de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova este „*Merchant Outpost*

¹²⁶ Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție Anexa 3, pct.50.

¹²⁷ SRL „Energoalians”(Ucraina) c. SRL „Feren-M” și SA „Rețelele electrice de distribuție Nord”(Republica Moldova), Anexa 3, pct.110.

Company”din 2011. Instanța sesizată a admis încălcări majore în aplicarea prevederilor convenției și legislației naționale, ceea ce a demonstrat o precaritate a sistemului judecătoresc și un pericol de ordin public.

În speță, Curtea de Apel Bender, a admis recunoașterea și executarea unei sentințe arbitrale străine emise de un arbitraj ad-hoc, în Rusia la 28 decembrie 2010, pe dosarul nr.ARBAH/12/10, cu aplicarea regulamentului-model UNCITRAL. În ordine de recurs, Colegiul civil și de contencios administrativ al CSJ a casat încheierea primei instanțe și a emis o nouă încheiere prin care a respins cererea ”*Merchant Outpost Company*” de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine.

În nota sa informativă și, ulterior prin decizia sa¹²⁸, CSJ a depistat o serie de curențe grave ale încheierii Curții de Apel Bender, printre care:

- Neinformarea debitorilor în privința examinării cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine de către Curtea de Apel Bender.
- Examinarea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine, în baza unei copii simple a sentinței arbitrale și a convenției arbitrale, fără traducere în limba de stat. Astfel, instanța a ignorat aplicarea cerințelor de la art.IV al Convenției de la New York din 1958 și a art.475 alin.(2) al CPC în redacția la data respectivă.
- Sentința arbitrală a fost pronunțată în privința unui litigiu neprevăzut de convenția arbitrală. Convenția nu avea putere juridică asupra părților litigiului, fiind inserată într-un contract între compania Merchant Outpost și o altă societate comercială.
- Părțile nu au fost informate în mod cuvenit despre desemnarea arbitrilor sau despre procedura de arbitraj.
- La data depunerii cererii de către Compania „Merchant Outpost Company” recunoașterea și încuviințarea executării silite a hotărârilor arbitrajelor internaționale era de competența Curții de Apel Economice, conform CPC în vigoare la acea dată.

Aceste încălcări au fost sancționate cu casarea încheierii primei instanțe și respingerea efectelor sentinței arbitrale invocate. Această acțiune juridică a servit, potrivit instituțiilor publice și media, în realizarea unei acțiuni de tip ”*raider*” în privința unei instituții financiare naționale, acțiune stăvilită prin decizia CSJ.

Cu toate acestea, Colegiul CSJ nu a admis temeiul de contravenție la ordinea publică, invocat de recurenți, pentru că nu au fost prezentate probe suficiente în acest sens.

¹²⁸ Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție, Anexa 3, pct.43.

În privința acestei spețe, considerăm că Curtea de Apel Bender a comis încălcări grave, care au relevat carențele din domeniul reglementării și aplicării normelor privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine. În același timp, considerăm decizia și argumentele prezentate în decizia CSJ ca fiind pertinente, cu aplicarea corectă a prevederilor legislației naționale și a Convenției de la New York din 1958. Totodată, este apreciable că CSJ nu s-a referit la încălcarea ordinii publice, și a evitat crearea unui precedent care ar putea deschide opțiuni pentru alte părți litigante care intenționează să se opună eficacității sentințelor arbitrale străine.

În rezultatul acestei situații de maxim interes și pericol public, CSJ s-a autosesizat în eradicarea cauzelor care au condus la situația creată. Astfel, la demersul Consiliului Superior al Magistraturii, a fost întocmită o Notă informativă a Curții Supreme de Justiție a RM "Privind soluționarea cererilor de recunoașterea și executare a hotărârilor arbitrajului internațional de către curțile de apel". În cadrul acesteia au fost atestate un număr redus de cauze privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine (aprox. 10 dosare). În proporție de 80% din acestea, cererile au fost admise și încuviințată executarea silită, ceea ce atestă, din nou, o atitudine pro-eficacitate a instanțelor naționale.[46, p.10-11]

Practica judiciară unificată și recomandările Curții Supreme de Justiție

Rolul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în unificarea practicii judiciare în domeniu este esențial, în special prin emiterea unor recomandări, explicații și ghiduri pentru instanțele naționale, la examinarea cauzelor privind recunoașterea și executarea arbitrale străine pe teritoriul Republicii Moldova. În acest sens, putem aminti Hotărârea Plenului CSJ nr.7 din 23 februarie 1998 „Despre practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației privind recunoașterea și executarea hotărârilor instanțelor judecătorești și arbitrale străine pe teritoriul Republicii Moldova”[28] au fost aduse unele clarificări, însă aceste explicații vizau aspectele comune cu recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine, fără a scoate în evidență aspectele specifice pentru sentințele arbitrale străine. Această hotărâre a fost abrogată odată cu adoptarea unei noi Hotărâri a Plenului CSJ, în 9 decembrie 2013, "Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și hotărârilor arbitrale străine".

Noua hotărâre explicativă este mai completă și conține recomandări și explicații suplimentare, în special privind sentințele arbitrale străine. Aceasta se expune privind:

- definiția de "sentință arbitrală străină", specificând cazurile de calificare potrivit art.I al Convenției de la New York, inclusiv dacă este pronunțată pe teritoriul unui alt stat sau pronunțată de un arbitraj internațional cu sediul în Republica Moldova, însă conform legii procedurale străine. Totuși, ar fi oportun ca să fie explicate unele situații problematice, când

raportul litigios și litigiul prezintă cele mai multe legături cu ordinea juridică a RM, însă părțile voit au selectat *lex arbitri* străină pentru a evita legăturile cu ordinea națională. De asemenea, este recomandabil ca instanța supremă să explice situațiile când această sentință, calificată drept internațională conform art.I al Convenției de la New York, este, totuși, susceptibilă de contestare cu cerere de desființare conform capitolului XLIII CPC. Se propune explicarea cazurilor privind sentințele arbitrale nemotivate, sentințele arbitrale ”a-naționale” sau ”delocalizate”, precum și situațiilor când se prezintă spre recunoaștere și executare o sentință arbitrală intermediară sau parțială, ori când actul se denumeste altfel decât ”sentință arbitrală”. Asemenea cazuri se întâlnesc în practica judiciară străină, fiind practici cunoscute în domeniul arbitrajului internațional, iar apariția lor în practica națională este doar o chestiune de timp, fiind totuși necesar de a preveni anumite abateri și situații similare cazului ”*Merchant Outpost Company*”.

- Sentința arbitrală trebuie, conform explicației de la pct. 19 al Hotărâri explicative CSJ, ”pentru a fi recunoscută pe teritoriul Republicii Moldova să fie emisă de către un tribunal arbitral al unui arbitraj instituționalizat. În cazul în care hotărârea arbitrală a fost emisă de către un alt organ, inclusiv de către un organ statal, ea nu va fi recunoscută pe teritoriul Republicii Moldova.” Considerăm această constatare una eronată și pasibilă de a induce în eroare judecătorii naționali, or, art.I alin.(2) al Convenției de la New York, dar și art.2 alin. (1) al Legii privind arbitrajul comercial internațional, prevăd posibilitatea constituirii tribunalelor arbitrale fie pe lângă instituții permanente, fie ad-hoc. Potrivit tălmăcirii CSJ rezultă că doar sentințele arbitrale emise de tribunalele de lângă instituții permanente ar fi pasibile de recunoaștere și executare. Propunem clarificarea acestei interpretări și adăugarea referinței la tribunalele arbitrale ad-hoc, sentințele arbitrale ale căroră, de asemenea, sunt executorii conform Convenției de la New York din 1958.

Motivele de refuz suplimentare celor prevăzute de art. 476 CPC, referindu-se la ”motive generale de refuz”, printre care ”încălcarea drepturilor fundamentale ale omului (prevederile CEDO), a dreptului internațional”. În această privință, considerăm că instanța supremă ar fi trebuit să completeze explicația prin unele concretizări, or, potrivit practicii de aplicare a Convenției de la New York, aceste așa-numite ”motive generale de refuz” nu pot exista suplimentar prevederilor art.V care are un caracter exhaustiv. Această suplimentare a temeiurilor de refuz ar constitui, de fapt, o încălcare a dreptului internațional al tratatelor. Însă, categoriile de norme la care se face referință la pct. 16 al Hotărârii Plenului CSJ, se includ în conceptul de ”ordine publică”, așa cum este prevăzut de art.V alin.(2) lit.b) al Convenției. Potrivit practicii internaționale, așa cum a fost analizată în capitolul 2 al prezentei lucrări, drepturile fundamentale ale omului formează acea categorie de *ius cogens* care se include în ”cele mai fundamentale

principii” ale orânduirii politice sociale și juridice a statelor. În ceea ce privește dreptul internațional și unele obligații ce decurg din angajamentele statului, acestea vor putea fi atribuite la categoria normelor de ”ordine publică”, în sensul art. V alin.(2) lit.b), pasibilă de a respinge efectele unei sentințe arbitrale străine dacă acestea sunt de o importanță și pondere substanțială pentru Republica Moldova, cum ar fi de exemplu unele angajamente privind embargourile, comerțul cu arme, droguri, traficul de ființe umane, etc.

- Temeiurile de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine sunt doar enumerate prin copiere a normei de la art.476 CPC, fără a expune vreo explicație privind interpretarea și aplicarea acestora. Considerăm oportun de a formula, pentru fiecare dintre temeiurile de eficacitate recomandări și explicații inspirate din practica uniformă de aplicare a Convenției de la New York din 1958, soluții apropiate instituției arbitrale și eficacității sentințelor arbitrale străine.

Cu toate că numărul de cauze în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine este modest, iar în unele spețe au fost atestate abateri de interpretare și aplicare a Convenției de la New York, în mare parte, putem conchide că, în principiu, instanțele naționale au demonstrat, totuși, o atitudine pro-arbitraj și nu au periclitat eficacitatea internațională a sentințelor străine în sistemul convențional.

3.4. Concluzii la capitolul 3.

1. Statele membre la Convenția de la New York sunt obligate să recunoască autoritatea sentințelor arbitrale străine și să respecte principiul „tratamentului național” al sentințelor arbitrale străine. Regulele naționale de procedură pot fi stabilite doar în limitele Convenției și nu pot fi supuse unor condiții mult mai riguroase sau cheltuieli mult mai ridicate” decât cele pentru sentințele arbitrale naționale.

2. Statele nu pot stabili cerințe suplimentare referitor la acele reguli de procedură stipulate de Convenție, printre care: sarcina probației (art. V alin.(1)), documentele obligatorii de a fi prezentate de solicitant pentru a obține recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine(art.IV) și cazurile de refuz invocate *ex officio* de forul solicitat (art.V alin.(2)). Însă, în virtutea art.VII al Convenției, statele pot institui reguli și proceduri mai favorabile, care se vor aplica în detrimentul prevederilor convenționale, deoarece favorizează eficacitatea sentințelor.

3. Documentele stipulate de art.IV reprezintă o listă exhaustivă de acte solicitate de la creditor, care servesc drept o probare *prima facie* a existenței juridice a convenției și sentinței arbitrale. Aceste prevederi se vor aplica pentru dovada sentinței, nu doar în procedura de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale, dar și în alte situații, precum invocarea obiecției de *res judicata*, sau când recunoașterea sentinței este o chestiune incidentală. Instanța sesizată nu

va examina la etapa de depunere a cererii de recunoaștere și executare validitatea actelor prezentate, decât în limita unei verificări *prima facie* a admisibilității acestora conform art.IV al Convenției.

4. Sentința arbitrală prezentată pentru recunoaștere și executare trebuie să fie în formă scrisă și va fi verificată conform cerințelor stabilite de părți și, subsidiar, conform *lex arbitri*. Cu toate acestea, judecătorul nu poate refuza recunoașterea și executarea pe nerespectarea cerințelor de la art.IV, ci doar în baza unui temei stipulat de art.V, invocat și probat de pârât sau *ex officio* de instanță.

5. Sentințele parțiale pot fi supuse recunoașterii și executării în condițiile Convenției de la New York din 1958 dacă acestea se referă la chestiuni litigioase tranșate final și cu condiția că chestiunile tranșate pot fi disociate de obiectul litigiului. Tranzacțiile între părți pot fi susceptibile de recunoaștere și executare doar în cazul când o sentință arbitrală transpune această tranzacție în dispozitivul său.

6. Sentințele arbitrale străine se vor prezenta în original autentificat sau în copie conformă condițiilor cerute pentru autenticitatea sa, aceste cerințe fiind calificate conform *lex fori* fie conform *lex arbitri*. Autentificarea solicitată de Convenție se referă la confirmarea veridicității sentinței și că aceasta a fost pronunțată de un tribunal arbitral. Copia sentinței va fi certificată conform cerințelor *lex fori*, pentru a determina corespunderea acesteia cu originalul. Convenția arbitrală se va prezenta în original, fie o copie conformă condițiilor cerute pentru autenticitatea sa. Originalul convenției arbitrale nu trebuie supus vreunei autentificări. Traducerile actelor prezentate se vor efectua și certifica conform cerințelor *lex fori*.

7. Considerăm improprie cerința de a supune supralegalizării sau apostilării originalul convenției arbitrale, așa cum o solicită art. 475¹ alin.(4) CPC, dat fiind că Convenția de la New York din 1958 nu prevede vreo procedură suplimentară de autentificare a originalului convenției de arbitraj. Cerința de supralegalizare sau apostilare poate să se refere, conform Convenției de la New York, exclusiv la originalul sentinței arbitrale, iar convenția arbitrală poate să fi prezentată fie în original, fie în copie legalizată în conformitate cu *lex fori*, adică legea Republicii Moldova. *De lege ferenda*, propunem modificarea art.475¹ alin.(4) CPC al R.Moldova cu excluderea sintagmei ”și lit.(b)” din cuprinsul normei.

8. Prevederea de la art.475², alin.(3), lit.c) care stipulează că ”adițional, în caz de necesitate, se va prezenta o declarație pe propria răspundere privind faptul dacă și în ce măsură hotărârea arbitrală a fost executată” trebuie abrogată ca fiind contrarie caracterului exhaustiv al art.IV al Convenției de la New York din 1958.

9. Dreptul național al Republicii Moldova în domeniul eficacității sentințelor arbitrale străine se atestă a fi, în mare, compatibil cu standardele Convenției de la New York din 1958, în special în urma modificărilor intervenite prin Legea nr.135 din 3 iulie 2015, care este apreciată ca o reformă în favoarea eficacității arbitrale. Totuși, exista unele incoerențe și incompatibilități ce necesită a fi excluse, cauzate de divergența termenilor utilizați și a impreciziei normelor naționale.

10. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu recunoaște de plin drept autoritatea unei sentințe arbitrale străine nesusceptibile de executare silită, așa cum o solicită art.III al Convenției de la New York, fie prin referință la art.472 CPC. Or, includerea procedurii de recunoaștere a sentinței arbitrale la art.475 alin.(3) lit.a) supune această procedură unor ”condițiuni mult mai riguroase” decât cele atribuite pentru recunoașterea unei sentințe arbitrale naționale.

11. Propunem introducerea unei norme exprese privind interdicția de a proceda la reexaminarea fondului sentinței arbitrale străine, nici la modificarea acesteia. De lege ferenda recomandăm completarea art. 475² CPC al Republicii Moldova cu un nou alineat (2)¹ cu următorul conținut: ”Sub rezerva verificării condițiilor prevăzute de art.476 alin.(1) pentru recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine, instanța judecătorească a Republicii Moldova nu poate proceda la reexaminarea fondului hotărârii arbitrale străine și nici la modificarea ei”.

12. Depunerea cererilor de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine se vor depune de creditor direct la instanța competentă, cu excepția cazului când un tratatul internațional la care Republica Moldova este parte stipulează o altă procedură (de ex.: prin intermediul Ministerelor de Justiție).

13. În cazul când un alt tratat internațional cuprinde norme privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, care contravin Convenției de la New York din 1958, se recomandă aplicarea normelor Convenției de la New York, în virtutea regulilor de interpretare a tratatelor și pentru că sunt mai favorabile eficacității sentințelor arbitrale străine. Asemenea norme se regăsesc în tratatul bilateral între Republica Moldova și Turcia, care stipulează acte suplimentare de a fi anexate cererii de recunoaștere și executare.

14. Se propune completarea Hotărârii explicative a CSJ cu unele recomandări referitoare la nedivulgarea unor date referitoare la litigiul prevăzut de sentința arbitrală, dacă părțile au prevăzut aceasta prin convenție arbitrală. Astfel, se vor proteja interesele părților privind confidențialitatea procedurii arbitrale.

15. Este recomandabil, *de lege ferenda*, de a prevedea un termen maxim de 3 luni pentru soluționarea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine.

16. Se propune modificarea CPC a Republicii Moldova pentru a clarifica faptul că eliberarea titlului executoriu în baza unei încheieri de încuviințare a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine nu presupune inițierea unei proceduri conform capitolul XLIV CPC. Eliberarea titlului executoriu va fi instrumentată de aceeași instanță care s-a expus în privința cererii de recunoaștere și executare, prevăzută de art.475¹ alin.(1)CPC, iar prevederile capitolului XLIV CPC sunt aplicabile doar sentințelor arbitrale considerate naționale. Propunem, *de lege ferenda*, modificarea art. 482 CPC al Republicii Moldova după cum urmează: după cuvintele ”a hotărârii arbitrale” se introduce sintagma ”pronunțată pe teritoriul Republicii Moldova”.

17. Analiza cauzelor înregistrate în ultimii trei ani demonstrează că practica judiciară în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine este destul de restrânsă în Republica Moldova. Din zecile de cazuri înregistrate în ultimii trei ani, aproximativ 80% din acestea au fost încuviințate de instanțele judiciare. În general, se atestă o atitudine pro-arbitraj și pro-eficacitate a instanțelor naționale. Totuși, se întâlnesc încă interpretări și aplicări eronate a normelor convenționale, sau neaplicarea eronată a acestora. Totodată, se poate deduce o cunoaștere limitată a specificului eficacității sentințelor arbitrale străine și a standardelor Convenției de la New York din 1958.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul studiului complex asupra doctrinei, legislației naționale, internaționale, a practicii juridice dar și a dreptului comparat în materia eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958, putem formula următoarele concluzii generale și recomandări specifice:

1. Potrivit Convenției de la New York din 1958, doctrinei, jurisprudenței și dreptului comparat sentințele arbitrale susceptibile de executare în sistemul convențional trebuie să prezinte următoarele caractere juridice:

a) să fie o sentință emisă de un tribunal arbitral, organizat ad-hoc, sau de tribunale arbitrale constituite sub auspiciile unor instituții permanente de arbitraj;

b) să dispună privind unele litigii atribuite arbitrajului prin convenție arbitrală;

c) să fie obligatorie pentru părți. Caracterul obligatoriu al sentinței se va califica prioritar conform Convenției de la New York și, subsidiar conform legii aplicabile procedurii arbitrale, și este prezumat până la proba contrarie. Judecătorul va considera obligatorie sentința care nu poate fi atacată cu apel, sau în altă procedură ce privește fondul litigiului;

d) să fie scrisă;

e) să fie asimilată categoriei de "sentință străină". Calificarea ca "sentință arbitrală străină" se atribuie dacă sentința este emisă pe teritoriul unui alt stat decât cel unde se solicită efectele ei și dacă nu este considerată națională de instanța judecătorească. Potrivit practicii judiciare, dreptului comparat, dar și legislației Republicii Moldova, o sentință nu este considerată națională dacă a fost pronunțată conform unei legi procedurale străine. Sentințele a-naționale, sau delocalizate sunt apte de a fi recunoscute și executate sub auspiciile Convenției de la New York;

f) pentru Republica Moldova, să fie emisă pe teritoriul unui alt stat cu care sunt stabilite relații de reciprocitate în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale.

2. Temeiurile de refuz a eficacității sentințelor arbitrale străine trebuie aplicate exhaustiv și interpretate în sens îngust. În scopul examinării cerințelor materiale de eficacitate vor aplica cu precădere regulile și dreptul ales de părți, și, subsidiar *lex arbitri* și *lex fori*. Identificăm următoarele soluții uniformizate de aplicare a cerințelor de eficacitate pentru sentințele arbitrale străine, stipulate de art.V alin.(1) al Convenției de la New York din 1958:

a) La determinarea temeiului de la art.V (1) lit.a) instanța sesizată are mandatul de a verifica respectarea formei scrise, a capacității părților și dacă nu sunt temeiuri pentru nulitatea absolută a acesteia, fără a aplica *in extenso* art.II și fără a aplica limita de arbitrabilitate. Clauzele arbitrale prin incorporare se vor interpreta în sensul producerii efectelor juridice, cu referire la uzanțele și practicile respective.

b) Pentru examinarea temeiului din art. V(1) alin. lit.b), se va ține cont că nu orice abatere de la standardul local de proces echitabil va constitui încălcare a Convenției, fiind examinate acele norme și ”cerințe minime de justiție” și echitate procedurală, care pot fi atribuite categoriei de ordine publică de drept internațional. Pentru a fi reținute ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine, aceste abateri trebuie să fi afectat grav cursul procesului arbitral și să fi condus la provocarea unor limitări esențiale a dreptului pârâtului de a-și apăra poziția, ceea ce ar fi condus, în final, la o soluție în detrimentul pârâtului.

c) La invocarea art.V alin.(1) lit.c), se va sancționa doar depășirea limitelor convenției arbitrale, nu și cauzele de *infra petita*. Aplicarea de către tribunalul arbitral a *lex mercatoria*, sau a principiilor UNIDROIT , chiar dacă nu au fost expres prevăzute de părți nu constituie încălcare a cerinței stipulate de art.V alin.(1) lit.c).

d) Pentru stabilirea încălcării de la lit.d) a art.V(1) instanța judecătorească va evalua circumstanțele cazului conform regulilor stabilite de părți, și în subsidiar cu *lex loci arbitri*. Instanța judecătorească va sancționa doar acele abateri fundamentale de procedură, care ar putea da temei pentru anularea sentinței arbitrale. Pentru reținerea temeiului stipulat de art.V alin.(1) lit.d), va trebui stabilită o cauzalitate între abaterea invocată și impactul produs asupra rezultatului procesului arbitral, impact care trebuie să fi afectat substanțial mersul arbitrajului și care ar fi dat temei de anulare a sentinței arbitrale.

e) La examinarea art.V alin.(1) lit.e) instanța va aprecia caracterul obligatoriu în baza probelor prezentate de pârât și va favoriza efectele sentinței. În acest scop se va ține cont de temeiurile de anulare prevăzute de Convenția europeană de la Geneva din 1961. Calificarea caracterului ”obligatoriu” al sentinței se va efectua prioritar conform prevederilor stipulate de părți, iar în lipsa unor convenții în acest sens, potrivit legii aplicabile procedurii arbitrale, adică a legii țării unde arbitrajul și-a avut sediul.

3. Invocarea *ex officio* a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale va interveni ca excepție, și exclusiv în cazuri când se atestă atingeri substanțiale la ordinea publică internațională a forului, fie prin inarbitrabilitatea litigiului, sau prin alte circumstanțe grave. Formulăm următoarele particularități de aplicare a temeiurilor *ex officio* stipulate de art.V alin. (2) al Convenției de la New York din 1958:

a) La examinarea art.V alin. (2) lit.a), se va face referință doar la arbitrabilitatea obiectivă și atingerile aduse limitelor de arbitrabilitate stipulate de legea forului. Litigiile privind drepturile patrimoniale și cele nepatrimoniale în privința cărora părțile pot dispune sunt, de regulă, arbitrabile. Arbitrabilitatea subiectivă nu este cuprinsă de domeniul de aplicare al normei de la

art.V alin. (2) lit.a), urmând a fi tratată ca o chestiune de capacitate, conform temeiului de la art.V alin.(1) lit.a) a Convenției de la New York din 1958.

b) La examinarea art.V alin. (2) lit.b), se va recunoaște limita de ordine publică exclusiv dacă rezultatul recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine va aduce atingeri ”evidente, efective și concrete” ordinii publice internaționale, sau ordinii publice de drept internațional privat a forului. Nu orice normă imperativă națională constituie normă de ordine publică de drept internațional privat. Temeiul de ordine publică se va supune unei interpretări înguste și se va ține cont de caracterul relativ al acestuia.

c) La aplicarea *ex officio* a temeiurilor de la alin.(2) art.V, judecătorul nu va putea solicita creditorului probe în privința temeiului invocat de instanță. La invocarea acestor temeiuri de către pârât, acesta este obligat de a face dovada celor invocate.

4. Formulăm următorul standard privind regulile de procedură referitoare la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, prin reguli obligatorii pentru statele membre:

a) regulile de procedură stabilite de legislația națională nu vor putea deroga de la condițiile stabilite de Convenția de la New York din 1958;

b) conform art.III al Convenției, autoritatea sentințelor trebuie recunoscută de plin drept, și nu poate fi supusă unei proceduri identice cu cea pentru recunoașterea și executarea sentinței arbitrale

c) dreptul național nu poate să prevadă condiții și cerințe mai riguroase decât cele stipulate pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale naționale;

d) cerințele privind actele depuse de reclamant odată cu cererea de recunoaștere și executare, stipulate de art.IV al Convenției de la New York din 1958, sânt exhaustive.

e) procedura de recunoaștere și executare este, de regulă, una *inter partes*, fie contencioasă fără prezența obligatorie a părților.

5. Dreptul național al Republicii Moldova în domeniul eficacității sentințelor arbitrale străine se atestă a fi, în mare parte, compatibil cu standardele Convenției de la New York din 1958, în special în urma modificărilor intervenite prin Legea nr.135 din 3 iulie 2015, apreciată ca o reformă în favoarea eficacității arbitrale. Însă, se constată unele incoerențe și incompatibilități ale legislației naționale, cauzate de divergența termenilor utilizați și a impreciziei normelor naționale. Practica judiciară este redusă, însă prezintă o atitudine pro-eficacitate (aprox. 80% cereri admise). Se atestă o cunoaștere modestă a specificului eficacității sentințelor arbitrale străine și a standardelor Convenției de la New York din 1958 de către magistrați, fiind constatate erori de aplicare a Convenției, ignorarea specificului procedurii arbitrale, și asimilarea sentințelor arbitrale cu hotărârile judecătorești străine. Cauza ”Merchant

Outpost Company” demonstrează vulnerabilitatea sistemului național care poate conduce fie la precaritatea eficacității sentințelor arbitrale străine, fie la comiterea unor grave încălcări cu urmări nefaste pentru ordinea publică și instituțiile locale.

6. Formulăm următoarele propuneri *de lege ferenda* pentru modificarea legislației R.Moldova:

În baza cercetării realizate, luând în considerare soluțiile de uniformizare în aplicarea Convenției de la New York din 1958, a tendințelor generalizate a practicii judiciare și a dreptului comparat, considerăm utile următoarele recomandări de modificare și completare a legislației:

a) Abrogarea cerinței de a supune supralegalizării sau apostilării originalul convenției arbitrale, așa cum o solicită art. 475¹ alin.(4) CPC. *De lege ferenda*, propunem modificarea art.475¹ alin.(4) CPC cu excluderea sintagmei ”și lit.(b)” din cuprinsul normei.

b) Reglementarea recunoașterii de plin drept a autorității unei sentințe arbitrale străine nesusceptibile de executare silită. Propunem, *de lege ferenda*, completarea art. 475 CPC alin. (3) lit.b) cu următoarea sintagmă ”în condițiile stipulate de art.472”, după cuvintele ”autoritatea de lucru judecat”.

c) Precizarea persoanelor ce pot depune cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine. Considerăm oportun de a modifica art.475¹ alin.(1) CPC, cu înlocuirea cuvântului ”prezintă” cu sintagma ”depune de partea în favoarea căreia este pronunțată hotărârea arbitrală,”.

d) Introducerea unei norme exprese privind interdicția de a proceda la reexaminarea fondului sentinței arbitrale străine, nici la modificarea acesteia. *De lege ferenda*, propunem completarea art. 475¹ cu un nou alineat (2)¹ cu următorul conținut: ”Sub rezerva verificării condițiilor prevăzute de art.476 alin.(1) pentru recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine, instanța judecătorească a Republicii Moldova nu poate proceda la reexaminarea fondului hotărârii arbitrale străine și nici la modificarea ei”.

e) Abrogarea prevederii de la art.475², alin.(3), lit.c) CPC: ”adițional, în caz de necesitate, se va prezenta o declarație pe propria răspundere privind faptul dacă și în ce măsură hotărârea arbitrală a fost executată”.

f) Abrogarea prevederii de la art.475², alin.(4), lit.c) CPC: ”În cazul în care, în cadrul soluționării chestiunii privind încuviințarea executării silite, instanța judecătorească are îndoieli cu privire la legalitatea procedurală a hotărârii arbitrale străine, ea poate solicita lămuriri solicitantului recunoașterii și încuviințării executării silite a hotărârii arbitrale străine, de asemenea poate interoga debitorul privitor la conținutul cererii de recunoaștere și executare a

hotărârii arbitrale străine și, în caz de necesitate, cere explicații arbitrajului care a emis hotărârea”.

g) Stipularea faptului că eliberarea titlului executoriu în baza unei încheieri de încuviințare a recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine nu presupune inițierea unei proceduri conform capitolul XLIV CPC și eliberarea acestuia de instanța art. 475¹ alin. (1) în baza unei cereri a solicitantului, fără procedură ulterioară. Propunem, *de lege ferenda*, modificarea art. 482 CPC după cum urmează: după cuvintele ”a hotărârii arbitrale” se introduce sintagma ”pronunțată pe teritoriul Republicii Moldova”.

7. Propunem modificarea Hotărârii Plenului CSJ nr.9 din 9 decembrie 2013 privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și hotărârilor arbitrale străine, prin proiectul de Hotărâre a Plenului CSJ prezentat în anexa 1.

8. În rezultatul cercetării multiaspectuale a normelor Convenției de la New York din 1958, dreptului comparat și a practicii în domeniu, pot fi reținute următoarele principii directorii pentru a pereniza aplicarea uniformă a Convenției de la New York din 1958 și instituirea unui climat previzibil și favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine:

a) Principiile *in favorem arbitrandum* și *in favorem executionis* reprezintă principii de bază pentru aplicarea și interpretarea Convenției de la New York din 1958, general-acceptate de comunitatea internațională a statelor membre, practica judiciară și doctrină. Din aceste două principii generale rezultă regula de prezumție a regularității convenției arbitrale și a sentinței arbitrale străine, de care va ține cont instanța judecătorească la soluționarea cererii.

b) Statele membre sunt ținute să respecte normele materiale și procedurale ale Convenției de la New York din 1958 ca un *standard maxim obligatoriu de eficacitate internațională a sentințelor arbitrale străine*. Însă, statele pot să reglementeze un *regim mai favorabil* pentru eficacitatea sentințelor arbitrale străine, fiind încurajate prin norma de la art.VII al Convenției, în virtutea căreia, dreptul mai favorabil se va aplica cu precădere, înlăturând normele convenționale. Standardul convențional de eficacitate se transpune în următoarele reguli specifice : (i) reglementarea exhaustivă a temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării la art. V al Convenției de la New York din 1958; (ii) „tratamentului național” al sentințelor arbitrale străine și (iii) enumerarea exhaustivă a actelor depuse la cererea de recunoaștere și executare și a cerințelor în privința lor.

c) Principiul procedurii pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine adaptate specificității instituției arbitrale. Principiul este evocat de regulile obligatorii pentru instanța sesizată : *examinarea pe fond a litigiului nu este admisă; sarcina probației aparține*

pârâtului, iar solicitantul trebuie să depună exclusiv o probă *prima facie* a existenței sentinței și convenției arbitrale; *interpretarea în sens îngust* a temeiurilor de refuz a eficacității;

d) *Dreptul discreționar al forului* de a refuza recunoașterea și executarea sentinței chiar dacă pârâtul a făcut proba vreunui temei stipulat de art.V al Convenției de la New York din 1958;

e) *Interdicția de venire contra factum proprium* va fi examinată de judecător, care este chemat să penalizeze partea respectivă cu decăderea din drepturi pentru neinvocarea intenționată în cursul procedurii a unor circumstanțe cunoscute arbitrale sau pe care ar fi trebuit în mod rezonabil să le cunoască.

9. Convenția de la New York din 1958 trebuie preservată și valorificată. Inițiativele de modificare și de înlocuire a tratatului nu vor elimina deficiențele constatate ale Convenției, însă produc riscul de a submina sistemul actual de eficacitate internațională, nefiind oportune în contextul actual. Aceste inițiative pot periclita regimul internațional de eficacitate a sentințelor arbitrale străine, fără, însă, a ameliora semnificativ cadrul internațional de eficacitate. În scopul ameliorării mediul internațional de circulație a sentințelor arbitrale străine propunem un set de acțiuni de uniformizare și perenizare a *acquis-ului* convențional: evaluarea constantă a practicii judiciare; consolidarea soluțiilor uniforme de aplicare a Convenției; înaintarea unor recomandări pentru statele membre; organizarea unor foruri internaționale de diseminare și coordonare a măsurilor de eficientizare a sistemului convențional.

Problema științifică importantă soluționată în domeniu constă în analiza complexă și cercetarea multidimensională a condițiilor materiale și cerințelor procedurale de eficacitate internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958, cu formularea unor soluții generale privind aplicarea și interpretarea acestora, având ca efect elaborarea unor principii directorii pentru regimul juridic propriu eficacității internaționale a sentințelor arbitrale străine, în vederea aplicării acestora în cadrul normativ național, în practica judiciară, și pentru valorificarea, perenizarea și dezvoltarea *acquis-ului* de eficacitate instituit de Convenția de la New York din 1958.

Valoarea aplicativă a cercetării se manifestă, de asemenea, prin propunerile *de lege ferenda* pentru legislația națională și înaintarea unui proiect de modificare și completare a Hotărârii explicative a Plenului CSJ nr.9 din 2014. Recomandăm, de asemenea, organizarea de instruiți pentru corpul de magistrați, inclusiv elaborarea de ghiduri privind eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine. În plus, este indicată organizarea unor cursuri de instruire pentru agenții economici din domeniul comerțului exterior și asociațiile profesionale din domeniu, inclusiv pentru instituțiile arbitrale permanente, privind recomandări și soluții pentru asigurarea eficacității sentințelor arbitrale și a instituției arbitrale.

Avantajele elaborărilor propuse constau în tratarea multiaspectuală a reglementărilor juridice ce țin de eficacitatea sentințelor arbitrale străine, într-un context de analiză comparată a dreptului comun și jurisprudenței statelor proficiente arbitrajului. Se realizează sistematizarea și dezbateră opiniilor doctinarilor în domeniu cu reflectarea acestora în tendințele de evoluție a sistemului internațional de eficacitate; generalizarea unei practici internaționale prin formularea unor principii cuprinzătoare ale *acquis-ului* convențional.

Impactul cercetării asupra dezvoltării științei dreptului se manifestă prin elucidarea, pentru prima dată în doctrina autohtonă, a cerințelor, condițiilor și regulilor pentru eficacitatea sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958, cu generarea unor soluții comprehensive pentru valorificarea acesteia în sistemul național, inclusiv prin rezultatele științifice și propunerile *de lege ferenda*. Lucrarea oferă doctrinei moldovene oportunități de dezvoltare a conceptelor proprii instituției arbitrale dar și eficientizarea cadrului normativ pentru propagarea comerțului exterior și îmbunătățirea climatului pentru atragerea investițiilor străine, integrând plenar Republica Moldova în sistemul Convenției de la New York din 1958.

GLOSAR DE EXPRESII JURIDICE LATINE

a posteriori – mai târziu
charter party - navlosire
common law - drept comun.
contra bona mores – împotriva moralității
de lege ferenda- propunere legislativă
de lege lata- în reglementările existente
eo ipso- de la sine
erga omnes- ce-i privește pe toți ; fără excepție
ex officio – din oficiu, din obligație morală, din datorie.
ex parte – în numele, din partea
in favor executionis – în favoarea executării
in favorem arbitrandum- în favoarea arbitrajului
in personam – cu privire la persoană
in rem - cu privire la bunuri
infra petita - mai puțin decât ceea ce s-a cerut
inter absentes – între absenți
jus naturalis – drept natural
lex arbitri – legea aplicabilă arbitrajului
lex facit arbitrum – legea reglementează arbitrajul
lex forii- legea forului
lex causae – legea cauzei.
lex loci arbitri – legea locului arbitrajului
lex mercatoria – legea comerțului
minimum minimorum - minimul absolut
pacta sunt servanda – convențiile trebuie să fie respectate
per contrario – în contrar
per se - de la sine
prima fora – instanța de gradul întâi
primo - unu
relatio imperfecta – trimitere prin referință
res judecata - lucru judecat
secunda fora - instanța de gradul doi
secundo -doi
soft law – norme fără caracter obligatoriu
sua motu - din propriul indemn
tertio - trei
venire contra factum proprium - nimeni nu se poate contrazice în detrimentul altuia

BIBLIOGRAFIE

Literatură în limba română:

1. Acordul Comunității Statelor Independente privind modalitatea de soluționare a litigiilor rezultate din desfășurarea activității comerciale, încheiat la Kiev, 20.03.1992. <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1283862> (accesat la 1.11.2015)
2. Acordul între Republica Moldova și Turcia cu privire la asistența juridică în materie civilă, comercială și penală, de la Ankara, din 22.05.1996, ratificat prin Legea nr.1017 din 03.12.1996;
3. Aranjamentul relativ la aplicarea Convenției europene de arbitraj comercial internațional din 17.12.1962, de la Paris, ratificat prin Hotărârea Parlamentului R.Moldova nr.1331 din 26.09.1997.
4. Babără V. Aspecte de drept internațional privat privind regimul persoanelor juridice străine. În: Studia Universitatis, 2013, nr.3, p. 66-69, pag. 66
5. Babără V. Unele aspecte privind aplicarea legii străine de către instanțele din Republica Moldova în soluționarea litigiilor de drept internațional privat. În: Studia Universitatis (Seria Științe Sociale), 2007, nr.6, pag. 27-30, p. 29.
6. Căpățînă O., Circulația transnațională a sentințelor arbitrale, Revista de drept comercial, 1997, nr.12, p.3-15.
7. Căpățînă O., Efectele hotărârilor judecătorești străine în România. București: Editura Academiei, 1971, 248 p.
8. Codul de executare al Republicii Moldova, aprobat prin Legea nr.433-XV din 24.12.2004, Monitorul Oficial Nr. 34 din 03.03.2005
9. Codul de procedură civilă a României, aprobat prin Legea nr.134 din 1 iulie 2010, Monitorul Oficial al României nr.545 din 3 august 2012.
10. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova aprobat prin Legea nr. 225-XV din 30 mai 2003, Monitorul Oficial Nr. 111-115 din 12.06.2003
11. Cojocaru V., Recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine în materie civilă în Republica Moldova. Chișinău: CEP USM, 2007, 278 p.
12. Cojocaru V., Lazăr D. Regimul de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova și conformitatea cu standardele Convenției de la New York din 1958. În: Revista Română de Executare Silită, București, 2015, nr.3, p.101-118.

13. Convenția CSI cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, de la Minsk, din 22.01.1993, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.402, 16.03.1995;
14. Convenția cu privire la dreptul tratatelor, de la Viena, din 23.05.1969 ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1135 din 04.08.1992.
15. Convenția de la Geneva privind executarea sentințelor străine din 26.09.1927, <http://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/11/11-05/foreign-arbitral-awards.xml> (accesat la 1.11.2015)
16. Convenția de la Moscova cu privire la soluționarea pe cale arbitrală a litigiilor de drept civil rezultate din relații de cooperare economică, tehnico-științifică, din 26.05.1972, <http://www.alppp.ru/law/pravosudie/48/konvencija-o-razreshenii-arbitrazhnym-putem-grazhdansko-pravovyh-sporov-vytekayuschih-iz-o.html> (accesat la 1.11.2015).
17. Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine din 10.06.1958, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.87-XIV din 10.07.1998, ediția oficială "Tratate internaționale", 1999, vol.15, pag.169.
18. Convenția de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 18.03.1965, ratificată prin Legea nr.28 din 24.04.2011 pentru ratificarea Convenției pentru reglementarea diferendelor investiționale dintre state și persoane ale altor state, publicată în Monitorul Oficial Nr. 43-45, art. nr. 92 din 25.03.2011.
19. Convenția europeană de arbitraj comercial internațional, din 21.04.1961, de la Geneva, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1331 din 26.09.1997.
20. Convenția Națiunilor Unite privind Utilizarea Comunicațiilor Electronice în Contractele Internaționale, adoptată la 25 noiembrie 2005, <https://treaties.un.org/>
21. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, de la Roma, din 04.11.1950.
22. Declarația de Independență a Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr.691-XII din 27.08.1991, publicată în Monitorul Oficial nr. 011, art. 103, 118, din 27.08.1991
23. Diaconu N., Drept internațional privat, București : Editura Lumina Lex, 2009, 425 p.
24. Filipescu I.P, Drept Internațional Privat, București: Actami, 1999, 575 p.
25. Florescu C.I., Arbitrajul comercial. Convenția arbitrală și tribunalul arbitral, București: Universul Juridic, 2011, 544 p.
26. Gribincea L., Dreptul Comerțului Internațional, Chișinău: Tipografia Reclama, 2014, 888 p.

27. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova ”Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și hotărârilor arbitrale străine” nr.9 din 9 decembrie 2013, http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=128 (accesat la 10.10.2015)
28. Hotărârea Plenului CSJ nr.7 din 23 februarie 1998 „Despre practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației privind recunoașterea și executarea hotărârilor instanțelor judecătorești și arbitrate străine pe teritoriul Republicii Moldova, În: Culegere de hotărâri explicative” Chișinău, 2002, pag.259.
29. Lazăr D. Cadrul de reglementări privind procedura recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958. În: Revista Națională de Drept, ediție specială. Conferința internațională științifico-practică ”Arbitrajul în Republica Moldova – realizări și perspective”, 2014, nr.7, pag. 79-92.
30. Lazăr D. Eficacitatea convenției de arbitraj : temei pentru recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958. În : Culegerea Conferinței științifice cu participare internațională ”Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate, perspective”, CEP: Chișinău 2014, p.301-316.
31. Lazăr D. Efficacité des sentences arbitrales étrangères en République de Moldova, dans le contexte de la Convention de New York de 1958. În: Perspectives of Business Law Journal, vol.4, nr.1, 2015, p.221-232
32. Lazăr D. Etape de dezvoltare privind instituția arbitrajului internațional relevante pentru eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale, În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria ”Științe sociale”, nr. 11, 2015, p.95-98
33. Lazăr D. Public policy as a bar to the recognition and enforcement of the foreign arbitral awards, În: Revista de Studii si Cercetari Juridice, Chisinau, nr.1-2, 2010, p.94-107.
34. Lazăr D., Plotnic O. Soluționarea litigiilor de consum pe cale arbitrală: actualitate și perspective în legislația Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr.1. p.76-79
35. Lazăr D. Respectarea dreptului la un proces echitabil in arbitrajul comercial internațional: impactul asupra eficacității hotărârilor arbitrale străine. În: Culegere Conferința științifică internațională „Interacțiunea dreptului intern și dreptului internațional: provocări și soluții”, 14 noiembrie 2014, Chișinău, p.75-83.
36. Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj nr.23-XVI, din 22 februarie 2008, Monitorul Oficial nr. 88-89, din 20.05.2008, art. Nr. 314.
37. Legea Republicii Moldova cu privire la arbitrajul comercial internațional, nr.24-XVI, din 22.02.2008, Monitorul Oficial Nr. 88-89, art. nr. 316, din 20.05.2008.

38. Legea Republicii Moldova nr.225 din 30.05.2003 privind aprobarea Codului de procedură civilă, publicat : 21.06.2013 în Monitorul Oficial Nr. 130-134 , art. 415.
39. Macovei I., Drept internațional privat, București: Editura C. H. Beck, 2011, p. 270.
40. Marian A., Molcean A., Scobioală-Sîrcu D. Ghid cu privire la cooperarea juridică internațională, Ministerul Justiției al Republicii Moldova, Chișinău, 2010, 90 p.
41. Matei D., Efectele hotărârilor judecătorești civile și ale sentințelor arbitrale. Rezumat teza de dr.în drept, București, 2009, 147 p.
42. Mazilu D. Dreptul Comerțului Internațional. Partea Specială. Lumina Lex. București. 2001, p.434-436
43. Măgureanu F. Considerații privind efectele extrateritoriale ale hotărârilor arbitrale. În: Revista Română de Drept Comercial, 2004, nr. 10, p. 60-61.
44. Măgureanu G. Efectele extrateritoriale ale hotărârilor arbitrale străine, În: Analele Universității "Constantin Brâncuși", 2011, nr. 3, p.103-116.
45. Măgureanu, Drept procesual civil roman, vol.I, București: All Beck, 1997, 510 p.
46. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Studii privind funcționarea instituției arbitrajului în Republica Moldova. Studiul III. Reglementarea și aplicarea mecanismelor de recunoaștere și executare a hotărârilor arbitrale străine în Republica Moldova, Chișinău, 2012, 45 p.
47. Niculeasa M. Despre constituționalitatea procedurii de arbitraj. Limitele jurisprudenței Curții Constituționale în ceea ce privește natura arbitrajului din perspectiva accesului la justiție, În : Revista națională de drept român, nr.3, 2012, p.194-225;
48. Popescu T.R., Dreptul comerțului internațional, București : Editura Didactică și Pedagogică, 1983, 460 p.
49. Protocolul relativ la convenția de arbitraj, de la Geneva, din 24.09.1923, <https://treaties.un.org/doc/Publication/MTDSG/Volume%20II/LON/PARTII-6.en.pdf> (accesat 1.11.2015)
50. Regulamentul Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, <http://arbitraj.chamber.md/index.php?id=23>(accesat 1.11.2015)
51. Roș V., Arbitrajul Comercial Internațional. București: Regia Autonomă "Monitorul Oficial", 2000, 622 p.
52. Sălăgean I.M. Arbitrajul comercial. București: All Beck, 2001, 250 p.
53. Tăbârcă M., Drept procesual civil, vol.I, București: Global Lex, 2004, 608 p.

54. Tratatul între Republica Moldova și Federația Rusă privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, de la Moscova, din 25.02.1993, ratificat prin Legea nr.260 din 04.11.1994;
55. Tratatul între Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică în materie civilă, familială și penală, de la Baku, din 26.10.2004, ratificat prin Legea nr.33 din 14.04.2005.
56. Tratatul între Republica Moldova și Republica Letonă cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, de la Riga din 14.04.1993, ratificat prin Legea nr.1487 din 10.06.1993;
57. Tratatul între Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică în materie civilă, familială și penală, de la Chișinău, din 09.11. 1993, ratificat prin Legea nr.1487 din 10.06.1993;
58. Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală, de la Chișinău, din 6.07.1996, ratificat prin Legea nr.1028 din 3.12.1996;
59. Tratatul între Republica Moldova și Ucraina privitor la asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală, de la Kiev, din 13.12.1993, ratificat prin Legea nr.261 din 04.11.1994;
60. Visternicean D., Băieșu A. Procedura de recunoaștere și executare a hotărârilor judiciare și hotărârilor arbitrale străine. În: Manualul judecătorului pentru cauze civile: ediția I. Chișinău: 2006. 1014 p., p.249-263
61. Visternicean D., Buruiana M. Procedura de recunoaștere și executare a hotărârilor judiciare și arbitrale străine. În: Manualul judecătorului pentru cauze civile: ediția II. Coord. Poalelungi M. Chișinău: Cartier, 2013. 1197 p., p.255-300

Literatură în limba engleză:

62. Alvarez H.C. The implementation of the New York Convention in Canada. În: Journal of International Arbitration, 2008, nr.25, pag. 669-679.
63. Bagner H. Confidentialiy – a fundamental principle in international commercial arbitration? În: Journal of International Arbitration, 2001, vol.18(2), p.243-249.
64. Belohlávek A.J. Arbitration Law of Czech Republic: Practice and Procedure. Juris Publishing, 2013, 2272 p.
65. Böckstiegel K-H, Kröll S., Nacimiento P. Recognition and enforcement of awards, Arbitration in Germany: the model law in practice, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2007, 1223 p.

66. Böckstiegel K-H. Public policy as a limit to arbitration and its enforcement. În: IBA Journal of Dispute Resolution "The New York Convention – 50 years", ediție special, 2008. p.123-133;
67. Born G. History of International Commercial Arbitration. Commentary and materials, Kluwer Law International, 2001, 1132 p.
68. Born G., The law governing international arbitration agreements: an international perspective, În: Singapore Academy of Law Journal, 2014, nr.26, p.814-848.
69. Born G.B., International Commercial Arbitration: Commentary and Materials, Haga: Kluwer Law International, 2001, 1132 p.
70. Brekoulakis S.L., Mistellis L.A. Arbitrability: international and comparative perspectives, Londra: Kluwer Law International, 2009, 375 p.
71. Briner R. Philosophy and objectives of the Convention. În: Enforcing Arbitration Awards Under the New York Convention: Experience and Prospects, United Nations Publication, 1999, 51 p. p.9-10.
72. Broches A. Commentary on the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. Kluwer Law and Taxation Publishers, 1990, 229 p.
73. Carbonneau Th. E., Law and Practice of Arbitration. Fifth edition. New York : JurisNet LLC, 2014, 730 p.
74. Cheng T. State Immunity, Public Policy and International Commercial Arbitration, În: ICCA Congress Series. Arbitration Advocacy in Changing Times. Haga: Kluwer Law International, 2011, nr. 15, 421 p., p. 362-380
75. Code of civil procedure of Germany, <http://www.dis-arb.de/en/51/materialien/german-arbitration-law-98-id3> (accesat la 10.10.2015)
76. Code of civil procedure of Netherlands, 1986, <http://www.jus.uio.no/lm/netherlands.arbitration.act.1986/> (accesat on-line 25.10.2015)
77. Di Pietro D., Platte M. Enforcement of international arbitration awards the New York Convention of 1958, Londra: Cameron May, 2001, 288 p.
78. English Arbitration Act, din 1996, legislation.gov.uk (accesat la 10.10.2015)
79. Feder D.W. The forum non conveniens dismissal in the absence of the subject-matter jurisdiction. În: Fordham Law Review, vol.74, 2006, pag.3147-3187.
80. Federal Arbitration Act of the United States of America, din 12.02.1925, <https://www.aaau.org/media/5045/federal%20arbitration%20act.pdf>, (accesat 1.11.2015).
81. Fortier L.Y. The minimum requirements of due process in taking measures against dilatori tactics: arbitral discretion in international commercial arbitration. A plain rules and a few

- strong instincts. În: Improving efficiency of arbitration agreements and awards: 40 years of application of the New York Convention, ICCA Congress Series, Kluwer Law International, 1999, vol.9, p. 396-409
82. Gaillard Em. Effectiveness of Arbitral Awards, State Immunity from Execution and Autonomy of State Entities. Three Incompatible Principles. În: State Entities In International Arbitration, IAI Series On International Arbitration. Juris Publishing, 2008, nr. 4, pag.179-193.
83. Gaillard Em. The Representations of International Arbitration, În: The New York Law Journal, nr.67, 4.10.2007, accesibil on line: <http://www.shearman.com> (accesat la 1.11.2015), pag.1-4.
84. Gaillard Em., Di Pietro D. Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards , Londra: Cameron May, 2008, 988 p.
85. Gaillard Em., Three Philosophies of International Arbitration, În: Rovine A.W., Contemporary issues in international arbitration and mediation, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010, p.305-310.
86. Gibson Ch. Arbitration, Civilization and Public Policy: Seeking counterpoise between Arbitral Autonomy and the Public Policy Defense in View of Foreign Mandatory Public Law. În: Suffolk legal studies research paper series, 2009, nr.09-26, accesibil la: <http://ssrn.com/abstract=1394447> (accesat la 1.11.2015)
87. Goode R. The role of the Lex Loci Arbitri in International Commercial Arbitration. În: Arbitration International, 2001, nr.17, p.19-40.
88. Guglya L. Confidentiality in enforcement phase of international arbitration. VDM Verlag: Saarbrücken, 2008, 66 p.
89. Haas U. Convention on recognition and enforcement of foreign arbitral awards, New York 1958, June 10, 1958. În: Practitioner`s guide handbook on international arbitration, ed.Weigand F-B, Munich: C.H. Beck, 2002, note. 65
90. Hermann G. The 1958 New York Convention: Its Objectives and Its Future. În: ICCA Congress series. Improving Efficiency of arbitration agreements and awards: 40 years of application of the New York Convention, Hague: Kluwer Law International, 1999, nr.9, 710 p., p.15-24,
91. Holtzmann H.M., Neuhas J.E. A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration: Legislative history and commentary, Kluwer Law International, 1994, 1318 p.
92. ICC Rules of Arbitration, <http://www.iccwbo.org/products-and-services/arbitration-and-adr/arbitration/icc-rules-of-arbitration/> (accesat la 10.10.2015).

93. ICCA Congress Series. 50 Years of the New York Convention: ICCA International Arbitration Conference. Haga: Kluwer Law International, 2009, nr.14, 711 p.
94. ICCA Congress Series. Arbitration: The Next Fifty Years. Haga: Kluwer Law International, 2012, nr.16, 259 p.
95. International Council for Commercial Arbitration. Guide to the interpretation of the 1958 New York Convention, Haga: International Council for Commercial Arbitration, 2011, 179 p.
http://www.arbitration-icca.org/publications/NYC_Guide.html
96. International Law Association. Final Report On Public Policy As A Bar To Enforcement Of International Arbitral Awards. New Delhi Conference, 2002, 12 p. Accesibil la : <http://www.ila-hq.org/> .
97. Kaufmann-Kohler G. Enforcement of Awards—A Few Introductory Thoughts În: ICCA Congress Series. New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyond, nr. 12, 2005, p. 287-290.
98. Kaufmann-Kohler G. Globalization of Arbitral Procedure. În : Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2003, nr. 36, p. 1313-1333
99. King H., Jr., Leforestier M.A., Arbitration in Ancient Greece, În: Dispute Resolution Journal, 1994, vol.49, p. 38-46
100. Kröl St. Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards in Germany. În: International Arbitration Law Review, 2002, nr.5, p.160-177.
101. Kronke H., ș.a. Recognition and enforcement of foreign arbitral awards. A global commentary on the New York Convention, Haga : Kluwer Law International, 2010, 602 p.
102. Kurkela M.S., Sneilman H., Due Process in International Commercial Arbitration, Dobbs Ferry: Oceana Publication Inc, 2005, 485 p.,
103. Leeson P., How Important is State Enforcement for Trade. În: Oxford American Law and Economics Review, vol. 10, 2008, nr.1, p. 61-89
104. Lew J., Mistelis L., Kroll S., Comparative International Commercial Arbitration, Haga: Kluwer Law International, 2003, 904 p.
105. Mann A. Lex facit arbitrum. Liber Amicorum for Martin Domke, Haga: Martinus Nijhoff, 1967, p. 157–183.
106. Melis W. Considering the Advisability of Preparing an Additional Convention, complementary to the New York Convention. În: Enforcing Arbitration Awards Under the New York Convention: Experience and Prospects, United Nations Publication, 1999, p. 44-46
107. Mustill L. Arbitration : History and backgroud. În: Journal of International Arbitration, , 1989, nr.6, p. 43-56.

108. Nariman F.S. The Convention's contribution to the globalization of international commercial arbitration. În: *Enforcing Arbitration Awards Under the New York Convention: Experience and Prospects*, United Nations Publication, 1999, 51 p., p. 11-14.
109. Park W.W. Why Courts Review Arbitral Awards, În: *Law of International business and dispute settlement in the 21th century: liber amicorum Karl-Heinz Bockstiegel*, Koln, Berlin, Munich: Carl Heymanns Verlag, 2001, 824 p., p.595-607.
110. Paulsson J. Arbitration in three dimensions, În: *Law, Society and Economy Working Papers*, 2010, pag. 1-35, accesibil on-line www.lse.ac.uk/collections/law/wps/wps.htm
111. Paulsson J. Enforcing Arbitral Awards notwithstanding a Local Standard Annulment (LSA). În: *ICC Bulletin*, vol. 9, 1998, nr.1, p.14-31.
112. Paulsson J. May or Must under the New York Convention: an exercise in syntax and linguistics, În: *Arbitration International*, 1998, nr.14, pag.227-230.
113. Paulsson J. Towards Minimum Standards of Enforcement: Feasibility of a Model Law. În: *ICCA Congress Series, Improving Efficiency of arbitration agreements and awards: 40 years of application of the New York Convention*. Hague: Kluwer Law International, 1999, nr. 9, 710 p., pp. 574-582
114. Paulsson J., The New York Convention in International Practice – Problems of assimilation, În: *Association Suisse de l'arbitrage. Special Series*, 1996, nr. 9, p. 107-108.
115. Pengelley N. Waiver of Sovereign Immunity from Execution: Arbitration is Not Enough. În: *Journal of International Arbitration*, 2009, nr.6, vol. 26, p. 859–872.
116. Petrochilos G. *Procedural Law in International Arbitration*. New York: Oxford University Press, 2004, 584 p.
117. Pörnbacher K., Dolgorukow A., Reconciling due process and efficiency in international arbitration – the arbitrator's task of achieving the one without sacrificing the other. În: *Annals FLB – Belgrade Law Review*, 2013, Nr. 3, p. 50–62.
118. Poudret J.-F., Besson S. *Comparative law of international arbitration*. Londra: Sweet&Maxwell, 2007, 991 p.
119. Pouget S. *Arbitration and Mediating Disputes indicators. Benchmarking arbitration and mediation regimes for commercial disputes related to foreign direct investment*. The World Bank Group, 2013, 50 p.
120. Redfern A., ș.a., *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. Londra: Sweet & Maxwell, ed.4-a, 660 p.

121. Sanders P. A twenty years review of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral awards, În: The international lawyer, 1979, vol.13, nr. 2, p.269-287
122. Sanders P. Quo Vadis Arbitration? Sixty years of arbitration practice. Haga: Kluwer Law International
123. Silberman L. The New York Convention after fifty years. În: The Georgia Journal of International and Comparative Law, vol. 38:25, 2009, p. 25-46.
124. Smith E. Vacated arbitral awards: recognition and enforcement outside the country of origin. În: Boston University International Law Journal, nr. 20, 2002, p.356-391.
125. Swedish Arbitration Act, 1999, <http://swedisharbitration.se/wp-content/uploads/2011/09/The-Swedish-Arbitration-Act.pdf> (accesat 1.11.2015)
126. Swiss Civil Procedure Code, 19.12.2008, <https://www.swissarbitration.org/> (accesat la 10.10.2015);
127. Trackman L.E. Confidentiality in international commercial arbitration. În: Arbitration International, 2002, nr.18(1), pag.1-18.
128. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, 1985, https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf (accesat 1.11.2015)
129. UNCITRAL Secretariat Guide on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). Accesibil la site: www.uncitral.org/
130. UNCITRAL, Report on the survey relating to the legislative implementation of the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958), A/CN.9/656/Add.1, 24 pag. Accesibil la <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V08/541/30/PDF/V0854130.pdf?OpenElement> (accesat 30.11.2015)
131. United Nations. "Enforcing the New York Convention: experience and prospects", New York: United Nations Publications, 1999, 51 p.
132. Van den Berg A.J. Enforcement of arbitral awards annulled in Russia, În: Journal of International Arbitration, Haga: Kluwer Law International, 2010, nr.27 (2), p.179-198
133. Van den Berg A.J. Enforcement of arbitral awards annulled in Russia. Case comment on Dutch Supreme Court of 25 June 2010, În: Journal of International Arbitration, nr. 28 (6), 2011, pag. 617-642, pag. 617-618
134. Van Den Berg A.J. Why are some arbitral award unenforceable? ICCA Congress series. New Horizons in International Commercial Arbitration and Beyon. 2004, vol. 12, p. 291-326.

135. Van den Berg A.J. New York Convention of 1958: Refusals of Enforcement. În: ICC International Court of Arbitration Bulletin, vol. 18. nr. 2, 2007, p. 1-35.
136. Van den Berg A.J. Refusals of enforcement under the New York Convention of 1958: the unfortunate few. Arbitration in next decade. În : ICC Bulletin Special Supplement, 1999, pag. 84-85
137. Van Den Berg A.J. Striving for Uniform Interpretation. În: Enforcing Arbitration Awards Under the New York Convention: Experience and Prospects. United Nations Publication, 1999, p. 41-44.
138. Van den Berg A.J. The application of the New York Convention by the Courts. În: ICCA Congress series. Improving Efficiency of arbitration agreements and awards: 40 years of application of the New York Convention, Hague: Kluwer Law International, 1999, nr. 9, 710 p., p.25-34.
139. Van den Berg A.J. The New York Arbitration Convention of 1958. Towards a Uniform Judicial Interpretation. Haga: Kluwer Law International, 1981, 466 p.
140. Van den Berg A.J. The New York Convention of 1958 : an Overview, În: Enforcement of Arbitration Agreements and International Arbitral Awards : the New York Convention in Practice, London : Cameron May, 2008, pag. 39-68.
141. VDDS M. Confidentiality of Arbitration and the obligation to disclose information on listed companies during due diligence investigations. În: Journal of International Arbitration, 2003, vol.20(2), p.211-216.
142. Veeder V.V. Is there a need to revise the New York Convention. În: The Review of international arbitral awards, Dijon, IAI Forum, 12-14 septembrie 2008, p.183-194.
143. Xiao Y., Long W., Enforcement of International Arbitration Agreements in Chinese Courts, În: Arbitration International, vol. 25, No. 4, 2009, pp. 569-590.
144. Youssef K. The Death of Inarbitrability În: Mistellis L.A., Brekoulakis S.L. Arbitrability: international and comparative perspectives, Londra: Kluwer Law International, 2009, 375 p, p.47-67.

Literatură în limba franceză:

145. Batiffol V.H., Lagarde P. Traité de droit international privé . Paris : LGDJ, 1993, 656 p.
146. Code civil de la République Française, 1804, <http://www.legifrance.gouv.fr/> (accesat 1.11.2015)

147. Code de procédure civile de la République Française, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716> (accesat la 10.10.2015)
148. Code de procédure civile de la République Française, modificat prin Decretul nr.2011-48 din 13 ianuarie 2011 privind reforma arbitrajului, Jurnalul Oficial al Republicii Franceze din 14 ianuarie 2011.
149. Code judiciaire de la Belgique, <http://www.ejustice.just.fgov.be/> (accesat la 10.10.2015);
150. David R. Arbitrage et droit comparé. În : Revue Internationale de Droit Compare, 1959, vol. 11, n°1, p. 5-18.
151. David R. L'arbitrage commercial dans le commerce international. Paris: Economica, 1981.
152. De Boisseson M. Le droit français de l'arbitrage interne et international, Paris :Gln Joly, 1990, 1131
153. De Bournonville Ph., Droit judiciaire de l'arbitrage, Bruxelles: Larcier, 2000, 326 p.
154. Fouchard Ph. La portée internationale de l'annulation de la sentence arbitrale dans son pays d'origine. În : Revue d'arbitrage, Paris,1997, p.329-347.
155. Fouchard Ph., Gaillard E., Goldman B., Traité de l'arbitrage commercial international. Paris: Litec, 1996, 1225 p.
156. Gaillard Em. Aspects philosophiques du droit de l'arbitrage international. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, 240 p.
157. Gaillard Em. Souverainete et autonomie : reflexions sur les representations de l'arbitrage international. În: Journal du Droit International, 2007, nr.4, p.1163-1173.
158. Gaillard Em., L'ordre juridique arbitral : realité, utilité et spécificité, În : McGill Law Journal, nr.55, 2010, p.891-907.
159. Gélinas F. Favor arbitrandum et favor validitatis. În: Bachand Fr., Gélinas F., D'une réforme à une autre: Regards croisés sur l'arbitrage au Québec. Cowansville: Yvon Blais, 2013, 666 p., p.31-46.
160. Goldman B. Frontières du droit et lex mercatoria. În : Archives philosophiques du droit, 1964, vol. 9, p.177-192
161. Goldman B. Les conflits de lois dans l'arbitrage commercial international de droit prive, cours, Collected courses of the Hague Academy of International Law, Dordrecht: Martinus Nijhoff, 1963, vol. 109, 347-485
162. Hacher D. Les conditions d'arbitrabilite et la jurisprudence. În : Competition and Arbitration Law, Paris : Institut de la CCI, 1992, 151 p.

163. Jacot-Giullarmod O. Règles, méthodes et principes d'interprétation dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, În : L.-E. Pettitti; E. Decaux; P.-H. Imbert, La Convention européenne des Droits de l'Homme commentaire articles par articles, Ed. Economica, Paris, 1995, 1091 p.
164. Jarrosson Ch. La notion d'arbitrage, Paris : L.G.D.J., 1987, 408 p.
165. Lagarde P. Recherches sur l'ordre public en droit international privé. Paris : LGDJ, 1959, 254 p.
166. Lalive P. L'importance de l'arbitrage commercial international. În: N.Antaki, A. Prujiner, Arbitrage commercial international, Colloque, Université Laval, Montréal: Wilson & Lafleur, 1986, p. 15-26.
167. Lalive P. Ordre public transnational(ou réellement international) et l'arbitrage commercial international. În : Revue de l'arbitrage, 1986, nr.83, p. 323-361.
168. Lalive P. Problemes relatifs a l'arbitrage international commercial. În: Academie de Droit International, vol.II, Leyde: Sijthoff, 1967, nr. 120, p. 569-714.
169. Lerebours-Pigeonnière P. Précis de droit international privé. Paris :Dalloz, 1937, 514 p.
170. Level P. L'arbitrabilité, În: Revue de l'Arbitrage, 1992, vol. 2, pp. 213-240.
171. Loquin E., L'application de regles anationales dans l'arbitrage commercial international. L'apport de la jurisprudence arbitrale. În: ICC publication, 1986, nr.440/1, p.67-119.
172. Loussouarn V.Y., Bourel P., Droit international privé. Paris : Dalloz, 2007, 1025 p.
173. Megerlin F. Ordre public transnational et arbitrage international de droit privé : Essai critique sur la méthode. Paris : ANRT 2002, 679 p.
174. Mistelis L. Keeping the unruly horse in control, or Public Policy as a bar to enforcement of arbitral awards, În: International Law Forum du Droit International, 2000, vol. 2, p.248-253.
175. Motulsky H. L'exécution des sentences arbitrales etrangeres, În: Revue de la Faculte de Droit de Liege, 1964, p.141-173.
176. Motulsky H., Etudes et notes sur l'arbitrage, Paris: Dalloz, 1974, 541 p.
177. Nanmour F. Droit et pratique de l'arbitrage interne et international, Liban: Delta, 2009, 859 p.
178. Nord N. Ordre public et lois de police en droit international privé, teza de dr.în drept, Strasbourg, 2003, 479 p.
179. Paulsson J. L'exécution des sentences arbitrales dans le monde de demain. În : Revue de l'arbitrage, nr.4, pp. 637-652;

180. Paulsson J. Arbitrabilit , toujours le flou artistique.  n : Bulletin de la Cour Internationale d'Arbitrage de la CCI: Arbitrage regard sur la prochaine décennie. Supplément spécial, 1999, p.97-106.
181. Poudret J.-F. L'originalité du droit français de l'arbitrage au regard du droit comparé,  n: Revue internationale de droit comparé, 2004, nr.1, p. 133-151.
182. Poudret J.-F., Besson S. Droit Compare de l'arbitrage international. Bruxelles: Bruylant, LGDJ, 2002, 1179 p.
183. Racine J-B. Reflexions sur l'autonomie de l'arbitrage commercial international.  n:Revue de l'Arbitrage, 2005, nr.2, p.305-360.
184. Racine J-B., Arbitrage commercial international et l'ordre public, Paris : LGDJ, 1999, 623 p.
185. Rubellin-Devichi J. L'arbitrage: nature juridique: droit interne et droit international prive, Paris: Librairie generale de droit et de jurisprudence, 1965. 420 p.
186. Seraglini C. Lois de police et justice arbitrale internationale. Paris: Dalloz, 2001, 571 p.
187. Silva-Romero E. L'arbitrage de la Chambre de commerce internationale et les contrats d'Etat.  n : Bulletin de la Cour d'arbitrage de la CCI, vol.13, nr.1, 2002, p.35-62.

Literatur   n limba rus :

188. Ануфриева Л. П. Международное частное право. Vol.3: Трансграничные банкротства. Международный коммерческий арбитраж. Москва: БЕК, 2001, 768 p.
189. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации, Codul de procedur  arbitral  al Federației Ruse, N 95-Ф3, 24.07.2002, <http://www.consultant.ru/popular/apkrf/> (accesat on-line 25.10.2015)
190. Богуславский М.М. Международное частное право. Москва: Юрист , 2005. 604 p.
191. Виноградова Е.А. Правовые основы организации и деятельности третейского суда. Moscova , 1994, Autoreferat tezei de dr.în drept, 37 p.
192. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право. Москва: Эксмо, ed. 3, 2011, 562 p.
193. Гражданский процессуальный кодекс Украины, № 1618-IVdin 8.03.2004
194. Ерпылева Н.Ю. Международный коммерческий арбитраж: институционно-нормативный механизм правового регулирования, în: Законодательство и экономика, 2011, nr. 1, p.1-55.
195. Закон Российской Федерации "О Международном Коммерческом Арбитраже" din 7.07.1993, nr.5338-1, <http://base.garant.ru/10101354/#friends> (accesat 1.11.2015)

196. Закон Украины "О Международном Коммерческом Арбитраже", din 24.02.1994, nr.4002-XII, Ведомости Верховной Рады Украины, 2005, nr.42, p. 464, http://arb.ucci.org.ua/legalbase/zak_mkas2005r.pdf (accesat 1.11.2015)
197. Карабельников Б.Р. Международный коммерческий арбитраж. Москва: Инфотропик Медиа 2012, 576 p.
198. Карабельников Б.Р. Признание и приведение в исполнение международных арбитражных решений», Москва: Юстицинформ, 2001, 368 p.
199. Комаров А.С. Нью-Йоркская конвенция 1958 года как фактор, способствующий развитию международной торговли и инвестиционного сотрудничества, Третейский суд, nr.1, 2004, p.6-13;
200. Комаров В. В., Погорецкий В. Н., Международный коммерческий арбитраж. – Харьков: Право, 2009, 164 p.
201. Комментарий к части третьей Гражданского кодекса Российской Федерации (постатейный) / Под ред. А.Л. Маковского, Е.А. Суханова. Москва: Юристъ, 2002, 538 p.
202. Конституционный Суд Российской Федерации, Определение от 4 октября 2012 г., N. 1831-О, <http://uk.practicallaw.com/5-522-8967>
203. Костин А.А. Некоторые проблемы арбитража // Третейский суд. 2000. nr 3. p. 61
204. Курочкин С.А, Государственные суды в третейском разбирательстве и международном коммерческом арбитраже, Москва: Волтерс Клувер, 2008, 296 p.
205. Лебедев С. Н. Международный коммерческий арбитраж, Москва: Междунар. Отношения, 1965, 219 p.
206. Лебедев С. Н. Международный коммерческий арбитраж: компетенция арбитров и соглашение сторон. Москва : Изд. Торгово-промышленной палаты СССР, 1988, 124 p.
207. Лунц Л.А. Курс международного частного права, Москва, 1973, 384 p., p. 271;
208. Морозова Ю.Г. Отказ в признании и приведении в исполнение иностранных решений: основания публичного порядка. În: Вестник ВАС РФ. 2000, nr. 7, p.146-152.
209. Нешатаева Т.Н. О некоторых вопросах исполнения решений по экономическим спорам судов участников СНГ, În: Хозяйство и право, №1/1998.
210. Нешатаева Т.Н. Международный гражданский процесс. Москва: Дело, 2001, 504 p.
211. Николукин С.В. Арбитражные соглашения и компетенция международного коммерческого арбитража. Проблемы теории и практики. Москва: Юриспруденция, 2009. 144 с.

212. Траспов Р. А. “Международный Коммерческий Арбитраж: понятие и критерии применения оговорки о публичном порядке, In: Арбитражный и гражданский процесс, n°6-7, 2003, р.40-44.

**HOTĂRÂREA PLENULUI
CURȚII SUPREME DE JUSTIȚIE A REPUBLICII MOLDOVA**

**Pentru completarea și modificarea Hotărârii Plenului CSJ nr.9 din 9 decembrie 2013
privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de
recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și hotărârilor arbitrale străine**

Plenul Curții Supreme de Justiție, în baza art.2 lit.e), art.16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție și art.17 CPC,

HOTĂRĂȘTE:

Hotărârea Plenului CSJ nr.9 din 9.12.2013 se modifică și se completează după cum urmează:

1. La pct. 9:

- În prima propoziție: după cuvintele ”fondul hotărârii” se introduc cuvintele ”judecătorești și arbitrale”
- în a doua propoziție: după cuvântul ”hotărârile” se introduc cuvintele ”judecătorești și arbitrale”.

2. Se introduce un nou punct cu următorul conținut:

”¹⁰. La interpretarea Convenției pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, încheiată la New York în 1958 se va ține cont de următoarele principii și reguli:

- principiul prezumției eficacității sentinței și convenției arbitrale;
- principiul interpretării Convenției în favoarea producerii efectelor sentințelor arbitrale străine;
- principiul interdicției de a se expune pe fondul litigiului prevăzut de sentința arbitrală;
- interdicția de a se expune pe fondul litigiului prevăzut de sentința arbitrală;
- regula aplicării dreptului mai favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale, și
- regula sarcinii probației incumbate pârâtului.

Instanțele sînt încurajate să se refere la „Ghidul privind interpretarea Convenției privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine de la New York din 1958. Manual pentru judecători”, elaborat de Consiliul Internațional pentru Arbitraj Comercial, accesibil on line la www.arbitration-icca.org. Acest document prezintă o sintetizare a principiilor internaționale de aplicare și interpretare a Convenției de la New York din 1958, reprezentînd acquis-ul uniformizat de standarde privind recunoașterea și executarea hotărîrilor arbitrale străine, elaborat în baza practicii judecătorești străine uniforme și a tendințelor principale din domeniu.

În același sens se va avea în vedere și Ghidul UNCITRAL privind aplicarea Convenției de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine (<http://newyorkconvention1958.org/index>)”

3. La pct.11 se introduce un nou alineat:

”În temeiul art.VII alin(1) al Convenției de la New York din 1958, instanța de judecată va aplica prevederile tratatelor bilaterale sau multilaterale încheiate de Republica Moldova și a legislației naționale, dacă acestea prevăd condiții, reguli și drepturi mai favorabile părții interesate decât cele stipulate de Convenția de la New York din 1958 (regula dreptului mai favorabil).”

4. Se introduc două puncte cu următorul cuprins:

”11¹. Potrivit art.III al Convenției pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, încheiată la New York în 1958, statele contractante, printre care și R.Moldova, vor recunoaște autoritatea unei hotărâri arbitrale și va acorda executarea acestei sentințe conform regulilor de procedură în vigoare pe teritoriul unde sentința este invocată în condițiile stabilite de Convenția de la New York. Pentru recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine nu este admisă aplicarea unor condiții mai riguroase, sau a cheltuielilor mai ridicate decât cele stipulate pentru hotărârile arbitrale naționale.

11². Partea care invocă efectele unei hotărâri arbitrale străine poate solicita, conform art.475 alin.(3): a) recunoașterea și executarea silită a hotărârii arbitrale străine; sau, b) doar recunoașterea hotărârii arbitrale străine pentru a invoca autoritatea de lucru judecat, fără a avea dreptul de executare ulterioară a hotărârii recunoscute. Potrivit art.III al Convenției de la New York autoritatea hotărârii arbitrale străine este recunoscută de plin drept, ceea ce înseamnă că nu este necesară o procedură ulterioară pentru recunoașterea hotărârii arbitrale străine, fiind posibilă recunoașterea cu titlu incidental. În scopul recunoașterii hotărârii arbitrale străine nu se vor examina temeiurile stipulate de art. 476 alin.(1) – (2).”

5. Pct.12 se expune într-o nouă redacție cu următorul cuprins:

”12. Partea care solicită recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale străine este obligată să prezinte în judecată originalul hotărârii arbitrale și a convenției arbitrale, sau copiile legalizate de pe acestea. Potrivit art.475¹ alin.(4) CPC, actele trebuie sunt supuse obligatoriu supralegalizării, iar în cazul când emană din statele care au semnat sau aderat la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, încheiată la Haga la 5 octombrie 1961, în formă apostilată. Actele respective sunt scutite de supralegalizare sau apostilare dacă emană dintr-un stat cu care Republica Moldova are încheiat un tratat care nu prevede supralegalizarea sau apostilarea, cum este cazul Convenției cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, încheiată la Minsk la 22.01.1993, în vigoare pentru Armenia, Belarus, Kazahstan, Kîrgîzstan, Federația Rusă, Tadjikistan, Uzbekistan, Ucraina, Azerbaidjan, Georgia, Turkmenistan, precum și din tratatele bilaterale încheiate cu state precum Letonia¹²⁹, Cehia¹³⁰, România¹³¹ și Ungaria¹³². Dacă documentele prezentate nu sunt redactate în limba de stat a Republicii Moldova, partea care solicită recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine trebuie să prezinte o traducere a acestora în limba de stat. Traducerea trebuie să fie efectuată în condițiile Legii nr. 264-XVI din

¹²⁹ Tratatul între Republica Moldova și Republica Letonă cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, încheiat la Riga la 14.04.1993.

¹³⁰ Tratatul între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Socialistă Cehoslovacia privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, încheiat la Moscova la 12.08.1982 (în vigoare în relațiile între R. Moldova și Cehia din 26.08.2005 în baza Înțelegerii, întocmite prin schimb de Note, privind confirmarea aplicării prin succesiune între Republica Moldova și Republica Cehă a tratatelor între fosta Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste și fosta Republică Socialistă Cehoslovacia).

¹³¹ Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală, încheiat la Chișinău la 06.07.1996.

¹³² Tratatul între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Populară Ungară privind asistența reciprocă în materie civilă, familială și penală, încheiat la Moscova la 15.07.1958 (în vigoare în relațiile între R. Moldova și Ungaria din 19.10.2007 în baza Protocolului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare privind succesiunea de către Republica Moldova a tratatelor bilaterale încheiate între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Ungară, semnat la Budapesta la 17.11.2005).

11 decembrie 2008 privind autorizarea și plata interpreților și traducătorilor antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală instanțele judecătorești, de notari, avocați și de executorii judecătorești și să fie legalizată în modul stabilit.”

6. Se introduc două puncte cu următorul cuprins:

”12¹. Se va reține că la depunerea cererii de recunoaștere și executare, solicitantul face o probă *prima facie* (la prima vedere) a existenței hotărârii și convenției arbitrale nefiind obligat să probeze validitatea acestora. La această etapă instanța de judecată se va asigura de prezentarea hotărârii și a convenției arbitrale în forma solicitată de art. IV al Convenției de la New York și art. 475¹ alin. (3) lit. a)-b) CPC, fără a examina validitatea acestora sau alte cerințe obligatorii care sunt stipulate la art. 476 CPC ca temeiuri de refuz a recunoașterii și executării hotărârii arbitrale.

Cererea se va depune în scris și va avea conținutul prevăzut de alin. (2) art. 475¹ CPC RM. Cererea trebuie semnată de creditor sau reprezentantul lui.

Lista actelor obligatorii de a fi prezentată de partea care solicită recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale străine este stipulată în art. IV din Convenția de la New York din 1958 și în art.475¹ alin. (3) lit. a)-b) CPC și instanța nu va putea solicita acte suplimentare de la solicitant.

Norma stipulată de art. 475¹ alin. (3) lit. c) CPC este o normă cu caracter dispozitiv, iar în cazul hotărârii arbitrale străine provenind dintr-un stat parte la Convenția de la New York din 1958, solicitantului nu i se va putea cere prezentarea „declarației pe propria răspundere privind faptul dacă și în ce măsură hotărârea arbitrală a fost executată”, dat fiind faptul că lista stipulată de art. IV alin. (1) al Convenției are caracter exhaustiv de la care statele nu pot deroga.”

12². Cererea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine pe teritoriul Republicii Moldova poate fi înaintată în termen de 3 ani de la data la care hotărârea arbitrală străină a devenit obligatorie în conformitate cu legea statului unde a avut loc arbitrajul. Partea interesată poate solicita repunerea în termen în condițiile art. 116 CPC, dacă acesta a fost omis din motive întemeiate.”

7. La pct.13 cazurile de refuz se expun într-o nouă redacție cu următorul cuprins:

”(1) *Recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine pot fi refuzate numai la cererea părții împotriva căreia sînt invocate dacă această parte prezintă instanței de judecată probe doveditoare că:*

a) una dintre părțile la convenția arbitrală se află în incapacitate sau convenția arbitrală nu este valabilă potrivit legii căreia părțile au subordonat-o ori, în lipsa stabilirii acesteia, potrivit legii țării în care a fost pronunțată hotărârea; sau

b) partea împotriva căreia este emisă hotărârea nu a fost informată în modul corespunzător cu privire la desemnarea arbitrului sau cu privire la procedura arbitrală ori, din alte motive, nu a putut să își prezinte mijloacele sale de apărare; sau

c) hotărârea a fost pronunțată asupra unui litigiu care nu este prevăzut de convenția arbitrală sau care nu cade sub incidența condițiilor convenției arbitrale ori hotărârea conține dispoziții asupra unor chestiuni ce depășesc limitele convenției arbitrale; sau

d) constituirea tribunalului arbitral sau procedura arbitrală nu a corespuns convenției părților ori, în lipsa unei asemenea convenții, nu a fost conform legii țării în care a avut loc arbitrajul; sau

e) hotărârea arbitrală nu a devenit obligatorie pentru părți sau a fost desființată ori executarea ei a fost suspendată de instanța judecătorească sau de o autoritate competentă a țării în care sau conform legii căreia ea a fost pronunțată.

(2) *Recunoașterea și încuviințarea executării silită a hotărârii arbitrale străine pot fi refuzate, de asemenea, dacă instanța judecătorească constată că:*

a) obiectul litigiului nu poate fi soluționat prin arbitraj conform legii Republicii Moldova; sau
b) recunoașterea sau încuviințarea executării silite a hotărârii arbitrale contravine ordinii publice a Republicii Moldova.”

8. Se introduc două puncte noi cu următorul cuprins:

”13¹. Partea care invocă temeiurilor stipulate de art. 476 alin.(1)-(2) este obligată să facă dovada acestora în fața instanței de judecată. Instanța nu poate solicita părții care solicită recunoașterea și executarea sentinței arbitrale probe și argumente privind temeiurile de refuz. Instanța are dreptul de a aduce probe doar referitor la temeiurile stipulate de art.476 alin.(2), atunci când acestea sunt invocate *ex officio*.

Instanța poate aplica prevederea de la art. 475² alin.(4), și solicita explicații debitorului exclusiv privind conținutul cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine, fără a-i solicita acte suplimentare decât cele stipulate de art.III al Convenției de la New York din 1958, ori probe privind conformitatea hotărârii arbitrale cu temeiurile stipulate de art.476 CPC.

13². Instanța poate decide să încuviințeze recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine, chiar dacă pârâtul a invocat și probat vreunul din temeiurile stipulate de art. 476 alin.(1), în cazurile când, potrivit convingerii instanței, gravitatea temeiului invocat nu este suficient pentru a refuza orice efect a hotărârii arbitrale străine. Totuși, în acest caz, instanța nu are dreptul să intervină în privința modificării dispozitivului hotărârii arbitrale străine.”

9. La pct. 16: se exclud cuvintele ”și hotărârii arbitrale străine”.

10. La pct.17:

- după cuvintele ”pentru cazuri determinate” se introduce sintagma ”(tribunale arbitral ad-hoc)”.

- Propoziția ”El va putea, de asemenea, să declare că va aplica Convenția numai la diferendele rezultate din raporturi de drept, contractuale sau necontractuale, care sunt considerate comerciale de către legea sa națională” se exclude.

- După cuvintele ”sentinței arbitrală” se introduce cuvântul ”străine”.

- Se adaugă un nou alineat cu următorul conținut:

”Sunt susceptibile de recunoaștere și executare în Republica Moldova conform art.475-476 CPC sentințele care corespund următoarelor condiții:

a) Să fie emisă de un tribunal arbitral, ad hoc fie de pe lângă un arbitraj instituționalizat, adică să fie o hotărâre arbitrală;

b) Să fie o hotărâre arbitrală străină;

c) Să fie o hotărâre obligatorie, și

d) Să fie emisă pe teritoriul unui stat cu care Republica Moldova are relații de reciprocitate privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine ;

e) Să fie înaintată spre recunoaștere și executare în interiorul termenului de prescripție conform legii Republicii Moldova.

Hotărârile arbitrale internaționale, de-localizate sau a-naționale sunt considerate hotărâri arbitrale străine și sânt susceptibile de executare în conformitate cu Convenția de la New York din 1958.”

11. La pct.18:

- Prima propoziție se exclude.

- Se introduce un nou alineat cu următorul conținut:

”Potrivit art. 475 alin. (1) CPC RM, o hotărâre arbitrală se va considera „străină” când:

- este pronunțată pe teritoriul unui stat străin;

- este emisă pe teritoriul RM, însă procedurii arbitrale i s-a aplicat legea unui stat străin.”

- La alin.3, după prima propoziție se introduce următoarea frază :

”Hotărârea arbitrală pronunțată pe teritoriul unui alt stat și emisă conform legii procedurale a Republicii Moldova nu poate fi considerată sentință națională și va fi recunoscută și executată conform prevederilor Convenției de la New York din 1958”.

- La sfârșitul ultimei propoziții se introduc cuvintele : ”, și dacă recunoașterea sau executarea acesteia nu este contrară ordinii publice de drept internațional privat a Republicii Moldova.”

12. Pct.19 se expune într-o nouă redacție:

”19. Hotărârea prezentată spre recunoaștere și executare trebuie să fie obligatorie pentru părți.

Pentru calificarea caracterului „obligatoriu” al hotărârii arbitrale, se vor aplica regulile stipulate prin convenție de către părți sau, în mod subsidiar, legea statului unde hotărârea arbitrală a fost pronunțată. Se va considera că o sentință arbitrală este obligatorie dacă nu este disponibilă exercitarea unor căi ordinare de atac ce pot conduce la modificarea în fond a acesteia.

Exercițiul unor căi de atac, care pot conduce la retractare (contestarea în anulare, revizuirea, desființarea), nu afectează caracterul final și obligatoriu al sentinței. La momentul depunerii cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine se va aplica regula prezumției caracterului obligatoriu al hotărârii arbitrale străine, or obligația de a invoca și de a aduce proba privind caracterul ne-obligatoriu al hotărârii arbitrale străine incumbă pârītului potrivit art. 476 alin. (1) lit. e) CPC.

Instanța judecătorească va ține cont că, chiar dacă sentința arbitrală a fost atacată în statul de origine printr-o acțiune în anulare, aceasta poate fi totuși înaintată spre recunoaștere și executare în conformitate cu art. 475-476 CPC și cu Convenția de la New York din 1958.

Caracterul final al hotărârii arbitrale presupune că tribunalul arbitral s-a pronunțat în mod categoric și definitiv în privința unor chestiuni litigioase sau a întregului litigiu, fără a mai putea repeta actul jurisdicțional ce ar conduce la modificarea sau revocarea sentinței.

Urmează să se țină cont de semnificația cuvântului ”obligatorie” și în contextul Convenției de la New York, potrivit căruia efectul executoriu al sentinței arbitrale urmează a fi recunoscut într-o țară terță față de țara unde a fost emisă sentința fără ca solicitantul executării să fie obligat de a obține mai întâi un titlu executoriu în țara de origine.

Următoarele tipuri de acte ale arbitrajului pot fi considerate hotărâri arbitrale străine obligatorii, pasibile de a fi recunoscute și executate în Republica Moldova:

- hotărâri arbitrale unice (globale) – sunt sentințele arbitrale finale prin care se tranșează integral toate capetele litigioase și litigiul arbitrat;
- hotărâri arbitrale parțiale - prin care se tranșează în mod definitiv o parte a litigiului, celelalte rămânând a fi soluționate de tribunalul arbitral. Condiția este ca aceste chestiuni litigioase să poată fi separabile de restul litigiului;
- hotărârile prin acord – care înregistrează înțelegerea părților privind tranzacția referitor la litigiu;
- hotărârile privind taxele și cheltuielile de arbitraj.

Nu vor fi considerate hotărâri arbitrale obligatorii hotărârile arbitrale străine prin care tribunalul arbitral a aplicat măsuri asigurătorii, de executare provizorie, sau hotărârile privind organizarea procesului arbitral.”

13. Se introduce un nou pct. cu următorul cuprins:

”19¹. Pentru calificarea termenului de „hotărâre arbitrală”, judecătorul va recurge la prevederea art. I alin. (2) al Convenției privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, adoptată la New York la 10 iunie 1958 și la legile speciale în domeniu, adică Legea nr. 23/2008 cu privire la arbitraj și Legea nr. 24/2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional. La interpretarea termenului de „sentință arbitrală” se va ține cont de natura și conținutul actului prezentat spre recunoaștere și executare indiferent de denumirea cu care acesta este intitulat, și se

va examina dacă acesta este emis de arbitri în privința unui litigiu deferit arbitrajului prin convenția părților.”

14. La pct. 20 :

După cuvintele ”o asemenea încheiere” se introduce sintagma ”se consideră hotărâre arbitrală străină obligatorie, și”.

15. Se introduce un nou pct. cu următorul cuprins:

”20¹. O cerere de recunoaștere și executare a unei hotărâri arbitrale străine poate fi înaintată unei instanțe a Republicii Moldova de către partea care o invocă dacă: pe teritoriul Republicii Moldova se găsește sediul, domiciliul sau reședința debitorului; dacă în Republica Moldova debitorul își desfășoară activitatea antreprenorială; dacă pe teritoriul Republicii Moldova se găsesc bunuri ale debitorului.

Instanțele judecătorești vor aplica cu atenție norma stipulată de art. 475² alin. (4) al CPC și vor ține cont că solicitantului recunoașterii și încuviințării executării silite a hotărârii arbitrale pronunțate într-un stat parte la Convenția de la New York nu i se pot solicita acte suplimentare decât cele stipulate de art. IV al Convenției de la New York din 1958, nici alte informații suplimentare, decât în măsura în care acesta este dispus să le producă. Or sarcina probației în procedura de examinare a cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale aparține pârâtului.”

16. Se introduc trei noi pct. cu următorul cuprins:

”20³ La etapa recunoașterii și executării hotărârii arbitrale străine instanța judecătorească va ține cont de principiul confidențialității procesului arbitral și va încuviința cererea de audieri închise la solicitarea uneia dintre părți dacă se probează necesitatea protejării secretului comercial.

20⁴. Sentințele arbitrale străine în privința litigiilor investiționale internaționale, emise în conformitate cu Convenția de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 1965, fie conform tratatelor bilaterale cu privire la promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor, se vor supune recunoașterii și executării în conformitate cu prevederile art.475-476 CPC și cu prevederile tratatelor internaționale respective.

Sentințele arbitrale emise în conformitate cu Convenția de la Washington pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state din 1965 se recunosc ca fiind obligatorii și se asigură executarea pe teritoriul R.Moldova ca și când ar fi vorba de o hotărâre judecătorească definitivă a R.Moldova. În acest scop, instanțele judecătorești vor emite încheierea de recunoaștere și executare în conformitate cu art. 475³ CPC. La examinarea cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale respective nu se vor aplica normele de la art.475¹ alin.(3), lit.b)-c) și de la art.476 CPC, dat fiind că acestea nu sunt conforme Convenției de la Washington din 1965.

20⁵ Sentințele arbitrale emise în conformitate cu tratatele bilaterale cu privire la promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor se vor supune recunoașterii și executării conform prevederilor respectivelor tratate, conform normelor Convenției de la New York din 1958 și cu prevederile art.475-476 CPC al R.Moldova, în măsura în care acestea nu contravin tratatelor bilaterale aplicabile în speță.”

Președintele Curții Supreme de Justiție

Mihai Poalelungi

Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova

HOTĂRÎRE

de modificare a hotărîrii Plenului CSJ nr. 9 din 09.12.2013 „Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărîrilor judecătorești și a hotărîrilor arbitrale străine”

În scopul aplicării uniforme a normelor juridice ce vizează acțiunile instanțelor de judecată la soluționarea unor chestiuni în cadrul aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărîrilor judecătorești și a hotărîrilor arbitrale străine, precum și din motivul operării unor modificări în art. 475-476 din Codul de procedură civilă, în temeiul art.2 lit. d), art. 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr. 789-XIII din 1996, art.17 CPC, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova consideră necesar de a face următoarele completări și explicații.

1. Punctul 1 din hotărîre va avea titlul:

Legislația pertinentă în domeniu

Din lista actelor internaționale la care RM este parte se vor exclude Tratatul (Acordurile) bilaterale încheiate între RM și alte țări.

După „Convenția referitoare la contractul de transport internațional al pasagerilor și bagajului pe șosele...” se va introduce:

• Tratat și Acorduri bilaterale, încheiate între Republica Moldova și alte state cu privire la asistența juridică. Acestea sunt specificate în Anexa nr. 3 la prezenta hotărîre.

2. Punctul 2. va avea titlul:

I. Recunoașterea și executarea hotărîrilor judecătorești străine.

Hotărîrea judecătorească străină

3. Punctul 4. va avea titlul:

Competența în soluționarea cererii privind încuviințarea și executarea hotărîrii judecătorești străine

La p. 4 alin. (2-4) se va exclude sintagma „și a hotărîrii arbitrale străine”.

4. Punctul 5. va avea titlul:

Cuprinsul cererii de recunoaștere a hotărîrii judecătorești străine

5. Punctul 6. va avea titlul:

Procedura examinării cererii de recunoaștere a hotărîrii judecătorești străine

La p. 6. de exclus

- în alin. (4) sintagma „sau a arbitrajului internațional”;
- în alin. (5) sintagma „și hotărîrile arbitrale”;
- în alin. (6) sintagma „și a hotărîrilor arbitrale”.

6. Punctul 8. va avea titlul:

¹³³Versiunea proiectului la data de 25 martie 2016. Propunerile autoarei care au fost acceptate și integrate în proiectul Hotărîrii Plenului CSJ proiect au fost puse în evidență prin sublinierea și îngroșarea textului respectiv.

Temeiurile de refuz în încuviințarea executării silite a hotărârii judecătorești străine

7. Punctul 9. va avea titlul:
Limitele controlului judiciar
8. Punctul 10 se va intitula:
Recunoașterea hotărârilor judecătorești străine nesusceptibile de executare silită
9. Punctele 11-18 se exclud, fiind înlocuite cu puncte noi după cum urmează.

II. Recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine

11. Avînd în vedere că o hotărîre arbitrală străină nu poate avea aceeași eficacitate în RM și nu poate avea pe deplin drept autoritatea lucrului judecat, se impune recurgerea la recunoașterea acesteia în conformitate cu dispozițiile dreptului internațional privat, precum și a normelor de drept intern.

Executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârilor arbitrajelor internaționale se efectuează în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și pe principiul reciprocității (art. 16 alin. (4) CPC RM).

Prin prisma art. 8 din Constituția RM, precum și a art. 2 alin. (3) CPC, instanțele vor ține cont de principiul aplicării cu prioritate a prevederilor tratatelor internaționale la care RM este parte, dacă din acestea nu rezultă că pentru aplicarea lor este necesară adoptarea unei legi naționale.

Actul internațional cel mai important în domeniul recunoașterii și executării silite a hotărîrilor arbitrale de care urmează să țină cont instanțele de judecată naționale este Convenția de la New-York din 10.06.1958 privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, în vigoare pentru RM de la 17.12.1998.

Corespunzător prevederilor art. III din Convenția menționată, fiecare din statele contractante va recunoaște autoritatea unei sentințe arbitrale și va acorda executarea acestei sentințe potrivit regulilor de procedură în vigoare pe teritoriul unde sentința este invocată în condițiile stabilite în art. IV și V. Pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale cărora li se aplică această convenție, nu vor fi impuse condiții mult mai riguroase, nici cheltuieli de judecată mult mai ridicate decît acelea care sunt impuse pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale naționale. Recunoașterea are ca obiect, conform art. III, „autoritatea unei sentințe arbitrale” (străine), textul referindu-se, în principal, la puterea de lucru judecat.

A doua obligație a statelor prevăzută de Convenție este de a recunoaște și executa sentințele arbitrale străine „în condițiile stabilite de articolele Convenției”, adică fără a contravine termenelor, regulilor și procedurilor stipulate de tratat.

Principiile interpretării Convenției de la New York

12. La interpretarea Convenției de la New York din 1958 se va ține cont de următoarele principii și reguli:

- **principiul prezumției eficacității sentinței și convenției arbitrale;**
- **principiul interpretării Convenției în favoarea producerii efectelor sentințelor arbitrale străine;**
- **principiul interdicției de a se expune pe fondul litigiului prevăzut de sentința arbitrală;**
- **regula aplicării dreptului mai favorabil eficacității internaționale a sentințelor arbitrale;**
- **regula sarcinii probației incumbate pîrîtului.**

În temeiul art. VII alin. (1) al Convenției menționate, instanța de judecată va aplica prevederile tratatelor bilaterale sau multilaterale încheiate de Republica Moldova și a legislației naționale, dacă acestea prevăd condiții, reguli și drepturi mai favorabile părții interesate decât cele stipulate de Convenția menționată (regula dreptului mai favorabil).

De asemenea, instanțele vor ține cont de „Ghidul privind interpretarea Convenției privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine de la New York din 1958. Manual pentru judecători”, elaborat sub egida Curții Permanente de Arbitraj de la Haga, accesibil on line la www.arbitration-icca.org

Acest document prezintă o sintetizare a principiilor internaționale de aplicare și interpretare a Convenției de la New York din 1958, reprezentînd acquis-ul uniformizat de standarde privind recunoașterea și executarea hotărîrilor arbitrale străine, elaborat în baza practicii judecătorești străine uniforme și a tendințelor principale din domeniu.

În același sens se va avea în vedere și Ghidul UNCITRAL privind aplicarea Convenției de la New York cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine (<http://newyorkconvention1958.org/index>)

Corelația dintre Convenția de la New York și legislația națională

13. Coroborînd prevederile Convenției de la New York din 1958 și a legislației RM, în cazul în care se solicită recunoașterea și executarea sentinței arbitrale, pot apărea trei situații diferite:

- Convenția de la New York din 1958 și legislația RM conțin norme ce regulează aspecte similare. În acest caz Convenția va avea prioritate față de legislația națională, cu excepția cazului cînd ultima este mai favorabilă;

- Convenția nu conține norme, care regulează un aspect concret. În această situație se va aplica legea națională ca o completare a Convenției;

- Convenția de la New York din 1958 conține o trimitere directă la legislația națională. În acest caz instanțele de judecată trebuie să aplice legea națională întucît Convenția permite acest lucru.

14. Conform prevederilor Convenției de la New York din 1958, prin sentințe arbitrale (să nu se confunde cu sentințele penale, or cauzele penale nu pot fi examinate în arbitraj) se înțeleg nu numai sentințe date de către arbitri numiți pentru cazuri determinate, ci, și acelea care sunt date de către organe de arbitraj permanente cărora părțile li s-au supus, noțiunile de „sentință” și hotărîre” avînd aici aceeași semantică. Prevederea de la art. I alin. (2) din Convenție se referă la sentințele arbitrale care pot fi emise de tribunale ad-hoc, sau tribunale arbitrale străine constituite în cadrul instituțiilor arbitrale permanente în mod legal.

Recunoașterea unei sentințe arbitrale străine este o condiție prealabilă necesară executării silită, semnificînd recunoașterea efectelor acesteia cu excepția puterii executorii.

Noțiunea de „executare” din cuprinsul art. III are înțelesul exclusiv al procedurii de „recunoaștere și executare”, ce constă în procedura de verificare a condițiilor de regularitate internațională prevăzute de art. 476 CPC în privința sentinței arbitrale invocate.

Procedura de executare silită în baza unui titlu executoriu eliberat de instanța menționată la art. 475¹ alin. (1) CPC se va efectua în condițiile Codului de executare.

Condițiile pentru ca o hotărîre arbitrală străină să fie susceptibilă de recunoaștere și executare în Republica Moldova

15. Poate fi recunoscută și executată în Republica Moldova o hotărîre arbitrală străină emisă, în conformitate cu o convenție arbitrală, pe teritoriul unui stat străin care este parte la Convenția privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, adoptată la New York

la 10 iunie 1958, precum și o hotărîre arbitrală străină a cărei recunoaștere și executare sînt reglementate fie prin tratatul internațional la care Republica Moldova este parte, fie în baza principiului reciprocității în ceea ce privește efectele hotărîrii arbitrale străine (art. 475 alin. (2) CPC RM).

Prin recunoașterea hotărîrii arbitrale străine se va înțelege operațiunea de constatare a existenței și acceptare a efectelor unei hotărîri arbitrale străine, adică atribuirea autorității de lucru judecat, care exclude rejudecarea aceluiași caz conform procedurilor interne.

Reiesind din conținutul art. 475-476 CPC pot fi enumerate exhaustiv condițiile pentru ca o hotărîre arbitrală să fie susceptibilă de recunoaștere și executare în Republica Moldova, și anume:

- a) să fie emisă de un tribunal arbitral, ad hoc fie pe lângă un arbitraj instituționalizat, adică să fie o hotărîre arbitrală;
- b) să fie o hotărîre arbitrală străină;
- c) să fie o hotărîre obligatorie;
- d) să fie emisă pe teritoriul unui stat cu care Republica Moldova are relații de reciprocitate privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine;
- e) să fie înaintată spre recunoaștere și executare în interiorul termenului de prescripție conform legii Republicii Moldova.

16. Pentru calificarea termenului de „hotărîre arbitrală”, judecătorul va recurge la prevederea art. I alin. (2) al Convenției privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, adoptată la New York la 10 iunie 1958 și la legile speciale în domeniu, adică Legea nr. 23/2008 cu privire la arbitraj și Legea nr. 24/2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional. La interpretarea termenului de „sentință arbitrală” se va ține cont de natura și conținutul actului prezentat spre recunoaștere și executare indiferent de denumirea cu care acesta este intitulat, și se va examina dacă acesta este emis de arbitri în privința unui litigiu deferit arbitrajului prin convenția părților.

17. Potrivit art. 475 alin. (1) CPC RM, o hotărîre arbitrală se va considera „străină” cînd:

- este pronunțată pe teritoriul unui stat străin;
- este emisă pe teritoriul RM, însă procedurii arbitrale i s-a aplicat legea unui stat străin.

Hotărîrile arbitrale denumite „internationale” sau „a-naționale”, care în virtutea voinței părților, sunt emise cu aplicarea unor reguli de arbitraj identificate de părți, fără a recurge la vreun regulament de arbitraj sau legea vreunui stat, fie sunt emise în procedura de „amiable compositeur” se vor asimila caracterului de sentințe arbitrale străine.

18. Pentru calificarea caracterului „obligatoriu” al hotărîrii arbitrale, se vor aplica regulile stipulate prin convenție de către părți sau, în mod subsidiar, potrivit legii statului unde hotărîrea arbitrală a fost pronunțată. Se va considera că o sentință arbitrală este obligatorie dacă nu este disponibilă exercitarea unor căi ordinare de atac ce pot conduce la modificarea în fond a acesteia.

Exercițiul unor căi de atac, care pot conduce la retractare (contestarea în anulare, revizuirea, desființarea), nu afectează caracterul final și obligatoriu al sentinței. La momentul depunerii cererii de recunoaștere și executare a hotărîrii arbitrale străine se va aplica regula prezumției caracterului obligatoriu al hotărîrii arbitrale străine, or obligația de a invoca și de a aduce proba privind caracterul ne-obligatoriu al hotărîrii arbitrale străine incumbă pîrîtului potrivit art. 476 alin. (1) lit. e) CPC.

Instanța judecătorească va ține cont că, chiar dacă sentința arbitrală a fost atacată în statul de origine printr-o acțiune în anulare, aceasta poate fi totuși înaintată spre recunoaștere și executare în conformitate cu art. 475-476 CPC și cu Convenția de la New York din 1958.

Caracterul final al hotărîrii arbitrale presupune că tribunalul arbitral s-a pronunțat în mod categoric și definitiv în privința unor chestiuni litigioase sau a întregului litigiu, fără a mai putea repeta actul jurisdicțional ce ar conduce la modificarea sau revocarea sentinței.

Urmează să se țină cont de semnificația cuvântului "obligatorie" și în contextul Convenției de la New York, potrivit căruia efectul executoriu al sentinței arbitrale urmează a fi recunoscut într-o țară terță față de țara unde a fost emisă sentința fără ca solicitantul executării să fie obligat de a obține mai întâi un titlu executoriu în țara de origine.

Următoarele tipuri de acte ale arbitrajului pot fi considerate hotărîri arbitrale străine obligatorii, pasibile de a fi recunoscute și executate în Republica Moldova:

- hotărîri arbitrale unice (globale) – sunt sentințele arbitrale finale prin care se tranșează integral toate capetele litigioase și litigiul arbitrat;
- hotărîri arbitrale parțiale - prin care se tranșează în mod definitiv o parte a litigiului, celelalte rămînînd a fi soluționate de tribunalul arbitral. Condiția este ca aceste chestiuni litigioase să poată fi separabile de restul litigiului;
- hotărîrile prin acord – care înregistrează înțelegerea părților privind tranzacția referitor la litigiu;
- hotărîrile privind taxele și cheltuielile de arbitraj.

19. O hotărîre străină nu va fi considerată arbitrală și nu va fi recunoscută și executată pe teritoriul RM dacă este emisă de un alt organ, inclusiv de un organ statal.

De asemenea, nu se vor atribui la hotărîri (sentințe) arbitrale străine, (ce urmează a fi recunoscute și executate):

- încheierile sau deciziile procedurale, ce au menirea să organizeze procesul arbitral;
- actele prealabile prin care s-au luat măsuri asiguratorii și cele emise cu executare provizorie, care nu sunt recunoscute și nu pot fi executate pe teritoriul altui stat.

20. Pentru a determina dacă există reciprocitate în privința efectelor hotărîrii arbitrale străine între RM și statul pe teritoriul căruia s-a pronunțat hotărîrea, se va reține că reciprocitatea poate fi:

legislativă, în această eventualitate izvorul reciprocității constituindu-l identitatea prevederilor legale interne din statele în cauză (moldovenesc și străin) referitoare la aspecte similare,

diplomatică, în acest caz existînd o convenție internațională care o reglementează pentru statele care sunt părți contractante, și

de fapt, ea existînd în practică, autoritățile competente din statele luate în considerare acționînd, într-o anumită materie, în mod similar.

Se va ține cont că la Convenția de la New York din 1958 au aderat 156 membri, lista cărora poate fi verificată pe site www.uncitral.org

21. Dreptul de a cere executarea silită nu trebuie să fie prescris.

Partea câștigătoare trebuie să manifeste diligență pentru investirea hotărîrii arbitrale străine cu formula executorie.

Înaintarea cererii privind recunoașterea și executarea hotărîrii arbitrale străine pe teritoriul RM poate fi făcută în termen de 3 ani de la data cînd hotărîrea arbitrală străină a devenit obligatorie în conformitate cu legea statului unde a avut loc arbitrajul (alin. (6) art. 475¹ CPC RM).

Dacă termenul de prescripție a fost omis din motive întemeiate, la cererea creditorului și prezentarea probelor pertinente, instanța judecătorească ar putea să-l repună în termen în modul stabilit de art. 116 CPC.

În situația în care instanța se pronunță asupra refuzului cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine pe motiv de prescriere a dreptului respectiv, instanța nu se va expune asupra motivelor prevăzute la art. 476 CPC.

Persoanele care pot solicita recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine

22. Se va reține că legiuitorul prin prevederile art. 475 alin. (3) CPC nu limitează dreptul de a sesiza instanța de judecată cu cererea menționată la „partea câștigătoare în arbitraj”.

De regulă, anume partea în beneficiul căreia a fost emisă hotărârea arbitrală străină sesizează instanța de judecată cu asemenea cereri, însă legea prevede că cererea poate fi înaintată de „partea care invocă o hotărâre arbitrală străină”. Aceasta (cererea) se poate referi la:

- recunoașterea și executarea silită a hotărârii arbitrale străine;
- recunoașterea hotărârii arbitrale străine.

Dacă solicitantul recunoașterii și executării sentinței arbitrale străine nu este parte la litigiul arbitral și nu este indicat expres în sentința arbitrală, dar este succesor în drepturi sau cesionar, acesta prezentând dovezi corespunzătoare, va solicita concomitent instanței de judecată și înlocuirea părții care se menționează în hotărârea arbitrală străină cu succesorul ei în drepturi. (Sucesiunea în drepturi este posibilă în orice fază a procesului).

În acest caz se vor aplica prevederile art. 70 alin. (1) CPC RM potrivit cărora, în cazul ieșirii uneia dintre părți din raportul juridic litigios sau din raportul stabilit prin hotărâre judecătorească (deces, reorganizare, cesiune de creanță, transfer de datorie și alte cazuri de subrogare), instanța permite înlocuirea părții cu succesorul ei în drepturi.

Astfel, succesorii legali sau testamentari ai părții câștigătoare sunt îndreptățiți să solicite recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine.

În cazul reorganizării persoanelor juridice creditoare, succesorul de drept al acesteia, persoana juridică rezultată din reorganizare la care se localizează elementul patrimonial rezultat din creanța stabilită prin hotărârea arbitrală, la rândul său este îndreptățită la procedură.

Dacă partea câștigătoare a litigiului arbitral este supusă între timp procedurii insolvenței, administratorul entității comerciale, numit în acest proces în mod legal, va depune cerere privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine.

Instanța urmează să se pronunțe privitor la înlocuirea părții înainte de soluționarea cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine, dacă cererile au fost înaintate concomitent. Încheierea instanței despre refuzul în admiterea succesorului poate fi atacată cu recurs. Se va avea în vedere că succesiunea în drepturi poate avea loc și în cadrul procedurii de executare (art. 47 din Codul de executare RM).

Instanțele competente în soluționarea cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine

23. Modificările operate în Codul de procedură civilă prin Legea nr. 135/03.07.2015, în vigoare din 14.08.2015, readuc prin alin. (1) art. 475¹ CPC competența curților de apel în soluționarea acestor cereri.

Astfel, cererea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine se prezintă curții de apel în a cărei circumscripție se află domiciliul/reședința sau sediul părții împotriva căreia este invocată hotărârea arbitrală străină, iar în cazul în care aceasta nu are domiciliu/reședință sau sediu în RM sau sediul acesteia nu sunt cunoscute-curții de apel în a cărei circumscripție sunt situate bunurile acesteia.

Cererea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine

24. Se va reține că la depunerea cererii de recunoaștere și executare, solicitantul face o probă *prima facie* (la prima vedere) a existenței hotărârii și convenției arbitrale nefiind obligat să probeze validitatea acestora. La această etapă instanța de judecată se va asigura de prezentarea

hotărîrii și a convenției arbitrale în forma solicitată de art. IV al Convenției de la New York și art. 475¹ alin. (3) lit. a)-b) CPC, fără a examina validitatea acestora sau alte cerințe obligatorii care sunt stipulate la art. 476 CPC ca temeiuri de refuz a recunoașterii și executării hotărîrii arbitrale.

Cererea se va depune în scris și va avea conținutul prevăzut de alin. (2) art. 475¹ CPC RM. Cererea trebuie semnată de creditor sau reprezentantul lui.

Lista actelor obligatorii de a fi prezentată de partea care solicită recunoașterea sau executarea hotărîrii arbitrale străine este stipulată în art. IV din Convenția de la New York din 1958 și în art.475¹ alin. (3) lit. a)-b) CPC și instanța nu va putea solicita acte suplimentare de la solicitant.

Norma stipulată de art. 475¹ alin. (3) lit. c) CPC este o normă cu caracter dispozitiv, iar în cazul hotărîrii arbitrale străine provenind dintr-un stat parte la Convenția de la New York din 1958, solicitantului nu i se va putea cere prezentarea „declarației pe propria răspundere privind faptul dacă și în ce măsură hotărîrea arbitrală a fost executată”, dat fiind faptul că lista stipulată de art. IV alin. (1) al Convenției are caracter exhaustiv de la care statele nu pot deroga.

Astfel, la cerere se va anexa:

- a) originalul hotărîrii arbitrale sau o copie de pe aceasta legalizată în modul stabilit;
- b) originalul convenției arbitrale sau o copie de pe aceasta legalizată în modul stabilit;
- c) dovada achitării taxei de stat.

La cererea depusă prin reprezentant se va anexa procura sau un alt act care atestă împuternicirile reprezentantului.

Dacă actele menționate nu sunt redactate în limba de stat a RM, partea care solicită recunoașterea și executarea hotărîrii arbitrale străine trebuie să prezinte o traducere a acestora în limba de stat.

Cerințe de legalizare a actelor

25. Avînd în vedere că folosirea actelor oficiale provenite de la autoritățile unui alt stat necesită îndeplinirea unor formalități speciale în scopul garantării originalității, autenticității semnăturilor/sigiliului și legalității întocmirii acestora, alin. (4) art. 475¹ CPC vine cu unele precizări în acest sens.

Pentru actele de origine din statele cu care RM nu a încheiat un tratat de asistență juridică și cu statele care nu sunt membre ale Convenției cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine din 05.10.1961 de la Haga, se cere supralegalizarea.

Prin supralegalizare înțelegîndu-se formalitatea prin care agenții diplomatici sau consulari ai țărilor pe teritoriul căreia actul urmează să fie prezentat atestă veridicitatea semnăturii, calitatea în care a acționat semnatarul actului sau, după caz, autenticitatea sigiliului și a ștampilei de pe acest act, aplicate pe actele oficiale întocmite pe teritoriul statului emitent. În RM procedura de supralegalizare e prevăzută în Regulamentul cu privire la procedura de supralegalizare a documentelor, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 421 din 26.06.2013.

Actele provenite din țările menționate la **Anexa nr. 1** din prezenta hotărîre urmează a fi supralegalizate.

De asemenea, urmează a fi supralegalizate actele provenite din Germania, care a formulat obiecții împotriva aderării Republicii Moldova la Convenția cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine.

26. Dacă actele au originea într-un stat membru al Convenției sus menționate, acestea urmează a fi apostilate.

În sensul Convenției de la Haga, din 1961, Apostila este o supralegalizare simplificată a unui document, necesară pentru ca documentul să fie recunoscut într-o țară semnatară a Convenției.

Ștampila specială numită „Apostilă” se aplică pe document doar o singură dată de către autoritatea statului de origine a acestuia, astfel încât autoritățile statului pe teritoriul căruia urmează a fi utilizat documentul îl vor recunoaște fără supralegalizare sau alte formalități.

Republica Moldova a devenit parte la Convenția de la Haga începând cu 16.03.2007.

Procedura aplicării apostilei în RM este prevăzută în Regulamentul privind aplicarea apostilei, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 163 din 15.02.2007.

Lista statelor semnatare ale Convenției de la Haga cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, adoptată la Haga la 5 octombrie 1961 poate fi vizualizată la Anexa nr. 2 a prezentei Hotărîri.

Dat fiind faptul că listele cu statele prevăzute în Anexe sunt întocmite la situația din data întocmirii proiectului, instanțele vor avea în vedere că acestea nu sunt rigide. Astfel, unele țări pot adera la Convenția nominalizată și, respectiv pot trece din Anexa nr. 1 la Anexa nr. 2. Pentru actualizarea statelor semnatare ale Convenției de la Haga se va consulta site-ul Conferinței de la Haga de drept internațional privat: www.hcch.net.

Dispensarea de legalizare a actelor

27. Prin prisma art. 475¹ alin. (4) propoziția a 2-a CPC RM, actele anexate la cererea privind recunoașterea și executarea hotărîrii arbitrale străine vor fi scutite de supralegalizare și apostilare dacă emană dintr-un stat cu care RM are încheiat un tratat care nu prevede supralegalizarea sau apostilarea.

În acest sens urmează de menționat că, deși Republica Moldova are încheiate mai multe Acorduri și Tratatate bilaterale privind asistența juridică, nu în toate se menționează expres despre recunoașterea și executarea hotărîrilor arbitrale străine. Unele stipulări privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale internaționale/străine, precum și despre scutirea de legalizare a actelor se conțin în tratatele (acordurile) încheiate cu România, Turcia, Bosnia și Herțegovina.

Se explică instanțelor că actele, menționate la art.475¹ alin. (3) CPC RM, ce emană din țările, care au încheiate cu RM Acorduri (Tratatate) bilaterale privind asistența juridică în materie civilă, în care se stipulează expres dispensarea de legalizare a actelor, chiar dacă acestea nu conțin prevederi exprese privind recunoașterea și executarea hotărîrilor arbitrale străine, pot fi scutite de supralegalizare sau apostilare în cadrul procedurii prevăzute de art. 475-476 CPC RM.

Aceasta rezultă din propoziția a 2-a alin. (4) art. 475 CPC care nu specifică scutirea de supralegalizare și apostilare a actelor ce emană dintr-un stat cu care Republica Moldova are încheiat un tratat de recunoaștere reciprocă și executare anume a hotărîrilor arbitrale. Acordurile bilaterale privind asistența juridică în materie civilă conțin, de regulă, norme generale care prevăd astfel de scutiri pentru toate documentele întocmite de autoritățile juridice ale uneia dintre Părți cu condiția semnării și ștampilării lor oficiale.

Lista tratatelor bilaterale încheiate între Republica Moldova și alte state în materie de asistență juridică poate fi consultată la **Anexa nr. 3** a prezentei hotărîri.

28. În cazul în care cererea de recunoaștere și încuviințare a executării silite a hotărîrii arbitrale străine nu întrunește condițiile legale, acesteia nu i se dă curs, cu acordarea unui termen rezonabil deponentului pentru lichidarea neajunsurilor din cerere sau anexarea actelor nedepuse.

Instanța nu poate scoate cererea de pe rol conform art. 267 CPC, cu excepția prevederii lit. b),c),d) al aceluiași articol.

Procedura de examinare a cererii privind recunoașterea și executarea hotărîrii arbitrale străine

29. Legislația Republicii Moldova nu prevede un termen de examinare a cererilor de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine.

Procedura examinării cererii menționate este prevăzută la art. 475² CPC RM. În comparație cu caracterul confidențial al procedurii de arbitraj propriu zise, alin. (1) din articolul indicat mai sus, statuează asupra caracterului public al ședinței de examinare a cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine.

Părțile urmează a fi înștiințate despre locul, data și ora examinării cererii.

În cazul în care este vizată o instituție financiară licențiată de Banca Națională, instanța judecătorească, care examinează cererea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine, informează în mod obligatoriu și neîntârziat despre acest fapt Ministerul Justiției și Banca Națională a Moldovei cu remiterea cererii și a documentelor aferente în copie.

Legea permite examinarea cererii în lipsa persoanei împotriva căreia este invocată hotărârea arbitrală străină (debitorul), dacă au fost îndeplinite condițiile de citare legală iar acesta nu s-a prezentat din motive neîntemeiate.

De asemenea, lipsa reprezentantului Ministerului Justiției și, după caz, al Băncii Naționale a Moldovei, legal citați, nu împiedică examinarea cauzei.

30. Debitorul poate solicita instanței judecătorești amânarea datei examinării cererii în cauză, reieșind din prevederile alin. (1) art. 475² CPC .

Totodată, interpretînd prevederile alin. (2) art. 39 din Legea nr. 24/22.02.2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional, precum și alin. (7) art. 476 CPC, amânarea sau suspendarea examinării cererii privind recunoașterea executării poate fi cerută de ambele părți dacă :

- este depusă o cerere de desființare a hotărârii arbitrale străine;
- este depusă o cerere de suspendare a hotărârii arbitrale străine.

Se atenționează instanțele că sintagma „face obiectul unei cereri de amânare” înserată în propoziția a 2-a alin. (7) art. 476 CPC, este greșită, avîndu-se în vedere nu amînarea ci desființarea hotărârii.

Se va avea în vedere că, amînarea sau suspendarea soluționării cererii avînd ca obiect recunoașterea unei hotărâri arbitrale străine are un caracter facultativ și nu obligatoriu, oportunitatea dispunerii unei astfel de măsuri fiind opera suverană a autorității judiciare prin raportare la circumstanțele concrete ale fiecărei cauze.

Instanța va decide asupra cererii menționate, după ascultarea explicațiilor celeilalte părți, pronunțînd în acest sens o încheiere.

Dacă solicitarea de amînare este recunoscută întemeiată și instanța amînă data examinării cererii, ea va înștiința ambele părți despre aceasta.

La necesitate, oricare din părți poate cere ridicarea amînării sau suspendării examinării cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine, instanța urmînd să se pronunțe printr-o încheiere.

31. Legea nu obligă debitorul să depună referință sau obiecții împotriva hotărârii arbitrale a cărei executare se solicită, însă este în interesul acestuia să prezinte probe care l-ar avantaja.

În cadrul examinării cererii privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine instanța de judecată va asculta explicațiile debitorului și va examina probele prezentate de acesta.

Potrivit art. 475² alin. (4) CPC, în cazul în care, în cadrul soluționării chestiunii privind încuviințarea executării silite, instanța judecătorească are îndoieli cu privire la legalitatea procedurală a hotărârii arbitrale străine, ea poate:

- solicita lămuriri solicitantului recunoașterii și încuviințării executării silite a hotărârii arbitrale străine;
- poate interoga debitorul privitor la conținutul cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine;
- în caz de necesitate, cere explicații arbitrajului care a emis hotărîrea.

Instanțele judecătorești vor aplica cu atenție norma stipulată de art. 475² alin. (4) al CPC și vor ține cont de următoarele:

• Solicitantului recunoașterii și încuviințării executării silite a hotărârii arbitrale pronunțate într-un stat parte la Convenția de la New York nu i se pot solicita acte suplimentare decât cele stipulate de art. IV al Convenției de la New York din 1958, nici alte informații suplimentare, decât în măsura în care acesta este dispus să le producă. Or sarcina probației în procedura de examinare a cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale aparține pârâtului.

Altfel spus, Convenția instituie o prezumție *juris tantum* de regularitate a sentinței arbitrale. Prin urmare, solicitantul va obține recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine fără să aibă de administrat vreo probă în acest sens.

Limitele controlului judiciar

32. Instanța judecătorească care examinează cererea privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine nu este în drept:

- să reexamineze fondul hotărârii arbitrale străine;
- să revizuiască hotărârea arbitrală străină;
- să modifice hotărârea arbitrală străină,
- să administreze probe suplimentare privind situația litigioasă.

Instanța de judecată nu are competența să schimbe concluziile tribunalului arbitral, chiar dacă arbitrii au ajuns la concluzii greșite în privința circumstanțelor cauzei sau întrebărilor de drept.

Instanța va verifica doar existența sau lipsa temeiurilor de refuz a recunoașterii și executării hotărârii arbitrale străine. Prin urmare, verificarea condițiilor de regularitate a hotărârii arbitrale străine se realizează în cadrul unui control judiciar limitat care exclude posibilitatea reexaminării în fond a litigiului atât din punct de vedere al dreptului RM, cât și din punct de vedere al dreptului străin.

Pînă la pronunțarea încheierii instanța mai urmează să verifice și circumstanțele prevăzute în p. 14 din hotărârea explicativă în cauză.

Încheierea privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine

33. În privința cererii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine instanța de judecată va pronunța o încheiere:

a) cu privire la recunoașterea și încuviințarea executării silite a hotărârii arbitrale străine sau cu privire la refuzul de a încuviința executarea silită a hotărârii arbitrale străine;

b) cu privire la recunoașterea hotărârii arbitrale străine, fără posibilitatea executării ulterioare a acesteia, sau cu privire la refuzul de a recunoaște hotărârea arbitrală străină, conform solicitării părții care invocă această hotărâre.

Dacă instanța pronunță o încheiere privind refuzul de a încuviința executarea silită a hotărârii arbitrale străine, în dispozitivul acesteia se va indica despre:

- respingerea cererii înaintate;
- refuzul în recunoașterea și încuviințarea executării silite în RM a hotărârii arbitrale străine;
- termenul și modul de contestare a încheierii.

În cazul în care hotărârea străină conține soluții asupra mai multor capete de cerere, care sunt disociabile, la solicitarea părții (creditorului), încuviințarea poate fi acordată separat. Astfel dacă litigiul este divizibil, vor putea fi recunoscute și executate hotărâri succesive.

Dacă părțile sunt prezente la ședință, încheierea menționată se va elibera în ședință, dacă acestea nu au fost prezente, încheierea va fi remisă părților în termen de 5 zile de la emitere.

Încheierea emisă în conformitate cu prevederile alin. (1) art. 475³ CPC va fi susceptibilă de recurs la Curtea Supremă de Justiție în termen de 15 zile.

Astfel, se va ataca cu recurs atât încheierea prin care s-a recunoscut și încuviințat executarea silită a hotărârii arbitrale străine, cât și cea cu privire la refuz.

După ce încheierea devine irevocabilă, în temeiul acesteia, precum și în temeiul hotărârii arbitrale străine, curtea de apel, care a dispus recunoașterea și încuviințarea executării hotărârii, va elibera un titlu executoriu, în baza căruia va putea fi inițiată procedura de executare în conformitate cu prevederile Codului de executare.

Se explică că pentru eliberarea titlului executoriu conform art. 475³ alin. (4) CPC nu este necesară vreo procedură suplimentară, nici depunerea unei cereri sau taxe suplimentare.

Instanța de judecată care a încuviințat executarea hotărârii arbitrale străine este competentă în a examina demersurile executorului judecătoresc privind explicarea hotărârii (încheierii), schimbarea modului și a ordinii de executare, amânarea sau eșalonarea executării (art. 156 Cod de executare RM).

Refuzul de a recunoaște și de a executa hotărârea arbitrală străină

34. Legea moldovenească divizează temeiurile de refuz în recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine în 2 categorii:

- temeiuri invocate doar de partea împotriva căreia este pronunțată hotărârea arbitrală;
- temeiuri invocate din oficiu de către instanța judecătorească.

La prima categorie de temeiuri se referă cele specificate la alin. (1) art. 476 CPC RM.

Se va reține că aceste temeiuri sunt exhaustive și nu pot fi invocate altele suplimentar.

Aceste temeiuri urmează a fi interpretate restrictiv, iar refuzul în recunoașterea executării poate fi admis doar în cazuri excepționale.

Alt moment ce urmează a fi accentuat este principiul bunei credințe sau pierderea dreptului la obiecții (estoppel), care impune părțile să nu-și țină argumentele în mîneacă. Astfel, dacă partea, cunoscînd despre încălcare, nu a obiectat în cadrul procesului arbitral despre aceasta, ea va pierde dreptul de a invoca acest motiv ca temei de refuz în recunoașterea executării hotărârii arbitrale străine.

La cea de-a doua categorie de temeiuri se referă cele indicate în alin. (2) al aceluiași articol.

Partea care invocă temeiurile stipulate de art. 476 alin. (1), (2) este obligată să facă dovada acestora în fața instanței de judecată. Instanța nu poate solicita părții care solicită recunoașterea și executarea sentinței arbitrale probe și argumente privind temeiurile de refuz, dar trebuie să-și motiveze temeiurile stipulate de art. 476 alin. (2) atunci cînd acestea sunt invocate ex officio.

Instanța poate decide să încuviințeze recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine, chiar dacă pîrîtul a invocat și probat vreunul din temeiurile stipulate de art. 476 alin. (1) CPC în cazurile cînd, potrivit convingerii instanței, gravitatea temeiului invocat nu este suficient pentru a refuza orice efect al hotărârii arbitrale străine. Totuși, în acest caz, instanța nu are dreptul să intervină în privința modificării dispozitivului hotărârii arbitrale străine.

Temeiuri de refuz invocate de debitor

35. Cererea privind recunoașterea hotărârii arbitrale străine și executarea ei poate fi refuzată numai la solicitarea părții împotriva căreia s-a emis, dacă aceasta va prezenta instanței competente, căreia i se cere recunoașterea hotărârii sau executarea ei, probe doveditoare că:

a) una din părțile la convenția arbitrală se află în incapacitate sau convenția arbitrală nu este valabilă potrivit legii țării în care a fost pronunțată hotărîrea;

b) partea împotriva căreia este emisă hotărîrea nu a fost informată în modul corespunzător cu privire la desemnarea arbitrului sau cu privire la procedura arbitrală ori din alte motive nu a putut să își prezinte mijloacele sale de apărare;

c) hotărîrea a fost pronunțată asupra unui litigiu care nu este prevăzut de convenția arbitrală sau care nu cade sub incidența condițiilor convenției arbitrale ori hotărîrea conține dispoziții asupra unor chestiuni ce depășesc limitele convenției arbitrale;

d) constituirea tribunalului arbitral sau procedura arbitrală nu a corespuns convenției părților ori, în lipsa unei asemenea convenții, nu a fost conform legii țării în care a avut loc arbitrajul;

f) hotărîrea arbitrală nu a devenit obligatorie pentru părți sau a fost desființată ori executarea ei a fost suspendată de instanța judecătorească sau de o altă autoritate competentă a țării în care sau conform legii căreia ea a fost pronunțată.

36. Examinînd temeiul de refuz prevăzut la lit. a) alin. (1) art. 476 CPC, se vor reține următoarele.

Prin aflarea părții în incapacitate se va avea în vedere situația în care se pune problema lipsei capacității de exercițiu a persoanei juridice la momentul încheierii convenției arbitrale, adică dacă cel care a acționat din numele persoanei juridice a avut sau nu împuternicirile necesare, expres prevăzute în procură sau mandat pentru a încheia convenția arbitrală.

Convenția arbitrală trebuie să fie valabilă potrivit legii căreia părțile au subordonat-o, iar în lipsa stabilirii acesteia, potrivit legii țării în care a fost pronunțată hotărîrea, în caz contrar partea interesată va putea invoca acest fapt ca temei de refuz în executare.

Se va reține că conținutul noțiunii de competență este mai complex în materia arbitrajului decît în domeniul hotărîrilor judecătorești. Astfel, noțiunea de competență include atît examinarea condițiilor de valabilitate ale convenției de arbitraj cît și nedepășirea investiției conferite (acest ultim aspect se încadrează în temeiul prevăzut la lit. c) alin. (1) art. 476 CPC). Trimiterea realizată la legea statului unde a fost pronunțată hotărîrea arbitrală este necesar să fie înțeleasă în mod nuanțat, întrucît sediul arbitrajului reprezintă doar unul din criteriile în funcție de care poate fi determinată legea aplicabilă anumitor condiții de valabilitate ale convenției de arbitraj.

37. În privința temeiului prevăzut la lit. b) alin. (1) art. 476 CPC, urmează de menționat, că pentru echitatea unui proces arbitral, în cadrul acestuia părților trebuie să li se asigure unele drepturi ce se referă la:

- informarea cuvenită cu privire la desemnarea arbitrilor;
- informarea cuvenită cu privire la procedura de arbitraj;
- posibilitatea părții de a-și pune în valoare mijloacele sale de apărare.

Cu titlu de exemplu, dacă părțile au fost înștiințate despre data examinării cauzei și despre numirea arbitrilor concreți, iar în ziua examinării cauzei un arbitru a fost înlocuit cu altul, cauza fiind examinată în aceeași zi, se va considera că partea nu a fost informată în mod cuvenit despre desemnarea arbitrilor, partea obiectînd în ședință, iar obiecția nefiind luată în considerație.

Lipsa informării cu privire la desemnarea arbitrilor conform alin.(1) lit. b) nu poate servi drept temei pentru refuzul de a recunoaște sau de a executa hotărîrea arbitrală străină dacă partea care invocă acest temei a participat în procedura arbitrală și, anterior depunerii apărării, nu a ridicat excepția de lipsă a competenței tribunalului arbitral pe temei că tribunalul arbitral a fost constituit cu încălcarea legii aplicabile.

Este evident că nu s-a încălcat dreptul la apărare, în condițiile în care debitorul ce se opune recunoașterii și executării hotărîrii arbitrale străine a fost reprezentat la proces prin avocați, fapt care rezulta fără echivoc din cuprinsul hotărîrii arbitrale.

Cu titlu, de exemplu se poate aduce și cazul în care Judecătoria de Apel din Neapol a refuzat să execute hotărîrea arbitrală austriacă din considerentul că înștiințarea privind examinarea în arbitrajul din Viena, expediată debitorului italian cu o lună înainte, nu a fost suficientă dat fiind faptul că regiunea în care se afla pîrîtul a fost afectată de un cutremur puternic (18.05.1982, Bauer Grossmann OHG v. Fratelli Cerrone Alfredo e Raffaele Yearbook Commercial Arbitration X 1995, p.461-462 (Italy no.70)).

În aceeași ordine de idei drept temei de refuz în executare ar servi și boala grea, îndelungată a unei părți în arbitraj care a cerut fără succes amânarea examinării cauzei și nu a putut să se prezinte în arbitraj. (Regatul Unit Judecătoria de Apel 21.02.2006 Ajay Kanoria et.al. v. Tony Francis Guinness, Yearbook Commercial Arbitration XXXI 2006 pp.943-954 (UK no.73))

Nu se vor încadra în acest temei de refuz următoarele situații:

- refuzul arbitrului de a schimba data (ora) examinării litigiului pentru comoditatea martorului, pe care urmează să-l aducă debitorul;

- refuzul tribunalului arbitral de a acorda amânarea suplimentară sau suspendarea examinării cauzei în legătura cu procedura de insolabilitate;

- lipsa părților la examinarea litigiului în legătură cu riscul de a fi arestați în țara unde are loc arbitrajul;

- reprezentantul companiei nu poate participa la examinare, întrucât nu a putut obține viza. (Ghidul privind interpretarea Convenției de la New York din 1958, pag. 79)

38. Dacă hotărîrea arbitrală pronunțată se referă la un litigiu care nu este menționat în convenția arbitrală ori hotărîrea conține aspecte ce depășesc prevederile convenției arbitrale și debitorul invocă acest temei de refuz în recunoașterea și executarea hotărîrii, instanța de judecată ar putea satisface demersul debitorului.

În situația în care dispozițiile hotărîrii (sentinței) arbitrale care au legătură cu problemele supuse arbitrajului pot fi delimitate de cele care nu pot fi supuse arbitrajului, primele pot fi recunoscute și încuviințate spre executare de instanța judecătorească.

Dacă debitorul a participat în procedura arbitrală și, cunoscînd depășirea limitelor convenției arbitrale de către tribunalul arbitral, nu a ridicat excepția de depășire a limitelor convenției arbitrale de către tribunalul arbitral, el nu va putea invoca acest temei ca motiv pentru refuzul în recunoașterea și executarea hotărîrii arbitrale străine.

39. Temeiul de refuz în recunoașterea și încuviințarea executării hotărîrii arbitrale străine prevăzut la lit. d) alin. (1) art. 476 CPC relevă 2 aspecte ce țin de:

- 1) componența tribunalului arbitral;

- 2) procedura arbitrală.

Se va considera că există o încălcare atunci cînd o parte nu a avut posibilitatea să-și exercite dreptul de a numi un arbitru. Dacă partea, fiind înștiințată nu a uzat de acest drept (a refuzat să numească un arbitru) și arbitrul este numit de către o instanță judecătorească sau arbitrul recuzat a fost înlocuit în conformitate cu regulile aplicabile alese de părți, partea nu va putea invoca motivul că tribunalul arbitral s-a constituit contrar înțelegerii părților pentru a cere refuzul în recunoașterea și încuviințarea executării silite.

Cu titlu de exemplu menționăm că în 1978 Judecătoria de Apel din Florența a admis drept temei de refuz în recunoașterea executării hotărîrii arbitrale pronunțate în Londra faptul că constituirea tribunalului nu a corespuns convenției părților. În speță, convenția arbitrală prevedea că urmează a fi numiți 3 arbitri pentru examinarea litigiului, iar cei 2 arbitri numiți de părți nu l-au numit pe al treilea deoarece nu aveau divergențe privitor la soarta litigiului. În acea perioadă legislația engleză admitea asemenea abordare. (13.04.1978, Rederi Aktiebolager Sally v. srl Termarea, Yearbook Commercial Arbitration IV 1979 pp.294-296, Italy no.32)

Cu referire la cel de-al doilea aspect instanța de judecată trebuie să verifice dacă procedura arbitrală a fost una în corespundere cu acordul părților sau în corespundere cu regulamentul de arbitraj pe care părțile le-au desemnat ca aplicabile.

Drept exemplu ce vizează procedura arbitrală ar putea servi situația în care părțile au convenit că litigiul se va soluționa doar în baza înscrisurilor prezentate de către părți, în lipsa susținerilor orale, iar la judecarea cauzei a fost prezent avocatul creditorului, acesta fiind audiat referitor la pretențiile reclamantului-creditor. În acest caz se va considera că a fost încălcată înțelegerea dintre părți referitoare la procedura de soluționare a litigiilor.

Judecătoria Supremă din Italia a refuzat în recunoașterea executării hotărârii arbitrale pronunțate în Pechin și a recunoscut executarea hotărârii arbitrale suedeze pronunțată în același litigiu. S-a menționat că potrivit convenției, părțile au prevăzut examinarea cauzei într-un singur arbitraj la Stockholm sau Pechin în dependență de faptul care parte va începe procesul arbitral. (07.02.2001 nr. 1732 Tema Frugoli SpA, in liquidation v. Hubei Space Quarry Industry Co. Ltd., Yearbook Commercial Arbitration XXXII 2007 pp.390-396 Itay no.170)

40. Lit. e) alin. (1) din art. 476 CPC RM interferează în sine 3 motive de refuz în recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine.

- hotărârea arbitrală nu a devenit obligatorie;
- hotărârea arbitrală a fost desființată;
- executarea hotărârii arbitrale a fost suspendată de instanța judecătorească sau altă autoritate competentă a țării unde a fost pronunțată.

Semnificația noțiunii „hotărâre obligatorie” se conține în punctul 18 din prezenta hotărâre.

Referitor la desființare (anularea) hotărârii arbitrale străine, se va reține, că aceasta poate fi pronunțată doar de instanțele judecătorești din statul care a emis-o. Obligația de a prezenta proba respectivă revine părții care invocă acest temei de refuz.

De rând cu posibilitatea suspendării executării hotărârii arbitrale străine prevăzută în CPC, Legea nr. 24/22.02.08 cu privire la arbitrajul comercial internațional (art. 39 alin. (1) lit. a) liniuța a 5-a), prevede posibilitatea amânării executării acesteia. Relevant, de asemenea, este faptul că suspendarea sau amânarea să fie pronunțate de instanța de judecată competentă a țării în care sau conform legii căreia a fost pronunțată hotărârea.

Temeiuri de refuz invocate din oficiu

41. Valorificarea dispozițiilor alin. (2) art. 476 CPC este pusă pe seama instanței de judecată. Pentru cazurile când instanța invocă temeiurile de la art. 476 alin. (2) CPC, instanța va trebui să-și motiveze *sua motu* cele invocate.

Pretențiile care nu pot face obiectul convenției de arbitraj (care sunt nearbitrabile) sunt specificate în p. 10 și 11 din Hotărârea explicativă a Plenului CSJ nr. 2 din 30.03.2015 „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj”. În prezența unei sentințe arbitrale pronunțate într-un caz nearbitrabil conform legii Republicii Moldova, instanța de judecată poate refuza recunoașterea și încuviințarea executării silite a hotărârii arbitrale străine.

42. Ordinea publică în dreptul internațional privat reprezintă excepția pusă la îndeplinirea judecătorului pentru a îndepărta legea străină normal competentă în baza regulilor de drept internațional privat al forului, atunci când ea este contrară unui principiu fundamental al dreptului instanței sau contravine bunelor moravuri.

„Ghidul privind interpretarea Convenției de la New York din 1958. Manual pentru judecători” la capitolul privind interpretarea noțiunii „ordine publică” face referință la Asociația de Drept Internațional (ILA) www.ila-hq.org care are Recomandări în privința descifrării conceptului de ordine publică. Astfel, punctul 1 (d) din Recomandările ILA indică că ordinea publică internațională a oricărui stat include:

- i) principii fundamentale, ce se referă la echitate și morală, pe care acest stat dorește să le apere, chiar dacă acest stat nu a fost implicat nemijlocit în litigiu;
- ii) reguli (norme) menite să deservească interesele politice, sociale și economice a statului numite *lois de polis* sau „reguli de ordine publică”;
- iii) obligația statului de a respecta obligațiile sale față de alte state și organizații internaționale.

În scopul facilitării aplicării corecte a art. 476 alin. (2) lit. b) al CPC și, respectiv a art. V alin. (2) lit. b) a Convenției de la New York din 1958 instanțele vor ține cont și de spețele menționate în Ghidul privind interpretarea Convenției de la New York din 1958.

Exemple din practică, reflectate în Ghidul menționat mai sus, când hotărîrea arbitrală a fost recunoscută și executată în pofida faptului invocării încălcării ordinii publice:

- lipsa mijloacelor financiare: Judecătoria Supremă de Echitate a Portugaliei a respins argumentul despre încălcarea ordinii publice în cazul în care debitorul din Portugalia nu a participat la arbitrajul din Olanda din motivul lipse mijloacelor bănești (hotărîrea din 09.10.2003, A.v.B. and Cio);
- nemotivarea îndeajuns a hotărîrii arbitrale: instanțele de judecată a țărilor, în care hotărîrile arbitrale trebuie să fie motivate, de regulă execută hotărîrile arbitrale, care nu conțin motivarea, pronunțate în țările, în care asemenea hotărîri arbitrale sunt valabile (Judecătoria Supremă funciară din Diuseldorf, Germania, 15.12.2009, Seller v. German Buyer);
- încălcări procesuale și încasarea prin hotărîrea arbitrală a unei penalități exagerate: argumentele au fost respinse din următoarele considerente: În cazuri deosebite, legate de hotărîri arbitrale străine, devierea arbitrajului internațional de la unele reguli (norme), obligatorii în procesele interne nu reprezintă în mod automat încălcarea ordinii publice. Dimpotrivă, trebuie să aibă loc încălcarea ordinii publice internaționale. De aceea, de regulă, recunoașterea hotărîrii arbitrale străine are loc cu aplicarea unui regim mai puțin sever, decît cel care există pentru recunoașterea hotărîrilor arbitrale interne. Întrebarea nu constă în aceea dacă o judecătorie concretă ar fi ajuns la altă concluzie aplicînd normele imperative ale dreptului intern. Dimpotrivă, încălcarea ordinii publice internaționale are loc numai atunci cînd urmările aplicării într-o cauză concretă a legii străine vor contravine într-atît normelor interne, că acest fapt va fi inadmisibil în corespundere cu principiile legislației interne (Judecătoria Supremă funciară din Galle, Germania, 06.10.2005, Seller v. Buyer).

Recunoașterea și încuviințarea hotărîrii arbitrale străine va contravine ordinii publice a RM atunci cînd o sentință arbitrală străină contravine însăși ideii de justiție într-un mod inacceptabil, cînd ea poate duce la un rezultat care este inadmisibil din punctul de vedere al conștiinței juridice în RM.

În perimetrul acestui motiv de refuz nu se includ critici cu privire la stabilirea situației de fapt ori cu privire la aplicarea prevederilor legale dispozitive, ci numai critici cu privire la încălcarea dispozițiilor imperative ale legii, independent de situația de fapt stabilită.

Recunoașterea hotărîrii arbitrale străine nu poate fi refuzată pentru orice contrarietate a ei cu ordinea publică, ci numai în situația în care încălcarea ordinii publice este substanțială, efectivă și fragrantă. Astfel, ar trebui aplicate 2 criterii de analiză în acest context:

- intensitatea legăturii cauzei cu ordinea juridică moldovenească;
- gravitatea efectului produs.

Cu titlu de exemplu, aducem cauza examinată de CJUE C-40/08 *Asturcom Telecomunicaciones SL / Cristina Rodriguez Nogueira*, în care interpretînd Directiva 93/13 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, instanța europeană a apreciat că dat fiind natura și importanța interesului public pe care se întemeiază protecția pe care Directiva 93/13 o asigură consumatorilor, această normă trebuie să fie considerată o normă echivalentă cu normele naționale care ocupă, în cadrul ordinii juridice interne, rangul de ordine publică.

Astfel, o instanță națională sesizată cu o cerere de executare silită a unei hotărîri arbitrale străine devenite definitive este competentă din oficiu să aprecieze nulitatea unei clauze arbitrale, cuprinsă într-un contract de adeziune încheiat între un consumator și un vânzător sau furnizor și, redactat în prealabil în detrimentul consumatorului, pe motiv că această clauză este contrară normelor interne de ordine publică.

Cazuri în care a fost refuzată recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine se conțin și în Ghidul privind interpretarea Convenției de la New York din 1958:

- Judecătoria Supremă Funciară din Bavaria a refuzat în recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale pronunțate în Federația Rusă, invocând încălcarea ordinii publice, deoarece hotărârea arbitrală a fost emisă după ce părțile au încheiat o tranzacție de împăcare, care a fost ascunsă de arbitri (20.11.2003, Seller v. Buyer);

- Judecătoria Arbitrală din regiunea Tomsk din Federația Rusă a refuzat în executarea hotărârii arbitrale, adoptate în Franța considerînd că contractele de împrumut, în privința cărora a fost pronunțată hotărîrea, reprezentau o înțelegere ilegală între companii, care făceau parte din unul și același grup, iar litigiul dintre ele a fost înscenat (07.07.2010, Yukos Capital S.A.R.L. v. OAO Tomskneft VNK)

Instanțele de judecată vor reține că, condiția prescripției dreptului de a cere executarea silită, prevăzută de art. 475¹ alin. (6) CPC RM, nu intră în sfera elementelor de ordine publică, fiind privită ca o instituție de interes privat în sfera raporturilor juridice guvernate de convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte.

43. Instanțele vor ține cont de faptul atît normele juridice prevăzute la alin. (1), cît și cele prevăzute la alin. (2) art. 476 CPC sunt niște norme juridice dispozitive-permisive și nu imperative. Altfel spus, ele nu obligă instanța de judecată să refuze executarea dacă au fost invocate. Dacă debitorul a invocat motive de refuz în executare, el urmează să le probeze, rămînînd la discreția instanței adoptarea soluției, în dependență de probele prezentate.

Varianta actuală a normelor prevăzute în alin. (2) art. 476 CPC, spre deosebire de cea veche care era imperativă, de asemenea lasă la discreția instanței invocarea din oficiu a temeiurilor de refuz, utilizîndu-se sintagma „pot fi refuzate”, și nu cea de „instanța refuză sau instanța e obligată să refuze”.

Se va reține că lipsa indicării în dispozitivul sentinței arbitrale a căii de atac și a termenului în care aceasta putea fi formulată nu constituie un motiv de refuz în încuviințarea executării hotărârii, deoarece nu este cuprins în prevederile art. 476 CPC RM, motivele de refuz fiind expuse în mod exhaustiv.

Introducerea de către debitor a unei acțiuni în anularea hotărârii arbitrale nu are semnificația unui refuz de executare decât dacă a fost însoțită de o cerere de suspendare a executării, ultima fiind admisă de autoritatea competentă din țara emitentă.

Președintele

Curții Supreme de Justiție

Mihai Poalelungi

Anexa nr. 1

Lista statelor pentru care se cerere supralegalizarea actelor:

ALGERIA, ARABIA SAUDITĂ, AFGANISTAN, AFRICA CENTRALĂ, BRAZILIA, BAHREIN, BANGLADESH, BENIN, BOLIVIA, BURKINA FASO, BURUNDI, BUTAN, CHILE, CANADA, REPUBLICA POPULARĂ CHINEZĂ (CU EXCEPȚIA HONG KONG ȘI MACAO), COSTA RICA, CAMBODIA, CAMERUN, CIAD, COASTA DE FILDEȘ, COMORE, CONGO, DJIBOUTI, EMIRATELE ARABE UNITE, EGIPT, ERITREEA, ETIOPIA, FILIPINE, GUATEMALA, GUINEEA, GABON, GAMBIA, GHANA, GUINEEA ECUATORIALĂ, GUINEEA BISSAU, GUYANA, HAITI, IORDANIA, INDONESIA, IRAK, IRAN, JAMAICA, KUWEIT, KIRGHISTAN, KENYA, KIRIBATI, LIBAN, LAOS, LIBIA, MALAEZIA, MAROC, MADAGASCAR, MAURITANIA, MICRONEZIA, MYANMAR, NIGERIA, NAURU, NEPAL, NIGER, OMAN, PAKISTAN, PARAGUAY, PALAU, PAPUA-NOUA-GUINEE, QATAR, RWANDA, SIRIA, SRI LANKA, SINGAPORE, SENEGAL,

SIERRA LEONE, SOMALIA, SUDAN, THAILANDA, TURKMENISTAN, TADJIKISTAN, TANZANIA, TIMOR, TOGO, TUVALU, UZBEKISTAN, UGANDA, VIETNAM, YEMEN, ZIMBABWUE, ZAMBIA.

Anexa nr. 2

LISTA statelor semnatare ale Convenției de la Haga cu privire la suprimarea cerinței supralegalizării actelor oficiale străine, adoptată la Haga la 5 octombrie 1961

Republica Africa de Sud, Republica Albania, Principatul Andorra, Antigua și Barbuda, Republica Argentiniană, Republica Armenia, Comunitatea Australiană, Republica Austria, Republica Azerbaidjan, Comunitatea Bahamas, Barbados, Republica Belarus, Regatul Belgiei, Belize, Bosnia-Herțegovina, Republica Botswana, Statul Brunei Darussalam, Republica Bulgaria, Republica Capului Verde, Republica Cehă, Republica Cipru, Republica Populară Chineză (doar în regiunile administrative speciale Hong Kong și Macao), Republica Columbia, Insulele Cook, Republica Coreea, Republica Croația, Regatul Danemarcei, Comunitatea Dominica, Republica Dominicană, Republica Ecuador, Confederația Elvețiană, Republica El-Salvador, Republica Estonia, Republica Insulelor Fiji, Republica Finlanda, Republica Franceză, Georgia, Republica Federală Germania, Republica Elenă, Grenada, Republica Honduras, Republica Islanda, Republica India, Republica Irlanda, Statul Israel, Republica Italiană, Japonia, Republica Kazahstan, Republica Letonia, Regatul Lesotho, Republica Liberia, Principatul Liechtenstein, Republica Lituania, Marele Ducat al Luxemburgului, Republica Macedonia, Republica Malawi, Republica Malta, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Republica Insulelor Marshall, Republica Mauritius, Statele Unite Mexicane, Republica Moldova, Principatul Monaco, Mongolia, Republica Muntenegru, Republica Namibia, Nicaragua, Insulele Niue, Regatul Norvegiei, Noua Zeelandă, Olanda (Regatul Țărilor de Jos), Republica Panama, Peru, Republica Polonă, Republica Portugheză, România, Federația Rusă, Federația Sfântul Kitts și Nevis, Sfânta Lucia, Sfântul Vincent și Grenadine, Statul Independent Samoa, Serenisima, Republica San Marino, Republica Democrată Sao Tome și Principe, Republica Serbia, Republica Seychelles, Republica Slovacă, Republica Slovenia, Regatul Spaniei, Regatul Suediei, Republica Surinam, Statele Unite ale Americii, Regatul Swaziland, Regatul Tonga, Republica Trinidad-Tobago, Republica Turcia, Ucraina, Republica Ungara, Uruguay, Republica Vanuatu, Republica Bolivariană a Venezuelei.

Se va avea în vedere că pentru Uruguay Convenția a intrat în vigoare la 14.10.2012, iar pentru Nicaragua – la 14.05.2013.

Anexa nr. 3

Registrul tratatelor bilaterale privind asistența juridică, încheiate de RM cu alte state (la situația din 08.12.2015, oferit de Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova)

1. B00036 Tratat între Republica Moldova și Federația Rusă privitor la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală

Statul Rusia

Semnat la Moscova la 25.02.1993, în vigoare din 26.01.1995 Termen: 5 ani cu prelungire pe 5 ani

Ratificat /aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 260-XIII din 04.11.1994

Publicat în *Tratate Internaționale*, vol. 21, pag.49;

2. B00903 Tratat între Republica Moldova și Republica Letonă cu privire la asistența juridică și la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală

Statul Letonia

Semnat la Riga la 14.04.1993, în vigoare din 18.07.1996 Termen: nelimitat
Ratificat/aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1487-XII din 10.06.1993
Publicat în Tratatate internaționale, vol.19, pag. 278;

3. B00925 Tratat între Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică în materie civilă, familială și penală

Statul Lituania

Semnat la Chișinău la 09.02.1993, în vigoare din 18.02.1995 Termen: nelimitat
Ratificat/aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1487-XII din 10.06.1993
Publicat în Tratatate Internaționale, vol. 19, pag. 313

4. B00259 Acord între Republica Moldova și Republica Turcia cu privire la asistența juridică în materie civilă, comercială și penală

Statul Turcia

Semnat la Ankara la 22.05.1996, în vigoare din 23.02.2001 Termen: nelimitat
Ratificat/aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1017-XIII din 03.12.1996
Publicat în Tratatate Internaționale, vol.29, pag. 355;

5. B00750 Tratat între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală

Statul România

Semnat la Chișinău la 06.07.1996, în vigoare din 20.03.1998
Ratificat/aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 1018-XIII din 03.12.1996
Publicat în Tratatate Internaționale, vol.20, pag.364;

6. B00794 Tratat între Republica Moldova și Ucraina privind asistența juridică și relații juridice în materie civilă și penală

Statul Ucraina

Semnat la Kiev la 13.12.1993, în vigoare din 24.04.1995 Termen: 5 ani cu prelungire pe 5 ani
Ratificat/aprobat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 261-XIII din 03.11.1994
Publicat în Tratatate Internaționale, vol.22, pag. 85;

7. B01299 Tratat între republica Moldova și republica azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală

Statul Azerbaidjan

Semnat la Baku la 26.10.2004, în vigoare din 12.02.2005 Termen: nedeterminat
Ratificat/aprobat prin Legea nr. 33-XVI din 14.04.2005
Publicat în Tratatate Internaționale, vol. 36, pag. 134;

8. B01393 Tratat între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și republica Socialistă Cehoslovacia privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală

Statul Cehia

Semnat la Moscova la 12.08.1982, repus în vigoare prin succesiune între Republica Moldova și Republica Cehă din 26 august 2005, în baza Înțelegerii, întocmite prin schimb de Note, privind confirmarea aplicării prin succesiune între Republica Moldova și Republica Cehă a tratatelor între fosta Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste și fosta Republică Socialistă Cehoslovacia. Termen nedeterminat.
Publicat în Tratatate internaționale, vol.39, pag.204;

9. B01418 Tratat între Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și republica Populară Ungară privind asistența reciprocă în materie civilă, familială și penală

Statul Ungaria

Semnat la Moscova la 15.07.1958, repus în vigoare din 19.10.2007 în baza Protocolului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Ungariei, semnat la Budapesta la 17.11.2005;

10. B01493 Tratat între Uniunea republicilor Sovietice Socialiste și Republica Socialistă Cehoslovacă privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală

Statul Slovacia

Semnat la Moscova la 12.08.1982, repus în vigoare din 26.05.2006 în baza Înțelegerii întocmite prin schimb de Note privind confirmarea aplicării prin succesiune între Republica Moldova și Republica Slovacă a tratatelor încheiate între fosta Uniune a Republicilor Sovietice Socialiste și fosta Republică Socialistă Cehoslovacia. Termen: fără termen;

11. B01538 Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Italiene privind asistența judiciară și recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă

Statul Italia

Semnat la Roma la 07.12.2006, în vigoare din 01.02.2011, Termen nelimitat
Ratificat/aprobat prin Legea nr. 219-XVI din 18.10.2007;

12. B01961 Acord între Republica Moldova și Bosnia și Herțegovina privind asistența juridică reciprocă în materie civilă și penală

Statul Bosnia și Herțegovina

Semnat la Chișinău la 19.06.2012, în vigoare din 03.01.2014 Termen: perioadă nedeterminată
Ratificat/aprobat prin Legea nr. 293 din 21.12.2012
Publicat în Monitorul Oficial nr. 139-143 din 05.06.2015, art. 51.

ANEXA 3.

Jurisprudență și practică arbitrală în domeniul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958

1. Adda Officine Elettromeccaniche e Meccaniche and Ercole Marelli & C SpA v. Alsthom Atlantique, CGE Alsthom International SA and Adda Costuzioni Elettromeccaniche SpA. Tribunale Lodi, 13.02.1991. În: YCA, 1996, vol. XXI, p.580-584.
2. Agence pour la sécurité de la navigation aérienne en Afrique et à Madagascar v. M. N'DOYE Issakha, Cour de Cassation, Franța, 17 octombrie 2000. http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=159 (accesat 12.01.2016).
3. Allsop Automatic Inc. v. Tecnoski snc, Court of Appeal of Milan, Italy, 4.12.1992, YCA, 1997, vol. XXII, p.725-726.
4. Almira Films v. Pierrel, Hotărârea Curții de Apel de la Paris din 16.02.1989, Revue de l'arbitrage, 1989, nr.4, p.711-722.
5. Ambassade de la Fédération de Russie en France v. Compagnie Noga d'importation et d'exportation, Cour d'Appel de Paris, 10.08.2000, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000006936166> 265. (accesat la 12.01.2016).
6. Ambassade de la Fédération de Russie en France. v. Compagnie Noga d'Importation et d'Exportation, Court of Appeal, 22.03.2001, Revue de l'arbitrage, 2001, nr.3, p. 607-622.
7. Antclizo Shipping Corporation & Ors v. The Food Corporation of India, 6.11.1998, Curtea Supremă a Australiei de Vest, Australia, accesibil la <http://www.austlii.edu.au/au/cases/wa/WASC/1998/342.html> (accesat la 12.01.2016).
8. Artico c. Italiei, Hotărârea CtEDO din 13 mai 1980, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424> (accesat la 12.01.2016).
9. Asturcom Telecomunicaciones SL v Cristina Rodríguez Nogueira (nr. C-40/08), Hotărârea CJUE din 6.10.2009. Accesibilă la: <http://curia.europa.eu/> (accesat la 12.01.2016).
10. Baker Marine Ltd v. Chevron Ltd., 191, F.3d, 194, 2d Cir 1999, 12.08.1999, <http://caselaw.findlaw.com/us-2nd-circuit/1011705.html> (accesat la 12.01.2016)
11. Bauer&Grobmann OHG v. Fratellu Cerrone Alfredo e Raffaele, Curtea de Apel din Napole, 18.05.1982, YCA, vol. X, 1985, p.461-462.
12. Bergsen v. Joseph Muller Corporation, 17.06.1983, YCA, vol. IX, 1984, p.487-494.
13. Beromun Aktiengesellschaft v. Societa Industriale Agricola Tresse, Curtea districtuală a districtului de sud a New York, 3.07.1979, YCA, vol. VI, 1981, p.243-244.

14. Brumărescu c. României. Hotărârea CtEDO din 28.10. 1999, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58337> (accesat 10.10.2015)
15. Bundesgerichtshof [BGH], Germany, 18.01.2007, nr. III ZB 35/06. http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1335 (accesat 10.10.2015)
16. Campbell & Fell v. Marea Britanie, Hotărîre CtEDO din 28.06.1984, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57456> (accesat la 01.11.2015)
17. Carrier v. German Customer, YCA, vol. XXXV, 2010, p.365-366.
18. China Agribusiness Development Cpn v. Balli Trading, Curtea Supremă a Marii Britanii, decizia din 20.01.1997, YCA, 1999, vol.XXIV, p.732-738.
19. China Minmetals Materials Import and Export Co v. Chi Mei Corporation, US Court of Appeal, 3rd circuit, 26.06.2003, YCA, 2004, vol.XXIX, p.1003-102
20. China Nanhai Oil Joint Service Cpn v Gee Tai Holdings Co. Ltd, YCA, 1995, vol.XX, 1995, p.671-672.
21. Compagnie L'Alliance v. Prunier, Cour de Cassation (Chambre civile), 10.07.1843. În : Journal de l'arbitrage, nr.2, 1992, pag.399-404
22. Compagnie Noga d'Importation et d'Exportation S.A. v. The Russian Federation, United States Court of Appeals, Second Circuit, 16 March 2004, ICCA Yearbook Commercial Arbitration vol.XXIX, 2004, pp. 1227-1250.
23. Creighton Ltd. (Cayman Islands) v. Minister of Finance and Minister of Internal Affairs and Agriculture of the Government of the State of Qatar, French Cour de Cassation, 6.07.2000, YCA, 2000, vol.XXV, p.458-460.
24. Curtea de Apel Berlin, decizia din 17.04.2008, YCA, 2009, vol. XXXIV, p.510-515
25. Curtea de Apel Bremen, hotărîrare din 30.09.1999, YCA, 2001, vol. XXVI, p.326-331.
26. Curtea de Apel de la Bruxelles, hotărîrare din 4.10.1985, YCA, 1989, vol.XIV, p.618-620.
27. Curtea de Apel de la Florența, decizia din 13.04.1978, YCA, 1979, vol.IV, p.294.
28. Curtea de Apel din Brandenburg, hotărîre din 2.09.1999, YCA, 2004, vol.XXIX p. 697-699.
29. Curtea de Apel Hamburg, Germania, decizia din 27.07.1978, YCA, 1979, vol.VI, p.266-267.
30. Curtea de Apel Napoli, hotărîre din 20.02.1975, YCA, 1979, vol.IV, p.275-277.
31. Curtea Federală de Justiție a Germaniei, decizia din 18.01.1990, YCA, 1992, vol.XVII p.503- 509.
32. Curtea regională din Hamburg, decizia din 18.09.1997, YCA, 2000, vol.XXV, p.710-711

33. Curtea Regională Stuttgart, Germania, decizia din 20.09.2001, YCA, 2004, vol.XXIX , p.729-731
34. Curtea Supremă a Austriei, decizia din 31.03.2005, YCA, 2006, vol.XXXI, p.584-585
35. Curtea Supremă a Bavariei, decizia din 16.03.2000, YCA, 2002, vol.XXVII, p.445-447.
36. Curtea Supremă a Germaniei, 23.02.2006, YCA, 2007, vol.XXXII, p.328-339
37. Curtea Supremă a Republicii Cehe, cauza nr.20Cdo 1940/2008, din 31.07.2008, În: Belohlávek A.J. Arbitration Law of Czech Republic: Practice and Procedure. Juris Publishing, 2013, 2272 p., p.1663.
38. Curtea supremă din Basel, decizia din 3.06.1971, YCA, 1979, vol. IV, p.309-311.
39. Curtea supremă federală a Elveției, decizia din 8.12.2003, YCA, 2004, vol.XXIX, 2004, p. 834-840.
40. D SA c. W GmbH, Courtea supremă a Austriei, 26.04.2006, YCA, 2007, vol.XXXII , p.259-260.
41. Dana Feed A/S v OOO Arctic Salmon, Federal Arbitrazh Court, Northerstern District, 9.12.2004, YCA, 2008, vol.XXXIII, p.658-665.
42. Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova No. 2r/a-47/99, 21 aprilie, 1999
43. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 14 septembrie 2011 în dosarul nr.2r-429/11, corectată prin încheierea din 22 septembrie 2011.
44. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 14 septembrie 2011 în dosarul nr.2r-429/11, corectată prin încheierea din 22 septembrie 2011.
45. Decizia Colegiului economic al Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova, Nr. 2re-46.2006, 16, Februarie 2006, Buletinul Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova, nr.18, 2006, p.3.
46. Decizia Colegiului economic al Curtii Supreme de Justitie a Republicii Moldova nr. 2re-20/2008, din 6 martie 2008.
47. Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Decizia nr. 2re-56.2004, 26.02. 2004.
48. Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2re-46/2006 din 16.02.2006, cerere de recunoaștere și executare silită a hotărârii Tribunalului Institutului de Arbitraj al Camerei de Comerț din Stockholm din 22.09.2005, corectată prin hotărârea din 13.10.2005, pronunțată în procedura arbitrală V (093/2004) inițiată la cererea lui Iu.B., "AGURDINO-INVEST" S.R.L. și "AGURDINO-CHIMIA" S.A. versus Republica Moldova.

49. Decizia Colegiului economic al Curții Supreme de Justiție nr.2re-40/2008 din 06.03.2008.

50. Decizia Curții Supreme de Justiție a RM din 03 februarie 2011, Nr.2re-27/2011. Cauza Mironiac N.V. c. SRL„Svet Construct”.

51. Drummond Ltd. v. Instituto Nacional de Concesiones – INCO et al., Curtea Supremă a Columbiei, decizia din 19.12.2011 și 3.05.2012, YCA, 2012, vol.XXXVII, p.205-207.

52. ECONERG Ltd. v. National Electricity company A.D., Curtea supremă de Apel, decizia din 23.02.1999, YCA, 2000, vol. XXV, p.519-523.

53. Eco-Swiss China Time Ltd(Hong Kong) v. Benetton International NV, CJUE, nr. C-126/97, 1.06.1999, <http://curia.europa.eu/> (accesat 12.01.2016)

54. Egerton v. Brownlow (1853) 4HLC1, cited by Audley Sheppard, « Interim report on Public Policy as a bar to Enforcement of International Arbitral Awards », 2000, p.3.

55. Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium SL., decizia CJUE nr.C-168/05 din 26.10.2006, <http://curia.europa.eu> (accesat la 12.01.2016)

56. Encyclopaedia Universalis SA v. Encyclopaedia Britannica Inc., Curtea din Districtul de Sud al New York, 4.12.2003, YCA, 2004, vol.XXIX, p.1172-1182.

57. Fertilizer Corporation of India v. IDI Management Inc., decizia din, 9.09.1981, YCA, 1982, vol.VII, p.382-388.

58. Gallay v. Fabricated Metals Inc., Cour de Cassation, decizia din 5.01.1999, Revue d'Arbitrage, nr. 4, 2000, p.805-811.

59. Generica Ltd. v. Pharm. Basics, Inc., Curtea de Apel, decizia din 29.09.1997, YCA, 1998, vol.XXIII, p.1076-1078..

60. Glencore Grain Rotterdam B.V. v Shivrath Rai Harnarain Co., US Court of Appeals for 9th Circuit, 26.03. 2002, YCA, 2002, vol. XXVII, p. 922-935;

61. Global Security Seals Group Ltd v. National Port Authority, US Columbia District Court, 25.05.2012, http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1203 (accesat la 12.01.2016)

62. Golder c. Marii Britanii, decizia CtEDO din 21.02.1975, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>(accesat la 12.01.2016)

63. Gulf Petro Trading Company Inc., et al. v. Nigerian National Petroleum Corporation, et al., US Court of Appeals, 7.01.2008, http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1045 (accesat la 12.01.2016)

64. Hebei Import & Export Corp v. Polytek Engemeering Company Ltd, Curtea de Apel Final din Hong Kong, 9.02.1999, YCA, vol.XXIV, 1999, p.652-677.
65. Hitachi Ltd and Mitsui Co Deutchland v. Rupali Polyester, Curtea Supremă a Pakistanului, decizia din 10.06.1998, YCA, 2000, vol.XXV, p.486-510.
66. Horus SA c. Ministerul Sănătății al R.Moldova, Încheierea Judecătoreiei s.Centru, mun.Chișinău, nr. 2e-1417 din 4.07.2013, Decizia Curții de Apel Chișinău nr.2re-417/2013 din 21.10.2013. <http://instante.justice.md> (accesat 25.10.2015)
67. Imperial Fruit Co. v. K.H. Werthon, Inc., Corte di Cassazione, nr. 522, 27.01.1986, YCA, 1987, vol.XII, p. 496-497.
68. International Standard Electric Corp. v. Bidas Sociedad Anonima Petrolera, Industrial Y Comercia, Curtea districtuală New York, 24.08.1990, YCA, 1992, XVII, p. 639-652.
69. Iran Aircraft Industrieis v. Avco Corp, US Court of Appeal, 24.11.1992, YCA, 1993, vol.XVIII, 596-605
70. ÎM OMF „Microinvest” SRL c. Munteanu Artur, decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție, 25.04.2015, dosarul nr. 2ra-311/15, http://jurisprudenta.csj.md/search_case_lawc.php?id=50 (accesat la 12.01.2016).
71. Jacada Ltd. v. International Marketing Strategies, Inc., US Court of Appeals, 18.03.2005, http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=822(accesat la 12.01.2016)
72. Jakob Boss Stohne KG c. Republicii Federale a Germaniei, Hotărîre CtEDO din 2.12.1991, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-1249>, (accesat la 01.11.2015)
73. La Naviera Grancebaco S.A. v. Italgrani, Tribunalul din Napole, 30.06.1976,În: Rivista di Diritto Internazionale Privato e Processuale, 1977, p.861.
74. Lenmorniiproekt OAO v. Arne Larsson & Partner Leasing Aktiebolag, Högsta Domstolen, Suedia, decizia din 16.04.2010, Yearbook, 2010, vol.XXXV, p. 456-457.
75. Mabetex Project Engineering S.A. (Elveția) c. OAO Stoilensky GOK (Federația Rusă), Постановление Президиума ВАС РФ, 30.03.2004, nr.15359/03, <http://www.arbitrations.ru/userfiles/file/Case%20Law/Enforcement/Award%20enforcement%20Mabetex%20Interconstruction%20Stoilensky%20GOK%20Zykov%20arbitration.pdf> (accesat on-line 25.10.2015).
76. Mangistaumunaigaz Oil Production Association v. United World Trade Inc., US Columbia District Court, decizia din 17.06.1997, YCA, 1999, vol. XXIV, p. 806-812

77. Medison Co. Ltd. v. Victor Far East Ltd., Curtea Supremă Hong Kong, 8.04.2000, YCA, 2001, nr. XXVI, p.776.

78. Ministry of Defence and Support for the Armed Forces of the Islamic Republic of Iran v. Cubic Defence Systems Inc., US California District Court, decizia din 7.12.1998, YCA, 1999, vol.XXIV, p.875-881.

79. Mitsubishi Motor Corporation v. Soler Chrysler Plymouth Inc., U.S. Supreme Court, 2.07.1985, YCA, 1986, vol.XI, p. 833-837.

80. Monegasque de Reassurances S.A.M. v. Nak Naftogaz of Ukraine, US Court of Appeals, decizia din 15.11.2002, YCA, 2003, vol. XXVIII, p.1096-1111.

81. National Thermal Corp. V. The Singer Corp, 7.05.1992, YCA, 1993, vol.XVIII, p.403.

82. Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH c. Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG ; Reederei Friedrich Busse Hochseefischerei Nordstern AG & Co. KG. Hotărârea CJUE nr. 102/81 din 23.03.1982. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61981CJ0102> (accesat la 1.11.2015).

83. Ocean Partners Holdings Ltd and Ocean Partners USA, Inc. v. Doe Run Resources CORP., US Missouri District Court, 12.03.2012, http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1244 (accesat la 12.01.2016).

84. Océano Grupo Editorial SA v Roció Murciano Quintero (C-240/98) and Salvat Editores SA v José M. Sánchez Alcón Prades (C-241/98), José Luis Copano Badillo (C-242/98), Mohammed Berroane (C-243/98) and Emilio Viñas Feliú (C-244/98). (nr.C-240/98-C-244/98), CJUE, 27.06.2000, <http://curia.europa.eu> (accesat la 12.01.2016).

85. Pal Australia Shipping Pty Ltd v. The Ship „Comandate”, Curtea Federală a Australiei, decizia din 22.08.2006, YCA, 2007, vol. XXXII, 2007, p.224-226.

86. Pannon GSM Zrt. v Erzsébet Sustikné Győrfi, decizia CJUE nr.C243/08, din 4.06.2009, <http://curia.europa.eu> (accesat la 12.01.2016).

87. Parsons & Whittemore Overseas Co. v Societe Generale de l'Industrie du Papier (RAKTA), US Court of Appeal, 23.12.1974, YCA 1976, vol.I, p.205.

88. Polimeles Protodikio, Curtea de primă instanță a Rodopi, nr.84/2005, YCA, 2008, vol.XXXIII, pag.552.-553.

89. Privelegiata Fabbrica Maraschino Excelsior Girolamo Luxando SpA v. Agrarcommertz AG, Corte di Cassazione, Italia, 15.01.1992, YCA 1993, vol. XVIII, p.427-432.

90. Publicis Communication v. Publicis S.A., True North Communications Inc., US Court of Appeals, 14.03.2000, <http://caselaw.findlaw.com/us-7th-circuit/1438378.html> (accesat la 12.01.2016).
91. R. c. Eveției, Hotărîre CtEDO din 4.03.1987, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-24202> (accesat la 01.11.2015).
92. Regent Company v.Ucraina, Hotărîre CtEDO din 3.04.2008, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85681> (accesat la 01.11.2015).
93. Regent Company v.Ucraina, Hotărîre CtEDO din 3.04.2008, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85681> (accesat la 01.11.2015).
94. Renusagar Power Co Ltd v General Electric Co., Curtea Supremă a Indiei, 7.10.1993, YCA, 1995, vol.XX, p. 681-691.
95. Republic of Argentina v. BG Group PLC, US Court District of Columbia, 7.06.2010, 715 F. Supp.2d 108; <http://caselaw.findlaw.com/us-dc-circuit/1591337.html> (accesat la 12.01.2016).
96. République du Cameroun v. Winslow Bank & Trust, Cour d'Appel de Paris, 26.09. 2001, Dalloz, informations rapides, 2001, p. 3017.
97. Resort Condominiums International Inc. v. Ray Bolwell and Resort Condominiums, Pty. Ltd., Supreme Court of Queensland, Australia, 29.10.1993, YCA, 1995, vol.XX, p. 628.
98. Rosso e Nero Gaststättenbetriebs GmbH. v. Almendrera Industrial Catalana S.A, Curtea Supremă a Spaniei, 27.01.2004, YCA, 2007, vol.XXXII, p.597-602.
99. Satco Shipping Company Limited v. Maderas Iglesias Curtea Supremă a Spaniei, 1.04.2003, YCA, 2007, vol.XXXII, p.582-590.
100. Seller v. German Assignee, Curtea supremă regională Munich, 17.12.2008, YCA, 2010, vol. XXXV, p.359-361.
101. Sinochem International Co. v. Malaysia International Shipping Corp., Curtea Supremă a Statelor Unite, 2007, 549 U.S., p.422- 429, <http://laws.findlaw.com/us/000/06-102.html>
102. „Merchant Outpost Company”, Decizia Curții Supreme de Justiție din 14 septembrie 2011 în dosarul nr.2r-429/11: <http://www.csj.md/admin/public/uploads/Dosarul%20nr.%202r-429-11%20Co%20Merchant%20Outpost%20Company,%20executarea%20hot%C4%83r%C3%AEni%20arbitrale%20str%C4%83ine,%20decizie%20+%20ds.pdf> (accesat la 25.10.2015)
103. Societa Distillerie Meridionali v. Schuumans&Van Ginneken BV, Curtea de Casație a Italiei, 14.03.1995, YCA, 1996, nr. XXI, p.607-609.

104. Société Européenne d'Etudes et d'Enterprises (S.E.E.E.) v. Federal Republic of Yugoslavia, Supreme Court, Netherlands, 7.11.1975, YCA, 1976, vol. I, p. 195-196.
105. Societe Hilmarton Ltd. v. Societe Omnium de traitement et de valorisation (OTV), Cour de Cassation, France, YCA, 1995, vol.XX, p.663-665.
106. Societe PT Putrabali Adyamulia v. Societe Rena Holding, Cours de Cassation, France, 29.06.2007, În: Revue de l'Arbitrage, 2007, p. 507-515;
107. SODIME – Società Distillerie Meridionali c. Schuurmans & Van Ginneken BV, Cour de cassation, Italia, 14.03.1995, YCA, 1996, vol. XXI, p.607
108. Sojuznefteexport v. Joc Oil Ltd., Curtea de Apel din Bermude, YCA, 1990, vol.XV, p.398-341.
109. Soleh Boneh v. Uganda Government, Curtea de Apel a Angliei, YCA, 1994, vol.XIX, p.748;
110. SpA Ghezzi v. Jacob Boss Söhne, Tribunalul federal suprem al Germaniei, decizia din 14.04.1988, YCA, 1990, vol.XV, p.450-454.
111. SRL „Energoalians”(Ucraina) c. SRL „Feren-M” și SA „Rețelele electrice de distribuție Nord”(R.Moldova), Decizia Colegiului economic al CSJ nr.2re-94/08 din 10.04.2008.
112. State Property Fund of Ukraine v. TMR Energy Limited, US Court of Appeals 17.06.2005, YCA 2005, vol.XXX, p.1179-1190.
113. Sunday Times c. Regatului Unit, hotărârea CtEDO din 26.04.1979, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584> (accesat 12.01.2016)
114. The Arab Republic of Egipt v. Chromalloy Aeroservices, Cour d'Appel de Paris, 14.01.1997, YCA, 1997, XXII, p. 691-695
115. Trade Finance Inc. v. Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd, Supreme Court of Sweden, 27.10.2000, YCA, 1999, vol. XXV, p.591-595.
116. Transado - Transportes Fluviais do Sado, S.A vs Portugalia, Hotărîre CEDO din 16.12.2003, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-24074> (accesat la 01.11.2015)
117. Transatlantic Bulk Shipping Ltd. V. Saudi Cathering S.A., US District Court for Southern District of New York, 16.04.1985, YCA, 1986, vol. XI, p. 577-578.
118. Trans-Pacific Shipping Co. v. Atlantic & Orient Shipping Corp., 1 FCR 154, Yearbook Commercial Arbitration nr. XXXI, 2006, p.605-606.
119. Tribunalul federal suprem al Elveției, decizia nr.4A_124/2010 din 4.10.2010. În: New York Convention Guide UNCITRAL, art.IV, note.34
120. Tribunalul federal suprem al Germaniei, 18.01.1990, YCA, 1992, vol.XVII, p.503

121. Union Generale de Cinema SA v. XYZ Desarrollos SA, Tribunalul Suprem al Spaniei, 11.04.2000 , YCA, 2007, vol. XXXII, p.525-531;
122. Union of India v. McDonnell Douglas Corporation, Decizia Curții Înalte a Angliei, 1993, 2, Lloyd`s Rep., 48, pag. 50;
123. Yukos Oil Co. v. Dardana Ltd., Court of Appeal of England and Wales, 18.04.2002, http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=455 (accesat 12.01.2016).
124. Yusuf Ahmed Alghanim & Sons, W.L.L. v. Toys “R” Us, Inc., US Court of Appeals, 10.09.1997, http://www.newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1138, (accesat 12.01.2016).
125. Афро-Азия Консалтинг Инк. к Фриеделю Герхарду Вилмсу, Федеральный Арбитражный Суд Московского Округа, Постановление от 10.02.2011 г., N. КГ-А40/17062-10, N А40-32062/10-50-228, <http://www.alppp.ru/court/fas-moskovskogo-okruga/02-2011/postanovlenie-fas-moskovskogo-okruga-ot-10-02-2011--kg-a4017062-10-podelu--a40-3206210-.pdf> (accesat 12.01.2016).
126. Определения Пленума Верховного Суда Российской Федерации, Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации. 1999, nr. 3, p.13
127. Постановление Президиума Высшего Арбитражного Суда РФ от 16 мая 2000, N.6759/99, În: Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации», 2000, nr. 8
128. Постановление Федерального арбитражного суда Северо-Западного округа, № А56-6656/2010, 25.10.2010, <http://docs.cntd.ru/document/885071370> (accesat 12.01.2016).

ANEXA 4.

dosarul nr.2r-429/11

prima instanță: CA Bender
judecător N. Nogai

DECIZIE

14 septembrie 2011

mun. Chișinău

Colegiul civil și de contencios administrativ
al Curții Supreme de Justiție

în componență:

Președintele ședinței, judecătorul Nina Cernat

Judecătorii Eugenia Fistican, Ion Corolevschi

cu participarea:

interpretului - Viorel Vasilachi

reprezentanților recurenților Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar – Alexandru Țurcan, Octavian Cazac și Vladislav Roșca

reprezentanții intimatului Compania „Merchant Outpost Company” – Pavel Zamfir, Oleg Veremienko și Nicolai Rogovii

examinând în ședință publică recursurile declarate de către Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar

în pricina la cererea Companiei „Merchant Outpost Company” cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10,

împotriva încheierii Curții de Apel Bender din 30 iunie 2011, prin care cererea a fost admisă,

c o n s t a t ă:

La 28 aprilie 2011, Compania „Merchant Outpost Company” a depus o cerere cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10.

În motivarea cererii creditorul Compania „Merchant Outpost Company” a indicat că, la 28 decembrie 2010, Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL a emis o hotărâre pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 la cererea Companiei „Merchant Outpost Company” împotriva Companiilor „Boss Payment Ltd”, „Adriatic Fund B.V”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Aktiva Holdings B.V.”, „Factor Banka d.d” și a Milenei Logar cu privire la recunoașterea dreptului de proprietate asupra acțiunilor nominative simple ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în număr de 311292 unități. Prin hotărârea enunțată Arbitrajul Ad-Hoc a recunoscut după creditor dreptul de proprietate asupra acțiunilor nominative simple ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în număr de 311292 unități, cumpărate de la debitori, a obligat deținătorul registrului de valori mobiliare, BC „Moldova-Agroindbank” SA de a introduce în registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA modificările corespunzătoare în vederea schimbării proprietarului acțiunilor nominative simple ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în număr de 311292 unități și de a anula debitorii din contul personal și includerea în contul personal a creditorului acțiunilor nominative simple ale BC „Moldova-Agroindbank” SA, și a încasat în mod solidar de la debitori în beneficiul creditorului suma de 46400 dolari

SUA cu titlu de cheltuieli. Debitorii au participat la examinarea pricinii enunțate în procedură scrisă. Hotărârea judecătorească arbitrală enunțată a intrat în vigoare și urmează a fi executată.

A solicitat Compania „Merchant Outpost Company” recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10.

Prin încheierea Curții de Apel Bender din 30 iunie 2011 cererea a fost admisă: a fost recunoscută și încuviințată executarea silită pe teritoriul RM a hotărârii arbitrale străine - Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010, prin care a fost încasat solidar de la Companiile „Boss Payment Ltd”, „Poteza Adriatic Fund B.V.” – succesorul în drepturi „Adriatic Fund B.V”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Aktiva Holdings B.V.” – succesorul în drepturi „Venture Holding B.V”, „Factor Banka d.d” și Milena Logar în beneficiul Companiei „Merchant Outpost Company” cheltuielile de judecată în sumă de 46400 dolari SUA. A fost recunoscut după Compania „Merchant Outpost Company” dreptul de proprietate asupra valorilor mobiliare: acțiunile nominative ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în număr de 311292 unități, cu prețul nominal de 200 lei, în valoare totală de 62258400 lei, care au fost procurate de la următoarele companii: Compania „Druga d.o.o.” în mărime de 51882 unități; Compania „Aktiva Holdings B.V.” – succesorul în drepturi Compania „Venture Holding B.V” în mărime de 51882 unități, Compania „Poteza Adriatic Fund B.V.” – succesorul în drepturi Compania „Adriatic Fund B.V” în mărime de 51882 unități, Compania „Kig d.d.” în mărime de 51882 unități, Compania „Factor Banka d.d” în mărime de 51882 unități și de la Milena Logar în mărime de 51882 unități. A fost obligat deținătorul registrului proprietarilor valorilor mobiliare nominale (acțiuni), BC „Moldova-Agroindbank” SA să introducă în registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA următoarele schimbări: să excludă din registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA : Compania „Druga d.o.o.”, iar în locul acesteia, proprietar al valorilor mobiliare nominale în mărime de 51882 unități să indice Compania „Merchant Outpost Company”; să excludă din registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA Compania „Aktiva Holdings B.V.” sau Compania „Aktiva Invest d.d.”, succesorul în drepturi Compania „Venture Holding B.V.”, iar în locul acestora, proprietar al valorilor mobiliare nominale în mărime de 51882 unități să indice Compania „Merchant Outpost Company”; să excludă din registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA Compania „Poteza Adriatic Fund B.V.”, succesorul în drept Compania „Adriatic Fund B.V.”, iar în locul acesteia, proprietar al valorilor mobiliare nominale în mărime de 51882 unități să indice Compania „Merchant Outpost Company”; să excludă din registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA Compania „Kig d.d.”, iar în locul acesteia, proprietar al valorilor mobiliare nominale în mărime de 51882 unități să indice Compania „Merchant Outpost Company”; să excludă din registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA Compania „Factor Banka d.d.”, iar în locul acesteia, proprietar al valorilor mobiliare nominale în mărime de 51882 unități să indice Compania „Merchant Outpost Company”; să excludă din registrul acționarilor BC „Moldova-Agroindbank” SA pe cetățeanul Republicii Slovenia, Milena Logar, iar în locul acesteia, proprietar al valorilor mobiliare nominale în mărime de 51882 unități să indice Compania „Merchant Outpost Company”. A fost obligat deținătorul registrului proprietarilor valorilor mobiliare nominale (acțiuni), BC „Moldova-Agroindbank” SA să îndeplinească următoarele acțiuni: să anuleze din contul Companiei „Druga d.o.o.” și să înscrie în

contul Companiei „Merchant Outpost Company” acțiunile nominale ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în mărime de 51882 unități; să anuleze din contul Companiei „Aktiva Invest d.d.” sau a succesorului său în drepturi Compania „Aktiva Holdings B.V.”, succesorul în drepturi „Venture Holding B.V.” și să înscrie în contul Companiei „Merchant Outpost Company” acțiunile nominale ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în mărime de 51882 unități; să anuleze din contul Companiei „Kig d.d.” și să înscrie în contul Companiei „Merchant Outpost Company” acțiunile nominale ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în mărime de 51882 unități; să anuleze din contul Companiei „Factor Banka d.d.” și să înscrie în contul Companiei „Merchant Outpost Company” acțiunile nominale ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în mărime de 51882 unități; să anuleze din contul Companiei „Poteza Adriatic Fund B.V.”, succesorul în drepturi Compania „Adriatic Fund B.V.” și să înscrie în contul Companiei „Merchant Outpost Company” acțiunile nominale ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în mărime de 51882 unități; să anuleze din contul cetățenei Republicii Slovenia, Milena Logar și să înscrie în contul Companiei „Merchant Outpost Company” acțiunile nominale ale BC „Moldova-Agroindbank” SA în mărime de 51882 unități.

La 29 iulie 2011, Companiile „Adriatic Fund B.V” și „Factor Banka d.d.” și Milena Logar au depus cerere de recurs, solicitând repunerea în termen și admiterea acesteia, casarea încheierii primei instanțe și restituirea pricinii spre judecare după competență la Curtea de Apel Economică.

Recurenții Companiile „Adriatic Fund B.V” și „Factor Banka d.d.” și Milena Logar, în motivarea recursului, au indicat că încheierea primei instanțe este ilegală, fiind emisă cu încălcarea normelor de drept procedural și, anume, a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale. În conformitate cu art. 36 alin. (1) lit. e) CPC, recunoașterea și încuviințarea executării silite a hotărârilor instanțelor judecătorești economice străine și arbitrajelor internaționale este de competența Curții de Apel Economice.

Alt temei este că, cauza a fost examinată fără citarea părților, iar copia încheierii nu le-a fost expediată, recurenții aflând despre existența încheierii contestate la 29 iulie 2011.

La 01 august 2011, Companiile „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.” și „Venture Holding B.V.” de asemenea au depus cerere de recurs, solicitând repunerea în termen și admiterea acesteia, casarea încheierii primei instanțe și restituirea pricinii spre judecare la Curtea de Apel Economică.

Recurenții Companiile „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.” și „Venture Holding B.V.”, în motivarea recursului, au indicat că încheierea primei instanțe este ilegală, fiind emisă cu încălcarea normelor de drept procedural. Or, în conformitate cu art. 36 alin. (1) lit. e) CPC, recunoașterea și încuviințarea executării silite a hotărârilor instanțelor judecătorești economice străine și arbitrajelor internaționale este de competența Curții de Apel Economice. În afară de aceasta, prima instanță a examinat pricina în lipsa lor, ei nefiind citați legal despre locul, data și ora ședinței de judecată. În conformitate cu art. 470 alin. (1) CPC, cererea cu privire la recunoașterea hotărârii arbitrajelor internaționale se examinează cu înștiințarea legală a debitorului (recurenților) despre locul, data și ora examinării. Instanța de judecată nu le-a expediat copia încheierii. Despre existența încheierii contestate au aflat la 29 iulie 2011.

La 05 septembrie 2011, reprezentanții Companiilor „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar au depus o cerere de reformulare și concretizare a recursului, solicitând admiterea acestuia,

casarea integrală a încheierii primei instanțe și emiterea unei noi încheieri cu privire la respingerea cererii, pe motiv că prin Legea nr.163 din 22.07.2011 instanțele economice, care sunt competente să judece această cerere au fost lichidate, iar altă instanță competentă să judece cererea în Republică nu există. Concomitent solicită și dispunerea întoarcerii executării încheierii primei instanțe și a titlului executoriu cu aducerea părților în poziția inițială, constatarea din oficiu a nulității absolute a transferului a 240 506 acțiuni emise de către BC „Moldova-Agroindbank” SA de la Compania „Merchant Outpost Company” către Compania „Global Systems Corp.” cu titlu de aport în capital și aplicarea efectelor nulității din 01 august 2011 cu anularea înscrierii efectuate la 01 august 2011 în contul Companiei „Global Systems Corp” din registrul deținătorilor de valori mobiliare și restabilirea înscrierii dreptului de proprietate asupra acestor acțiuni pe contul Companiei „Merchant Outpost Company”.

Recurenții Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar, în motivarea cererii, au indicat că încheierea primei instanțe este ilegală și neîntemeiată, deoarece a fost emisă cu încălcarea competenței jurisdicționale. Or, pe adresa indicată în cererea cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine, adresa Companiei „Global Systems Corp” este indicată. RM. Or. Căușeni. De fapt această companie pe adresa dată nu s-a aflat nici odată.

Recurenții nu au fost citați în mod legal despre locul, data și ora ședinței de judecată. Totodată, la adoptarea hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10, recurenții nu au fost înștiințați despre desemnarea arbitrilor sau despre dezbaterea arbitrală. În afară de aceasta, hotărârea arbitrală străină – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 este în contradicție cu ordinea publică din Republica Moldova.

Susțin recurenții că, de fapt, o astfel de hotărâre arbitrală nici nu există, or, convenția arbitrală și hotărârea arbitrală străină, încuviințarea executării căreia se cere, nu au fost anexate la dosar în original sau în copie legalizată. Lipsește și actul care confirmă că partea împotriva căreia s-a emis hotărârea, deși, a fost înștiințată legal, nu a participat la proces.

Reprezentanții recurenților Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar - Alexandru Țurcan, Octavian Cazac și Vladislav Roșca, în ședința instanței de recurs, au susținut recursurile, cerând admiterea acestora, casarea integrală a încheierii primei instanțe și emiterea unei noi încheieri cu privire la respingerea cererii, constatarea din oficiu a nulității absolute a transferului a 240 506 acțiuni emise de către BC „Moldova-Agroindbank” SA de la Compania „Merchant Outpost Company” către Compania „Global Systems Corp.” cu titlu de aport în capital și aplicarea efectelor nulității din 01 august 2011 cu anularea înscrierii efectuate la 01 august 2011 în contul Companiei „Global Systems Corp.” din registrul deținătorilor de valori mobiliare și restabilirea înscrierii dreptului de proprietate asupra acestor acțiuni pe contul Companiei „Merchant Outpost Company” și dispunerea întoarcerii executării încheierii primei instanțe și a titlului executoriu, părțile fiind aduse în poziția inițială.

Reprezentanții intimatului Compania „Merchant Outpost Company” – Pavel Zamfir, Oleg Veremienko și Nicolai Rogovii, în ședința instanței de recurs, au cerut respingerea recursului și menținerea încheierii primei instanțe, pe care o consideră

întemeiată și legală. În suport au invocat că atât la examinarea pricinii în Arbitrajul Ad-Hok, cât și la Curtea de Apel Bender a fost respectată procedura de citare a părților, la materialele cauzei fiind anexate avizele de recepție. Neprezentarea recurenților citați legal în Curtea de Apel Bender nu a putut servi temei de respingere a cererii de recunoaștere și încuviințare a hotărârii arbitrale străine. La Arbitrajul Ad-Hok poziția recurenților a fost prezentată în scris, fără careva obiecții.

Reprezentantul intimatului Compania „Boss Payment Ltd” și reprezentantul intervenientului accesoriu Compania „Global Systems Corp.”, în ședința instanței de recurs, nu s-au prezentat, despre locul, data și ora ședinței de judecată au fost înștiințați în mod legal.

În conformitate cu art. 414 alin. (1) CPC, neprezentarea în ședință de judecată a participantului la proces sau a reprezentantului, citați legal despre locul, data și ora ședinței, nu împiedică judecarea recursului, din care considerente instanța de recurs a dispus examinarea recursului în lipsa acestora.

În conformitate cu art. 402 alin. (1) CPC, recursul se declară în termen de 20 zile de la data comunicării hotărârii motivate.

Din materialele cauzei rezultă că încheierea Curții de Apel Bender a fost pronunțată la data de 30 iunie 2011. Încheierea redactată nu a fost expediată în adresa părților care nu au fost prezente la ședința de judecată, fiind ignorate prevederile normei citate. În raport cu aceste constatări, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție conchide că recursul a fost declarat de către recurenți în termenul legal.

Audiind reprezentanții părților, studiind motivele invocate în recurs în raport cu materialele dosarului, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră recursurile întemeiate și care urmează a fi admise în sensul declarat, cu casarea integrală a încheierii primei instanțe și emiterea unei noi încheieri cu privire la respingerea cererii din următoarele considerente.

Verificând competența Curții de Apel Bender de a examina cererea privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10, instanța de recurs a constatat că cererea a fost depusă de către Compania „Merchant Outpost Company” în această Curte de Apel pe motiv că la unul din debitori - Compania „Boss Payment Ltd” a fost indicată adresa aflării de fapt: or. Căușeni, str. Eminescu, 21/2-2a. În realitate, compania dată nici odată nu s-a aflat pe această adresă, fapt confirmat prin procesul-verbal de constatare a faptelor și a stărilor de fapt, întocmit de către Biroul Executorului Judecătoresc Bănărescu Anatolie la 13 septembrie 2011, din care rezultă că pe această adresă persoana fizică care se presupune că a dat în arendă încăperea Companiei „Boss Payment Ltd” - L.Cozac, nu a locuit, nu a dat încăperea în arendă și nu a depus nici o cerere în adresa Curții Supreme de Justiție, prin care ar comunica că contractul de arendă este reziliat. (f.d.214,215, vol.2).

Mai mult, Curtea de Apel Bender la examinarea cererii Companiei „Merchant Outpost Company” a ignorat prevederile art.36 alin. (1) lit. e) CPC, conform cărora recunoașterea și încuviințarea executării silite a hotărârilor instanțelor judecătorești economice străine și arbitrajelor internaționale este de competența Curții de Apel Economice.

Având în vedere faptul că pe teritoriul Republicii Moldova nici unul din debitorii în cauza dată nu are domiciliu sau sediu, cât și prevederile Legii nr.163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, conform cărora instanțele

economice sunt lichidate, instanța de recurs a considerat posibil de examinat cererea și de adoptat o soluție legală pe această cerere.

Or, în conformitate cu prevederile art.427 lit.c) CPC, instanța de recurs, după ce examinează recursul împotriva încheierii, este în drept să admită recursul și să caseze integral încheierea, soluționând prin decizie problema în fond.

Art. 400 alin.(1) lit.d) CPC prevede ca temei de declarare a recursului faptul încălcării sau aplicării greșite a normelor de drept procedural, iar în conformitate cu alin. (3) lit.b) din această normă, se consideră că normele de drept procedural au fost încălcate în cazul în care pricina a fost judecată în absența unui participant la proces căruia nu i s-a comunicat locul, data și ora ședinței de judecată.

După cum rezultă din materialele cauzei nici unul dintre debitorii indicați în cererea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine nu a fost citat pentru ședința de judecată din 30 iunie 2010 la Curtea de Apel Bender, în cadrul căreia a fost emisă încheierea contestată. În acest sens recurenții au prezentat probe scrise, ce confirmă că o parte din avizele de recepționare, anexate la materialele cauzei, drept confirmare că s-a efectuat citarea legală a debitorilor, au fost expediate de către Compania „Merchant Outpost Company” intenționat pe adrese greșite ori fără indicarea adresei depline. Mai mult, recurenții au prezentat probe incontestabile ce confirmă că în plicurile expediate pe aceste adrese nu au fost expediate invitațiile Curții de Apel Bender la ședința de judecată din 30 iunie 2011, dar invitații la un seminar organizat de o companie de avocați. În asemenea circumstanțe, este stabilit cert faptul că, recurenții nu au cunoscut despre data, ora și locul examinării la Curtea de Apel Bender a cererii Companiei „Merchant Outpost Company”, prin ce au fost lipsiți de dreptul la un proces echitabil, fiind lipsiți de posibilitatea de a-și apăra interesele și de a prezenta obiecții în ședința de judecată în Curtea de Apel Bender.

Cu referire la temeinicia cererii Companiei „Merchant Outpost Company” privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 instanța de recurs relevă următoarele.

În conformitate cu art. 475 alin.(2) CPC, partea care solicită recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale străine este obligată să prezinte în judecată hotărârea arbitrală în original sau în copie legalizată, precum și convenția arbitrală în original sau în copie legalizată în modul respectiv. Dacă hotărârea arbitrală sau convenția arbitrală este expusă într-o limbă străină, partea este obligată să le prezinte în traducere în limba moldovenească, legalizată în modul stabilit de lege.

În conformitate cu art.476 CPC, cererea privind recunoașterea hotărârii arbitrale străine și executarea ei poate fi respinsă, la solicitarea părții împotriva căreia s-a emis, dacă aceasta va prezenta instanței competente, căreia i se cere recunoașterea hotărârii sau executarea ei, probe doveditoare că:

- a) Una din părțile convenției arbitrale are într-o măsură oarecare incapabilă sau că această convenție este ilegală potrivit legii guvernante, iar în lipsa unei astfel de probe, că este ilegală în conformitate cu legea țării în care a fost emisă hotărârea;
- b) Partea împotriva căreia este emisă hotărârea nu a fost înștiințată legal despre desemnarea arbitrilor sau despre dezbaterea arbitrală ori nu a putut din alte motive să prezinte probe sau să dea explicații în fața arbitrajului;
- c) Hotărârea a fost pronunțată asupra unui litigiu neprevăzut de convenția arbitrală sau nu se înscrie în condițiile convenției;

d) Hotărârea conține dispoziții în probleme neprevăzute de convenția arbitrală sau nu se înscrie în condițiile convenției.

Instanța judecătorească refuză, de asemenea, să recunoască hotărârea arbitrală străină și să o execute dacă aceasta este în contradicție cu ordinea publică din RM.

În conformitate cu art. 476 alin. (1) lit. b) CPC, cererea privind recunoașterea hotărârii arbitrale străine și executarea ei poate fi respinsă, la solicitarea părții împotriva căreia s-a emis, dacă aceasta va prezenta instanței competente, căreia i se cere recunoașterea hotărârii sau executarea ei, probe doveditoare că: partea împotriva căreia este emisă hotărârea nu a fost înștiințată legal despre desemnarea arbitrului sau despre dezbaterile arbitrale ori nu a putut din alte motive să prezinte probe sau să dea explicații în fața arbitrajului.

Verificând legalitatea încheierii recurate în raport cu dispozițiile acestor norme de drept, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție apreciază soluția primei instanțe ca fiind ilegală, contrară normelor legale ce guvernează relațiile din speță.

Astfel, contrar dispozițiilor legale nominalizate, prima instanță a pus pe rol și a examinat în fond cererea privind recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale străine, neavând la dosar anexată hotărârea arbitrală în original sau în copie legalizată. Copia așa numitei „hotărâri arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10”, anexată la dosar, reprezintă niște foi tapate cu trei semnături în copie, fără o legalizare respectivă, hotărârea dată nefiind tradusă în limba de stat.

Lipsește la dosar și convenția arbitrală în original sau în copie legalizată în modul respectiv. De fapt, o asemenea convenție separată nici nu există.

Din copia contractului de comision nr.A-12 din 10 noiembrie 2009 (f.d.14, vol.1), prin care Compania „Merchant Outpost Company” a împuternicit Compania „Boss Payment Ltd” să-i procure acțiuni ale BC „Moldova-Agroindbank” SA, în compartimentul „ordinea examinării litigiilor”, părțile contractuale au convenit că orice litigiu apărut din contract ori care reiese din acest contract, din încălcarea prevederilor contractuale, încetarea contractului ori nulitatea acestuia se va examina în Arbitrajul Ad Hok. Părțile contractului au stabilit prin contract numărul arbitrilor, locul și limba petrecerii ședinței de arbitraj. Important este că, părți ale acestei convenții sunt Companiile „Merchant Outpost Company” și „Boss Payment Ltd”.

În situația în care recurenții în cauza dată: Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar nu au fost părți ale acestui contract și, respectiv, ale acestei convenții arbitrale, prevederile acesteia nu pot avea incidență asupra drepturilor și obligațiilor acestora. Realmente, în lipsa convenției arbitrale semnate de recurenți și, respectiv, a acordului recurenților ca Arbitrajul Ad-Hok să examineze litigiile, obiect al cărora sunt acțiunile BC „Moldova-Agroindbank” SA ce le aparține lor cu drept de proprietate, acest arbitraj nu era în drept să adopte careva hotărâri ce vizează drepturile și interesele acestora. Or, art. 6 din CEDO garantează dreptul oricărei persoane să-și apere drepturile încălcate sau contestate, libertățile și interesele legitime de către o instanță competentă, constituită în temeiuri legale.

Prin urmare, hotărârea Arbitrajului Ad-Hok din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 nu are putere legală pentru recurenți, hotărârea fiind pronunțată asupra unui litigiu neprevăzut de convenția arbitrală și care nu se înscrie în condițiile convenției.

Totodată, în ședința instanței de recurs reprezentanții recurenților au prezentat probe certe care demonstrează faptul că, Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și persoana fizică Milena Logar nu au fost înștiințate legal despre desemnarea arbitrilor și despre dezbaterile arbitrale. Din conținutul hotărârii Arbitrajului Ad-Hok din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 rezultă că, recurenții ar fi exercitat procedura scrisă pe acest dosar. În asemenea circumstanțe, Compania „Merchant Outpost Company” era obligată să anexeze la cererea cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine – Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 copiile autentificate în mod legal a procedurilor scrise ale recurenților.

În lipsa acestora instanța de recurs a stabilit lipsa probelor justificative, care ar demonstra că, recurenții au fost înștiințați legal despre desemnarea arbitrilor și despre dezbaterile arbitrale pentru ședința din 28 decembrie 2010.

În acest context, instanța de recurs reiterează că în cauza dată sunt prezente premise ce justifică respingerea cererii de recunoaștere și executare pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine și, anume, lipsa hotărârii arbitrale și a convenției arbitrale în original sau copie autentificată în modul prevăzut de lege; hotărârea a fost pronunțată asupra unui litigiu neprevăzut de convenția arbitrală și nu se înscrie în condițiile convenției; partea împotriva căreia a fost emisă hotărârea nu a fost înștiințată legal despre desemnarea arbitrilor sau despre dezbaterile arbitrale.

Cât privește argumentul invocat de către recurenți în cererea de recurs precum că hotărârea arbitrală contravine ordinii publice, instanța de recurs consideră că în acest aspect recurenții nu au prezentat probe suficiente ce ar genera respingerea cererii pe acest motiv.

Având în vedere cele expuse, instanța de recurs a constatat că acțiunile litigioase au devenit proprietate a Companiei „Merchant Outpost Company” în condiții vădit ilegale, contrare normelor de drept, în lipsa unei hotărâri emise de către o instanță de judecată competentă ce ar acorda dreptul creditorului asupra acestor acțiuni. Or, conform art.220 din Codul civil, actul juridic sau clauza care contravine normelor imperative sînt nule.

În temeiul art. 220 din Codul civil, contractul încheiat, la doar o zi lucrătoare de la dobândirea ilegală a acțiunilor litigioase, între Compania „Merchant Outpost Company” și Compania „Global Systems Corp.” cu privire la transferul a 240 506 acțiuni emise de către BC „Moldova-Agroindbank” SA de la Compania „Merchant Outpost Company” către Compania „Global Systems Corp.” cu titlu de aport în capitalul statutar, este lovit de nulitate absolută, din care considerente se constată din oficiu nulitatea acestuia cu aducerea părților în poziția inițială.

Constatând aceste încălcări, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia de a admite recursurile, de a casa integral încheierea primei instanțe și de a emite o nouă încheiere, prin care cererea Companiei „Merchant Outpost Company” cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine - Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 de respins ca nefondată, cu dispunerea întoarcerii executării prin constatarea din oficiu a nulității absolute a transferului a 240 506 acțiuni emise de către BC „Moldova-Agroindbank” SA de la Compania „Merchant Outpost Company” către Compania „Global Systems Corp.” cu titlu de aport în capital și aplicarea efectelor nulității din 01 august 2011 cu anularea înscrierii efectuate la 01 august 2011 în contul

Companiei „Global Systems Corp.” din registrul deținătorilor de valori mobiliare și restabilirea înscrierii dreptului de proprietate asupra acestor acțiuni pe contul Companiei „Merchant Outpost Company” și anularea înscrierii în contul Companiei „Merchant Outpost Company” în registrul deținătorilor de valori mobiliare a dreptului de proprietate asupra 311 292 acțiuni emise de Banca Comercială „Moldova-Agroindbank” Societate pe Acțiuni cu costul nominal a câte 200 lei, în sumă totală de 62 258 400 lei, care au fost procurate de la Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar.

În conformitate cu art.419, art.427 CPC și art.159 Cod de executare, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție,

d e c i d e:

Se admit recursurile declarate de către Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar.

Se casează încheierea Curții de Apel Bender din 30 iunie 2011 în pricina la cererea Companiei „Merchant Outpost Company” cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine - Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 și se emite o nouă încheiere prin care:

Se respinge cererea Companiei „Merchant Outpost Company” cu privire la recunoașterea și executarea pe teritoriul Republicii Moldova a hotărârii arbitrale străine - Arbitrajul Ad-Hok, constituit în corespundere cu Regulamentul Arbitral UNSITRAL, din 28 decembrie 2010 pe dosarul nr.ARB-AH/12/10 ca nefondată.

În temeiul art.159 Cod de executare al RM se dispune întoarcerea executării încheierii Curții de Apel Bender din 30 iunie 2011 cu aducerea părților în poziția inițială, după cum urmează:

Se constată din oficiu nulitatea absolută a transferului a 240 506 acțiuni emise de către Banca Comercială „Moldova-Agroindbank” Societate pe Acțiuni de la Compania „Merchant Outpost Company” către Compania „Global Systems Corp.” cu titlu de aport în capital și se aplică efectele nulității din 01 august 2011 cu anularea înscrierii efectuate la 01 august 2011 în contul Companiei „Global Systems Corp.” din registrul deținătorilor de valori mobiliare și restabilirea înscrierii dreptului de proprietate asupra acestor acțiuni pe contul Companiei „Merchant Outpost Company”.

Se anulează înscrierea în contul Companiei „Merchant Outpost Company” în registrul deținătorilor de valori mobiliare a dreptului de proprietate asupra 311 292 acțiuni emise de Banca Comercială „Moldova-Agroindbank” Societate pe Acțiuni cu costul nominal a câte 200 lei, în sumă totală de 62 258 400 lei, care au fost procurate de la Companiile „Adriatic Fund B.V”, „Factor Banka d.d.”, „Druga d.o.o.”, „Kig d.d.”, „Venture Holding B.V.” și Milena Logar.

Decizia este irevocabilă de la pronunțare.

Președintele ședinței, judecătorul

Nina Cernat

Judecătorii

Eugenia Fistican

Ion Corolevski

ANEXA 5.

Curtea de Arbitraj Comercial Internațional
de pe lângă Camera de Comerț și Industrie
a Republicii Moldova

The International Commercial Arbitration Court
at the Chamber of Commerce & Industry
of the Republic of Moldova

MD-2004, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare, 151
tel: (373 22) 22 15 52; 23 52 88; fax: (373 22) 23 44 25
e-mail: arbitration@chamber.md
http://arbitraj.chamber.md

MD-2004, Chisinau, 151 Ștefan cel Mare Avenue
phone: (373 22) 22 15 52; 23 52 88; fax: (373 22) 23 44 25
e-mail: arbitration@chamber.md
http://arbitraj.chamber.md

25.03.2016 nr. 01-317

Președintelui Consiliului Științific Specializat D 30.553.06-02

Domnului Aurel Băieșu, Dr.Hab.Prof.Univ.

ACT DE IMPLEMENTARE

Prin prezenta se confirmă că dna Diana Lazăr, doctorand în cadrul Universității de Stat din Moldova, a elaborat și înaintat spre implementare în cadrul cercetării asupra tezei sale de doctorat cu tema *"Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958"* (Specialitatea: 553.06, conducător științific dna Prof.Dr.hab. Violeta Cojocaru), propuneri de modificare și completare a Hotărârii Plenului CSJ nr. 9 din 09.12.2013 „Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și a hotărârilor arbitrale străine” (conform anexei).

Curtea de Arbitraj Comercial Internațional a înaintat propunerile și amendamentele elaborate de dna Lazăr în adresa Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova la 15 decembrie 2015. În calitate de arbitru al Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, dna Diana Lazăr a participat la ședințele Consiliului Științific Consultativ de pe lângă Curtea Supremă de Justiție privind discuțiile publice asupra Proiectului Hotărârii Plenului CSJ privind modificarea Hotărârii Plenului CSJ nr. 9 din 09.12.2013 „Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și a hotărârilor arbitrale străine”.

Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova apreciază înalt contribuția adusă cadrului național de eficacitate a sentințelor arbitrale străine prin cercetările efectuate de dna Diana Lazăr în cadrul elaborării tezei sale de doctorat.

Președinte

Dumitru Postovan

Anexa: Propunerile dnei Lazăr Diana pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului CSJ nr. 9 din 09.12.2013 „Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și a hotărârilor arbitrale străine” (6 file)

2005, or Chișinău, str. Petru Rareș, 18
tel. 218-773

2005, г. Кишинэу, Ул. Петру Рареш, 18
тел. 218-773

nr. _____

Certificat de implementare

Prezentul act confirmă că rezultatele cercetărilor efectuate de dna Diana Lazăr și expuse în teza sa de doctor cu tema: *"Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958"*, specialitatea: 553.06, conducător științific dna Prof.Dr.hab. Violeta Cojocaru, au fost înaintate Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Doctoranda a formulat propuneri de modificare și completare a Hotărârii Plenului CSJ nr. 9 din 09.12.2013 „Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și a hotărârilor arbitrale străine”.

Propunerile elaborate de dna Diana Lazăr au fost discutate în cadrul Consiliului Științific Consultativ de pe lângă Curtea Supremă de Justiție și marea majoritate a acestora au fost acceptate și integrate în proiectul Hotărârii Plenului CSJ privind modificarea Hotărârii Plenului CSJ nr. 9 din 09.12.2013 „Privind practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației ce ține de recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și a hotărârilor arbitrale străine” și urmează a fi aprobate de Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova.

Prin recomandările și propunerile de unificare a practicii judiciare, elaborate dna Diana Lazăr în cadrul cercetării privind teza sa de doctorat, s-a reușit o apropiere a jurisprudenței naționale de standardele de aplicare și interpretare a Convenției de la New York din 1958 cu privire la recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine la care Republica Moldova este parte și s-au formulat recomandări utile pentru corpul judecătoresc, ceea ce va contribui esențial la ameliorarea și eficientizarea cadrului național privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine.

**Vicepreședinte interimar al Curții Supreme
de Justiție**

**Președinte interimar al Colegiului civil,
comercial și de contencios administrativ**

Iulia SÎRCU

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sînt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Lazăr Diana

Semnătura

Data: 12 aprilie 2016

CURRICULUM VITAE

Informații personale

Nume / Prenume **Lazăr Diana**
Adresă Str. M. Kogălniceanu 65, bloc 2 A, bir. 23, Chișinău, Republica Moldova
E-mail di_lazar@yahoo.com
Tel. + 373 22 57 77 24

Studii

Superioare **Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, 1998–2003**, Drept internațional, licențiată în drept
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, 2003-2004, Drept internațional, magistru în drept
Universitatea Montesquieu Bordeaux IV, Franța, 2004-2005, Drept, economie și administrare în filiera vitivinicolă, master profesional
Doctorat **Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, 2011-2015**, Specialitatea 553.06 – Drept internațional privat și european
Curs profesional **Universitatea Central Europeană, Budapesta, Ungaria, iunie 2011**, Medierea și alte metode alternative de soluționare a conflictelor
Stagii **Curtea de Arbitraj Internațional, Camera de Comerț Internațională, Paris, Franța, iulie-august 2006**, Arbitraj comercial internațional.
Biroul Național Interprofesional Cognac, Cognac, Franța, mai-septembrie 2005, Dreptul proprietății intelectuale (denumiri de origine protejate, indicații geografice protejate).

Domeniile de interes științific

Drept internațional privat, Dreptul comerțului internațional, Metode alternative de soluționare a litigiilor, Arbitraj, Mediere.

Participări în proiecte naționale și internaționale

Academic Fellowship Program, Open Society Institute, 2010-2015, Returning Scholar.
Projets de soutien à la formation francophone, Agence Universitaire de la Francophonie, 2013-2016.

Experiența profesională

2003- prezent **Lector**, Universitatea de Stat, Facultatea de Drept, Departamentul Drept Internațional și European
2015-prezent **Arbitru**, Curtea de Arbitraj Comercial Internațional, Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova
2007-prezent **Avocat**, Biroul Asociat de Avocați "Botanica", Chișinău, (licență suspendată)

- 2010-prezent **Manager proiect, Vice-director**, Proiectul USAID de Creștere a Competitivității, Reprezentanța Chemonics Int. în Republica Moldova
- 2003-2004 **Secretar**, Curtea de Arbitraj Comercial Internațional, Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova

Participări la foruri științifice naționale și internaționale

- 20 noiembrie 2015, București *"The recognition and enforcement of foreign arbitral awards in Republic of Moldova, within the framework of the New York Convention of 1958"*, Conferința internațională "Perspective ale dreptului afacerilor în mileniul al treilea", București, România, 20 noiembrie 2015. În: Working papers volume of International Conference „Business Law in the third millennium”, 5th edition.
- 11-13 septembrie 2015, Chișinău *"The representations of the international arbitration: what impact on the efficiency of the foreign arbitral awards within the New York Convention of 1958?"*, Conferința internațională „New Approaches in Social and Humanistic Sciences: LUMEN NASHS 2015”. 11-13 septembrie 2015, Chișinău. În: Working papers volume of Lumen Nashs 2015 International Conference, 11-13 of September 2015, Chișinău, p.159. -0,05 c.a.
- 6 septembrie 2015, Iași *"Interacțiunea normelor Convenției de la New-York din 1958 cu alte reglementări relative eficacității internaționale ale sentințelor arbitrale străine"*, Simpozionul internațional "Universul Științelor", 6 septembrie 2015, Iași, România. În: Volumul Simpozionului I internațional "Universul Științelor", ediția a VI-a, 6 septembrie 2015. -0,44 c.a.
- 14 noiembrie 2014, Chișinău *"Respectarea dreptului la un proces echitabil în arbitrajul comercial internațional: impactul asupra eficacității hotărârilor arbitrale străine"*. Conferința științifică internațională "Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții". Manifestare dedicată celei de-a 70-a aniversări a Prof. Nicolae Osmochescu. 14 noiembrie 2014, Chișinău.
- 10-11 noiembrie 2014, Chișinău *"Dimensiunea principiului contradictorialității ca temei de refuz a recunoașterii și executării hotărârii arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York"*. Conferința națională cu participare internațională a USM „Integrare prin cercetare și inovare”. 10-11 noiembrie 2014, Chișinău.
- 26-28 septembrie 2013, Chișinău *"Quod nullum est nullum efectum producit : recunoașterea și încuviințarea spre executare în sistemul Convenției de la New York din 1958 a hotărârilor arbitrale străine anulate în statul de origine"*. Conferința științifică a USM „Integrare prin cercetare și inovare”, 26-28 septembrie 2013, Chișinău. În: Materialele Conferinței științifice, p.46-48. – 0,10 c.a
- 25-26 septembrie, 2012, Chișinău *"Condiții de regularitate privind convenția arbitrală în procesul de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958"*. Conferința științifică națională cu participare internațională „Interferențe universitare – integrare prin cercetare și inovare”, USM, 25-26 septembrie, 2012, Chișinău. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională, p.64-67. – 0,10 c.a

- 21-22 septembrie 2011, Chișinău „Aspecte procedurale ale recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine”. Conferința națională cu participare internațională consacrată aniversării a 65 ani de la fondarea USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare”. 21-22 septembrie 2011, Chișinău. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională consacrate aniversării a 65-a a USM „Creșterea impactului cercetării și dezvoltării capacității de inovare”, p.68-70. – 0,10 c.a.
- 21-24 octombrie 2010, Antalya „The PhD thesis research statement : recognition and enforcement of foreign arbitral awards”, Forul internațional “Political Science, International Relations and Law Discipline” Groupe Meeting, Academic Fellowship Program, Open Society Institute, 21-24 octombrie 2010, Antalya, Turcia.
- 5 mai 2010, Chișinău „Arbitrabilitatea litigiilor : incidente asupra recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine”. Conferința științifică USM „Dezvoltarea cercetării științifice, promovarea și cultivarea creativității și a inovării în procesul instruirii academice”, dedicată aniversării a 64-a de la fondarea USM. 5 mai 2010, Chișinău. Premiul pentru cea mai buna prezentare în cadrul conferinței.
- 15-18 octombrie 2009, Istanbul « Public policy as a limit to recognition and enforcement of foreign arbitral award ». Forul internațional “Political Science, International Relations and Law Discipline” Groupe Meeting, Academic Fellowship Program, Open Society Institute, 15-18 octombrie 2009, Istanbul, Turcia.

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate

9 lucrări științifice publicate – 10 c.a.

- Revista Română de Executare Silită, nr.3/2015 Cojocar V., Lazăr D. „Regimul de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale străine în Republica Moldova și conformitatea cu standardele Convenției de la New York din 1958”. În: Revista Română de Executare Silită, București, 2015, nr.3, p.101-118.- 1,64 c.a.
- Perspectives of Business Law Journal, vol.4, nr.1, 2015 Lazăr D. „Efficacité des sentences arbitrales étrangères en République de Moldova, dans le contexte de la Convention de New York de 1958”. În: Perspectives of Business Law Journal, vol.4, nr.1, 2015, p.221-232 – 1,2 c.a. Revista indexată în baze de date : EBSCO, HEINONLINE, PROQUEST, RePEc, IndexCopernicus, UlrichsWeb, VLex, WorldCat, Juridica
- Studia Universitatis, nr. 2/2015 Lazăr D. ”Etape de dezvoltare privind instituția arbitrajului internațional relevante pentru eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale”, Studia Universitatis, nr. 11, 2015, p.95-98.-0,46
- Culegere comunicări conferință Lazăr D. ”Respectarea dreptului la un proces echitabil în arbitrajul comercial internațional: impactul asupra eficacității hotărârilor arbitrale străine”, Culegerea comunicărilor la Conferința științifică internațională ”Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții”, vol.II, Chișinău, 2015, p.75-83 - 0,76 c.a.
- Culegere comunicări conferință Lazăr D. “Eficacitatea convenției de arbitraj : temei pentru recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958”, Culegerea comunicărilor Conferinței științifice cu participare internațională ”Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate, perspective”, CEP: Chișinău 2014, p.301-316 -1,38 c.a.
- Revista Națională de Drept, nr.7/2014 Lazăr D.”Cadrul de reglementări privind procedura recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958”, Revista Națională de Drept, nr.7, 2014, p.79-92-1,85 c.a.

Revista Națională de Drept, nr.2/2014 Lazăr D., Plotnic O. „Soluționarea litigiilor de consum pe cale arbitrală: actualitate și perspective pentru legislația Republicii Moldova”, *Revista Națională de Drept*, nr.1, 2014, pag.41-53-0,76 c.a.

Studia Universitatis, nr.8/2010 Lazăr D. „Arbitrabilitatea ca temei de refuz a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine”. *Studia Universitatis*, Seria Științe Sociale, nr.8(38), 2010, pag.84-94, (1 c.a.),

Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale, nr.4/2009 Lazăr D. „Public policy as a limit to recognition and enforcement of foreign arbitral award : seeking for counterpoise between public interests and arbitral autonomy”. *Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale*, nr.4, 2009, p.94-107 -1 c.a.

Limbi străine cunoscute

<i>Nivel european (*)</i>	Înțelegere		Vorbire		Scriere
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	Exprimare scrisă
Limba engleză	C2	C2	C2	C2	C1
Limba franceză	C2	C2	C2	C2	C1
Limba rusă	C2	C2	C2	C2	C1
Limba italiană	B1	B1	A2	A2	A2